RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1931. Andra kammaren. Nr 31.

Onsdagen den 29 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 22 innevarande april förda protokollen.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 29 april 1931.

Till justitiedepartementet hade från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län insänts en den 27 april 1931 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll, att, sedan föreståndaren för Göteborgs nykterhetsnämnds byrå Jakob Julius Hedvall blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för Göteborgs stads valkrets för en tid av fyra år, räknade från och med den 1 januari år 1929, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 87 § av lagen om val till riksdagen järnarbetaren Ove Ekberg blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari år 1933.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:
Gösta Siljeström.

Jämte det protokollet lades till handlingarna, förklarade kammaren herr Ekberg behörig till riksdagsmannakallets utövande.

Herr talmannen meddelade, att herr Ekberg denna dag intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Föredrogs herr *Öhmans* vid kammarens sammanträde den 27 i denna månad gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa spörsmål angående vissa av myndigheterna i Halmstad under där pågående arbetskonflikt vidtagna åtgärder.

Herr talmannen gav proposition på bifall till denna anhållan och fann propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Lithander med flera av kammarens ledamöter, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller herr Öhmans förevarande anhållan att få framställa spörsmål till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit berörda anhållan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 73 ja och 64 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit herr Öhmans ifrågavarande anhållan.

§ 4.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig reglering av införsel av viss spannmål. Därvid yttrade herr **talmannen:** Detta ärende anmäldes till bordläggning vid slutet av det under gårdagen hållna sammanträde, vid vilket ett meddelande inför lyckta dörrar lämnades kammaren utav en ledamot av statsrådet.

Då olika meningar yppats, huruvida ärendet kunnat vid detta sammanträde grundlagsenligt bordläggas, föreslår jag, att kammaren må besluta, att ärendet nu skall anses bliva första gången bordlagt.

Detta förslag blev av kammaren bifallet.

§ 5.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd.

Till avgörande företogs andra lagutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 28 januari 1931 till riksdagen avlämnad proposition, nr 40, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehaft följande med anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner nämligen:

inom första kammaren:

nr 205 av herr *Sigfrid Hansson m. fl.* och
nr 206 av herr *Lindhagen* samt

inom andra kammaren:

nr 349 av herr *Sävström m. fl.*,
nr 350 av herr *Olsson* i Mellerud,
nr 351 av herr *Sandström* och
nr 352 av herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.*

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Därjämte hade utskottet i samband med propositionen till behandling förehaft en av herr *Lindhagen* i första kammaren väckt motion nr 176.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att ifrågavarande proposition ej kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga vid punkten fogat förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående behovet av obligatorisk, periodvis förnyad läkarundersökning för arbetare inom industrier och arbetsföretag, i vilka arbetet vore förenat med stor fara för arbetarnas hälsa, samt om sättet för bestridande av de med sådan läkarundersökning förenade kostnaderna, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

C) att motionerna II: 351 och II: 352 måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan hemställt;

D) att motionerna I: 205 och II: 349, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

E) att motionen I: 206, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

F) att motionen I: 176 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

G) att motionen II: 350 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Westman, von Sydow, von Geijer, Johanson* i Hallagården och *Sandström* i fråga om 5 § mom. 1) i det av utskottet framlagda lagförslaget;

av herrar *von Sydow, von Geijer* och *Sandström* i fråga om viss del av 31 §;

av herrar *Sigfrid Hansson, Hagman, Olof Carlsson, Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Johanson* i Stockholm, vilka hemställt

A) att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 40 samt motionerna I: 205 och II: 349 måtte för sin del antaga i reservationen intaget förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd;

B) (Lika med utskottets förslag);

C) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i de särskilda föreskrifterna rörande kvinnors användande i arbete, att den av internationella arbetsorganisationen upprättade konventionen angående kvinnors användande i arbete före och efter barnsbörd kunde ratificeras för Sveriges vidkommande;

D) att motionerna I: 205, II: 349, II: 351 och II: 352 måtte anses besvarade genom vad av reservanterna ovan hemställts;

E) att motionen I: 206, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad av reservanterna ovan hemställts, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

F) att motionen I: 176 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

G) att motionen II: 350 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

av fröken *Hesselgren* beträffande vissa delar av utskottets lagförslag.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Hage**, som yttrade: I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 24 föreslås,

att först må föredragas punkten A i utskottets hemställan;

att därvid det i punkten upptagna lagförslaget behandlas först och utskottets hemställan därefter;

att föredragningen av lagförslaget börjar med 1 § i herr Sigfrid Hanssons m. fl. reservanters motsvarande lagförslag, att därefter föredrages 3 § i samma lagförslag och att sedermera utskottets lagförslag föredrages paragrafvis med slutstadgande, ingress och rubrik sist samt med iakttagande av att 9—12 §§ föredragas i ett sammanhang;

att efter behandlingen av punkten A i utskottets hemställan punkten B i samma hemställan föredrages;

att därefter föredrages punkten C i herr Sigfrid Hanssons m. fl. reservation; samt

att slutligen utskottets hemställanden i punkterna C—G vart för sig föredragas.

Vidare föreslås, att lagtext ej må behöva uppläsas, samt att vid den punkt av utlåtandet, varom först uppstår överläggning, denna må få omfatta utlåtandet i dess helhet.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A)

Det i punkten upptagna lagförslaget.

I enlighet med kammarens angående föredragningsordningen fattade beslut skulle till behandling först upptagas *1 § i herr Sigfrid Hanssons m. fl. i deras reservation innefattade lagförslag*, vilken paragraf, som saknade motsvarighet i utskottets lagförslag, lydde sålunda:

1 §.

Denna lag — — — sätt användes.

Från lagens — — — eller icke.

Å arbete inom jordbruket eller till detsamma hörande binäring, vilken icke bedrives såsom självständigt företag, skola bestämmelserna i 5 § i)—l) samt de särskilda bestämmelserna rörande minderårigas och kvinnors användande till arbete icke äga tillämpning.

Paragrafen föredrogs. Därvid anförde:

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Larsson:** Herr talman! Det kan måhända icke vara ur vägen, att inledningsvis i all korthet lämnas några uppgifter om den allmänna innebörden av det förslag till revision av arbetarskyddslagen, som nu föreligger, och att därjämte ange skälen till att förslaget framlagts nu. Man skulle nämligen inte kunna ha anledning förvåna sig, om det från något håll hade gjorts gällande, att den nuvarande tidpunkten, mitt uppe i en mycket svår ekonomisk depressionsperiod, skulle vara särdeles olämplig för framläggande av ett förslag, som dock kunde befaras i vissa avseenden innebära ökade ekonomiska bördor på vårt näringsliv. Att den uppfattningen emellertid icke, såvitt man kan se, hysts på något håll inom andra lagutskottet, förefaller vara ägnat att väcka glädje och tillfredsställelse. Utskottet har uppenbarligen samstämmigt varit av den meningen, att full anledning föreligger att nu genomföra åtminstone det väsentliga av det förslag, som förelagts riks-

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

dagen. Jag vill i detta sammanhang även erinra därom, att riksdagen så sent som år 1930 skrev till Kungl. Maj:t och uttalade önskemålet, att arbetet med revision av arbetarskyddslagen måtte så påskyndas, att förslag till reviderad lagstiftning inom en nära framtid kunde föreläggas riksdagen. Det finns därjämte en alldeles särskild anledning att snarast möjligt i denna lag inskriva de förbättringar, som erfarenheten kan sägas ha påkallat, den omständigheten nämligen, att under de senare åren en ökning av olycksfallsfrekvensen inom industrien inträtt i sådan utsträckning, att den i och för sig kan vara ägnad att inge allvarliga farhågor för utvecklingen i framtiden. Denna starka ökning av olycksfallsfrekvensen bör ju rikta in uppmärksamheten på att än mera förbättra de åtgärder till arbetarnas skydd, som redan genom den nu befintliga lagen äro föreskrivna. Härtill komma vidare dels de allmänna sociala och humanitära skäl, som kräva åtgärder till skydd för de i industriens hårda arbete anställda, dels ock hänsynen till det internationella socialpolitiska samarbetet, som även på detta område ålägger oss vissa förpliktelser. Då lagen nu är nära tjugu år gammal, säger det sig slutligen självt, att den storartade industriella utvecklingen under de senaste båda decennierna ensam för sig torde kräva en undersökning om arbetarskyddet kunnat följa med i denna utveckling.

Tillsammans utgöra dessa skäl fullgod anledning till framläggande av ett revisionsförslag, varvid emellertid försiktigheten torde böra bjuda statsmakterna, att dock i reformer icke gå längre, än man med hänsyn till erfarenhetens vittnesbörd och det allmänna ekonomiska och industriella läget finner sig hava fast mark under fötterna. Personligen har jag nog vid propositionens utarbetande på vissa punkter hyst en önskan att kunna längre än som slutligen skett tillmötesgå en del i och för sig fullt berättigade krav. Men då jag vägt detta önskemål mot de skäl, som från särskilt de berörda företagens sida anförts i motsatt riktning, har jag stannat vid att det riktigaste för närvarande säkerligen måste vara att icke gå längre i reformer än man kan påräkna ett visst allmänt stöd även från de vidsynta företagarnas sida. Den samförståndsvilja bland industriens företagare och arbetare, varom man på senaste tid i glädjande utsträckning beflitat sig, kan icke minst på arbetarskyddets område göra insatser, säkerligen väl så stora som lagstiftningens, medan å andra sidan allt för långt gående lagstiftningskrav kunde tänkas uppväcka ett av exempelvis ekonomiska skäl framkallat motstånd från företagarnas sida, varigenom nämnda samförståndssträvanden — utan att arbetarskyddet gagnades — kunde lida obotligt men. Från dessa utgångspunkter är detta revisionsförslag utarbetat. Hänsyn har man sökt taga till erfarenhetens lärdomar och till de berättigade reformkraven, men samtidigt har man sökt undvika att utsätta sig för risker för brådstörtade och omogna eller ej allmänt godtagna ytterligare fordringar.

Det kan måhända synas, som om man på denna väg skulle erhålla så litet nytt, att hela revisionens värde kunde sättas i fråga. Gentemot ett dylikt resonemang vill jag emellertid redan nu erinra, att propositionen dock upptager följande mera väsentliga nyheter:

komplettering av stadgandena mot yrkesfara,
försäljningsförbud för oskyddade maskiner,
befogenhet för Kungl. Maj:t att i trängande fall utsträcka lagens tillämpning,
allmänna bestämmelser rörande raster, natt- och söndagsvila samt semester,
höjning av vissa åldersgränser för minderåriga,
ändrade bestämmelser rörande minderårigas nattarbete,
ändringar i avseende å sättet för bestämmande av inspektionsarbetets fördelning,
utveckling av anordningen med arbetarombud samt
överflyttning på yrkesinspektionens chefsmyndighet av de länsstyrelserna hit-

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

tills tillkommande befogenheterna med hänsyn till lagens genomförande tvångsvis.

Den väsentligaste skiljaktigheten mellan socialstyrelsens revisionsförslag och det av Kungl. Maj:t framlagda är den som gäller lagens omfattning, där socialstyrelsen föreslagit dess utsträckande till att även omfatta jordbruket, medan jag tillrått Kungl. Maj:t att för närvarande avstå från sådan utvidgning. Skälen för Kungl. Maj:ts ståndpunkt i detta avseende ha så utförligt angivits i propositionen, att jag inte nu torde behöva ingå på dem. Det är enligt min mening utan vidare bevisning uppenbart, att man i jordbrukets nuvarande ekonomiska läge icke kan vara berättigad att pålägga denna näring några icke alldeles ofrånkomliga bördor. De maskinella hjälpmedlen inom jordbruket äro ju med redan i nuvarande arbetarskyddslag. Betydelsen av att på andra områden medtaga jordbruket är säkerligen icke alls så stor, som anhängarna därav synas tro.

I övrigt bygger propositionen genomgående på socialstyrelsens förslag, och de vidtagna ändringarna i den nu gällande lagen äro, som av den nyss lämnade redogörelsen framgår, ingalunda oväsentliga eller betydelselösa. Det är min bestämda övertygelse, att riksdagens godkännande av lagrevisionen skulle innebära en visserligen försiktig men ändock värdefull förbättring av statsmakternas möjligheter att förhindra olycksfall i arbete, och att därmed skulle tagas ett ej betydelselöst steg framåt på de socialpolitiska reformernas väg, utan att man i minsta mån riskerade att pålägga näringslivet tyngande bördor eller dess naturliga utveckling hindrande bindslen.

Att riksdagen kommer att fatta beslut i denna riktning, torde man väl nu hava anledning hoppas, då andra lagutskottet i allt väsentligt tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition. Då jag tackar utskottet för den välvilliga behandling, som kommit propositionen till del, vill jag samtidigt meddela, att regeringen torde kunna för sin del godtaga flertalet av de mindre ändringar, utskottet förordar. På vissa punkter kan jag dock icke underlåta att göra erinringar mot utskottets förslag, och på en mera betydelsefull punkt vill jag redan nu omnämna, att jag omöjligen kan följa utskottet. Detta gäller §§ 9—12 om minderårigas användande i industriellt arbete och därvid stadgad minimiålder. På skäl, som jag senare torde få närmare angiva, anser jag Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende så väl grundat, att jag redan nu vill vädja till kammaren att på denna punkt följa propositionens linjer.

Herr **Hage:** Herr talman, mina damer och herrar! Som bekant begärde förra årets riksdag på grund av en motion av herr Thorberg i första kammaren framläggande fortast möjligt av ett förslag till reformerad arbetarskyddslagstiftning. Nu föreligger ju detta förslag här först i form av en kungl. proposition och sedermera i form av detta utlåtande från andra lagutskottet.

Innan man tar ställning till detta förslag och till de reservationer, som äro fogade vid utskottets utlåtande, är det då givetvis av vikt, att man söker göra sig reda för vad förslaget innebär. Det gäller med andra ord att undersöka, om det är ett förslag, som går långt i fråga om åstadkommande av skydd för arbetarna inom industrien m. m., eller om det är ett förslag, som på många punkter stannat på halva vägen fram emot det mål, som ett sådant lagförslag borde syfta till.

När det gäller att klargöra för sig den saken, så vill jag först peka på det faktum, att — såsom också erinrades av herr statsrådet — socialstyrelsen framlagt ett förslag i saken. Ur de synpunkter, vi socialdemokrater lägga på denna fråga, var detta förslag i stort sett ett gott förslag. Men nu har Kungl. Maj:t, såsom också berördes av herr statsrådet, vid propositionens utarbetande skurit bort en del och, jag vill säga, ingalunda en oväsentlig del av det förslag, som

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

framförts av socialstyrelsen. Och sedan har utskottet ytterligare skurit bort en del av det förslag, som Kungl. Maj:t lagt fram. Under sådana förhållanden kunna ju damerna och herrarna förstå, att det förslag, som nu föreligger, är ett förslag, som vi socialdemokrater ha svårt att finna oss i. Och vi ha fördenskull här framfört en del reservationer.

Vi erkänna visserligen, att, även med ett bifall till utskottets förslag, vinnes ju åtskilligt i avseende på åstadkommande av förbättringar i arbetarskyddslagstiftningen. Men det är dock vissa punkter, där vi tycka, att utskottets förslag borde kompletteras, för att man skall komma fram till en tillfredsställande lagstiftning på detta område.

Nu ha vi från socialdemokratiskt håll väckt en motion i frågan, och den motionen ha vi huvudsakligen grundat på socialstyrelsens förslag till arbetarskyddslagstiftning. Senare ha vi på grundvalen av denna motion utarbetat våra reservationer. Och även dessa äro i stort sett grundade på de av socialstyrelsen föreslagna lagändringarna.

När det då gäller att här slå ett slag, som jag tänker göra, för de socialdemokratiska reservationerna, vill jag först peka på, att vi i vår motion yrkat, att när denna lagstiftning nu skulle undergå en — som vi tycka, att det borde vara — revolutionerande ändring, vore det rimligt, att ett förslag till helt ny lag med *samtliga* dess paragrafer framlades. Det är nämligen så, att det verkar ganska irriterande för en person, som skall tillämpa en lag, om han skall se efter en massa bestämmelser, som stå i den och den kungl. kungörelsen, och sedan, när det är fråga om andra paragrafer, måste gå tillbaka till den gamla lagen och på det sättet bilda sig en uppfattning, om vad lagen innehåller. Vi ha som sagt, från den utgångspunkten tyckt, att det vore önskligt, att hela lagen lades fram med samtliga dess paragrafer. Nu ha vi emellertid avstått från något yrkande därvidlag, därför att man tillmötesgått oss så tillvida i utskottet, att man gjort ett uttalande till Kungl. Maj:t — en framställning, varemot Kungl. Maj:t icke haft något att erinra — att när författningen kommer ut, *hela* lagen kommer att intagas i författningssamlingen. Och då vinner man, vad vi velat vinna.

Därutöver ha vi avstått från några mera *formella* ändringsförslag, som vi framfört i motionen. Slutligen vill jag säga, att om det blir så, att utskottets förslag bifalles med avseende å 9—12 §§, nödgas vi avstå från våra yrkanden beträffande en del paragrafer, där vi reserverat oss, och det kommer att betydligt förenkla behandlingen här. Men även om man sålunda ej fullföljer en del saker i vår reservation, så återstå dock en del yrkanden, där vi komma att framföra krav på, att utskottets förslag skall ändras, och i det avseendet tänkte jag nu säga några ord om de väsentligaste och mest betydande av de yrkanden, som vi komma att framföra i debatten.

I § 1 möter ett sådant yrkande. Det är på sätt och vis redan berört av herr statsrådet. Vi ha nämligen i den socialdemokratiska reservationen yrkat, att lagens tillämpningsområde skulle utvidgas till att omfatta även *jordbruket*. Och i motsats mot herr statsrådet, ha vi den bestämda uppfattningen, att det finnes all anledning att påyrka, att denna lag skall omfatta även jordbruket. Det är nämligen redan nu så, att när det gäller maskinella anordningar på detta område, faller jordbruket under lagen, och då tycka vi, att, när det nu i alla fall inträffar, att en inspektör, som skall inspektera sådana anordningar, befinner sig t. ex. på ett stort gods, är det orimligt, att, om han då hör talas om, att där skett olycksfall flera gånger, han ej skall ha rätt att se på annat än de maskinella anordningarna. Det kan vara anordningar av icke maskinell natur, som lett till olycksfall. Det är en omständighet, som enligt min mening är avgörande för, att man borde kräva, att lagstiftningen även skulle omfatta jordbruket.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Nu vill jag emellertid säga i detta sammanhang, att jag mycket väl förstår, att, när det gäller inspektion inom jordbruket, kommer inspektionen aldrig att få samma effekt som med avseende å industrien. Det kan man gärna erkänna. Men även om det ej blir samma effekt med avseende å jordbruket, föreställer jag mig, att det kan vara ganska rimligt, att denna lagstiftning får omfatta jordbrukets verksamhet, ej minst med hänsyn därtill, att arbetarna inom jordbruket falla under lagen om försäkring mot olycksfall i arbete, och det är väl meningen, att dessa två lagar i stort sett skola komplettera varandra. Ty olycksfallsförsäkringslagen innebär ju, att arbetsgivaren betalar vissa avgifter och ålägges vissa onera för olycksfall, som träffa hans arbetare. Och då bör det ligga i hans intresse, att genom arbetsskyddsanordningar förekomma, att dessa olycksfall bli så många. På sådant sätt sammanhänga dessa båda lagar intimt med varandra.

Dessutom skulle jag vilja erinra om något — som även berörts av herr statsrådet — att socialstyrelsen icke hesiterat för att påyrka, att jordbruket skulle falla under lagen.

Vidare tror jag, att det är svårt att taga hänsyn till, att jordbruket f. n. övergås av en kris. Ty skulle man taga hänsyn därtill, finge man, såvitt jag förstår, från arbetarskyddslagstiftningen utesluta en del industrier, som nu äro träffade av dåliga konjunkturer, t. ex. trävaru- och en del andra exportindustrier. Där föreligga kanske lika goda skäl, skulle jag tro, att utesluta dem ur lagen *om* man skall gå på den linjen och taga hänsyn till dylikt. Och är det återigen så, att bakom det kravet, att jordbruket ej skall komma under lagen, ligger den meningen, att man skall *skydda* jordbruket, så vill jag säga, att jag betraktar som jordbrukare även jordbrukets arbetare, vilka utgöra en stor del av den jordbrukande befolkningen. Och från våra — d. v. s. från reservanternas — utgångspunkter är det ett lika väl motiverat krav, att man skall skydda arbetarna inom *jordbruket*, som att *industriarbetarna* skola skyddas. Det är mina synpunkter i denna sak, och det är från denna utgångspunkt vi gått på denna reservation vid § 1 i lagen, där vi kräva, att även jordbruket skall falla under denna lagstiftning.

Sedan är det en annan §, nämligen § 5, där vi socialdemokrater även avgivit en reservation. Det gäller där, huru bestämmelserna om den *arbetarsemester* skola se ut, vilken nu enligt lagen i vissa fall skall kunna tillerkännas arbetarna inom industrien. Denna fråga har bakom sig en lång utredningstid. Men i sådana utrednings- och lagstiftningsfrågor gäller, som bekant, den gamla satsen: »Gud skapade ingen brådska.» Och det kan man säga med avseende på detta förslag. Jag var år 1917 med om att väcka en motion i saken, och det var en allmän uppfattning då, att det borde snarast komma till en lagstiftning, varigenom arbetarna tillerkändes rätt till semester. Nu har utredningen på området fortgått i 14 år, och när man ser det förslag, som nu föreligger, kommer man att tänka på historien om berget, som var havande och till slut födde en liten, liten råtta. Ty det kan man verkligen säga om det förslag, som nu föreligger, att det innebär en mycket liten reform.

För det första föreslår man nämligen, att det antal semesterdagar, som vederbörande normalt skulle få, skall vara minst 4. Och så säger man, att denna semester »bör» vederbörande få. Nu skulle jag för min del helst ha sett, att ordet »bör» kunnat utbytas mot »skall». Men jag skall villigt erkänna, att det finnes industrier, där t. o. m. en ganska liten ekonomisk belastning med kostnader för arbetarsemester kan medföra svårigheter. Därför får man kanske *för tillfället* nöja sig med uttrycket »bör».

Men när det gäller frågan, om hur lång semestern skall vara, så måste jag säga, att 4 dagar är alldeles för litet. Enligt den allmänna uppfattningen menar man med semester en så lång ledighet, att den bereder vederbörande

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

verklig vila och rekreation. Och det kan aldrig bli tal om, att denna 4 dagars ledighet, även om man därtill lägger två helgdagar, kan bereda någon vidare rekreation. Därför ha vi från den utgångspunkten krävt, att förslaget skulle ändras så, att semestern skulle vara minst en vecka.

Nu vill jag också i det sammanhanget omnämna, att det har sagts, att framläggandet av detta förslag om arbetarsemester på sätt och vis utgör svaret på en riksdagsskrivelse, som en gång avläts därom, att det skulle åstadkommas s. k. helgfria söndagar, s. k. bank-holy-days. Nu vill jag emellertid säga för min del, att jag aldrig kunnat finna, att man genom förslaget om att införa arbetarsemester i vår lagstiftning svarat på denna riksdagsskrivelse. Ty denna riksdagsskrivelse om åstadkommande av bank-holy-days berörde ett spörsmål av helt annan art. Jag vill därför säga till herr socialministern, att, om han nu anser sig löst från denna utredningsbegäran från riksdagen om åstadkommande av s. k. bank-holy-days, så anser jag däremot, att herr statsrådet alltjämt bör betrakta saken så, att alltjämt denna skrivelse ligger hos Kungl. Maj:t — även efter detta lagförslags antagande.

Emellertid vill jag slutligen, då det gäller denna arbetarsemester, erkänna, att en lagstiftning av denna art — även om den är långt ifrån tillfredsställande — dock medför, att fackföreningarna kunna lägga en viss moralisk tyngd i vågskålen, när de förhandla med arbetsgivarna om att få arbetarsemester inom de arbetsområden, där denna hittills icke kunnat genomdrivas. Men i det fallet vill jag påvisa, att i de flesta fall är denna semester enligt de avtal, som gälla, mycket längre än 4 dagar, och det är från den synpunkten vi framfört detta krav, att arbetarsemestern skulle utökas till en vecka.

Sedan komma vi till en annan mycket viktig fråga, som berördes av herr socialministern, nämligen ifråga om att åstadkomma, att ungdomen finge dröja ett år längre, innan den kastas in i industriens grottekvarn. Där har socialministern framlagt det förslaget, att den minimiålder av 13 år för ungdomens antagande inom industri och hantverk, som nu gäller, skulle ändras så, att minimiåldern skulle bli 14 år. På den punkten intaga herr socialministern och vi socialdemokrater samma ståndpunkt. Vi komma alltså givetvis att enhälligt gå in för denna linje.

Särskilt i nuvarande tid — med den stora arbetslöshet, som existerar — tycker jag, att en sådan lagstiftning är i hög grad motiverad, därför att det nu i alla fall är så, att en mycket liten del av ungdomen har möjlighet att få sysselsättning. Då är det rimligt, att man förbehåller de få arbetstillfällen, som finnas, åt dem, som äro något äldre, i stället för att en stor del yngre få dessa arbetstillfällen.

Dessutom vill jag, som ett av skälen för vårt ståndpunktstagande på denna punkt, peka på den i vår tid pågående rationaliseringen och intensifieringen av arbetet. På grund härav ha olycksfallen ökats på ett särskilt kraftigt sätt — detta är ju för övrigt en av anledningarna till att hela arbetarskyddslagstiftningen nu ansetts mogen för en genomgripande reformering. Att under sådana förhållanden, då olycksfallsrisken blir större och större, släppa in unga människor i industrien vid den nu gällande låga åldern, 13 år, det vilja vi reservanter undvika, om det är möjligt. Slutligen kommer därtill det, att i vår tid anser man, att ungdomen bör få sådan skolutbildning, att i allmänhet denna ungdom går i skolan till fyllda 14 år och i många fall ännu längre. Allt detta måste innebära, att i vår tid har det tillkommit nya förhållanden, som motivera, att den gamla åldern, 13 år, utbytes mot en minimiålder av 14 år. Jag hoppas, att — trots att den frisinnade i utskottet gått emot regeringsförslaget på denna punkt — det skall finnas så många från regeringspartiet här i kammaren, som ha denna socialt och humanitärt betonade synpunkt, vilken jag här velat framföra, att det blir majoritet för vår ståndpunkt. Jag

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

tror, att man kan påstå, att det är ett särskilt bevis på, att en nation står kulturellt högt, om den väl vårdar ungdomen, om den ser till, att ungdomen ej allt för tidigt kastas in i industrins grottekvarn och får sin hälsa fördärvad på ett tidigt stadium, så att de unga få lida därav hela livet.

Men det är även en del andra bestämmelser, som vi gått in för i vår reservation. Vi ha nämligen, i likhet med propositionen, påyrkat, att, när det gäller arbete under jord — i gruvor m. m. — skall ungdomen ej få sysselsättas där, förrän efter fyllda 16 år. Detta förslag har utskottets majoritet däremot ej velat vara med om.

Sedan finnes det ytterligare en väsentlig punkt, varom jag vill yttra mig. Det gäller frågan om ungdomens nattvila. I det fallet ha vi gått in för den generella bestämmelse, som finnes i propositionen, att nattvilan för ungdomen skall vara 11 timmar mellan kl. 10 e. m. och kl. 5 f. m. Men dessutom ha vi — i motsats mot utskottets majoritet — ansett, att detta krav att åstadkomma nattvila för ungdomen är så viktigt, att vi ansett oss böra hålla på detta och att det alltså ej bör förekomma en hel del undantag därifrån, som fördärva effekten av bestämmelsen.

Slutligen ha vi gått in för, när det gäller *nattvila för kvinnor*, att § 19 bör ändras så, att den nattvila, som nu finnes påbjuden för kvinnor — d. v. s. det förbud att arbeta under natten, som finnes för kvinnor i nuvarande lagstiftning — skall omfatta både små och stora företag. Som det nu är, äro bestämmelserna sådana, att med avseende å företag med minst 10 arbetare gälla bestämmelserna om förbud för kvinnor att arbeta om natten. *Små* företag äro däremot undantagna från denna lagbestämmelse. Detta medför, att vi ej ha möjlighet att ratificera den internationella konvention, som finnes på området. Nu vet jag, att på denna punkt finnes bland kvinnorna mycket olika meningar. Det finnes nämligen en opinion, som överhuvud taget ej vill vara med om undantagsbestämmelser för kvinnor inom detta område. Men vi socialdemokrater inom utskottet ha likväl ansett, att detta krav, att man skall ratificera den gällande konventionen, är så väl motiverat, att lagstiftningen borde på detta område förändras.

I detta sammanhang vill jag också som ett allmänt motiv för de socialdemokratiska yrkandena peka på, att dessa syfta till större möjligheter till ratificering av de internationella konventionerna. Och därvid bör man komma i håg, att, när riksdagen år 1922 skrev och begärde, att Kungl. Maj:t skulle åstadkomma en reform av denna arbetarskyddslagstiftning, så gjorde man det med utgångspunkt därifrån, att man skulle sträva efter att åstadkomma, att lagstiftningen finge sådan struktur, att vi kunde i största möjliga utsträckning ratificera gällande internationell lagstiftning på detta område. Nu innebär emellertid det förslag, utskottet kommit med, att vi i fortsättningen ej skola kunna ratificera konventionerna om den internationella lagstiftningen, vilket är synnerligen beklagligt. Det är icke minst av detta skäl, som vi socialdemokrater gått in för den uppfattningen, att denna lagstiftning bör utformas på annat sätt, än utskottet velat vara med om.

Detta är något av det väsentligaste, som innehålles i den socialdemokratiska reservationen. Det blir ju möjligt att sedan, när vi komma till de olika paragraferna, där det även föreligger förslag om vissa *mindre* ändringar, säga några ord därom. Men, som sagt, detta är det väsentligaste, och jag har velat redan i denna principdebatt framföra dessa saker.

Med utgångspunkt från detta och med hänvisning i övrigt till den socialdemokratiska reservationen skall jag alltså, herr talman, be att få yrka bifall vid § 1 till den under denna paragraf av herr Sigfrid Hansson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Herr **Johanson** i Hallagården: Herr talman! Då jag deltagit i arbetet inom utskottet i föreliggande fråga, ber jag att få säga några ord. Jag har i utskottet velat vara med om att göra denna lagstiftning så effektiv som möjligt, men man måste dock taga hänsyn till arbetsförhållandena i landet och icke minst jordbruksarbetets förhållanden. Nu ha socialdemokraterna i fråga om 1 § avgivit en reservation, där man vill ha med jordbruket under lagstiftningen, således en utvidgning. De socialdemokratiska reservanterna anse beträffande arbetarskyddslagens tillämpningsområde, att densamma även bör omfatta jordbruket och dess binäringar, oavsett om maskinella anordningar etc. användas eller icke. Med hänsyn till arbetet inom jordbruket ha dock reservanterna undantagit de bestämmelser i lagen, som röra arbetstiden samt minderårigas och kvinnors arbete, men de återstående bestämmelserna i deras förslag, vilka avse förekommande av olycksfall och ohälsa, som närmast hänföra sig till industriens arbetare, torde väl ändå vara sådana, att de icke äro av någon egentlig betydelse för jordbruksarbetarna. Jag vill tillägga, att i betraktande av de säregna arbetsförhållandena vid jordbruket skulle säkerligen någon mera väsentlig minskning av olycksfallsriskerna knappast stå att vinna genom en dylik utsträckning, som reservanterna ifrågasätta. Det torde även vara uppenbart, att arbetet inom jordbruket till väsentlig del är av sådan beskaffenhet, att det icke låter sig reglera i arbetarskyddshänseende. Vidare skulle en utsträckning av tillsynen beträffande jordbruksarbetet bliva ineffektiv och utan resultat, det kan man säga redan på förhand. Man kan tänka sig, att det skulle föranleda drakoniska föreskrifter som skulle betyda trakasserier mot jordbrukarna från tillsynsmyndigheternas sida. Jag vill säga, att jordbrukarna äro måna om att skydda både sig själva och sina arbetare. Under sådana förhållanden blir det endast en onödig omsorg från reservanternas sida gentemot jordbrukets arbetare att föreslå en sådan lagstiftning. När det därför framhålles, att jordbrukets arbetare böra ha samma rätt till skydd mot olycksfall som andra arbetare, så är det ingenting annat än onödiga bekymmer därför att en generell lagstiftning på det här området ej går att tillämpa i den utsträckning, man tror sig kunna göra. Nu har en föregående talare åberopat, att socialstyrelsen gått in för en utvidgning av lagen. Jag vill tillägga, att den utvidgning, som socialstyrelsen föreslagit, har lämnats utan erinran bara av tre länsstyrelser, Skaraborgs, Västmanlands och Västerbottens länsstyrelser, och ett hushållningssällskap, men att alla andra ha avstyrkt utsträckningen av lagens tillämpningsområde till jordbruket. Nu har anförts, att denna utsträckning skulle medföra nya konfliktanledningar och betungande åtgärder med åtföljande avsevärda kostnader för såväl det allmänna som jordbrukarna. Vidare säger man beträffande lagens efterlevnad, att man ifrågasätter, huruvida underinspektörerna vore tillräckligt kompetenta att bedöma de mångskiftande problem, som möta vid en vidgad inspektion å jordbrukets område. Alla dessa saker tala för, att man icke bör gå längre beträffande 1 § än vad utskottet har sagt.

Beträffande arbetet inom jordbruket skall enligt 1 § denna äga tillämpning endast vid användande av maskinella hjälpmedel, och därav framgår, att i samma mån jordbruket mekaniseras, kommer nuvarande lagstiftning att få större och större betydelse för jordbruket.

Nu har herr statsrådet och chefen för socialdepartementet sagt i propositionen, att det ekonomiska läget för närvarande är inom jordbruksnäringen sådant, att man icke bör vidtaga åtgärder, ägnade att öka de svårigheter, varmed jordbruksdriften är förenad. Detta uttalande vilja icke de socialdemokratiska reservanterna taga hänsyn till. De ha sagt: »De i propositionen och utskottets utlåtande anförda skälen mot en sådan utvidgning väga icke tungt, och

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

motionärerna ha säkerligen tolkat departementschefens betänkligheter riktigt, när de göra gällande, att dessa 'torde härleda sig mera ur en i och för sig förklarlig ängslan att under nu rådande för jordbrukets ekonomi bekymmersamma förhållanden irritera jordbrukets arbetsgivare än ur en på fakta grundad övertygelse, att lagen skulle komma att vålla jordbruket några svårigheter av ekonomisk art'.» Det förefaller, som om reservanterna icke hade tillräcklig kännedom om jordbruket, då de vilja utvidga lagstiftningen.

Jag har, herr talman, endast velat angiva, varför jag icke kunnat vara med om att tillmötesgå socialdemokraterna och ber att få yrka bifall till utskottets förslag och avslag på reservationen.

Herr **Aronson:** Herr talman! Det föreföll, som om herr Hage i sitt anförande beträffande 1 §, som vi nu egentligen skulle diskutera, ville tillmäta stor betydelse åt, att socialstyrelsen har tillstyrkt denna arbetarskyddslagstiftnings utsträckning till att gälla även jordbruket. Om nu herr Hage därmed vill fastslå, att han tillmäter stor betydelse åt auktoritetstron i denna sak, så tror jag, att han varit ganska oförsiktig. Man må nämligen lägga märke till att socialstyrelsen icke varit enhällig om att tillstyrka förslaget. Det har varit en reservant, byråchefen Bergsten, som intagit en avvikande ståndpunkt och avstyrkt förslaget. Dessutom kan man säga, att det övervägande flertalet av alla dem, som yttrat sig om förslaget i fråga, ha yttrat sig avstyrkande. Bland dem, som ytterligare yttrat sig avstyrkande, skall jag be att få nämna lantbruksstyrelsen, lantarbetsgivarnas centralförening, samtliga hushållningssällskap i landet med undantag av ett — Västernorrlands —, överståthållarämbetet, kommerskollegium, domänstyrelsen och de flesta länsstyrelserna. Alla dessa ha yttrat sig avstyrkande, och för såvitt man nu, som fallet tycks vara med herr Hage, vill tillmäta de hörda myndigheternas uppfattning avgörande betydelse, så torde det bli ganska lätt att med hänvisning till dessa försvara utskottets ståndpunkt.

Vad sedan beträffar lämpligheten att draga in jordbruket under denna lagstiftning, så skall jag be att få understryka något, som yttrades av den föregående ärade talaren. Det har av de myndigheter, som yttrat sig om förslaget, framhållits av så gott som alla, att de områden, där man kan räkna med att det bleve någon effekt eller något resultat av inspektionsverksamheten i ifrågavarande avseende, äro så gott som inga. Om man söker bilda sig en uppfattning med den erfarenhet man har om jordbruksförhållandena, under vilka förhållanden det skulle kunna inträffa, att en inspektion på detta område skulle kunna hava någon förebyggande verkan, kommer man till det resultatet, att dessa fall måste bliva synnerligen fåtaliga, om det ens skulle kunna påvisas med full säkerhet något enda fall. Jag har med stöd av den erfarenhet jag äger om jordbruksarbete och där inträffade olycksfall, sökt bilda mig en uppfattning om denna sak. För så vitt jag kunnat finna, härleda sig de flesta av vid lantbruksarbete inträffade olyckor från omständigheter, som stå i sammanhang med exempelvis skenande hästar, stjälpning av lass, fall från höga lass, stenarbete, hantering av yxor eller andra eggjärn o. s. v. Om alla dessa olycksorsaker måste man säga, att en lagstiftning om inspektionsverksamhet icke skulle i någon mån kunna verka förebyggande.

Det föreligger i Kungl. Maj:ts proposition en ganska intressant utredning på hithörande område, som är verkställd av byråchefen Fürst. Jag vill icke upptaga kammarens tid med att utförligt redogöra för denna utredning. Det må vara nog med en hänvisning till, att denna utredning ger vid handen, att olyckor inom jordbruket, beräknade med hänsyn till antalet arbetsdagar, som förlorats på grund av olyckorna, blott till ungefär en fjärdedel skulle kunna beröras av denna lagstiftning, om den varit tillämplig på jordbruket. Man måste väl medge, att detta är en synnerligen blygsam siffra. Nu torde därtill

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

komma, att oaktat, såsom förut är sagt, maskinella hjälpmedel, som jordbruket har till förfogande, redan inordnats under lagen, man får räkna med att en del olyckor inträffat även vid arbete med maskiner. Härigenom reduceras ytterligare den redan förut ganska blygsamma siffran, och man torde som slutomdöme kunna säga, att minskningen av olycksfall inom jordbruket till följd av denna lags tillämpning på detta, skulle bliva praktiskt taget ingen. Att det skulle bli för jordbruket försvårande och tyngande med denna inspektionsverksamhet är dessutom ofrånkomligt.

Om man sålunda väger fördelar och nackdelar mot varandra, så måste man komma till den uppfattningen, att vad som skulle vinnas med att draga in jordbruket under lagstiftningen, vore av så obetydligt värde, att det icke kunde motsvara eller uppvägas av de olägenheter, som därav skulle vållas. Det är möjligt, att det i fortsättningen av diskussionen kan bli anledning att närmare utveckla en och annan detalj av föreliggande spörsmål. Det finnes åtskilligt i övrigt, som kunde vara värt att upptaga till granskning, men jag avstår om icke den fortsatta diskussionen ger anledning därtill. Tills vidare skall jag sålunda icke taga kammarens tid i anspråk därför, och jag vill med vad jag haft förmånen få yttra endast motivera, varför jag, herr talman, yrkar avslag på reservationen beträffande § 1.

Herr **Sandström:** Herr talman! Då det förebådades i pressen, att det skulle komma ett nytt lagförslag, som skulle innebära betydande ändringar och skärpningar i arbetarskyddslagstiftningen, var det med vissa betänksamma känslor man motsåg detta aktstycke. Då det slutligen kom och det blev tillfälle att studera det, befanns det emellertid vara hållet i en sådan form och vara så pass moderat och behandlat med sådan klok försiktighet, att man fann att det kunde läggas till grund för en ändrad lagstiftning. I tider av stark depression, och vi leva nu i sådana tider, måste man hysa betänksamhet mot nya välfärdslagar, som lägga vissa bördor på näringslivet. Detta förslag ha vi dock funnit så avfattat, att vi i utskottet ställt oss synnerligen välvilliga mot detsamma, såsom också herr statsrådet torde ha observerat. Det är endast i ett par punkter, som vi varit betänksamma, och särskilt gäller det en punkt, där vi varit ganska rädda för den ändring, som föreslagits. Jag menar den höjning av minimiåldern för ynglingar för rätt att inträda i arbete, som Kungl. Maj:ts proposition upptager. Det torde vara anledning att återkomma till den saken, då vi behandla §§ 9—12, men redan nu kan jag nämna att vi anse det betänkligt, att man genom antagande av en sådan ändring eftersätter den yrkesutbildning, som erfordras för unga gossars daning till dugliga arbetare i mindre industrier och hantverk. Nu är det ju så, att vid anställande av minderåriga i arbete en hel del bestämmelser och föreskrifter måste noga iakttagas. Sålunda kräver man läkarbetyg, intyg om att folkskolan genomgåtts m. m., varigenom man väl garderat sig mot att vådor uppstå för dessa gossar genom att de få börja arbeta vid tidig ålder. Vidare kan man säga, att det icke är utan betydelse för en del fattiga barnrika familjer att få sina gossar i arbete så fort de slutat skolan. Det är alltså många bidragande orsaker till att vi i detta avseende icke velat gå departementschefen till mötes.

Herr Hage utvecklade socialdemokraternas ståndpunkt. Jag vill nu icke i detalj gå in på de olika yrkanden, som denna reservation upptar, ty man har anledning återkomma till det, då paragraferna undan för undan komma fram till behandling. Emellertid nämnde herr Hage, att det vore önskvärt att taga reservationen för att vi skulle kunna ratificera en viss internationell konvention beträffande kvinnors nattarbete. Jag vill säga helt allmänt, att det nog stundom är bra att gå med på internationella konventioner, men man

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

får icke gå längre än det egna landets nytta kräver. Om en konventions bestämmelser icke lämpa sig för det egna landet, får man säga nej till konventionen, till dess ändrade förhållanden tillåter detta eller konventionen ändras. Det är således icke något starkt skäl, detta, att man måste ändra sin lagstiftning till sina egna näringars skada, bara för att kunna ansluta sig till en internationell konvention.

Jag har på ett par punkter jämte en del meningsfränder reserverat mig. Jag skall be att vid ifrågavarande paragrafer få närmare motivera, varför vi gjort dessa reservationer. Jag vill icke nu förlänga denna förberedande diskussion, utan vill inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag rörande den motionsvis föreslagna ändringen av § 1.

Herr **Spångberg:** Herr talman! Man måste konstatera, när man ser, huru denna fråga har behandlats under årens lopp, att det går synnerligen trögt, när det gäller lagstiftning på det sociala området, detta inte minst om det är fråga om förbättring av skyddet för arbetare. Den nuvarande skyddslagstiftningen är ju omkring tjugo år gammal, och några större eller nämnvärda förbättringar ha icke beslutats i den under denna tid. Det har företagits en och annan ändring av mindre betydelse. Man har föredragit i stället för en lagändring att låta olika kommittéer utreda olika delar av denna skyddslag. Nu har den legat i utredningskvarnen sedan 8 år tillbaka, trots att socialstyrelsen för 5 år sedan avgav ett betänkande med förslag till revision av ifrågavarande lag. Socialstyrelsen påpekade som bekant redan då, att utvecklingen hade gått så fort och åstadkommit sådana förändringar, att lagen redan då var föråldrad, och att en revision av densamma var nödvändig. När nu regeringen 5 år efter sedan socialstyrelsen framkommit med detta sitt förslag framlägger sin proposition, skulle man kunnat vänta, att denna proposition åtminstone tagit upp det förslag och de krav, som socialstyrelsen för 5 år sedan framställde. Detta har emellertid icke skett, och vi se av utlåtandet, att man från utskottets sida föreslagit ytterligare försämringar.

Har det stått stilla på den sociala lagstiftningens område, har det emellertid icke stått stilla på ett annat område, som motiverar den sociala lagstiftningen, nämligen på det tekniska området inom de olika företagen. Jag tänker här huvudsakligen på den högt uppdrivna rationaliseringen på alla arbetsområden, som pressat upp arbetsintensiteten och åstadkommit en oerhörd hets på arbetsplatserna, som bland annat fört med sig ett stort antal olycksfall. Jag ber att få hänvisa till den proposition, som här föreligger, till de uppgifter, som finnas upptagna däri. På sidan 26 finns en tabell nr 3, utvisande antalet till riksförsäkringsanstalten under vissa tider från den 1 januari 1928 till den 31 oktober 1930 inkomna anmälningar om olycksfall bland för olycksfall i arbetet försäkrade arbetare. Denna visar, att under det att det från den 1 januari 1928 till den 1 oktober samma år inkommit ett antal av 69,080 anmälningar om olycksfall, har detta antal under 1929 ökats till 89,658 och under år 1930 till 105,048 — en oerhörd stegring sålunda, som i sanning visar på nödvändigheten att vidtaga alla de åtgärder, som möjligen kunna vidtagas för att bringa skydd i detta avseende. Man skulle vidare kunna visa på det stora antal sjukdomar, exempelvis neurasteni, som uppstått på grund av den hets, som utvecklas på de olika arbetsplatserna.

I vår motion ha vi beträffande 1 §, som nu närmast behandlas, yrkat, att jordbruket skulle medtagas inom lagens tillämplighetsområde. Utskottet har liksom regeringen lämnat jordbruksarbetarna utan skydd. Jag vill därvid erinra om hurusom socialstyrelsen i sitt nyssnämnda lagförslag föreslagit, att

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

lagens tillämplighetsområde skulle utsträckas även till jordbrukets arbetare med det undantag, som finns i bestämmelserna om minderårigas och kvinnors användande i arbetet. Då regeringen nu äntligen av förhållandenas makt tvingats att taga upp frågan om en revision, finner man, att regeringen gått även i det avseendet mot socialstyrelsens förslag om att lagen skall omfatta även jordbruksarbetarna. Det måtte väl ändå vara en ganska självklar sak, att arbetarna inom jordbruket borde tillerkännas även allt det skydd till liv och hälsa, som möjligen kan ges övriga arbetare.

En viktig detalj i det ifrågavarande lagförslaget anser jag vara frågan om semester, ehuru vi från kommunistiskt håll icke hålla före, att semesterfrågan precis hade bort avgöras i detta sammanhang utan krävde en särskild lagstiftning. Man kan, om man ser på lagstiftningen på detta område i övriga länder, konstatera, hurusom Sverige ligger ofantligt på efterkälken, då det gäller att genom lagstiftning bereda arbetarna semester. Många länder ha för flera år sedan på detta område genomfört en lagstiftning, som givit både en och två veckor och i vissa fall, exempelvis i Sovjetunionen, en månad åt arbetare i olika företag. Här kommer utskottet med ett förslag, som i likhet med regeringsförslaget innebär, att arbetaren »*bör*» — icke »*skall*» utan »*bör*» — ha fyra dagars semester. Det är nu 13 år sedan den s. k. arbetstidskommittén tillsattes för utredning av frågan om en allmän arbetarsemester, och det avlämnades år 1920 ett förslag, vari det framhölls, att en årligen återkommande semesterledighet var nödvändig. Kommittén anförde vidare, hurusom den korta söndagsvilan icke kunde anses såsom tillfredsställande för att bereda arbetarna någon vederkvickelse utan att det fordrades en längre sammanhängande ledighet, som kunde bereda dem den vila och möjlighet att återhämta sina krafter, som var nödvändig. Kommittén framhåller vidare, att de 8 dagar, som då föreslogos, bör anses såsom ett minimum för en dylik semester. Här kommer nu regeringen med ett förslag på 4 dagar, under vilka enligt lagförslaget arbetaren »bör» beredas möjlighet till semester. Föregående år väcktes från den kommunistiska gruppen en motion, vari föreslogs en semestertid på 15 dagar. Riksdagen avslog förslaget på grundval av det utlåtande, som då förelåg, vari det dock framhölls, att frågan snart måste bringas till sin lösning.

Det nu föreliggande förslaget löser — måste jag säga — icke alls denna fråga. Det ger icke arbetarna mer än vad de redan ha kämpat sig till genom sina fackliga organisationer, och i vissa fall kanske det ger dem ännu mindre än vad de redan ha kämpat sig till. De övriga grupperna utelämnas. Bland andra utelämnas även här jordbruksarbetarna. Det har framhållits, att jordbruket har en så svår kris, men om vi titta på orsaken till denna kris, beror den — detta är ett område, som jag i detta sammanhang icke skall närmare gå in på — väl närmast på en överproduktion av jordbruksalster. Tittar man på möjligheterna att utföra arbete inom jordbruket, skall man finna, att dessa äro större än de varit förut, och jag vill i detta sammanhang erinra exempelvis därom, att den gamla legostadgan, som gällde under mitten av förra århundradet, även tillerkände jordbrukets drängar och pigor en semestervecka, en ledighet på 8 dagar, som nu i rationaliseringens tidevarv är borttagen. Kunde jordbrukets folk för ett hundratal år sedan erhålla en sammanhängande semesterledighet av 8 dagar, då må man i sanning säga, att tiden sedan dess fört med sig en så pass storartad utveckling rörande arbetsmöjligheterna även på detta område, att man även nu bör tillerkänna jordbrukets arbetare en viss semesterledighet — ett krav, som helt säkert måste erkännas såsom mycket berättigat.

Den tid, som här föreslagits av socialministern, 4 dagar, är också alldeles för kort. Man kan icke säga, att denna ledighet ger den vila, som behövs

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

för att hämta krafter, varav dock nödvändigheten understrukits från riksdagens sida. Förslaget har också mötts av stark opposition bland det fackligt organiserade folket, och jag vill här erinra om, hurusom representantskapet för en av Sveriges största fackliga centralorganisationer, nämligen Stockholms fackliga centralorganisation, gjort ett uttalande, där man beklagade, att de föreslagna lagbestämmelserna, då denna fråga äntligen förelåg, blivit så otillfredsställande som fallet är. Det hette i detta yttrande: »Dels innehåller förslaget intet åliggande för arbetsgivaren att lämna semester, dels föreligger ingen skyldighet för dem att lämna lön under semestertiden, och dels är den föreslagna semestertiden av minst 4 dagar alldeles otillräcklig.»

»Det föreliggande förslaget», heter det vidare, »innebär alltså endast ett uttalande av önskemålet att under den varma årstiden lämna semester under minst 4 söckendagar, ett uttalande, som säkerligen blir fullständigt betydelselöst, enär ingen arbetsgivare på grund därav kommer att lämna arbetaren semester.» »Semesterledighetens uppgift är», heter det vidare, »att ge arbetaren vila och rekreation. Den uppgiften kan fyllas endast, om semestern omfattar minst 14 dagar och full lön utgår under densamma.» Jag undrar, om herrarna i regeringen för sin del, efter att hava arbetat varje söckendag och kanske en del helgdagar, skulle anse, att en semester på 4 dagar vore tillräcklig. Jag tror icke någon kan anse, att denna semestertid med den föreslagna kautschukbestämmelsen, som innehålles i densamma, nämligen att semester i allmänhet »bör» ges, är tillräcklig.

Det är på det sättet, att även om detta förslag antages av riksdagen, så blir det så pass betydelselöst, att krav på ett nytt sådant omedelbart måste resas från arbetarnas och de fackliga organisationernas sida. Beträffande semestern är det väl ändå en smula egendomligt, att de arbetare, som dag efter dag jagas på arbetsplatsen och hetsas till olycksfall, icke skola erhålla denna lilla ledighet av 15 dagar om året, när 10,000-tals arbetare gå sysslolösa, sökande efter minsta möjlighet att erhålla något arbete. Ett genomförande av semestern, såsom vi föreslagit i den kommunistiska motionen, skulle även ge litet arbete åt dem, som stå utanför, och borde även ur den synpunkten vara väl värd att en smula beaktas. Vi komma att i detta avseende yrka bifall till den kommunistiska motionen, och jag ber, herr andre vice talman, att i den del vi nu behandla i enlighet med vad vi föreslagit i vår motion få yrka godkännande av den föredragna paragrafen med den ändring, att sista stycket därav utgår.

Under detta yttrande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Gardell** i Gans: Herr talman! Då jag varit med delvis vid utskottsbehandlingen, kom jag att särskilt fästa mig vid 10 §. Vad först beträffar den föregående talaren, får jag säga, att även om man i allmänhet skulle gå med på yrkandet, att jordbrukets arbetare icke skola undantagas från lagen, finnes dock i 10 § ett stadgande, som bereder svårigheter, där står det nämligen: »Till bergsbruks-, bruks-, fabriks-, hantverks-, eller annat industriellt arbete eller byggnadsarbete, ändå att det ej är att hänföra till industriellt arbete, eller arbete med transport av personer eller gods, må icke användas minderåriga under 14 år.» Jag har i utskottet påpekat, att inom torvindustrien ha minderåriga barn använts till att hjälpa att plocka ihop torv till torkning. Det skulle enligt detta förslag icke få ske. I södra Gotland bedrives en stor sandstensindustri, där 12- och 13-åringar på sommaren stå ute i det fria och utföra ett arbete med att plocka sten. När vissa barn sluta skolan, äro de knappast 13 år och då skulle de få gå arbetslösa. Det är för den skull, som jag för min del yrkar en sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag av 10 §, att barn under 14 år få an-

vändas inom sådana små företag, där familjen själv utför arbetet. Jag är icke på det klara med om bestämmelsen i 1 § om »arbete som utföres av medlem av arbetsgivarens familj», kan innebära ett undantag från 10 §. Jag har, herr talman, icke annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Herr **Hage:** Herr talman! Jag vet ju mycket väl, att ifråga om denna 1 § kommer det icke att finnas någon möjlighet att få majoritet för vårt yrkande, att *jordbruket* skall läggas under denna skyddslagstiftning, och därför skall jag tillåta mig att vara mycket kort. När jag nu emellertid kommer att avge några repliker, kan jag dock icke underlåta att vända mig mot några av de anföranden, som hållits, i vilka man gjort gällande, att det vore både omöjligt och olämpligt att få med jordbruket under denna lag.

Jag vill då först till dessa, som här talat om, att man icke skall fästa något avseende vid socialstyrelsens yttrande, därför att — antydde man — *den* myndigheten icke är den verkligt sakkunniga på det området, säga, att det är ändock på det sättet, att socialstyrelsen ju har chefsmyndighet, när det gäller denna arbetarskyddslagstiftning. Styrelsen har under sig alla de myndigheter, som handlägga dessa frågor, och det är alldeles givet, att den med hänsyn till detta har och måste ha en betydlig erfarenhet på detta område, byggd på de rapporter och framställningar, som komma från yrkesinspektörerna. Jag vågar alltså säga, att i *det* fallet borde socialstyrelsen besitta den största sakkunskapen.

Nu tror jag emellertid, att en av orsakerna till, att man avstyrker detta förslag, att jordbruket skall falla under lagen, antagligen är, att man tror, att innebörden av denna ändring skulle gå mycket längre, än den i verkligheten gör. Jag skulle för min del vilja säga, att om en sådan lagstiftning kommer till stånd, kan det ju naturligtvis icke bli tal om en inspektionsverksamhet gående ut på att inspektörerna skulle komma ofta resande till jordbrukarna. Givetvis kommer särskilt storbruket att bli föremål för denna inspektion. Det torde bli så i en hel del fall, att, när yrkesinspektören är ute och inspekterar en del maskinella anordningar på ett gods, så blir det för honom en anledning att även se på andra saker inom ett sådant storbruk; och det kostar strängt taget inga vidare pengar. Det blir, såvitt jag kan förstå, ingen vidare kostnad vare sig för storbruket eller för det mindre jordbruket. Överhuvud taget torde man kunna säga, att med avseende å småbrukarna kommer naturligtvis en sådan här lag att ha en ganska ringa betydelse.

För övrigt vill jag säga, att, så vitt jag förstår, innebär nu detta, att man ställer jordbruket utanför lagen, även att man ställer de s. k. binäringarna till jordbruket, exempelvis *skogsbruk*, i en viss utsträckning utanför lagen. I den mån som detta skogsarbete bedrives av skogsarbetare, och när det icke sker i större omfattning eller i mera industrialiserad form, kommer detta skogsbruk givetvis icke heller att falla under lagen. Och det måste man göra klart för sig, att särskilt skogsarbetet är ett ganska farligt yrkesarbete, där det givetvis måste vara av stor betydelse, att det finns möjligheter att kunna ingripa, när det gäller att åstadkomma skyddsbestämmelser.

Herr talman, jag inskränker mig till detta. Jag tror för min del, att vi, som gått på den linjen, att jordbruket skall falla under denna lag, äro på den rätta sidan. Jag fäste mig särskilt vid ett anförande av en föregående talare, som yttrade sig i denna fråga och gick mot vår reservation, när han sade, att efter hand som jordbruket blivit försett med mera maskiner och blir allt mera industrialiserat, faller det också under denna lag. Detta innebär ju, att man har svårt att överhuvud gå emot principen, att lagen även skall omfatta jordbruket.

Jag tror för min del, att utvecklingen kommer, även om detta yrkande avslås, att gå i den riktningen, att även *jordbruket* kommer att falla under lagen.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Herr **Kilbom:** Herr talman! Utöver vad min kamrat Spångberg redan anfört i denna principdebatt finns det intet att tillägga utom på en punkt. Det är herr Hage, som har uppkallat mig på den.

Herr Hage förklarade, att han ifråga om § 5 i utskottets förslag skulle ha velat hatt den ändringen, att det i stället för det mycket vaga uttrycket, att semesterledighet »*bör* beredas», skulle stå att semesterledighet »*skall* tilldelas». Jag förstår inte detta uttalande riktigt, om det är ett uttryck för den socialdemokratiska gruppens ståndpunkt eller vad det nu är för något. Herrarna finna på sid. 5 i utskottets utlåtande, där den socialdemokratiska motionen återges, att man i denna motion formulerat § 5 mom. m) på följande sätt:

»Åt arbetare, som utan avsevärt uppehåll användes till arbete året runt och varit anställd hos arbetsgivaren eller företaget någon längre tid, *bör*, i allmänhet under den varmare årstiden, beredas ledighet (semester) under minst en vecka med i skälig mån bibehållen avlöning.»

Herr Hage skulle alltså här gå in för en annan linje än den socialdemokratiska motionen gör, vilket vi för vårt vidkommande icke ha något emot. Den socialdemokratiska motionen, alltså partiets officiella ståndpunkt, är nämligen precis lika vag i detta avseende som såväl regeringens som utskottets förslag. Det är bara skillnad ifråga om tiden och inte ett dugg annat.

Härvidlag nödgas jag också konstatera, att den socialdemokratiska motionen — jag befarar det åtminstone — kommer att låsa fast semestertiden till 8 dagar. De är, synes det mig, en absolut ohållbar ståndpunkt, minst lika ohållbar som att sätta den till 4 dagar. Det uttalande, som Stockholms fackliga centralorganisation har gjort, vars uppfattning jag skulle tro delas av samtliga fackorganisationer, visar att den socialdemokratiska gruppen ifråga om semestertiden befinner sig i klar motsättning till de fackliga organisationerna. De ha dock uttryckligen krävt, att semestern *skall* utgöra 15 dagar och icke 8.

Jag har velat anföra detta, herr talman, till protokollet, på det att man icke i framtiden skall komma och säga, att vi icke ha inlagt en gensaga mot detta, jag säger det ännu en gång, fastlåsande vid en semester på 8 dagar, vilket jag fruktar är vad den socialdemokratiska motionen kommer att medföra. Arbetarna kunna nämligen icke nöja sig med några 8 dagars semester.

Vad sedan beträffar såväl regeringens proposition som utskottets förslag, så skulle det ha varit synnerligen tacknämligt, om man hade lämnat några motiv och skäl till varför man inskränker sig till 4 dagar. Varken i propositionen eller i utskottets betänkande finns det något om den saken. Detta är så mycket mera anmärkningsvärt som ju staten för sina arbetare ingalunda har inskränkt semestertiden till 4 dagar. I intet av de avtal, som staten har ingått, finns det någon dylik punkt, utan semestertiden är avsevärt mycket längre. Varför skall då, när staten går att stifta lagar på detta område för arbetarna i privat tjänst, industriarbetarna, semestertiden låsas fast vid 4 dagar? Nog måste väl herrarna både i regeringen och utskottsmajoriteten medge, att detta förfaringssätt är minst sagt underligt.

Även å en annan punkt synes mig förslaget vara tämligen märkvärdigt. Utskottsmajoriteten har gjort sin formulering så, att det icke kommer att vara någon *plikt* för arbetsköparen att betala ersättning under semestertiden. Är det emellertid icke så, att arbetarna i statens tjänst med all rätt ha ersättning under semestertiden? Såväl regeringen som utskottet bidrager genom sin formulering följaktligen till att uppdela arbetare i två kategorier, den ena omfattande sådana, som äro i statens tjänst, och den andra omfattande sådana, som äro i privat tjänst. Kan det verkligen vara värdigt den lagstiftande församlingen att genom ett antagande av den formulering av 5 §, som föreslagits av utskottet, understryka och ge hemul åt dylikt?

Jag kan icke tänka mig annat än att alla skäl, som överhuvud taget kunna

mobiliseras, tala emot både regeringens och utskottets förslag och för att semestertiden skall fastställas till 15 dagar samt att ersättning skall lämnas. Vid statens verk ha som sagt arbetarna — med all rätt — längre semestertid, och de ha även i en del andra avseenden en bättre ställning än utskottets förslag innebär, sålunda ersättning under semestertiden, och dessutom »*skola*» de ha semester och inte bara »*böra*» ha det.

Jag skulle slutligen vilja ställa den frågan till dem det vederbör både i utskottet och i regeringen, vad det är, som motiverar, att arbetare icke skola ha mera än 4 dagars semester, då såväl regeringens som utskottets förslag dock innebär ett principiellt erkännande av semesterrätten som sådan. De anställda i den centrala statsförvaltningen och i övrig statstjänst, som icke stå i arbetarställning, ha dock en månads semester och en hel del av dem ha mycket längre semestertid, ända upp till sex veckor, om jag icke är orätt underrättad. Är det då icke så mycket mera motiverat, att arbetarna skola ha åtminstone 15 dagars semester? Hur motiverar regeringen sin ståndpunkt i detta avseende? Det synes mig vara en tämligen naturlig plikt för regeringen att ange, hur den ser på dessa frågor.

Herr **Aronson:** Herr talman! Herr Spångberg gjorde i sitt anförande gällande, att jordbrukets arbetare enligt utskottsförslaget lämnades utan skydd. Jag försökte dock i mitt förra anförande påvisa, att även om jordbruket skulle dragas in under denna lag, så skulle det i alla fall innebära ett mycket litet, om ens något skydd för jordbruksarbetarna, därför att jordbruksarbetet är till sin natur sådant, att det icke gärna möjliggör några förbättringar i här ifrågavarande avseende genom en inspektionsverksamhet. Jag exemplifierade detta mitt påstående med en hel del omständigheter, vilka emellertid icke blevo emotsagda av herr Spångberg, vilket jag här endast velat konstatera.

Till herr Hage skulle jag vilja säga, att jag frånkänner för min del ingalunda socialstyrelsen auktoritet på detta område, men jag ansåg det i alla fall vara beaktansvärt, att socialstyrelsen icke varit enig på denna punkt. Dessutom ansåg jag det vara värt att lägga märke till, att dock samtliga hushållningssällskap utom ett ha tillstyrkt det av regeringen framlagda förslaget. Jag skulle vilja hemställa till herr Hage, om han icke kan tillerkänna hushållningssällskapen så stor auktoritet i detta avseende, att de mer än väl uppväga den del av socialstyrelsen, som uttalat sig för att jordbruket skulle indragas under lagen i fråga.

Vad sedan beträffar herr Hages påstående, att småbruken icke i nämnvärd grad skulle komma att beröras av denna lag, så vill jag också däremot inlägga en bestämd gensaga. Det finns visserligen för all del en del småbrukare, som ha det så ställt i familjen, att de kunna sköta jordbruket med egen arbetskraft, men vi skola icke behöva se oss omkring så särdeles mycket, förrän vi finna, att även i rätt stor omfattning t. o. m. ganska små småbruk äro beroende av lejd arbetskraft. I den mån de äro beroende av lejd arbetskraft, bli de också beroende av denna lag, försåvitt den skall vara tillämplig på jordbruket. Då herr Hage ville göra gällande, att det endast skulle vara de stora godsen, som skulle bliva beroende av lagen, måste jag uttala en bestämd gensaga däremot, då han dessutom betonade, att det skulle vara otillbörligt, om en inspektör, som kom till ett sådant gods för att inspektera maskinerna, icke samtidigt skulle få titta på andra saker, så vill jag säga, att det i själva verket var ett mycket betydelselöst och intetsägande förhållande, som han där drog fram. I själva verket blir det ingalunda endast storgodsen, utan jag skulle nästan våga säga de allra flesta småbruken, som skulle komma att bli beroende av lagen och som skulle komma att besväras av det obehag, som lagens tillämpning på jordbruket för dem skulle komma att medföra.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Larsson:** Herr talman! Jag skall icke nu gå in på några detaljer i lagförslaget och icke heller dem, som berördes av herr Kilbom. Emellertid vill jag med anledning av hans anförande säga, att det icke alls är riktigt, som han säger, att skälen för den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t intagit till semesterfrågan, icke med ett ord angivits i propositionen. Tvärtom är det så, att man mycket utförligt diskuterat, varför man velat gå in för denna linje och intagit den ståndpunkt, som man slutligen har gjort. Jag ber i det hänseendet att få hänvisa herr Kilbom till sid. 61—70 i propositionen. På alla dessa tio sidor är just semesterfrågan föremål för diskussion.

I korthet kan sägas, att den avgörande synpunkten varit den, att man i denna lag skall införa själva principen om semester, och att den sedan får bli beroende på andra åtgärder — och då framför allt med anlitande av avtalsvägen — för att lösa frågan om semesterns längd. Här har man endast velat skriva in själva principen samt en minimitid.

Herr **Sandström:** Herr talman! Då ett par talare redan på detta tidiga stadium ha gått närmare in på punkten m) i § 5, som gäller arbetarnas semester, så kanske det är skäl uti att här angiva vad som i detta avseende har varit bestämmande för utskottet, då det har intagit en avvisande hållning såväl emot den socialdemokratiska partimotionen som emot den kommunistiska motionen, vilken senare naturligtvis skulle gå litet längre än den förra, det visste man ju på förhand.

Den socialdemokratiska motionen innehåller, som också herr Kilbom har erinrat om, samma ordalydelse som i Kungl. Maj:ts förslag i fråga om hur denna semester skall tillkomma arbetarna. Den innebär sålunda icke något tvång för arbetsgivarna att bevilja semester. Det är inte något, som ovillkorligen är föreskrivet i lagen, utan det är en uppmaning till arbetsgivarna, att de *böra* bevilja semester. Samma ordalydelse har också upprepats i den socialdemokratiska reservationen, så att på den punkten finns det ju icke anledning för mig att yttra något.

I fråga om semestertidens längd har utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit 4 dagar, socialdemokraterna 1 vecka och kommunisterna 15 dagar. Då vi diskuterade denna sak i utskottet, fäste vi oss vid att denna semester förut har tillkommit helt och hållet på frivillighetens väg. Man har så småningom vid förhandlingsbordet fått igenom kravet på att arbetarna skola ha viss tids semester med bibehållen lön. Som en följd av detta har det numera blivit praxis, att de flesta arbetarna i de stora industrierna ha 4 dagars semester med full lön. Jag tror, att man kan säga, att 90 procent av dessa arbetare ha semestern bestämd på detta sätt. Då man nu ville åstadkomma en lagbestämmelse om semester åt arbetarna var det givet, att vederbörande departementschef även i detta avseende skulle gå mycket försiktigt fram, och han har även utförligt motiverat denna sin hållning i motiven till lagen.

Vad som av utskottsmajoriteten ansågs mest betänkligt med avseende å ett bifall till såväl den socialdemokratiska som den kommunistiska motionen i denna punkt var hänsynen till de många småföretagen i landet, för vilka det verkligen är betungande även att betala lön till sina arbetare för ett så litet antal semesterdagar som fyra. Så mycket mera betungande skulle det naturligtvis ha blivit, om semesterledigheten skulle ha utsträckts till en vecka eller två veckor. Även för de stora arbetsgivarna innebär det givetvis ett ekonomiskt onus att på detta sätt tvångsvis bliva ålagda en dylik utbetalning — ja, tvångsvis är felaktigt sagt, ty det är ju beroende på gällande avtal, men det innebär i varje fall ett visst tryck. För dem är det sålunda en ganska tung utgift, men det blir ändå värre för de små företagarna, för vilka detta skulle komma

som en nyhet. För dem är det verkligen på sin plats, att man har den ordalydelsen, att semester *bör* — ej skall — beredas, ty det kan finnas små företagare, som icke med bästa vilja kunna bevilja semester, därför att de icke ha råd till det, därför att deras lilla rörelse icke medger en sådan utgift. De kunna det icke och måste därför låta bli.

För min del anser jag, att utvecklingen på detta område allt fort bör ske på avtalsvägen, och på den vägen tror jag också, man uppnår det lyckligaste resultatet. Man skall vara försiktig med att komma fram med lagbestämmelser, som tvångsvis ålägga parterna förpliktelser. Det är sålunda särskilt med hänsyn till de mindre företagarna, som utskottet här har gått emot motionerna.

Med hänvisning till detta kommer jag sedermera, när vi komma till denna punkt, att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hage:** Herr talman! Eftersom herr Kilbom tagit upp frågan om arbetarnas semester och socialdemokraternas inställning till den saken, så vill jag erinra herr Kilbom därom, att i den väckta socialdemokratiska motionen hade vi fört in ett krav på att man i lagstiftningen skulle skriva ut, att arbetarna skulle äga utfå avlöning för den semester, som det här är fråga om. Utskottet har emellertid på sid. 27 i andra lagutskottets betänkande uttalat sig om denna sak på följande sätt:

»I likhet med departementschefen anser nämligen utskottet, att om den åsyftade ledigheten benämnes semester, därav lärer framgå, att vederbörande under ledigheten åtminstone till huvudsaklig del bör åtnjuta avlöning. Skulle bestämmelser meddelas om rätt till lön under semesterledighet, skulle detta innebära en inskränkning i lagen av begreppet semester till att avse ledighet utan avlöning, något som icke vore lämpligt.»

Med detta uttalande har utskottet, som jag fattar saken, understrukit, att sådan semester skall vara förenad med avlöning. När ett sådant uttalande gjorts från utskottets sida, ha vi icke ansett det vara nödvändigt att i vår reservation föreslå, att man i lagen skulle skriva in, att semestern skulle vara förenad med avlöning.

Herr Kilbom sade vidare, att vi med vårt förslag skulle låsa fast semestern vid 8 dagar. Ja, om den saken kan man ju säga, att i så fall fastlåser herr Kilbom semestern genom sitt förslag vid 15 dagar. Jag tror, att vi kunna vara överens om, både herr Kilbom och vi socialdemokrater, att även 15 dagar icke innebär en tillfredsställande semester. En semester, som skall ge *verklig* rekreation, måste alldeles givet vara mycket längre.

Jag vill emellertid säga, att det är ju ändå på det sättet, att när man sitter i ett utskott och vill föra fram vissa krav, så kan man — även om man principiellt har en viss uppfattning om hur en lag skall se ut och även om man önskar vara mycket radikalare på vissa punkter — dock icke komma fram med alltför långt gående förslag, därför att man i så fall riskerar att icke få något understöd för sådana långt gående yrkanden. Vi resonera därför på det sättet, att om man propagerar för en något mindre långt gående lagstiftning denna gång, har man kanske större möjligheter att fortare få opinionen för ett sådant förslag. Hava vi sedan fått igenom detta, kanske vi försöka oss på nästa steg. Det är den allmänna inriktningen i vårt handlande och vandlande i riksdagen. Och vi hava kommit underfund med, att arbetarna begripa, att vi nödgas gå fram på sådana linjer. Vi hava också ofta kommit underfund med, att vi genom att föreslå mindre steg komma längre framåt än genom detta viftande med mycket radikala paroller på varenda punkt.

Jag vill säga för resten i det sammanhanget, att jag skulle gärna se, att lagstiftningen på detta område sloge fast, att semester ovillkorligen skulle utgå. Men jag vill också säga, att, skulle lagstiftningen utformas så, kanske det

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

trots allt blir nödvändigt med vissa undantag ibland. Ty det finnes dock industrier — jag vet ett företag där hemma i Norrbotten, där arbetarna till stor del äro aktieägare, där det hänger »på håret», så att även vid den minsta ekonomiska merbelastning, kan det hända att det rasar tillsammans, och arbetarna bliva utan arbete. Så kan det stå till ibland. Detta är alltså några synpunkter, som jag tycker äro lämpliga att föra fram mot herr Kilbom.

Till herr Aronson vill jag säga några ord. Han gjorde gällande, att, *om* denna lagstiftning skulle utsträckas till jordbruket, skulle den falla både på de *stora* och på de *små* jordbruken. Det är naturligtvis *formellt* sett riktigt. Men i *realiteten* blir det i stort sett de *stora* jordbruken, som träffas av detta i tillämpningen. Med avseende på småbruken, även där det möjligen finnes en eller annan anställd, torde nog de ekonomiska konsekvenserna av lagstiftningen icke bliva så betungande och icke betyda så synnerligen mycket.

Jag tror alltså, att jag har rätt, när jag påstår, att denna lagstiftning skulle överhuvud taget endast hava betydelse för de *stora* jordbruken och icke för *små*bruken.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Det var ett par uttalanden av herr Aronson, som föranledde mig att begära ordet, därför att dessa uttalanden voro så egendomliga, att de icke böra få stå oemotsagda i kammarens protokoll.

I sitt sista anförande sade herr Aronson, att lagen skulle ha ringa eller ingen verkan för lantbruket, detta beroende på att effektiva skyddsåtgärder för lantbruket i regel icke kunde vidtagas. Han tog i sitt första anförande sig friheten att exemplifiera detta med några fall. Om jag fattade honom rätt, räknade han upp vissa olycksfall: olycksfall på grund av skenande häst, fall från hölass, skador genom yxor och andra handredskap. I det fallet har herr Aronson rätt, att det finnes givetvis knappast möjligheter att genom en arbetarskyddslagstiftning avvärja eller förhindra, att en människa hugger sig i foten eller ramlar ned från ett hölass. Det kan man icke förhindra. Men jag hade väntat, att herr Aronson, som är ledamot av utskottet, funnit, att lagen lägger största vikten icke vid skador av handredskap och därmed jämförliga saker, utan lagen lägger självfallet den största vikten vid de maskinella anordningarna. Genom den rationalisering, som lantbruket undergått, har det blivit mer och mer maskinellt inställt. Maskinerna komma till större och större användning framför allt vid de stora lantbruken.

Jag kan icke förstå annat än att det vore förmånligt, om lagen kunde utsträckas till lantbruket som sådant. Det är tydligt, att en rätt stor ovilja i närvarande stund gör sig gällande mot en utsträckning av lagen till lantbruket. Men jag undrar, om icke denna ovilja snart skulle lägga sig. Jag kan taga ett exempel från annat håll, där statsmakterna ingripit reglerande för lantbrukets del och där det vid det tillfället förefanns en mycket stor ovilja, som på relativt få år lagt sig. Jag syftar på de statliga åtgärderna till skogsvårdens ordnande och på våra senaste skogsvårdslagar. Dessas införande väckte en oerhört stor ovilja hos vår bondeklass. Det ansågs som ett ingrepp i deras ägande- och självbestämmanderätt, och det ansågs vara en onödig utgift att betala pengar till skogsstatstjänstemän, som skulle syna ut, gallra och på annat sätt vårda vederbörandes enskilda skog. Men den oviljan har fullständigt lagt sig. I dag kan man undantagslöst säga, att Sveriges bondeklass är glad över att lagen på sin tid antogs och över dess verkningar. Jag är för min del böjd att tro, att även om den föreslagna lagstiftningen utsträckes till lantbruket, den nuvarande möjligen rätt stora oviljan på lantbrukarhåll dock snart skall lägga sig.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till socialdemokratiska reservationen.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Larsson:** Herr talman! För att inte missförstånd skall uppstå, vill jag med anledning av den siste ärade talarens yttrande allenast erinra kammaren om, att redan enligt den nu gällande lagen, sålunda även enligt propositionen och utskottets förslag, det maskinella arbetet i jordbruket faller under arbetarskyddslagen. I det avseendet är således lagen redan nu så omfattande, att den inbegriper vad den siste ärade talaren, om jag förstod honom rätt, ville få in under lagen.

Herr **Kilbom:** Herr talman! Jag ber att få framföra ett tack både till socialministern och till utskottets representanter för de svar, som de lämnat i av mig berörda avseenden. Jag har också läst anförda sidor i propositionen. De synpunkter, som där framförts i fråga om semestern, innehålla dock, såvitt jag förstår, intet tillfredsställande, som kan utnyttjas för tillgodoseende av ett rättvist krav av arbetarna. Tvärtom, om man ser dem i belysning av fastställandet av 4 dagars semester och av uttrycket »bör», kommer det — det befarar jag — att bliva ett hinder för arbetarna att genom andra åtgärder, som socialministern yttrade, nå fram till en ordentlig semester. Ty det är alldeles uppenbart eller ligger i alla fall nära till hands, att då arbetarna i sina avtalsförslag framföra krav exempelvis på 15 dagars semester och motparten har gällande lag att stödja sig på, torde det bliva mycket svårare för arbetarna att genomdriva sina krav på de 15 dagarna. Fastlåsandet av 4-dagarsbestämmelsen måste sålunda objektivt sett komma att verka till nackdel för arbetarna och icke till gagn för dem, trots att principen om semester är fastslagen.

Till herr Hage, då han hävdar, att man kan säga, att vårt förslag om 15 dagars semester fastlåser kravet likaväl som förslaget om de 8 dagarna, vill jag genmäla, att det dock är en avsevärd skillnad på det ena och det andra. 15 dagar är dubbelt så långt tid. Men därtill är att märka, att vi angivit det som *minimum* och att det sålunda skall vara minst 15 dagars semester. Får man emellertid tolka herr Hages anförande så, att den socialdemokratiska gruppen i framtiden — även sedan denna lag är antagen — kommer att gå in för en ändring av vederbörande paragraf till att avse minst 15 dagar, få vi arbetaropinionen på en enhetlig linje, och då bör det vara mycket lättare att vinna gehör för kravet på ordentlig semester.

Herr Hage anförde som motiv för att nu gå in för endast 8 dagar, att det är lättare att vinna understöd, om man nöjer sig med litet rimligare. Jag vill icke inlåta mig i debatt om denna sak. Men herr Hage kan måhända pröva sina teoriers riktighet genom konstaterandet att den socialdemokratiska motionen med de 8 dagarna icke erhållit något understöd.

För övrigt förvånade mig herr Hage. Han tillhörde, om jag icke missminner mig, förr i världen den riktning, som gick in för maximiprogram i politiken och på det bestämdaste fördömde minimiprogrammen. Det är intressant att höra, att herr Hage nu lämnat den linjen.

Herr **Aronson:** Herr talman! Jag hade tänkt slippa besvära kammaren med flera anföranden i den här debatten. Men jag föranleddes begära ordet, då herr Andersson i Löbbo förebrådde mig att icke oaktat jag setat med i utskottet tagit reda på vad saken gäller. Jag skall med mycken tacksamhet annotera, att han gav mig rätt i de fall, där jag exemplifierat de vanligastet orsakerna till olyckor inom lantbruksarbetet. När han emellertid ville komplettera min slutsats med ett åberopande av de olyckor, som kunna vara en följd av de maskinella anordningarna inom jordbruket, vill jag konstatera, att han själv hade synnerligen bristfälligt läst igenom föreliggande förslag. Jag anser mig icke behöva vidare utveckla den saken, då redan herr statsrådet och chefen för socialdepartementet klarlagt den. Jag vill påstå, att det är just

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

herr Andersson i Löbbo, som borde hava varit litet bättre inne i dessa saker, innan han ställde sig där framme och försökte spela sakkunnig.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Med den ställning, som de olika partiernas representanter intagit i utskottet, är naturligtvis utgången given. Jag nöjer mig med att konstatera, att vi stå inför ett ytterligare fall, där den borgerliga majoriteten bara vill hålla emot så mycket som möjligt. Det är icke så, att det socialdemokratiska förslaget innebär, att Sverige skulle gå längre än andra länder. Vår framställning har haft till avsikt att göra den svenska lagen anpassbar till de internationella överenskommelserna på området.

Beträffande jordbruket har, såvitt jag förstår, det socialdemokratiska förslaget iakttagit all nödig försiktighet. Man har genom undantagsbestämmelse sökt undvika, att sådant, som kunde bliva särskilt besvärande för lantbruket, har kommit med. Såvitt jag kan förstå, är det bara en räddhåga från vissa jordbrukares sida, att inspektionen skall kunna bliva till besvär, som dikterar motståndet. Jag kan icke tänka mig, att jordbrukarna skola hava något emot, att deras arbetare skyddas mot olycksfall, och jag måste hoppas, att jordbrukarna också hava den uppfattningen, att det är deras skyldighet att vidtaga alla sådana åtgärder, som kunna förhindra olycksfall. Är detta riktigt, återstår bara, att man har en viss förskräckelse för, att det skall kontrolleras, att man verkligen gör, vad som är ens skyldighet. Det tjänar rätt litet till att diskutera den saken i dag. Men även i detta fall befinna vi oss i en utveckling, där vi, som jag sade härom dagen, äro fullständigt säkra om att rätt snart komma fram till godkännandet av våra förslag. Så skall även arbetaren i jordbruket beredas nödigt skydd.

Jag begärde emellertid ordet väsentligen med anledning av herr Kilboms senaste anförande, då han uttalade sin glädje över, att socialdemokraterna väl också en gång skulle komma fram till 15 dagar och man alltså få ett gemensamt aktionsprogram i fråga om arbetarsemestern. Jag lovar för min del icke alls att stanna vid 15 dagar. Den saken förbehåller jag mig att bedöma efter varje tidsläge. Jag är icke alls övertygad, att det är rimligt, att man en gång för alla fastlåser, att en arbetare bara skall hava 15 dagars semester. Det kan hända, att det blir möjligt att giva arbetarna en helt annan semestertid. Varför då icke göra det?

Jag har liksom herr Kilbom den uppfattningen, att det är ingen rim och reson, att en statstjänare, en kontorsskrivare eller vad han är, skall hava en månads semester på statens bekostnad, medan man i allmänhet för arbetarna inom industrien, som bättre än någon annan behöva frisk luft, skall fixera en helt kort semestertid. Hela min uppfattning om jämlikhetsproblemet gör, att jag tycker icke, att det icke heller i detta avseende skall finnas några särskilda privilegier för vissa grupper.

Å andra sidan hava vi fått lära oss, att man får lämpa sig efter lägenheten, och vi skulle betrakta det som ett betydande framsteg, om vi lyckades vid detta tillfälle samla riksdagen om en semester på 8 dagar. Vi hava velat stanna vid den siffran, därför att vi voro på förhand övertygade om, att det var det längsta, som kunde uppnås. Nu har det visat sig, att man icke ens kunde komma så långt. Vi hava då icke haft annat att göra än att bibehålla det ursprungliga förslaget, vars tyngdpunkt icke ligger i de 8 dagarna utan liksom fallet är med regeringsförslaget, ligger däri, att man fastslår i lagen rätt till semester för arbetarna.

Sedan kan man tvista, om det skall vara »bör» eller »skall». Men det spelar mindre roll, därest man icke samtidigt inför mycket betydande ansvarsbestämmelser för dem, som icke skulle följa lagens föreskrifter. Jag tror, att vi ännu så länge befinna oss på ett så förberedande stadium, när det

gäller att få semesterledigheten erkänd, att jag är övertygad, att den svenska riksdagen icke skulle gå med på sådana föreskrifter. Under sådana förhållanden tror jag, att man skall mindre bråka om det dagantal, som fixeras, än hålla sig till det faktum, att principen fastslås. Och, herr Kilbom, jag tror icke, att vi behöva befara, att, därest man skriver ut det ena eller andra dagantalet, det skall bliva hinderligt. Ty då arbetarna få inflytande att garantera en större semesterledighet och produktionsförhållandena medgiva detta, kommer icke den ena eller andra lagbestämmelsen att hindra, att man går vidare på den riktiga vägen.

Jag har bara velat säga, att min strävan på detta område ingalunda är att begränsa semestern till 8 dagar, därest förhållandena på produktionsområdet skulle medgiva längre semester. Jag upprepar, att det är betydelsefullare än på många andra områden, att just fabriksarbetarna, industriens arbetare få så lång tid som möjligt att ägna sig åt att hämta luft och krafter för det fortsatta arbetet i fabrikerna. Jag vet, att det är mycket långt till målet. Men jag tycker icke, att om vi nu skola göra upp maximiprogram, vi skola vara alltför blygsamma.

Herr **Hansson** i Trollhättan: Herr talman! Under den förda debatten har man från jordbrukarhåll gång efter gång undervärderat socialstyrelsens uttalande till förmån för lantbrukets förande under lagen. Jag tycker, att det vittnar om en asocial syn, då man för fram de svenska hushållningssällskapen i samlad trupp mot denna statens styrelse, som har till uppgift att vaka över gällande lagars efterlevnad ävensom att tillstyrka nya lagar på detta område. Jag vill säga, att när herr Aronson drar fram dessa hushållningssällskap, då kan det vara lämpligt att se efter, om det icke är även andra myndigheter, som ha samma uppfattning som socialstyrelsen i fråga om jordbrukets förande under lagen. Då vill jag särskilt för den ärade representanten från Skaraborgs län, som i storlek måste anses vara vårt andra jordbrukslän — Skåne är det största — framhålla, att där har verkligen länsstyrelsen tillstyrkt denna paragraf och likaså länsstyrelserna i Stockholms, Hallands, Västmanlands, Västernorrlands och Västerbottens län.

Herr Hansson i Stockholm har ju också här framfört synpunkter, som böra övertyga jordbrukarna, att de befarade olägenheterna av denna lags tillämpning på jordbruksområdet icke äro sådana, som man velat påvisa. Jag vill framhålla, att socialstyrelsen har i sitt utlåtande, som återfinnes i propositionen på sid. 30, sagt, att under den nuvarande lagens tillämpning inbegripas en mångfald verksamhetsgrenar, t. ex. hotell- och restaurangrörelse samt arbete i butiker och på kontor, vilka icke kännetecknas av någon avsevärd yrkesfara. Vidare säger socialstyrelsen, att mot bakgrunden av detta »ter sig gällande begränsning av lagens tillämplighet i avseende å jordbruket inkonsekvent och orättvis. Enligt styrelsens mening torde det sålunda få anses påkallat, att arbetarskyddslagens tillämpning utvidgas så, att åtminstone dess bestämmelser till förekommande av olycksfall och ohälsa i sin helhet bliva tillämpliga å jordbruksarbetet.» Olycksfallsrisken, som förekommer inom jordbruket, är också mycket stor, säger socialstyrelsen, och anför siffror häröver, och man kan alltså icke säga annat än att starka skäl tala för denna sak.

Jag ber för min del, herr talman, att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Herr **Spångberg:** Herr talman! Jag uppkallades närmast av herr Aronsons näst föregående anförande. Jag vill säga, att jag finner ingen stark logik i herr Aronsons resonemang. Om jag fattade herr Aronson rätt, talade han

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

om att denna skyddslag saknade betydelse för jordbruksarbetet, emedan det skulle vara så få arbetsavsnitt, där lagen skulle komma att vinna tillämpning. Konsekvensen av ett sådant resonemang skulle väl ändå bli, att om det vore så få arbetsavsnitt, det vore fråga om, kunde det inte bli så betungande för jordbrukarna, om lagen får tillämpning på dessa få arbetsavsnitt, där den kan tillämpas.

I sitt senaste anförande framhöll herr Aronson, att fördelarna av detta skydd för arbetarna icke skulle uppväga de obehag, som lagens tillämpning skulle medföra för jordbrukarna. Jag vill säga, att om det medför obehag för en grupp, att andra människors hälsa och liv skyddas under arbetet, så får ifrågavarande grupp finna sig i det obehaget. Det ges en del områden i denna arbetarskyddslagstiftning, där det måste anses ganska självklart, att lagen tillämpas även på jordbruket. Det gäller exempelvis § 4, där det i momentet a) heter: »Å ställen, där arbetarna äro utsatta för fara att skadas genom fall eller genom nedstörtande föremål, skola, i den mån arbetets natur sådant medgiver, nödiga skyddsinrättningar anordnas, såsom att golvöppningar, ställningar, gallerier, hissar och dylikt förses med betryggande hägnad samt att ledstänger anbringas i trappor.» Varför skall det icke tillämpas på jordbruket? I § 4 mom. c) heter det: »Ställningar, stegar och dylikt skola med hänsyn till material, konstruktion och utförande erbjuda betryggande säkerhet.» Varför skall icke det tillämpas på jordbrukets område? Jag anser det vara av viss betydelse, och jag anser detta och liknande vara ett motiv för lagens tillämpning just på detta område. Jag skulle vilja höra herr Aronsons motivering för att ifrågavarande skyddsbestämmelser i fall som jag här uppräknat icke skola tillämpas inom jordbruket.

Herr Hansson i Stockholm sade, att han icke kunde garantera, att han skulle komma att stanna vid 15 dagar, men detta har icke hindrat herr Hansson i Stockholm att stanna vid en vecka. Jag vill dock erinra om, att i vår motion står icke alls talat om att man beträffande semestern skall *stanna* vid 15 dagar, utan det heter, att den semesterledighet, som det här är fråga om, skall tilldelas under *minst* 15 dagar. Det torde vara något annat än att stanna vid 15 dagar. Men om herr Hansson, på grund av att han icke vill garantera, att han skall stanna vid 15 dagar, icke vill gå med på den kommunistiska motionen, är det förvånande i sanning, att herr Hansson stannat vid en vecka. Om herr Hansson har den uppfattningen, att man bör gå vidare, vore det icke riktigare, att söka medverka till att riksdagen började med minst 15 dagar Jag anser detta logiskt och riktigt.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Vad som föranledde mig att att begära ordet var herr Hanssons i Stockholm uttalande beträffande den socialdemokratiska ståndpunkten i semesterfrågan.

Jag läste hösten 1929 en artikel i semesterfrågan i Ny Tid, en artikel, som för övrigt återgavs i en del av de socialdemokratiska tidningarna. Där hette det, att vid införandet av en lagstadgad semester är 14 dagar den tid, som ger sig själv. Nu har i den socialdemokratiska motionen föreslagits icke 8 dagar utan en vecka, som ju räknat i arbetsdagar blir sex dagars semester. Jag undrar, vilken den socialdemokratiska ståndpunkten är. Avser den 14 dagar eller 6 dagar? Jag kan ju komplettera min uppgift med den upplysningen, då herr Hansson säger, att han icke ville stanna vid 15 dagar, att det vill sannerligen icke vi arbetare heller, utan vi vilja ha en semestertid, som är tillräcklig för rekreation och bevarande av hälsa och arbetskraft. Men i den artikel, som jag här omnämnt, hette det, att de, som behöva längre ledighet än 14 dagar, kunna taga ledighet från arbetet för att sköta sina egna angelägenheter, och det står, att blir semestertiden längre än 14 dagar, blir

människan ett trögdjur, som icke med samma energi kan ingripa i samhällsarbetet. När man läser den socialdemokratiska motionen och sådana artiklar, är det litet svårt att göra klart för sig, vilken ståndpunkt socialdemokraterna intaga. Jag har åtminstone icke kunnat få klarhet häri.

Herr **Johanson** i Hallagården: Herr talman! Herr Hansson i Trollhättan anförde, att bland annat hade länsstyrelsen i Skaraborgs län tillstyrkt den ifrågasatta utvidgningen av lagens tillämpning. De flesta länsstyrelser ha dock avstyrkt denna utvidgning och likaså hushållningssällskapen utom ett. När nu herr Hansson säger att Skaraborgs länsstyrelse ej gått mot socialstyrelsens förslag om utvidgning av lagen även till jordbruket, så ber jag att få erinra om att Skaraborgs läns hushållningssällskap avstyrkt detta, och jag tror jag vågar säga att hushållningssällskapet har lika stor möjlighet att bedöma den saken som länsstyrelsen. Jag tillåter mig också att citera, vad byråchefen Bergsten säger i sin reservation, återgiven på sid. 31 i den kungl. propositionen: »Ur mera teoretisk synpunkt må det visserligen kunna betraktas som ett skönhetsfel att ej på alla slag av arbete få såvitt möjligt tillämpa uniforma skyddsbestämmelser, men med hänsyn till de praktiska förhållandena synes mig i fråga om jordbruksarbetet en sådan anordning som den ovan antydda eller en liknande vara att föredraga, varigenom å ena sidan tillfälle beredes till inspektion, där ett verkligt behov av sådan kan anses föreligga, men som å andra sidan icke, vare sig direkt eller indirekt, inbjuder till överflödig och onödigt besvärande inspektion.»

Detta är ju tillräckliga skäl för att icke gå med på en utvidgning av lagen. Jag tror, som jag förut framhållit, att de göra sig onödiga bekymmer, som vilja, att lagen skall tillämpas även på jordbrukets område.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Aronson:** Eftersom jag nödgas begära ordet återigen, vill jag begagna tillfället att giva herr Hansson i Stockholm rätt i att det bland jordbrukarna icke finnes någon obenägenhet att skydda sina arbetare från olycksfall i arbete. Jag vill till och med göra gällande, att deras benägenhet härför är så utpräglad, att de helt säkert göra allt, vad som lämpligen kan göras, för att undvika, att olyckor inträffa.

Det var egentligen herr Spångberg, som tvingade mig att begära ordet, då han till mig ställde en direkt uppmaning. Han ville höra min uppfattning angående en del förhållanden inom jordbruket, som skulle dragas in under arbetarskyddslagstiftningen, såsom skullöppningar och dylikt. Jag vill då säga honom, att det nog i åtskilliga fall kan vara lämpligt att sätta upp skyddsräck på sådana platser, där det skulle kunna vara möjlighet för någon att ramla ned. Men jag tror ändå, att varenda en, som har någon erfarenhet om jordbruket, skall ge mig rätt i att det skulle vara synnerligen opraktiskt med skyddsanordningar på alla sådana ställen och att de i alldeles oerhört hög grad skulle försvåra jordbruksarbetet.

Jag vill på denna punkt också poängtera, att det just är med hänsyn till dessa omständigheter, vilka jag här berört, som man ställer sig tveksam från jordbrukarhåll att få lagen tillämpad på dessa områden. Ty man kan vara övertygad om att en inspektionsmyndighet skulle i många fall föreskriva skyddsräck eller dylikt, därför att vissa regler, som vederbörande måste gå efter föreskriva detta. Jordbruket är emellertid av sådan beskaffenhet, att det är olämpligt att där genomgående tillämpa vissa regler, utan man måste låta förnuftskäl tala i varje särskilt fall. I de flesta fall blir det så varierande förhållanden, att man måste räkna med, att om generella bestämmelser här

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

skulle komma till stånd och man finge lov att följda dem, skulle detta medföra följder, som skulle komma att i praktiken te sig som mycket opraktiska och ingalunda motsvaras av den nytta, som man med dessa bestämmelser avsett.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till det förslag till ändrad lydelse av 1 § i lagen om arbetarskydd, som innefattades i herr Sigfrid Hanssons m. fl. reservation vid förevarande utlåtande, 2:o) avslag å berörda förslag samt 3:o) bifall till det av herr Spångberg under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den under 2:o) angivna propositionen. Herr Hage begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 1:o) angivna nu antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren avslår det förslag till ändrad lydelse av 1 § i lagen om arbetarskydd, som innefattas i herr Sigfrid Hanssons m. fl. reservation vid andra lagutskottets förevarande utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit berörda förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren avslagit herr Sigfrid Hanssons och hans medreservanters ifrågavarande förslag.

3 § i det lagförslag, som innefattades i herr *Sigfrid Hanssons m. fl.* ovanberörda reservation, vilken paragraf likaledes saknade motsvarighet i utskottets lagförslag, lydde sålunda:

3 §.

Arbetsgivare är pliktig iakttaga allt, som med hänsyn till arbetets natur och de förhållanden, varunder detsamma bedrives, skäligen kan anses av nöden för att skydda hos honom sysselsatta arbetare mot olycksfall och ohälsa i arbetet.

Arbetarna äro pliktiga iakttaga tillbörlig försiktighet och jämväl i övrigt låta sig angeläget vara att, i vad på dem ankommer, medverka till förekommande av olycksfall och ohälsa i arbetet.

Paragrafen föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Hage:** Herr talman! Vid denna paragraf har avgivits en socialdemokratisk reservation, som går ut på att i paragrafen skall införas ett stadgande av följande lydelse:

»Arbetsgivare är pliktig iakttaga allt, som med hänsyn till arbetets natur och de förhållanden, varunder detsamma bedrives, skäligen kan anses av nöden för att skydda hos honom sysselsatta arbetare mot olycksfall och ohälsa i arbetet. Arbetarna äro pliktiga iakttaga tillbörlig försiktighet och jämväl i övrigt låta sig angeläget vara att, i vad på dem ankommer, medverka till förekommande av olycksfall och ohälsa i arbetet.»

Detta förslag har framförts av socialstyrelsen, och socialstyrelsen har för sin del gjort gällande, att det vore fördelaktigt för hela lagens tillämpning, att det fanns en sådan bestämmelse i lagen, varigenom redan i lagtexten klargjor-

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

des, att både arbetsgivare och arbetare vore skyldiga att på alla sätt medverka till att det blir effektivitet i lagstiftningen.

Nu har man från utskottets och regeringens sida ansett, att detta skulle möjligen kunna skrivas ut i motiveringen eller att man i varje fall skulle undvika att sätta in detta i lagtexten. Vi socialdemokrater hava emellertid ansett, att det är synnerligen viktigt, att en sådan maning till vederbörande att göra allt för att åstadkomma effektivitet i lagstiftningen finnes i lagen.

Från denna utgångspunkt och med denna korta motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Sandström:** Herr talman! Utskottet har ansett, att den redigering, som reservanterna velat giva denna § 3 icke har någon betydelse. Då deras förslag endast innebär ett utskrivande i lagen av ett åliggande, som ändå bör av arbetsgivarna och arbetarna iakttagas, har utskottet icke velat gå med på detta förslag.

Jag ber att med denna korta motivering få yrka avslag på herr Hages yrkande och bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner å de därunder förekomna yrkandena, avslog kammaren det förslag till ändrad lydelse av förevarande paragraf, som innefattades i herr Sigfrid Hanssons m. fl. ovanberörda reservation.

Härpå upptogs till behandling *det av utskottet framlagda lagförslaget.*

4 §.

Godkändes.

5 §.

Paragrafen hade i nedan intagna delar följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag)	*(i Utskottets förslag)*
5 §.	
1) För varje period av sju dagar skola arbetarna *i regel* åtnjuta sammanhängande ledighet av minst tjugufyra timmars varaktighet. Sådan veckovila bör såvitt möjligt förläggas till söndag och till samma tider för alla vid ett arbetsställe anställda.	1) För varje period av sju dagar skola arbetarna åtnjuta sammanhängande ledighet av minst tjugufyra timmars varaktighet. Sådan veckovila bör såvitt möjligt förläggas till söndag och till samma tider för alla vid ett arbetsställe anställda.

Från vad sålunda stadgats må yrkesinspektionens chefsmyndighet, efter hörande av vederbörande organisationer av arbetsgivare och arbetare, medgiva undantag för visst slag av sysselsättning eller visst arbetsställe.

Därest inskränkning göres i den i första stycket avsedda veckovilan, bör motsvarande frihet från arbete såvitt möjligt beredas.

m) Åt arbetare, som utan avsevärt uppehåll användes till arbete året runt och varit anställd hos arbetsgivaren eller företaget någon längre tid, bör, i allmänhet under den varmare årstiden, beredas semesterledighet under minst fyra söckendagar, vilken ledighet i regel bör vara sammanhängande och förlagd i omedelbar anslutning till sön- eller helgdag.

Herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.* hade i sin ovanberörda motion föreslagit, att mom. m) måtte erhålla den avfattningen, att åt arbetare, som från årets

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

början varit anställd hos samma arbetsgivare eller företag, skulle å tid mellan den 15 maj och den 16 därpå följande september, beredas semesterledighet under minst 15 dagar, med skäligen bibehållen avlöning.

Herr *Westman m. fl.* hade i sin förenämnda reservation förklarat sig anse, att utskottet beträffande § 5 mom. l) bort förorda Kungl. Maj:ts förslag.

Uti det av herr *Sigfrid Hansson m. fl.* reservationsvis framlagda motsvarande lagförslaget hade åt mom. m) givits denna avfattning:

m) Åt arbetare, som utan avsevärt uppehåll användes till arbete året runt och varit anställd hos arbetsgivaren eller företaget någon längre tid, bör, i allmänhet under den varmare årstiden, beredas semesterledighet under minst en vecka.

Sedan paragrafen föredragits, anförde:

Herr **Hage:** Herr talman! Med hänvisning till den motivering, som jag förut framfört i den föregående debatten, ber jag att med avseende å § 5 få yrka, att utskottets förslag bifalles utom beträffande momentet m). Där föreslår jag, att riksdagen bifaller den socialdemokratiska reservationen, som innebär, att det bör beredas en semesterledighet under minst en vecka.

Herr **Sandström:** Herr talman! Jag och några andra av utskottets ledamöter ha vid denna paragraf avgivit en reservation. Den gäller momentet l) i paragrafen. Där har utskottet, med frångående av Kungl. Maj:ts förslag, uteslutit två enligt mitt förmenande synnerligen viktiga ord vid stiliseringen av denna paragraf. Kungl. Maj:t föreslog i förevarande punkt, att för varje period av sju dagar skulle arbetarna »i regel» åtnjuta sammanhängande ledighet av minst 24 timmars varaktighet. Utskottet har uteslutit dessa ord »i regel» och skriver, att för varje period av sju dagar skola arbetarna åtnjuta sammanhängande ledighet av minst 24 timmars varaktighet. Vi anse, att den förändring, som utskottet vidtagit, är av synnerligen betänklig innebörd. Den kommer att i vårt land framkalla en oerhörd massa lagbrytare varje vecka och varje söndag. Det är nämligen på det sättet, att det är en hel mängd arbeten, som måste fortgå på söndagen, fastän de med hänsyn till denna dags helgd icke borde göra detta.

Jag kan som exempel nämna våra skeppningar. För skeppningarna finnas anlagda skeppningskontor, och där måste nödvändigtvis vara personal till hands för att utföra nödiga arbeten med utskrivande av konossement, så att båtarna icke bli uppehållna. Så ha vi de kontorsanställda, de falla nämligen under denna punkts bestämmelser, och även de butiksanställda. Vi veta, huru ofta det förekommer i butiker, att man får göra en liten förändring i lagret under söndagen, det kan vara fråga om skyltning vid jultiden etc., och då måste de anställda komma dit en stund. Jag skulle kunna nämna en hel del andra sådana fall rörande kontors- och bankanställda.

Det är detta, som gjort, att Kungl. Maj:t har iakttagit den försiktigheten att sätta in dessa ord »i regel», och vi reservanter tycka, att det är alldeles nödvändigt att bibehålla dem. Vad skall det tjäna till att skriva en bestämmelse, som i själva verket icke kan efterlevas? Det skulle ju vara alldeles galet, om för varje arbete på söndagen det skulle erfordras att gå in till chefsmyndigheten och begära dispens för detta arbete. Det är en omöjlig sak, och om utskottets förslag enligt § 5 tages, blir konsekvensen, att lagen icke kan efterlevas i verkligheten.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven rörande punkt l) av § 5 av herr Westman m. fl.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Jag skall samtidigt be att få yrka bifall till utskottets förslag i övrigt och även beträffande punkt m), där reservation förekommer, som ju redan förut är fullständigt genomdebatterad.

Med herr Sandström förenade sig herrar *Magnusson* i Tumhult och *Persson* i Fritorp.

Herr **Carleson:** Herr talman! Det är naturligtvis av ganska stor betydelse och också till stor fördel, att en lag är fullt klar, så att den icke lämnar utrymme vid tillämpningen för mer eller mindre godtycke, men å andra sidan får man icke låta lagen förlora den smidighet, som är nödvändig för att den överhuvud taget skall kunna i stort sett tillämpas.

Med nu debatterade bestämmelse i punkt l i § 5 avser man att fastslå, att för varje period av sju dagar skola arbetarna åtnjuta en sammanhängande ledighet av 24 timmar. Det är en princip, som man utan vidare bör kunna godkänna, och som väl också i stort sett tillämpas. När nu Kungl. Maj:t har föreslagit, att denna princip skall fastslås, så har man vidkommande denna bestämmelse lämnat ett medgivande till undantag på sådant sätt, att en kortare ledighet än 24 timmar för sjudagarsperioden skulle medgivas av yrkesinskeptionens chefsmyndighet efter hörande av arbetsgivarens och arbetarnas organisationer.

Jag tror, att denna bestämmelse icke så mycket behöver vara till hinder i något av de fall, som anfördes av den siste ärade talaren. Har jag sålunda på förhand klart för mig, att överhuvud taget en viss stund på en söndag måste användas eller behöver användas för ett visst arbete och sålunda någon förkortning behövs av den sammanhängande ledighet, som här är ifrågasatt, då har jag ingen svårighet att försöka utverka ett sådant medgivande från yrkesinspektionens sida, att gälla för året i dess helhet eller behövlig del därav. I sådant fall tror jag icke dessa ord »i regel» stå hindrande i vägen, utan där har man möjlighet öppen att ordna saken.

När orden »i regel» insatts, uppfattar jag det så, att man vill, där en tillfällighet förekommer, som gör att man över huvud måste söka få arbetet utfört med åsidosättande av 24-timmars ledigheten, lämna möjlighet öppen, att kunna utföra arbetet, trots att man icke har chefsmyndighetens medgivande. Det är för övrigt i sådana tillfällighetsfall, jag tänker på, icke ens tid att inhämta chefsmyndighetens medgivande. Ty även om företaget är förlagt till Stockholm, kan ändock chefsmyndigheten ofta nog icke hinna höra arbetsgivare- och arbetareorganisationerna, som förutsättes för att dess beslut skall kunna fattas.

Jag har hört talas om många sådana tillfällighetsfall. Jag kan nämna inom egen arbetssfär ett fall, som emellanåt förekommer. Jag är chef för ett stort tryckeri bl. a., och där förekommer åtskilligt tryck för statens räkning. Dit kommer sålunda utan föregående varsel en stor proposition eller ett stort utlåtande från ett utskott, och det begäres, att tryckningen därav skall utföras inom en mycket kort tid. Det är hast för en bordläggning. I regel möta inga svårigheter, men det kan hända, att sådana uppstå, speciellt när det gäller att skaffa vissa specialarbetare, som man icke har så många till hands. Man skulle sålunda exempelvis behöva för denna tillfällighet göra ett undantag från den regel, som jag eljest såsom princip anser vara fullt riktig.

Jag håller med den närmast föregående talaren, att det antagligen kommer att bliva lagöverträdelser, om man antar denna bestämmelse, såsom utskottet föreslagit. Det är naturligtvis icke på det viset, att en arbetsgivare kan tvinga sina arbetare att arbeta så, att de icke få sina 24 timmars ledighet, utan det

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

beror på frivillig överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetarna, där de senare förklara sig villiga att utföra arbetet trots denna bestämmelse, naturligtvis mot erhållande av övertidsersättning, som är medgiven. Med den lydelse utskottet föreslagit i fråga om punkt 1) kan man vänta avvikelser från lagen på håll, där man har svårt att förstå, att en timmes arbetstid, som inkräktar på 24-timmarsledigheten, i och för sig skulle kunna få sätta ett stopp för ett eljest angeläget och ibland kanske nödvändigt arbete.

Herr talman! Jag skall be att i likhet med den närmast föregående ärade talaren få yrka bifall till § 5, sådan den föreligger i utskottets förslag, dock med den ändring, att punkt 1) får den lydelse, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Jag tror, att den sak, varom diskussionen nu rör sig, icke är av så synnerligt stor betydelse. Jag har den uppfattningen, att samtliga bestämmelser, som äro meddelade i denna paragraf, äro av dispositiv natur, och jag tror, att den i det omdiskuterade momentet stadgade veckovilan kommer att bliva av sådan natur, även om vi taga bort de två orden »i regel». Dessutom vill jag fästa uppmärksamheten på att det finns intet straffskydd för stadgandena i denna paragraf. Icke förty kan det ligga något av sanning i vad herr Sandström nyss sade, att man icke bör i onödan föranleda till lagöverträdelse.

Jag har för min del kunnat vara med om att stryka dessa ord, därför att det från arbetarhåll påståtts, att man genom att bibehålla denna begränsning skulle äventyra effekten med hela stadgandet; och i likhet med den föregående ärade talaren har jag den uppfattningen, att det är motiverat och befogat att i lag föreskriva en viss garanti för att arbetarna komma i åtnjutande av en rimlig veckovila. Är det på det sättet, som det uppgivits från sakkunnigt håll, att denna lilla reservation skulle äventyra effekten av det hela, så har jag icke velat vara med om att taga den risken, och därför befinner jag mig bland dem, som inom utskottet röstat för att utesluta orden »i regel».

Av herr Sandströms yttrande skulle man kunna få den föreställningen, att det här gällde att ovillkorligen genom lagen dekretera, att veckovilan skall infalla på en söndag, men det är ju icke på det sättet, utan vad som säges i momentet härom är ett uttalande om det önskvärda i att veckovilan förlägges till en söndag. Det är sagt mer som en anvisning, och det finns full möjlighet att inom lagens gränser förlägga veckovilan så, som det för varje arbetsställe bäst passar sig.

Gentemot herr Carlesons anförande i vad det avsåg svårigheten att erhålla dispens, så vill jag påvisa, att sådan dispens kan erhållas generellt för visst arbetsställe. Om det exempelvis i det företag, där herr Carleson är ledare, befinnes, att det gång efter annan uppstår behov av att kunna reglera veckovilan på ett friare sätt än enligt lagen, så föreställer jag mig, att yrkesinspektionens chefsmyndighet kommer att meddela en generell dispens från bestämmelsen i fråga.

Jag ber, herr talman, att i fråga om förslaget i mom. 1) få yrka bifall till utskottets hemställan.

Beträffande mom. m) så har ju frågan om arbetarsemester varit så grundligt ventilerad under principdebatten, att jag icke nu skall gå in på den i annan mån än att påpeka vad som jag tror icke sagts på något håll under principdebatten, nämligen att i de allra flesta fall kommer semestern, även med den avfattning, som utskottet har givit bestämmelsen, att omfatta en längre tidrymd än 4 dagar. Ty i utskottets förslag står det, att semesterledigheten bör förläggas om möjligt omkring sön- eller helgdag, och i praktiken är det ju så, att semestern tages ut antingen vid pingst eller midsommar. Vid pingsten är det alltid två helgdagar och vid midsommar är det ofta två helgdagar med en

eller två söckendagar emellan, så följer därav, att semestern många gånger kommer att uppgå till en vecka. Därför finner jag för min del, att i det hänseendet är den praktiska skillnaden mellan utskottets förslag och den socialdemokratiska reservationen icke så stor.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Jag ber således att även beträffande mom. m) få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Spångberg:** Herr talman! Vi hava från den kommunistiska gruppen yrkat på att rätten att erhålla semester skall tydligare utsägas i lagen än vad som föreslås från utskottets sida, nämligen att ordet »bör» skall utbytas mot ordet »skall», och vidare att semestertiden skall utökas till minst 15 dagar, d. v. s. § 5 mom. m) skulle erhålla följande lydelse: »Åt arbetare, som från årets början varit anställd hos samma arbetsgivare eller företag, skall å tid mellan den 15 maj och den 16 därpå följande september beredas semesterledighet under minst 15 dagar, med skäligen bibehållen avlöning.»

Då jag i ett föregående anförande ingående motiverat detta förslag, har jag nu endast velat understryka, vad jag förut har sagt, och jag yrkar därför bifall till den kommunistiska motionen.

Herr **Lindman:** Herr talman! Jag skall yttra mig i denna fråga endast med några ord. Jag kunde hava nöjt mig med att instämma i vad herr Sandström har uttalat, men jag var händelsevis icke inne, när han slutade sitt anförande. Jag blev därför förhindrad att göra detta, och jag vill nu endast motivera, varför jag anser, att Kungl. Maj:ts förslag i detta fall bör av kammaren antagas.

Det är rätt förvånande, synes det mig, att när Kungl. Maj:t här kommer med ett förslag, så uppträder ledaren för det frisinnade partiet, som han gjorde alldeles nyss, och säger, att han går med på utskottets förslag. Det betyder naturligtvis, att även Kungl. Maj:t går med på utskottets förslag, och det hörde vi också vid debattens början av herr socialministern.

Varför jag för min del anser, att det är betänkligt att taga bort dessa ord »i regel», är därför, att det ju är uppenbart, att man därigenom starkare binder en företagare och snör in honom mycket hårdare i fastställda regler, från vilka han icke kan erhålla någon befrielse. Ty väl vet jag, att det sedermera står, att han kan få dispens för visst slag av sysselsättning eller visst arbetsställe, men hur skall man kunna hinna att få detta, när behov kommer på? Man glömmer i detta fall, att tänka på dem, som hava att se till, att arbetena utföras och att de gå sin gilla gång o. s. v. När nu en frisinnad regering har kunnat vara med om att skriva på det sätt, som här står, förstår jag icke, varför nu utskottets majoritet skulle gå ifrån detta. Dispensmöjligheten är en chimär i detta fall.

Om jag läser sista delen av punkt l), där det står: »sådan veckovila bör såvitt möjligt förläggas till söndag och till samma tider för alla vid ett arbetsställe anställda», så förstår jag mycket väl, att det är riktigt att säga, att detta skall »såvitt möjligt» ske. Där är man sålunda med på att skriva ett sådant uttryck som »såvitt möjligt», men man kan icke det oaktat vara med på att skriva något liknande i den första delen av samma moment, när det gäller själva undantaget.

Jag vill, herr talman, för min del förorda, att man bibehåller Kungl. Maj:ts förslag, och jag hoppas, att hans excellens herr statsministern och herr socialministern sentera, att jag för min del som ledare för ett oppositionsparti yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Herr **Carleson:** Herr talman! Herr Andersson i Rasjön hänvisade mig i det fall, som jag tog som ett exempel — det var ett enstaka exempel — att söka få genom yrkesinspektionens chefsmyndighet ett medgivande eller tillstånd till undantag från den regel eller princip, som är fastslagen. Ja, men detta medgivande kan naturligtvis icke chefsmyndigheten ge, för såvitt jag icke har att åberopa på förhand något, som är återkommande. I det fallet var jag redan från början klar på, att där mötte inga svårigheter alls. Men det hjälper icke vid de tillfälligheter, som uppträda oförmodat och kräva omedelbar åtgärd.

Nu förklarade herr Andersson i Rasjön oss, att det ju icke är så farligt därför att överträdelse av punkt 1) med dess lydelse enligt utskottets förslag icke medför något straff. Det är, tror jag, icke något att rekommendera, att man åsidosätter lagen, därför att det icke finns något straff; och det är väl icke herr Anderssons mening. Det är just för att man skulle slippa ifrån dylika överträdelser, som eljest antagligen bliva oundvikliga, som jag för min del hemställer om att punkten får den lydelse Kungl. Maj:t föreslagit.

Herr **Hage:** Herr talman! Den här lagstiftningen är ju, som herrarna redan hört, synnerligen mycket uppmjukad på många punkter. Därför borde herr Carleson kunna avstå från att yrka, att den ytterligare skall uppmjukas genom att föra in denna bestämmelse om »i regel».

Jag vill dessutom i detta sammanhang säga, att jag tycker, att denna fråga väl icke kan ha så stor betydelse, att det finns anledning att, såsom herr Lindman gjorde, nästan göra den till en regeringsfråga, då herr Lindman vände sig till herr statsministern med en vädjan, att han skulle hjälpa till att få in dessa ord »i regel» i lagtexten. Det ser ju nästan ut, som om man här trodde, att en regering skulle kunna falla på denna riksviktiga sak, att den icke fick in en bestämmelse sådan som »i regel» i en lagtext.

Slutligen skulle jag vilja säga till herr Carleson, att i sådana fall, som herr Carleson talade om, när ett arbete måste utföras inom en viss tid, så finns det ju — och det praktiseras redan nu — möjlighet att säga till arbetarna: ni kunna ju arbeta nu, men ni få taga ut er ledighet en annan dag under veckan. Det är någonting, som mycket ofta praktiseras, åtminstone på en del håll, där jag känner till förhållandena. Och denna möjlighet föreligger genom bestämmelsen om att ledigheten icke ovillkorligen skall vara förlagd till en söndag. Jag tror alltså, att det kommer att reda sig ganska bra med lagen, även om den får den avfattning på denna punkt, som föreslås av andra lagutskottet.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Larsson:** Herr talman! Då jag hörde, att herr Lindman hade tolkat mitt anförande i debattens början, som om jag givit till känna, att jag även på denna punkt anslöt mig till utskottets förslag, vill jag erinra om att mitt uttalande innebar, att jag i ett avseende ville redan då ge till känna, att jag icke kunde ansluta mig till utskottets uppfattning, nämligen då det gällde minderårigas minimiålder vid inträde i industriellt arbete, men att jag även på några andra punkter hade erinringar att göra. Och den nu föredragna punkten hör till dem, där jag, utan att för övrigt tillmäta det hela någon större betydelse, skulle vilja säga, att det förefaller mig, som om de bättre skälen talade för Kungl. Maj:ts förslag, vilket nu också förordas i reservationen.

Det synes mig nämligen, som om man skulle ge bestämmelsen en allt för stel avfattning genom det förslag, utskottet framlagt, och som om man därigenom skulle tvinga till överträdelser av lagen i vissa fall, där söndagsarbete nödvändigtvis måste äga rum, och att det därför finns de bättre skälens stöd för den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t i propositionen förordat.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr Lindman uttryckte sin förvåning över att finna mig som opponent emot Kungl. Maj:t på denna punkt, och han slutade sitt anförande med den deklarationen, att han för sin del ansåg sig böra stödja Kungl. Maj:t.

Jag tillät mig börja mitt förra anförande med att jag ansåg saken i och för sig icke vara av så särskilt stor betydelse. Och lyckas herr Lindman i sitt förehavande, så att Kungl. Maj:t får sitt förslag igenom, skall jag icke sörja så mycket över det. Men jag är icke alldeles säker på att det kommer att bli så, ty jag vill fästa uppmärksamheten på att herr Lindman har icke alla sina egna partivänner med sig; det är icke mindre än tre representanter för hans parti i utskottet, som i detta hänseende gått tillsammans med utskottsmajoriteten.

I själva saken har jag ingenting annat att tillägga, än att jag ytterligare upprepar, vad jag tillåtit mig säga förut, att om man riskerar effektiviteten av hela anordningen genom att skjuta in denna reservation, »i regel», tar jag hellre de risker, som herr Carleson och herr Lindman här ansett vara för handen, än jag tar risken, att hela lagstadgandet blir utan betydelse.

Herr **Sandström:** Endast ett par ord till herr Andersson i Rasjön, som mycket riktigt påpekade, att lagtexten ger vid handen, att den veckovila, som föreskrives, även kan förläggas till andra dagar i veckan än söndagen. Men jag ber att få fråga, om han tror, att något arbetsföretag förlägger veckovilan till mitten av veckan och arbetar helt eller delvis under söndagsdygnet. Det skulle kunna tänkas, att vi finge bolsjevikiska arbetsföretag — vi ha ju en del olje- och bensinaffärer, som drivas av bolsjeviker — där man möjligen skulle kunna önska något sådant. Men kanske arbetarna där ändå skulle säga nej till detta. Jag tror, att den omständigheten verkligen icke i detta sammanhang kan få tillerkännas någon vidare betydelse. Utan det är nog så, att man får gardera sig för det nödvändiga söndagsarbete, som måste utföras, huru man än skriver lagen.

Jag yrkar fortfarande bifall till herr Westmans m. fl. reservation på denna punkt.

Herr **Lindman:** Herr talman! Jag vill uttala min glädje över att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har den uppfattning, han här deklarerade, och jag beklagar, om jag uppfattade hans första anförande på det sättet, att Kungl. Maj:t ansåge, att denna punkt möjligen föll bland de mindre frågor, där herr socialministern trodde sig kunna vara med på utskottets ändringsförslag. I det fallet äro sålunda herr socialministern och jag alldeles överens. Och sedan herr Andersson i Rasjön haft sitt sista anförande, efter det herr statsrådet och chefen för socialdepartementet hade sitt, och herr Andersson därvid icke synts ha något emot att detta uttryck »i regel» står kvar, så hoppas jag, att herr Hage icke allt för mycket behöver känna sig oroad över att regeringen skall komma att falla på denna sak.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen till en början därå framställd proposition godkände kammaren mom. a)—k) av förevarande paragraf.

Vidare framställde herr talmannen propositioner beträffande mom. l), nämligen dels på godkännande av förevarande moment enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av Kungl. Maj:ts förslag i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Sandström, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren godkänner 5 § mom 1) i andra lagutskottets förevarande förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt Kungl. Maj:ts förslag i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren godkänt förevarande moment i den av Kungl. Maj:t föreslagna avfattningen.

Slutligen gav herr talmannen ifråga om mom. m) propositioner på 1:o) godkännande av förevarande moment enligt utskottets förslag, 2:o) godkännande av motsvarande moment i det av herr Sigfrid Hansson m. fl. reservationsvis framlagda lagförslaget samt 3:o) bifall till det av herr Spångberg under överläggningen gjorda yrkandet; och godkändes momentet enligt utskottets förslag.

7 §.

Godkändes.

9—12 §§ lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag)	*(i utskottets förslag)*
9 §.	
Minderårig må icke användas till arbete, förrän den minderårige fyllt tretton år och, där fråga ej är om arbete allenast under ferietid, inhämtat den för folkskolan bestämda lärokursen eller däremot svarande kunskaper och färdigheter eller ock erhållit behörigt tillstånd att lämna folkskolan.	
Ej heller må minderårig användas till arbete, utan att till arbetsgivaren avlämnats intygsbok för den minderårige, utfärdad på sätt i 34 § föreskrives och innehållande: a) uppgift om den minderåriges fullständiga namn, födelseår och födelsedag, samt, där fråga ej är om arbete allenast under ferietid, b) intyg, att den minderårige inhämtat den lärokurs eller de kunskaper och färdigheter, som i första stycket sagts, eller erhållit där angivet tillstånd, och c) anteckning, huruvida den minderårige genomgått fortsättnings-, ersättnings- eller lärlingsskola, då skolplikt beträffande lärlingsskola åligger den minderårige, eller är i behörig ordning befriad från skyldighet att deltaga i undervisning, som här nämnts.	Till bergverks-, bruks-, fabriks-, hantverks- eller annat industriellt arbete eller byggnadsarbete, ändå att det ej är att hänföra till industriellt arbete, eller arbete med transport av personer eller gods må icke användas *kvinna* under fjorton år. Vad sålunda stadgats skall dock ej gälla distribution av varor eller uträttande av bud eller ärenden.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

(i Kungl. Maj:ts förslag)

10 §.

Till bergverks-, bruks-, fabriks-, hantverks- eller annat industriellt arbete eller byggnadsarbete, ändå att det ej är att hänföra till industriellt arbete, eller arbete med transport av personer eller gods må icke användas *minderårig* under fjorton år. Vad sålunda stadgats skall dock ej gälla distribution av varor eller uträttande av bud eller ärenden.

Bedrives *arbete, som med förbudet i första stycket avses*, i sådan omfattning, att å arbetsstället i regel användas minst tio arbetare, må minderårig icke användas till *arbetet*, utan så är att den minderåriges intygsbok, utöver vad i *9 §* föreskrives, innehåller läkarintyg, utvisande att den minderårige icke företer sjuklighet, svaghet eller bristande kroppsutveckling eller, där så skulle vara förhållandet, att den minderårige icke kan anses komma att lida men av den sysselsättning, varom fråga är. Sådant läkarintyg må vid intygsbokens avlämnande till arbetsgivaren ej vara äldre än ett år och kan utgöras av anteckning, som vid besiktning enligt 35 § införts i boken av besiktningsläkaren.

11 §.

Minderårig under *sexton* år må icke användas till arbete under jord i stenbrott eller gruva.

(i utskottets förslag)

10 §.

Minderårig må icke användas till arbete, utan att till arbetsgivaren avlämnats intygsbok för den minderårige, utfärdad på sätt i 34 § föreskrives och innehållande:

a) uppgift om den minderåriges fullständiga namn, födelseår och födelsedag,

samt, där fråga ej är om arbete allenast under ferietid,

b) intyg, att den minderårige inhämtat den lärokurs eller de kunskaper och färdigheter, som i 9 § första stycket sagts, eller erhållit där angivet tillstånd, och

c) anteckning, huruvida den minderårige genomgått fortsättnings-, ersättnings- eller lärlingsskola, då skolplikt beträffande lärlingsskola åligger den minderårige, eller är i behörig ordning befriad från skyldighet att deltaga i undervisning, som här nämnts.

Bedrives *industriellt arbete, byggnadsarbete eller arbete med transport av personer eller gods, däri icke inbegripet distribution av varor eller uträttande av bud eller ärenden*, i sådan omfattning, att å arbetsstället i regel användas minst tio arbetare, må minderårig icke användas till *arbete, som sålunda avses*, utan så är att den minderåriges intygsbok, utöver vad i *första stycket* föreskrives, innehåller läkarintyg, utvisande att den minderårige icke företer sjuklighet, svaghet eller bristande kroppsutveckling eller, där så skulle vara förhållandet, att den minderårige icke kan anses komma att lida men av den sysselsättning, varom fråga är. Sådant läkarintyg må vid intygsbokens avlämnande till arbetsgivaren ej vara äldre än ett år och kan utgöras av anteckning, som vid besiktning enligt 35 § införts i boken av besiktningsläkaren.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

(i Kungl. Maj:ts förslag)	*(i utskottets förslag)*
12 §.	
I fråga om lätt arbete, som bedrives i fria luften och fortgår allenast under kortare tid av året samt icke regleras av samband med mekaniskt driven arbetsprocess, må yrkesinspektionens chefsmyndighet, när skäl därtill äro, bevilja eftergift från de i 9 och 10 §§ meddelade förbud.	
Chefsmyndigheten må ock i särskilda fall meddela eftergift från det i 10 § första stycket stadgade förbud, där så prövas nödigt till förekommande av sysslolöshet eller annat allvarligt men för den minderårige.	
Beträffande minderårig, vilken användes till ett under kortare tid fortgående arbete, som ej är att anse såsom tungt, må chefsmyndigheten bevilja eftergift från det i 10 § andra stycket meddelade förbud, när synnerliga skäl därtill äro.	

I det av herr *Sigfrid Hansson m. fl.* reservationsvis framlagda motsvarande lagförslaget hade åt 9—11 §§ givits enahanda avfattning som i Kungl. Maj:ts förslag, men 12 § erhållit den av utskottet föreslagna lydelsen.

Efter föredragning av paragraferna yttrade:

Herr **Hage:** Orsaken till att vi nu på en gång måste behandla samtliga här nämnda paragrafer är den, att utskottets förslag och reservanternas överensstämma icke med varandra på det sättet, att t. ex. § 9 i reservanternas förslag motsvaras av § 9 i utskottets förslag, utan det har inom utskottet skett en omarbetning av lagstadgandena, som gör, att vi måste taga alla dessa paragrafer på en gång.

Efter denna förklaring skall jag be att få börja med att göra ett yrkande därom, att kammaren måtte bifalla den socialdemokratiska reservationen. Det innebär, att man bifaller Kungl. Maj:ts förslag med avseende på §§ 9—11 samt utskottets förslag i § 12.

Av dessa paragrafer innehåller § 10 en bestämmelse, som gäller minimiåldern för användande av ungdom i industriellt arbete och hantverk. Där hava ju vi socialdemokrater tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, som påyrkar, att denna ålder skall höjas från 13 till 14 år. Vidare innehåller § 11 en bestämmelse därom att vid arbete under jord, i stenbrott eller gruva skola minderåriga under 16 år icke få användas. Det anse vi vara en mycket självklar bestämmelse, därför att arbete under jord över huvud anses som hälsofarligt av många anledningar, och därför vill man icke, att ungdom skall användas i detta arbete allt för tidigt.

Slutligen innebär förslaget i § 12 en bestämmelse om dispens. Nu voro vi socialdemokrater från början inriktade på att från dessa bestämmelser skulle över huvud icke tillåtas någon dispens. Fastän vi i det avseendet måst vara med om en modifikation, som går i regeringens stil, måste vi erkänna, att om man tillåter dispens enligt § 12 från dessa bestämmelser, så förhindras man därigenom att vara med om att ratificera Washingtonkonventionen angående ungdomens användande i arbete. Då vi nu emellertid om möjligt velat få igenom § 10 i regeringens förslag, hava vi ansett det förståndigt att gå med på regeringens förslag med avseende på § 12 — dock med den modifikation, som föreslagits av utskottet — d. v. s. vi vilja vara med om att under vissa omständigheter medverka till den dispens, som regeringen föreslagit. Vi hava alltså menat, att gå vi på den linjen, ha vi större möjlighet att få en majori-

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

tet här i kammaren för ett bifall till regeringens förslag, när det gäller åldern för ungdomens användande i arbete.

Med denna korta motivering — jag har ju förut i principdebatten yttrat mig om dessa saker — skall jag tillåta mig att yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen med avseende på §§ 9—12.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Larsson:** Herr talman! Såsom jag redan i mitt inledande anförande antydde, vill jag på denna punkt vädja till kammaren att följa Kungl. Maj:ts förslag, i den mån det avviker från det av utskottet framlagda förslaget.

Den fråga det här gäller är ju den, huruvida minimiåldern för gossar, som skola användas till industriellt arbete, skall sättas till 13 år eller 14 år — 13 år enligt utskottets förslag och 14 år enligt propositionen och reservationen. För min del har jag utgått ifrån, att det ändå måste vara tämligen självklart, att det ur samhällelig synpunkt är önskvärt och riktigt, att så unga gossar som trettonåringar icke användas till industriellt arbete hos andra — arbete hos anhöriga är, som bekant, undantaget — under mera krävande förhållanden. Det måste för dessa pojkar föreligga så stora risker för olycksfall och ohälsa genom att vid denna tidiga ålder komma in i det industriella arbetet, att man har anledning vara försiktig på denna punkt.

Nu vill jag säga, att det ju här gäller ett relativt litet antal pojkar. En uträkning skulle visa, att det i själva verket icke är mer än två à tre procent av hela antalet trettonåringar, som nu äro anställda i industriellt arbete av detta slag. Och att det måste vara ett litet antal, framgår redan av den omständigheten, att det stora flertalet icke avslutar skolgången så tidigt, att de, innan de fyllt 14 år, kunna komma in i sådant arbete. Det lilla antalet gör säkerligen, att det för industrien knappast kan vara av något större intresse att få dessa gossar med i arbetet vid så unga år.

Av större vikt äro, synes det, de hänsyn, som man ansett sig böra taga dels till gossarnas yrkesutbildning — det antyddes ju här redan under den inledande diskussionen — och dels också till förekommande av att de gå sysslolösa, sedan de slutat skolgången. Vad beträffar hänsynen till yrkesutbildningen, kan den dock knappast vara avgörande, då det gäller en så oerhört kort tid, som den varom det här är fråga. I genomsnitt kan det icke gälla mera än ett halvt år, och resultatet kan väl icke bli annat, än att yrkesutbildningens avslutning uppskjutes i tiden med ett halvt år. Vad beträffar sysslolösheten hos ungdomen, som slutar skolan, förhåller det sig på det sättet, att detta är ett av de stora problemen för närvarande. Man har att konstatera verkligt betydande olägenheter både för ungdomarna själva och för deras familjer, som en följd av att det så ofta visat sig vara förenat med svårigheter att skapa arbete och utbildning åt ungdomen efter slutad skolgång. Men i jämförelse med det stora problem, som här möter, är denna fråga om trettonåringarna av oändligt liten betydelse. De verkliga svårigheterna möta först, då de unga komma över denna ålder och det fortfarande icke går att skaffa arbete och anställning åt dem.

Därtill kommer i detta avseende en sak, som torde böra särskilt uppmärksammas, nämligen att i den kungl. propositionens 12 § medtagits en bestämmelse, som öppnar möjlighet för tillsynsmyndigheten att lämna dispens även för trettonåringar, just när hänsyn tages till särskilda förhållanden sådana som sysslolöshet. Det förefaller mig under sådana förhållanden, som om riskerna vid ett bifall till den kungl. propositionen skulle vara mycket små, och som å andra sidan fördelarna därav skulle vara icke så obetydliga, särskilt genom att man ger ett ökat skydd åt de allra yngsta, innan de tagas in i det mera krävande industriella arbetet.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Till detta kommer ytterligare en annan omständighet, som ju framhållits här förut och som jag ber att få understryka, nämligen att vi ha all anledning att taga hänsyn till de internationella förpliktelser, som i detta avseende åvila oss. Vi lära visserligen icke kunna ratificera Washingtonkonventionen om minderårigas arbetstid, även om den kungl. propositionen bifalles, därför att dispensföreskrifterna i § 12, sådana de där utformats, lägga hinder i vägen för detta. Men vi komma dock ett avsevärt stycke närmare den ståndpunkt, som denna konvention intar, genom att godtaga den åldersgräns, som är internationellt antagen. Och jag ber att få erinra kammarens ledamöter om att icke mindre än aderton länder redan ratificerat denna konvention, och att bland dem också finnas länder med mycket stor industri, för vilka denna fråga måste betyda mycket mera än för oss, t. ex. Storbritannien. Bland länder, som också varit med och ratificerat, äro även Danmark, Nederländerna och Schweiz. Hänsynen till vad vi själva i det avseendet medverkat till borde göra, att vi åtminstone söka så långt följa konventionen, att vi sätta åldersgränsen till 14 i stället för 13 år.

Om kammaren skulle bifalla den kungl. propositionen i fråga om §§ 9—11, så ligger det emellertid enligt min mening vikt uppå, att man i fråga om 12 § också följer den kungl. propositionen och icke utskottets förslag. Utskottet har där med hänsyn till att man ändrat på åldersgränsen från 14 till 13 år icke haft anledning taga med samtliga de dispensmöjligheter, som den kungl. propositionen upptar i § 12.

Herr **Åqvist:** Herr talman! Denna fråga om åldersgräns för pojkar, som skola börja i industriellt arbete, anser jag vara en av de viktigaste punkterna i det föreliggande lagförslaget, och jag skall därför be att få säga några ord i frågan.

Jag måste då bestämt hävda, att det icke är lyckligt, att pojkarna få börja i industriellt arbete, förrän de fyllt 14 år. Den intensiva och i många fall forcerade arbetstakten inom industrin ställer större fordringar nu än förr på den mänskliga arbetskraften, såväl i fysiskt som i psykiskt avseende. Pojkarna hava vid 13 års ålder icke den utveckling och de krafter, som för industriellt arbete äro nödvändiga. Min egen och andra arbetsledares erfarenhet ger stöd för denna min uppfattning. Jag har från tre personer emottagit uttalanden i denna fråga, vilka jag skall be att få läsa upp. Jag vill då börja med ett uttalande från en fabrikssyster, som under åtskilliga år sysslat med ungdom. Hon lämnar först en historik över frågan, och hennes uttalande lyder på följande sätt.

»I de gamla skråordningarna på 1600-talet bestämdes åldersgränsen för lärlingars antagande till 14 år. Även i 1720 års skråordning återfinnes denna åldersgräns. Att man redan så långt tillbaka i tiden beaktat hälsovådan vid vissa yrkens utövande, framgår av ett 1683 utfärdat reglemente för Stockholms glasbruk, där det stadgas, att ingen pojke under 15 år får i läran antagas. Längre fram (på 1840-talet) sänktes gränsen till *12 år*. Säkerligen berodde denna sänkning på att man då börjat använda maskiner, som förenklade arbetsproceduren, och man förstod ej, att det till synes mindre påfrestande arbetet kunde vara olämpligt och ha menlig inverkan på barn i övergångsåldern. De svåra sociala missförhållanden, som den s. k. 'industriella revolutionen' medförde, ledde emellertid till att man på 1880-talet vidtog yrkeshygieniska åtgärder, vilka blevo grunden till modern arbetarskyddslagstiftning. I lagen av år 1900 bestämdes gränsen för antagningsåldern inom industriellt yrke till lägst 13 år, arbetstiden till högst 6 timmar för 13-åring och 10 timmar för annan minderårig. I lagen av 1912 skärptes bestämmelserna, och möjligheten att övervaka minderårigas sysselsättande höjdes. Genom införandet av de s. k.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

intygsböckerna fick man möjlighet att studera fabriksarbetets inverkan på den minderåriges utveckling under de så betydelsefulla övergångsåren mellan 13—18 år. Till Socialstyrelsen har under den första 10-årsperioden inkommit cirka 100,000 böcker, och antagligen har de ur dessa sammanställda uppgifterna delvis legat till grund för det reviderade lagförslaget. Säkerligen sammanhänger också ändringen med sociallagstiftningen i allmänhet exempelvis folkskolestadgan, enligt vilken skolplikt föreligger tills det barnet fyllt 14 år. Enligt nya rön inom pedagogik och psykologi anses det lyckligast, att ungdomen ej så tidigt kommer ut i förvärvsarbete på *stora arbetsplatser*, där de utsättas ej blott för fysiska utan också för starka psykiska påfrestningar, vilka undergräva såväl deras kroppsliga som moraliska hälsa. Ur arbetsgivaresynpunkt skulle en höjning av åldersgränsen innebära en fördel, ty under nuvarande förhållanden är det ofta förenat med stora svårigheter att kombinera arbetet på fabriken med skolarbetet.»

Sedan skall jag be att få läsa upp ett litet uttalande från en i ett industrisamhälle bosatt överlärare, som har följt denna fråga med uppmärksamhet. »Den nuvarande åldersgränsen medför ofta nog ett för hastigt ombyte för de unga gossarna: Från folkskola med gymnastik och skolbad etc. till arbete i ofta nog osunda lokaler, och därtill på vissa platser fortsättningsskola på kvällarna, medförande en arbets- och skoltid från kl. 7 f. m. till kl. 8 e. m. Detta medför dels skador för deras kroppsliga utveckling i en ömtålig period, dels en pressning av deras själskrafter, som bidrager till att vi få en slö och ointresserad ungdom. 13-årsåldern synes vara en ömtålig tid för gossarna. Redan vid 14 års ålder äro de både kroppsligt och andligt betydligt mer utvecklade och mera självständiga. Det är stor skillnad på normalt utvecklade gossar i 13-årsåldern och ett år senare. Möjlighet att bereda de unga en fortsatt utbildning utöver den nuvarande vanliga sexklassiga folkskolan skulle bli betydligt större efter en dylik lagändring. Vid alla förslag mötes man nu av skälet: När gossarna bli 13 år, skola de börja i fabriken. Här finnes ju mycket att välja på: en utökning av folkskoletiden med ett år = en sjunde klass, anordnande av en folkskolans högre avdelning, utökning av fortsättningsskoletiden med 180 timmar = sex veckor. Nu är det ju regel minimitiden i våra fortsättningsskolor (360 timmar), och man behöver ej läsa länge i kursplaner och dylikt för att förstå, att denna tid är för kort för att kunna nå de resultat, som borde nås. Vidare finnes ju möjlighet att även i mindre industrisamhällen inrätta lärlings- och yrkesskolor, men för närvarande är det ej stora utsikter att lyckas härmed. Möjlighet till yrkesval skulle bli större. En tids betänketid för såväl föräldrar som gossar skulle inte skada, och småhantverket, reparationsverkstäder och dylikt skulle kunna få lättare att anställa pojkar. Dessa bli nu ofta utan, enär de pojkar, som ha fallenhet och lust för dylikt arbete, på grund av möjligheten att *genast* förtjäna mera pengar, börja i industrien, för att sedan vid 18-årsåldern ställas inför valet att kvarstå vid pojkarbete på fabriken eller bli arbetslösa — utan att ha fått lära sig något yrke. En dylik utveckling ser man ofta nog.»

Jag har vidare ett uttalande från en arbetsledare i en fabrik. Han har själv börjat vid unga år och har erfarenhet på detta område. Han framhåller också vådan av att använda pojkar i 13-årsåldern till industriellt arbete, då de ju icke ha nått den utveckling, som härför är nödvändig.

Såsom jag redan nämnt, ställer det industriella arbetet numera betydligt ökade krav på krafter och förmåga att följa med i de olika arbetsuppgifterna. De unga måste börja sin arbetsdag vid samma tid som de äldre, och ofta nog sättas pojkarna redan i början av sin anställning till maskinella arbeten, och då gäller det att med vakenhet, förstånd och förmåga kunna utföra dessa arbeten. Det är naturligtvis under sådana förhållanden inte lämpligt, att de

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

unga få börja för tidigt. Ofta nog förstå inte föräldrarna detta, utan de söka få pojkarna anställda i industriarbete så snart som möjligt utan att ha reda på, vilka vådor och svårigheter detta medför för pojkar i uppväxtåldern.

Det har redan av herr statsrådet och chefen för socialdepartementet erinrats om att det numera endast är en liten procent ynglingar i denna ålder, som antages inom industrien. Det anföres av socialstyrelsen och finnes återgivet på sid. 87 i propositionen, att från 1922 till 1924 denna åldersgrupp nedgått till 3 % av sådana barn, som enligt yrkesinspektörernas berättelse varit underkastade läkarbesiktning. Då så är förhållandet och då uppmärksamheten alltmer börjat fästas vid att det inte är lämpligt att använda pojkar i denna ålder till industriellt arbete, är det också lämpligt och riktigt, att bestämmelser härom intagas i denna lagstiftning.

Jag ber att till slut få säga, att om vi vilja bevara ett sunt människomaterial i vår jäktande tid, böra vi antaga Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende, som innebär, att minderåriga skola vara fyllda 14 år, innan de få börja arbeta inom industrien.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i dessa punkter.

Herr **Sandström:** Herr talman! Jag skall be att få relatera, vilka motiv, som här förelegat för utskottsmajoriteten, då vi ha kommit till det resultat, som i utskottets betänkande föreligger rörande § 9. Vi ha studerat de akter, som förelågo, socialstyrelsens förslag och departementschefens förslag, men vi kunde inte på något ställe finna något belägg för, att de unga gossarna, som inte voro mer än 13 år gamla och som använts i industriellt arbete eller därmed jämställt arbete, hade tagit sådan skada, att det på grund härav kunde vara anledning till att övergå till en ny ordning rörande dem. Vidare har utskottet haft klart för sig, att såväl i den verkliga industrien som inom hantverket finns det alltid lättare arbete, som utan svårighet kan utföras av dessa gossar. Vidare fann man, att det skulle uppstå vissa olägenheter för de familjer, där de unga gossarna hörde hemma, om det skulle bli en höjd åldersgräns. Jag tänker särskilt på den yrkesutbildning, som är alldeles nödvändig, särskilt inom hantverket och vilken nödvändigtvis måste begynna vid unga år. Vi kunna t. ex. tänka oss en far, som i mycket god tid vill ha sin son i det yrke, som denne i framtiden skall ägna sig åt. Det är även av viss vikt, att han får börja i tid och förtjäna en slant, och detta kan ha mycket stor betydelse, särskilt för barnrika familjer.

I Kungl. Maj:ts förslag upptages en bestämmelse, varigenom det skulle kunna erhållas dispens från dessa arbetsförbud, d. v. s. från den bestämmelse, som Kungl. Maj:t föreslagit, att en gosse måste vara fyllda 14 år, innan han får börja i industriellt eller därmed jämställt arbete. Det måste väl ändå vara ganska besvärligt för dessa familjer, som bo landet runt, att underkasta sig en så tidsödande och besvärlig historia som att skriva en inlaga till yrkesinspektionens chefsmyndighet för en sådan sak. Vi anse således, att 13-årsåldern bör bibehållas i detta avseende, och vi äro förvissade om, att det icke skall uppstå några större vådor härigenom. Här konstaterar herr socialministern, att det i regel endast var fråga om ett fåtal pojkar, som börjat arbeta vid denna tidiga ålder — det står visst i socialstyrelsens utredning, att det numera endast är 3 %. Man kan emellertid i motsats till herr socialministern draga den slutsatsen av detta förhållande, att det är mindre farligt bibehålla 13-årsåldern, då det endast gäller en så liten kategori. För övrigt har man ju den säkerhetsventilen, om man skulle åsidosätta de bestämmelser, som föreskrivits om att en arbetsgivare inte får överanstränga en minderårig, att socialstyrelsen har rättighet och skyldighet att genom sina

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

organ ingripa och antingen föreskriva, under vilka villkor den minderårige fortfarande må få användas, eller också helt och hållet förbjuda hans användande till visst slag av arbete. Vidare ha vi, som jag nämnde förut, föreskrifter om läkarbetyg, som skola lämna vitsord om, att den minderårige har den kroppskonstitution och hälsa, som erfordras för att antagas i arbete, vidare föreskriften, att han skall ha genomgått folkskola, och slutligen ha vi en punkt i utskottets förslag och även i det kungliga förslaget, som föreskriver, att sammanlagda arbetstiden, som uppstår genom att en yngling är i industriellt arbete eller hantverk och samtidigt genomgår skolkurs, inte får uppgå till mer än den maximitid, som bestämts för hans arbete, om han inte genomgår någon skolkurs.

Jag anser sålunda, att det föreligger betryggande bestämmelser i alla avseenden för dessa gossar, och vi, som representera majoriteten i utskottet, ha inte funnit skäl föreligga att gå med på det förslag, som Kungl. Maj:t har framställt. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Med risk att väcka ytterligare förvåning på något håll nödgas jag meddela, att jag jämväl i de nu föredragna paragraferna intagit en annan ståndpunkt än Kungl. Maj:t. Jag har nämligen icke fattat min uppgift att sitta vare sig i kammaren eller utskottet såsom någon regeringsadvokat utan jag vill pröva de framlagda frågorna, varifrån de än emanera, och på grund av denna prövning intaga en självständig ståndpunkt.

I nu förevarande hänseende borde jag kanhända ha knutit en liten reservation till utskottets motivering, ty jag har kommit till min ståndpunkt efter delvis andra grunder än utskottets majoritet i övrigt. Jag har nämligen försökt att komma fram utefter en linje, som skulle innebära, att hantverk och småindustri skulle kunna i nu ifrågavarande avseende skiljas från den verkliga storindustrien och på det sättet möjlighet beredas att låta minderåriga börja arbeta inom hantverk och småindustri vid en tidigare ålder än inom storindustrien. Det har emellertid uppgivits, att ett sådant särskiljande ur lagteknisk synpunkt ställer sig hart när ogenomförbart, och på den grund har jag icke inom utskottet vunnit anslutning till mina strävanden på något håll. Då så icke skett har jag sett mig nödsakad att tillsammans med de övriga inom majoriteten gå på den linje, som nu återgives i utskottets utlåtande.

Varför jag inte kunnat gå med på Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. att generellt höja åldersgränsen för manliga minderåriga inom både hantverk och industri till 14 år, hänför sig, skulle jag vilja säga, till rent humanitära skäl, fastän det är en individuell humanitet och inte en kollektiv humanitet. Ty det är utan tvivel så, att det i de enskilda fallen kan komma att verka mycket obilligt för fattiga familjer och inte bara för familjerna utan även för de minderåriga själva att gossarna icke kunna vinna anställning inom småindustri eller hantverk förrän 14-årsåldern passerats. Jag vill inskjuta, att utskottet enhälligt gått in för att höja den generella åldersgränsen för minderårigas arbete från 12 till 13 år, den undre gräns, nedanför vilken minderåriga inte under några förhållanden få användas till arbete. Beträffande flickor finnes redan i gällande lag ett förbud för deras användande i hantverk eller industriellt arbete under 14 år, och vad striden gäller är således om gossarna mellan 13 och 14 år.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet anförde bland annat såsom ett skäl, varför man kunde gå med på den föreslagna höjningen av åldersgränsen för gossarna, att det var så ytterligt få minderåriga, som det

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

gällde. För mig är detta ett skäl att gå på den andra linjen, ty den omständigheten, att det är så få mellan 13 och 14 år, som äro anställda inom industrien — statistiken härför hänför sig ju till den egentliga storindustrien — visar, att man knappast behöver i lag införa något förbud för användande av minderåriga arbetare i denna ålder, då förhållandena redan reglerat sig själva. Genom omständigheternas makt har industrien gjort sig allt mera oberoende av denna minderåriga arbetskraft. Den procentsiffra, som tidigare här anförts, hänför sig som sagt till minderårigas användande vid verkligt industriellt arbete, och statistiken visar, att inte fullt tre procent av alla inom industrien anställda minderåriga föllo inom den omdiskuterade åldersintervallen. Som sagt, för mig är detta ett skäl att förmoda, att saken ur allmän social synpunkt inte har så stor betydelse. Men jag är än mer benägen att se till det enskilda fallet, och då måste det ovillkorligen anses obilligt att förmena en gosse att få anställning inom ett hantverk eller lättare yrke, när han slutat skolan och fyllt 13 år. Ty, märk väl, vi ha här ytterligare en spärrande gräns, nämligen skolgången, och lagen utgår från att de minderåriga ej få anställas förrän de ha lämnat skolan. Av i propositionen anförda siffror framgår också, att avgångsåldern från folkskolan i medeltal infaller mellan 13 och 14 år och att ett stort antal barn sluta skolan redan efter fyllda 13 år. Därest nu här ifrågavarande lagbestämmelse antages, skulle dessa härigenom tvingas att gå sysslolösa intill dess de fyllt 14 år. Vederbörande har visserligen slutat skolan, men på grund av lagens förbud kan någon anställning vare sig i hantverk eller lättare industri icke erhållas.

Det är framför allt från dessa utgångspunkter, och då det inte har gått att särskilja storindustrien och småindustrien, som jag ansett, att man borde taga större hänsyn till den individuella humaniteten i detta avseende än till den kollektiva, i all synnerhet som de sociala skäl, som härvidlag åberopas för den kollektiva humaniteten, äro mycket väl tillgodosedda i denna lag i andra hänseenden genom de skyddsföreskrifter av mångahanda slag, som finnas stadgade beträffande användning av minderårig i industriellt arbete. Jag skall inte närmare gå in på dessa föreskrifter, bland annat fordras det ju läkarintyg, så snart det gäller ett företag av någon större omfattning.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet anvisade vägen att erhålla dispens. Jag för min del skulle kunnat gå med på bifall till Kungl. Maj:ts förslag, om dispensmöjligheten varit något vidare, men, om man ser på 12 § sådan den där är konstruerad, skall man finna, att dispensmöjligheten är ytterligt begränsad. Någon generell dispens, avseende visst yrke eller arbetsplats, kan icke erhållas, utan dispensansökan måste avse varje särskild individ. Således, för varje gosse, som man önskar anställd, måste man gå så långt som till yrkesinspektionens chefsmyndighet för att begära dispens. Om jag haft några utsikter att vinna bifall till ett yrkande om ett lättare dispensförfarande, skulle jag möjligen kunnat gå med på Kungl. Maj:ts förslag, men några utsikter i detta avseende fanns icke inom utskottet. De socialdemokratiska utskottsledamöterna vilja nämligen inte veta av någon dispensmöjlighet alls för att på detta sätt erhålla en utväg att ratificera den s. k. Washingtonkonventionen. Herr statsrådet var även inne på det spörsmålet, och i anledning därav vill jag ytterligare understryka, vad som indirekt framgick av hans anförande, att även om vi följa Kungl. Maj:ts förslag med avseende å de nu föredragna paragraferna, kunna vi icke ratificera ifrågavarande konvention.

Ja, herr talman, jag skall inte uppehålla tiden längre, jag får kanske tillfälle att återkomma. På nu anförda skäl skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag i föreliggande punkter.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Herr **Weijne:** Herr talman! Då jag har begärt ordet för att säga några ord i den föreliggande frågan, är det särskilt för att fästa uppmärksamheten på, att det här inte gäller endast industriens synpunkter och icke heller endast de minderårigas synpunkter rent individuellt, utan frågan bör också ses från skolans synpunkter. Då man känner skolförhållandena i industriorter, vet man, att när de unga pojkarna ha slutat den egentliga folkskolan och gå i fortsättningsskolan, blir det en dragkamp mellan skolan och industrien. På grund av föräldrarnas inställning, som är helt naturlig med anledning av deras ofta svaga ekonomi, blir det gärna förvärvsmöjligheterna, som gå segrande ur denna dragkamp. I de stora kulturländerna går man numera i allra största utsträckning fram på den vägen, att man höjer skolåldern med hänsyn till ungdomsarbetslösheten och låter de unga träda ut i förvärvarbete något senare. När man här i denna kammare diskuterat fortsättningsskolförhållandena, har jag alltid givit uttryck åt den meningen, att det vore lyckligt, om man kunde vinna en boskillnad mellan skola och förvärvsarbete och få en längre sammanhängande tid för skolarbetet och sedan full frihet för den unge pojken att gå ut i det förvärvsarbete han önskar. Från dessa synpunkter skulle det vara en stor fördel, om man här fastsloge 14-årsåldern, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade socialdemokratiska reservationen.

Häruti instämde herr *Jonsson* i Eskilstuna.

Herr **Lindman:** Herr talman! Då herr Andersson i Rasjön hade något uttalande om att han väntade sig, att det skulle väcka förvåning att han i detta avseende intoge en annan ståndpunkt än Kungl. Maj:t, vill jag framhålla att herr Andersson i Rasjön själv fäste uppmärksamheten på partiförhållandena, i det han yttrade att det var högermän, som varit med om utskottsmajoritetens beslut i föreliggande ämne. Vad menade herr Andersson i Rasjön med detta? Ansåg han, att vi intagit vår ståndpunkt endast av partiskäl och icke tala för vad vi i sak anse vara riktigt? Jag förstår icke riktigt förebråelsen i detta fall.

Beträffande herr Åqvist ber jag att få säga, att det gör bra litet intryck att stå här i kammaren och läsa upp brev från tre enskilda personer. Det skulle ju vara lätt att skaffa uttalanden från en mängd personer i helt annan riktning. Vad betyder t. ex. sjuksysterns yttrande om att i en skråförordning för ett par hundra år sedan den ifrågavarande åldern var fastställd till 14 år? Vad var motivet till denna bestämmelse? Var det samma motiv, som nu ligger till grund för den kungl. propositionen? Nej, sannolikt var det samma motiv, som nu föranleda murarna här i Stockholm att icke taga in folk i sitt skrå utan söka begränsa antalet. Var det inte av sådana grunder man icke ville ha in minderåriga i yrket i en alltför tidig ålder? Ja, det känner jag icke till och kan icke uttala mig om, men jag förmodar att herr Åqvist vet detta och kan ge förklaring till att åldern då var 14 år — för att sedan bli 12 år.

För min egen del vill jag säga, att jag redan vid 11 eller 12 års ålder hade arbete i ett gjuteri under ferierna. Jag var mycket flitig och låg i hårt men tog icke skada det ringaste av arbetet. Jag tror överhuvud icke, att det alltid är så farligt med minderårigas arbete, som man från många håll menar. Jag förstår att man närmast tänker på läget i stora maskindrivna industrier. Det är detta som föresvävar dem, som föreslagit bestämmelsen i fråga och som anse, att sådant arbete icke passar för unga gossar. Men det är väl såsom utskottet säger, att även på detta område kan det finnas sysselsättningar som äro lämpliga för minderåriga. Och vad man förbiser i detta fall är de unga gossarnas egen nytta — jag avser dem som tillhöra dessa 2 eller 3 %, som herr so-

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

cialministern talade om. Det är ju icke fråga om annat än att vederbörande först skola ha slutat skolan. Om nu en ung gosse vill ge sig in i ett yrke tidigt, t. ex. ett hantverk — jag känner yrken, där det är utomordentligt viktigt att börja arbeta på ett tidigt stadium för att uppnå verklig yrkesskicklighet — bör man väl icke hindra honom från detta, när man ändå icke går i vägen för skolan.

Nu säger man, att det finns dispensmöjligheter. Jag förmodar, att man här skulle kunna åberopa det något svårförståeliga uttrycket i 12 §, att chefsmyndigheten skall kunna bevilja dispens, där detta kräves till förekommande av »sysslolöshet» eller annat »allvarligt men» för de minderåriga. Jag har icke fått upplysning om vad som menas med detta. Det förra uttrycket betyder väl, att dispens skall kunna beviljas, om en pojke slutat skolan och icke fyllt 14 år och går sysslolös. Men innebär det »allvarligt men» för en gosse, att han icke får utbilda sig mycket tidigt i ett yrke, när detta kräves för att han skall uppnå yrkesskicklighet? I så fall skulle man ju kunna använda sig av dispensmöjligheterna. I alla händelser måste jag ovillkorligen hålla med utskottet, när det talar om den omgång och de kostnader, som äro förenade med dispensvägen. Jag frågar slutligen, om det finns dispensmöjligheter för personer, som befinna sig i fattiga omständigheter och ha ett stort antal barn. Är det sådant »allvarligt men», som man här avser, om en fader har synnerligen svårt att draga fram en stor familj och behöver sätta sina gossar i arbete så fort som möjligt sedan de slutat skolan även om de icke skulle vara fyllda 14 år? Men i varje fall återstår denna omgång och svårighet att begära dispens. Vederbörande måste ju särskilt styra om den saken, och det kan hända att han icke får svar på sin framställning om dispens förrän gossen fyllt 14 år.

Jag tycker också, att när herr socialministern nyss talade om att det rör sig om ett så litet antal minderåriga — jag minns icke riktigt, om det enligt herr statsrådet var 2 eller 3 %, men låt gå för 3 % — borde detta vara en anledning att icke lagstifta på området, då det ju visar sig att man icke har behov av en sådan lagstiftning.

Hans excellens herr statsministern **Ekman:** Herr talman! Då socialministern för närvarande är sysselsatt med samma fråga i första kammaren, ber jag att i hans frånvaro få säga några ord.

Jag kan icke finna annat, än att det förebragts starka skäl för den ståndpunkt, som den kungl. propositionen i detta ämne intager. Man har här diskuterat, huruvida den omständigheten, att det endast skulle gälla ett mindre antal minderåriga, kan anföras som ett motiv *för* eller som ett motiv *mot* den föreslagna höjningen av åldersgränsen. Om det gäller att tillämpa en allmän princip, som i och för sig är sund, riktig och försvarbar, och olägenheter därav endast vållas ett fåtal, bör väl detta närmast vara en anledning att gå med på principen. Om man dessutom, såsom herr Andersson i Rasjön önskat, ytterligare skulle ha begränsat antalet till minderåriga endast i hantverk och småindustrier — en sak som av praktiska och tekniska skäl icke lät sig göra vid behandlingen i utskottet — blir ifrågavarande grupp, som skulle kunna drabbas av någon olägenhet, ännu mera förminskad. Herr Andersson borde sålunda t. o. m. haft lättare än många andra att biträda Kungl. Maj:ts förslag.

Man har här också talat om olägenheterna för familjerna av denna högre åldersgräns. I det avseendet kan jag icke annat än finna den omständigheten, att de speciella arbetarrepresentanterna i allmänhet anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag, utgöra ett bevis för att dessa olägenheter icke befunnits vara av den art, att de finge hindra bestämmelsens genomförande. Det är väl ändå ostridigt, att det är från dessa arbetargrupper, som de ifrågavarande barnen i

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

regel komma, och i denna fråga kan man icke säga, att man från det hållet uppträder för något partiintresse. Det måste väl anses ostridigt, att just hänsynen till familjernas och barnens bästa i detta fall dikterar dessa arbetarrepresentanters ståndpunkt.

En talare yttrade vidare, att han icke trodde det fanns någon möjlighet att få dispensförslaget genomfört. Så vida jag icke uppfattade honom fel, yrkade han dock själv, i olikhet mot vad reservationen innebär, bifall till jämväl 12 § i det kungl. förslagets avfattning och biträder sålunda den bestämmelse om dispens, som innefattas i denna paragraf.

Jag vill för övrigt säga, att även om varje land bör vid all lagstiftning taga hänsyn till sin egna intressen, kan på ett sådant område, där obestridligen allmängiltiga synpunkter måste göra sig gällande, den omständigheten att många andra länder anslutit sig till 14-årsgränsen vara värd beaktande. Att Sverige med sin relativt höga sociala ståndpunkt och sin framgångsrikt arbetande industri skulle ha anledning att ställa sig efter flertalet andra länder, förefaller mig icke rimligt. Jag vågar därför hoppas på, att kammaren skall godkänna Kungl. Maj:ts förslag i samtliga de föredragna paragraferna.

Herr **Åqvist:** Herr talman! Med anledning av herr Lindmans erinringar mot mig ber jag först att få säga, att jag åberopar ett uttalande icke av en sjuksyster utan av en fabrikssyster, en fabrikskonsulent som är utbildad för speciellt dessa uppgifter och sysselsatt med att i fabrikerna vara särskilt de unga behjälplig i en hel del frågor. Jag kan icke heller tänka mig, att det ur herr Lindmans synpunkt skulle kunna vara något fel att i detta sammanhang se tillbaka på vad som förekommit under gångna tider. Man kan ibland ha nytta av att taga reda på hur det förfarits förr, även om man icke alltid anser sig böra följa exemplet.

Herr Lindman talade vidare om att han vid 11- eller 12-årsåldern hade arbete i gjuteri. Ja, det är icke precis samma sak. Det är dock ett rörligt arbete, som icke har motsvarighet i alla industrier. En hel del av dessa ynglingar kunna ju få stillasittande arbete eller få utföra arbete stående i viss ställning vid en maskin eller dylikt. Även jag har varit med i hantverk och i vissa andra arbeten redan då jag var 10 år, och jag tror mig därför kunna bedöma dessa frågor; jag har också varit med rätt många år i industrien. Och jag anser att då man på lagstiftningsvägen skall genomföra bestämmelser på detta område, är det skäl att tänka på icke bara sådana arbeten där ynglingarna få röra sig litet mera fritt, t. ex. i gjuterier och mekaniska verkstäder, utan även på sådana arbeten som icke kunna anses vara lämpliga för minderåriga. Jag vill också fråga herr Lindman, vilket som är bäst: att de unga få börja arbeta något senare eller att de få gå arbetslösa i 18- 19 årsåldern. Jag anser det lämpligare att de erhålla industriarbete först något senare och under tiden ha t. ex. någon springpojksplats för att sedan få arbete när de bli 18- 19 år gamla i stället för att, såsom nu ofta är fallet, då gå arbetslösa.

Herr **Järte:** Herr talman! Det finns intet område i fråga om social lagstiftning, där meningarna äro mindre delade än beträffande den nu föreliggande arbetarskyddslagen. Men det föreligger ett ganska allvarligt problem, som man icke bör förbise, då man står i en lagstiftares ansvarsfulla ställning, och det är att varje sådan lag innehåller två sidor: en positiv, en skyddslag — det gilla alla — och en negativ, en förbudslag. Det är detta, som gör saken så vansklig, särskilt när det gäller förbud mot arbete. Jag tror, att erfarenheten givit vid handen, att man skall vara synnerligen varsam, då man går att skärpa bestämmelserna härvidlag. Ty eljest kan en sådan i och för sig själv berättigad och behövlig arbetarskyddslag lätt få övervägande karaktär av arbetsför-

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

budslag, och detta vore att i hög grad motverka lagens sociala syfte. De som särskilt ivra för en sådan lagstiftnings sociala syfte böra sålunda noga akta sig för att allt för mycket skärpa lagens bestämmelser i det speciella fallet.

Här föreligger ett sådant fall. Jag tror icke för min del, att det vore så farligt, om den nuvarande gränsen — 13-årsåldern — bibehölles med hänsyn till farhågan för att detta skulle på något sätt kunna förvärra ungdomsarbetslösheten. Det har nyss framhållits, att denna arbetslöshet på allvar börjar göra sig gällande först då man kommer till 17- eller 18-åringarna, när dessa komma i kontakt med kollektivavtalens bestämmelser. Men ur arbetsmarknadens synpunkt vitsordas det allmänt, att för de yngre åldersklasserna, för dem som nyss lämnat skolan, möter det ingen svårighet att få sysselsättning. Jag kan därför icke förstå herr Åqvists resonemang om att det med hänsyn till ungdomsarbetslösheten skulle vara skäl att gå med på Kungl. Maj:ts förslag och sätta åldersgränsen till 14 år. Det är väl tvärtom en fördel, om vederbörande få arbeta ytterligare ett år för att tjäna så mycket som möjligt före den kritiska åldern. Ur dessa synpunkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hage:** Herr talman! Vi ha förut från socialdemokratiskt håll framfört vissa invändningar mot den av Kungl. Maj:t föreslagna avfattningen av 12 § i lagförslaget. Nu vill jag emellertid i anledning av ett anförande, som hållits från regeringshåll, säga, att jag är benägen att i voteringen rösta för den ifrågavarande paragrafen, sådan den lyder enligt Kungl. Maj:ts förslag. Visserligen är paragrafen icke i alla avseenden sympatisk från våra utgångspunkter. Men man brukar säga, att »Paris är värt en mässa», och kan man genom ett sådant röstande vinna, att 14-årsåldern lagfästes, bör man kanske göra det.

Gentemot herr Lindman vill jag framhålla, att i propositionen finnes på sidan 91 en ganska utförlig redogörelse för vilka synpunkter som skola vara avgörande för bedömandet av dispensansökningar enligt 12 § i regeringens förslag. Jag tror att man där fått fram vissa riktlinjer, som kunna vara till fyllest i förevarande avseende.

Herr talman, jag har ingen anledning att taga tillbaka mitt yrkande. Men i voteringen kan jag alltså få finna mig i att medverka till, att regeringens förslag på *alla* punkter går igenom.

Herr **Lindman:** Herr talman! Jag får bekänna, att jag icke av propositionen eller utskottsutlåtandet kunnat finna, vilka synpunkter som skulle vara avgörande för att erhålla möjlighet till dispens. Det kan hända att jag icke tillräckligt trängt in i saken, men jag har dock, utan att lyckas, försökt att få någon uppfattning om vad ifrågavarande uttryck skulle betyda; jag beklagar om det finns några upplysningar härom, som jag icke sett.

Gentemot herr Åqvist vill jag säga, att jag vet nog vad en fabrikssyster är. Men jag riktade mig icke alls emot, att de brev som han läste upp kommo just från en fabrikssyster eller från en skollärare o. s. v. i och för sig, utan jag frågade, vilken betydelse det över huvud hade att i detta sammanhang komma med tre enskilda personers uttalanden. När professor Lundstedt häromdagen väckte en motion och skulle taga reda på ett visst förhållande, skrev han till ett 30-tal; att föra fram uttalanden från tre enskilda personer — på ett område, som berör så ofantligt många — är bra litet värt. Och när herr Åqvist talade om denna skråförordning, så frågade jag, vad motivet var till att man hade en åldersgräns av 14 år och varför man sedermera sänkte den till 12. Det veta vi icke, och vi ha icke fått någon upplysning om det på något sätt.

När man sedan säger, att om ifrågavarande unga pojkar, som utgöra ett så

litet antal, komma in i industriarbete ett år senare, skulle detta inverka fördelaktigt på ungdomsarbetslösheten, är detta säkerligen oriktigt. Ungdomsarbetslösheten är en av de mest beklagliga företeelser vi för närvarande lida av, och kunde man här lätta på denna, skulle jag kunna vara med om förslaget. Men detta har ingenting med den saken att göra, ty ungdomsarbetslösheten uppträder först vid en ålder av aderton, nitton, tjugu, tjuguett eller tjugutvå år. Det blir arbetslöshet först, när man börjar trängas med de verkliga arbetarna, sålunda först från och med 18-årsåldern.

Hans excellens herr statsministern anförde som ett av sina motiv, att frågan, huruvida bestämmelsen innebär olägenhet för familjerna, förstå socialdemokraterna bäst att bedöma, och att när dessa anse, att det icke är något hinder att antaga det kungl. förslaget, borde man kunna vara med om det. Det är klart, att socialdemokraterna sökt att tränga in i detta ämne och äro av den åsikten, att en höjning av åldern icke innefattar någon olägenhet för familjer med stora barnskaror. Men det är en ganska vanlig företeelse, att när man bedömer en sak från socialdemokratiskt håll, är man benägen att se endast på de stora industriområdena och icke tänka på de mera avsides belägna, där socialdemokraterna icke ha samma kännedom om förhållandena. Jag vet verkligen ett fall — ja, icke *ett* fall utan flera — där familjer med många barn (och även familjer *utan* många barn) önskat få in sina barn i arbete så tidigt som möjligt för att de skulle lära sig ett yrke och icke gå sysslolösa. Jag tillmäter också den erfarenhet, som jag själv samlat under en lång följd av år, lika stor betydelse som jag tillmäter de erfarenheter från socialdemokratiskt håll, vilka statsministern värdesätter så.

Hans excellens herr statsminister **Ekman:** Herr talman! Herr Lindman har missuppfattat mig, då han tror att jag sagt, att socialdemokraterna förstode denna sak bäst. Det var icke så jag turnerade min sats. Utan jag ville påvisa, att det offer från familjernas och hemmens sida, som på detta område kan komma i fråga, träffar socialdemokraternas väljare i större omfattning än kanske något annat partis ledamöter. Då de likväl förklara, att de med hänsyn till de allmänna synpunkterna äro villiga att bringa detta offer, är detta en omständighet, som jag anser man bör fästa avseende vid.

När herr Lindman vidare byggde huvuddelen av sin argumentation på svårigheterna att tillämpa bestämmelserna om dispens, vill jag erinra, att sådana uttryck som »allvarligt men» eller dylikt återkomma i många fall i vår lagstiftning. Det är sålunda icke något speciellt för denna lag, som skulle antagas vålla särskilda svårigheter vid tillämpningen.

Herr **Åqvist:** Herr talman! Jag kan vara med om att man naturligtvis icke botar ungdomsarbetslösheten enbart genom ifrågavarande bestämmelse. Det är en så stor fråga, att man nog får vidtaga andra åtgärder för att kunna lösa den. Men jag påstår bestämt, att om man icke tager in pojkarna i industrien redan vid 13-årsåldern utan de få vänta ett år till, måste detta inverka gynnsamt på arbetslösheten för motsvarande antal i den högre åldern, vid 17, 18 eller 19 år. Det är en erfarenhet som vi ofta göra. I den industri, som jag har hand om, taga vi icke in pojkarna förrän de fyllt 14 år, och vi bruka heller icke avskeda dem när de kommit upp i 18- eller 19-årsåldern utan söka befordra dem så vitt det är möjligt. Jag hävdar bestämt den meningen, att om icke trettonåringarna få börja på fabrikerna, blir det större möjlighet att behålla pojkarna när de komma upp i 17- eller 18-årsåldern.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av förevarande paragrafer enligt utskottets förslag, 2:o)

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

godkännande av Kungl. Maj:ts förslag i motsvarande delar samt 3:o) godkännande av motsvarande paragrafer i det av herr Sigfrid Hansson m. fl. reservationsvis framlagda lagförslaget; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den under 2:o) angivna propositionen. Herr Sandström begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 1:o) angivna nu antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren godkänner 9—12 §§ i Kungl. Maj:ts förevarande förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt andra lagutskottets förslag till lydelse av berörda paragrafer.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt paragraferna i den av Kungl. Maj:t föreslagna avfattningen.

13 §.

Godkändes.

Härpå föredrogs *14 §*. Därvid yttrade:

Herr **Hage:** Herr talman! Med hänsyn till det nyss fattade beslutet skall jag tillåta mig yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag med avseende på 14 §, första och andra momenten, under det att jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen med avseende på det tredje momentet.

Denna reservation gäller ju nattvilan för de minderåriga. Här kräva vi socialdemokrater, att nattvilan skall omfatta minst 11 timmar och skall förläggas till tiden mellan klockan 10 e. m. och 5 f. m. I detta avseende överensstämmer vårt yrkande med Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Men vi vilja icke vara med om de undantagsbestämmelser, som i övrigt finnas i det kungl. förslaget.

Herr **Sandström:** Herr talman! Det rör sig här icke om så stora skiljaktigheter. Det gäller endast vissa undantag från bestämmelserna om de minderårigas nattvila, vilka föreslagits av utskottet och som socialdemokraterna i sin reservation icke vilja vara med om. Dessa undantag torde dock ha mycket starkt fog för sig, och de äro även, på ett enda när, upptagna i det kungl. förslaget. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till 14 § första och andra momenten enligt Kungl. Maj:ts förslag — med anledning av det beslut som förut fattats — och till tredje momentet i enlighet med utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde till en början särskilt beträffande vart och ett av mom. 1 och 2 propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av berörda moment, dels ock på godkännande av motsvarande moment i Kungl. Maj:ts förslag; och godkände kammaren momenten i den av Kungl. Maj:t föreslagna avfattningen.

Vidare gav herr talmannen beträffande mom. 3 propositioner å de ifråga om berörda moment under överläggningen förekomna yrkandena; och godkändes momentet enligt utskottets förslag.

15 och 16 §§.

Godkändes.

Vid härpå skedd föredragning av *17 §* begärdes ordet av

Herr **Hage,** som yttrade: Herr talman! Jag ber att få vid denna punkt yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av paragrafen i den av Kungl. Maj:t föreslagna avfattningen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

18 §.

Godkändes.

För *19 §* hade utskottet föreslagit följande lydelse:

19 §.

Kvinna, som användes till industriellt arbete, vilket bedrives i sådan omfattning, att å arbetsstället i regel användas minst tio arbetare, skall för nattvila beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst elva timmar varje dygn. I denna ledighet skall ingå tiden mellan klockan 10 e. m. och klockan 5 f. m.

Föreligga sådana omständigheter, som i 14 § 1 mom. andra stycket nämnts, må kvinna utan hinder av vad i första stycket härovan stadgats användas till arbete i den mån så är nödigt. Om arbete utöver den i samma stycke föreskrivna begränsningen samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare. Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid utan att därtill sökts tillstånd, som må beviljas av vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare för ytterligare högst en månad och av yrkesinspektionens chefsmyndighet för längre tid. Över ansökan skall beslut meddelas ofördröjligen. Anmälan eller ansökan må anses gjord, när den i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

I herr *Sigfrid Hanssons m. fl.* reservationsvis framlagda lagförslag hade åt motsvarande paragraf givits denna avfattning:

19 §.

Kvinna, som användes till industriellt arbete, skall för nattvila beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst elva timmar varje dygn. I denna ledighet skall ingå tiden mellan klockan 10 e. m. och klockan 5 f. m.

Föreligga sådana omständigheter, som i 14 § 1 mom. andra stycket nämnts, må kvinna utan hinder av vad i första stycket härovan stadgats användas till arbete i den mån så är nödigt. Om arbete utöver den i samma stycke föreskrivna begränsningen samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till yrkesinspektionens chefsmyndighet. Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid utan att tillstånd därtill sökts hos nämnda myndighet. Över sådan ansökan skall beslut meddelas ofördröjligen. Anmälan eller ansökan må anses gjord, när den i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Sedan paragrafen föredragits, anförde:

Fru **Östlund:** Herr talman! Då nu lagen om förbud för kvinnors nattarbete kommer att inflyttas i vår skyddslagstiftning, anser jag det nödvändigt att med några ord både förklara och understryka de framställningar i denna fråga, vilka tidigare gjorts. Utskottet säger nämligen på sidan 32, att »mot gällande bestämmelser rörande kvinnors nattarbete, vilka grunda sig på en i Bern år 1906 antagen konvention i ämnet, ha, såsom framgår av propositionen, åtskilliga erinringar framställts, särskilt från kvinnohåll.» Det är med hänsyn härtill som utskottet, i likhet med föredragande departementschefen, icke ansett lämpligt att för närvarande föreslå en utsträckning av lagen.

Den ifrågavarande paragrafen lyder: »Kvinna, som användes till industriellt arbete, vilket bedrives i sådan omfattning, att å arbetsstället i regel användas minst tio arbetare, skall för nattvila beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst elva timmar varje dygn. I denna ledighet skall ingå tiden mellan klockan 10 e. m. och klockan 5 f. m.» Det är sålunda mycket tydligt utsagt, att ledigheten skall utom denna tid mellan klockan 10 och 5 omfatta ytterligare fyra timmar. Vid sådant förhållande ha kvinnorna ansett, att de icke skulle vara alldeles omöjligt att få åsyftad ändring till stånd. För att undvika alla missförstånd ber jag få erinra om, att kvinnorna redan från denna lags tillkomst opponerat mot densamma och att de vid flera tillfällen, såsom omnämnts i propositionen, gjort framställningar för att erhålla vissa jämkningar. Nu har emellertid lagen varit gällande omkring tjugu år, och den unga generationen har icke att möta samma svårigheter som de, vilka arbetade inom industrien vid lagens tillkomst. Det är heller icke mot nattarbetslagen, som arbetarkvinnorna rikta invändning, utan invändningarna gälla huvudsakligen tiden för nattvilan. Denna tid — mellan klockan 10 e. m. och 5 f. m. — har i många fall varit mindre lämplig; särskilt ha svårigheter uppstått vid skiftarbete, för övrigt skall jag icke vidare ingå i detalj i denna fråga. Kvinnorna ha därför föreslagit tiden ändrad till mellan klockan 11 e. m. och 6 f. m. — sålunda en timmes förskjutning av tiden. Men jag vill än en gång betona, att det begäres ingen inskränkning av tiden för nattvilan och att man gör intet som helst angrepp på lagen. Detta är i huvudsak de »åtskilliga erinringar», som enligt vad utskottet framhåller, ha begärts.

Utskottet säger också på sidan 23: »Nu gällande lag om arbetarskydd grundar sig på ett av den s. k. yrkesfarekommittén den 9 december 1909 avgivet betänkande i ämnet. Utan vidare torde vara klart, att under den följd av år, som förflutit sedan lagens tillkomst ändringar ur skilda synpunkter skola hava visat sig påkallade». Då nattarbetslagen är från samma tid torde samma omdöme böra få gälla även denna. Den ändring jag här talat om har många gånger framstått som nödvändig, och vi ha icke velat låta detta tillfälle gå förbi utan att än en gång pointera, vilken ändring det är som kvinnorna begära. Kvinnorna skulle allra helst ha sett, att denna ändring av tiden genomförts, innan den nu gällande lagen flyttas in i vår skyddslagstiftning, likaväl som de skulle önskat ändringen före utsträckningen av lagens tillämplighetsområde. Men då nu detta icke kunnat ske, hoppas de, att det i alla fall icke skall vara otänkbart att ordna. Herr talman, jag har intet yrkande, men jag har velat uttala den förhoppningen, att det skall visa sig möjligt att på något sätt, utan att alltför stora vådor skola uppkomma, arbetarkvinnornas önskemål om jämkning av vilotiden må vinna beaktande.

Häruti instämde fru *Nordgren.*

Herr **Hage:** Herr talman! Det framgår av den föregående ärade talarinnans anförande, att denna paragraf gäller bestämmelser om nattvila för kvin-

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

nor. För vår del ha vi socialdemokrater i utskottet krävt, att bestämmelserna på denna punkt skulle omändras på sådant sätt, att den bestämmelse, som nu gäller för *större* företag, även skall utsträckas till *mindre* företag, d. v. s. företag med tio arbetare och därunder. Vi anse nämligen, att om man har den uppfattningen, att det bör finnas en lagstiftning, som stadgar viss rätt till nattvila för kvinnor, så är det rimligt, att denna lagstiftning även omfattar *små* företag; ty i stor utsträckning äro förhållandena ungefärligen desamma i små och stora företag.

Vi ha gjort det yrkandet även med hänsyn därtill att, om vi gjorde en sådan ändring, skulle vi kunna ratificera den internationella konvention, som finnes rörande förbud mot nattarbete för kvinnor.

Med denna korta motivering ber jag att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservation, som finnes fogad vid § 19 i förslaget.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Kammarens ledamöter observerade säkert, hurusom den första ärade talarinnan slutade sitt anförande utan yrkande; och därav drager jag den slutsatsen, att hon icke var hågad att rösta för bifall till den socialdemokratiska reservationen. Den omständigheten bottnar förmodligen i det förhållandet, att bland kvinnorna ute i världen pågår en rörelse mot all speciallagstiftning överhuvud för kvinnorna på industriens område; och det är möjligt, att även i vårt land denna rörelse kommer att taga sig starkare uttryck, än den hittills gjort. Då så är förhållandet, tror jag det finnes mycket goda skäl för den ståndpunkt, Kungl. Maj:t och utskottet intagit i detta fall, d. v. s. icke göra någon ändring i lagens innebörd utan endast överflytta de bestämmelser, som hittills gällt och varit upptagna i en särskild lag till arbetareskyddslagen.

På denna grund ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru **Östlund:** Herr talman! Mitt yttrande att jag ej hade något yrkande gällde uteslutande punkten om tiden för nattvila; och jag framförde uteslutande arbetarkvinnornas krav.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på godkännande av 19 § i det i herr Sigfrid Hanssons m. fl. förenämnda reservation innefattade motsvarande lagförslaget; och godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.

20—25 §§; 28—30 §§.

Godkändes.

31 § skulle enligt utskottets förslag lyda sålunda:

31 §.

Å arbetsställe, varest på stadigvarande sätt bedrives arbete av den beskaffenhet och omfattning, som i 10 § andra stycket avses, böra arbetarna inom sig utse ett eller flera ombud att företräda dem i frågor rörande arbetets säkerhet eller sundhet. Ombud må ock å annat arbetsställe kunna av arbetarna utses. Om valet böra ombuden underrätta arbetsgivaren och vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare.

Arbetsgivare så ock den, som utövar ledningen av arbetet, bör i frågor rörande arbetets säkerhet eller sundhet söka samråd med arbetarnas ombud.

Ombuden, som hava att göra sig noga underrättade om de beträffande arbetets säkerhet och sundhet å arbetsstället rådande förhållanden, böra verka

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

för främjande av ökad säkerhet och sundhet samt jämväl söka vinna arbetarnas medverkan därtill. När ombuden genom klagomål eller eljest erhålla kännedom om missförhållande, böra de söka få detsamma avhjälpt genom hänvändelse till den, som utövar ledningen av arbetet i fråga, eller till arbetsgivaren eller, där rättelse på sådant sätt ej vinnes, till vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare. Har den, som utövar ledningen av arbete, eller arbetsgivare från ombud mottagit hänvändelse rörande arbetets säkerhet eller sundhet, har han att inom skälig tid giva ombudet besked i frågan.

Vid inspektion å arbetsställe, där ombud för arbetarna finnes, bör inspektionsförrättaren i regel träda i förbindelse med ombudet.

Vederbörande tillsynsorgan är pliktigt att på begäran kostnadsfritt tillhandahålla arbetarnas ombud avskrift av anvisning, råd eller annat skriftligt meddelande, som avlåtits rörande arbetets säkerhet eller sundhet å arbetsstället.

Herr *von Sydow m. fl.* hade uti sin ovanberörda reservation förklarat sig anse, att andra stycket i förevarande paragraf bort utgå.

Paragrafen föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Sandström:** Herr talman! Då jag är med om en reservation på denna punkt, ber jag att med några ord få utveckla de synpunkter, som vi haft för vår hållning därvidlag. Det rör sig om tillägget i 31 §, som lyder: »Arbetsgivare så ock den, som utövar ledningen av arbetet, bör i frågor rörande arbetets säkerhet eller sundhet söka samråd med arbetarnas ombud». Den bestämmelsen förefaller ganska naturlig, och man skulle egentligen icke ha något emot den, ty det är ju så, att man i allmänhet förfar på det viset då det är fråga om större åtgärder av ifrågavarande art. Men denna bestämmelse har dock väckt en viss irritation på industriellt håll, därför att man anser, att just sådana här åtgärder skola komma till stånd på frivillighetens väg och icke genom tvångslagstiftning.

Det händer ju ganska ofta, att en ingenjör går i sin fabrik och upptäcker en del förhållanden där, som han anser farliga eller olämpliga för arbetarna, samt då föranstaltar om omedelbar ändring härutinnan utan att taga råd från någon på arbetarhåll. Det skulle då med denna bestämmelse bli en rätt förarglig omgång om han först måste samråda med arbetarnas ombud, innan ändringen vidtages. Man måste därför enligt min mening ha rätt att vidtaga sådana åtgärder även utan konferens; och om icke den här meningen finnes intagen i denna paragraf, kommer man i alla fall att vinna det syfte, som avses.

Jag anser därför den här bestämmelsen vara både olämplig och opraktisk och ber därför att få yrka bifall till reservationen på denna punkt i 31 §.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag i den föredragna punkten. Den mening, som utskottet där inskjutit, är som kammarens ledamöter torde finna av uteslutande dispositiv karaktär; den har formen av en anvisning. Det heter där: »Arbetsgivare så ock den, som utövar ledningen av arbetet, *bör*» etc. — — — »söka samråd med arbetarnas ombud». Är det så, att man genom att införa en dylik anvisning kan på något sätt underlätta det gemensamma arbetet inom industrien att förebygga olycksrisker, kan jag icke förstå, hur man kan ha något däremot. För mig är härvidlag samma skäl avgörande som vid en föregående punkt, nämligen att man ifrån arbetarhåll fäst så stor vikt vid att få en sådan anvisning i lagen; och därav drager jag den slutsatsen, att man på det hållet förmenar, att bestämmelsen kommer att ha en viss betydelse. Jag förmodar, att man icke heller

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

riskerar någonting genom att i detta speciella fall gå arbetarintresset till mötes, varför jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, godkände kammaren paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen.

32 och 33 §§.

Godkändes.

Härpå föredrogs *34 §*. Ordet begärdes därvid av

Herr **Hage,** som yttrade: Herr talman! Jag skall be att helt enkelt få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, en följd av det beslut vi förut fattat.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen framställda propositioner i ämnet godkände kammaren paragrafen i den av Kungl. Maj:t föreslagna avfattningen.

35—41 §§.

Godkändes.

Vid härpå skedd föredragning av *42 §* yttrade:

Herr **Hage:** Herr talman! Jag skall be att även på denna punkt få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det är en direkt följd av det förut fattade beslutet.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av paragrafen i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen; och fattade kammaren beslut i enlighet med den senare propositionen.

43 § föredrogs härefter. Därvid anförde

Herr **Hage:** Herr talman! Jag skall även här be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner i ämnet godkände kammaren paragrafen i den av Kungl. Maj:t föreslagna avfattningen.

44 och 45 samt 52 §§.

Godkändes.

Vid nu skedd föredragning av *slutstadgandet* begärdes ordet av

Herr **Andersson** i Rasjön, som yttrade: Herr talman! Även här tarva de föregående besluten, att kammaren ansluter sig till Kungl. Maj:ts förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av slutstadgandet enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av nämnda stadgande i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen; och godkändes berörda stadgande enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

Ingressen; rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Härpå föredrogs *punkten B);* och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkten C) i den av herr Sigfrid Hansson m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen föredrogs nu; och yttrade därvid:

Herr **Hage:** Herr talman! Utan att anföra någon vidare motivering skall jag helt enkelt be att få yrka bifall till den på denna punkt från socialdemokratiskt håll avgivna reservationen.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag och avslag på det socialdemokratiska yrkandet vid den nu föredragna punken.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till vad i förevarande punkt av herr Sigfrid Hanssons m. fl. reservation föreslagits, dels ock på avslag därå; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

Utskottets hemställan i punkterna C)—E).

Biföllos.

Sedan *punkten F)* härpå föredragits, begärdes ordet av

Herr **Wallerius,** som yttrade: Herr talman! I utskottets utlåtande under denna punkt beröres det yrkande, som framställts i en motion om »undersökning, i vad mån inom vårt land behövlig söndagsvila utan berättigad anledning åsidosättes, särskilt inom industri, handel och andra närliggande arbetsområden, ävensom, därest utredningen skulle därtill giva anledning, för riksdagen framlägga erforderligt lagförslag i ämnet».

Det framhålles i utskottet, att detta yrkande utgör en återupprepning av den hemställan, som gjordes i riksdagens skrivelse den 29 mars 1910; och det framhålles vidare, att den därav föranledda undersökningen överfördes till den s. k. arbetstidskommittén, som år 1920 avgav redogörelse för »arbetstiden inom industri och hantverk m. m. i Sverige år 1917». Enligt denna redogörelse, som omsluter över 438,000 arbetare, hade då 39,842 arbetare eller 9.1 procent ordinarie söndagsarbete; men något förslag framlades icke av denna kommitté.

Redan tidigare, år 1901, hade emellertid avlåtits en skrivelse från riksdagen med hemställan om utredning angående nödig söndagsvila för tjänstemän och betjänte vid postverket, statens järnvägar samt statens telegraf- och telefonväsende. Med anledning därav tillsattes en utredningskommitté, som avgav betänkande år 1902, och därpå följde på administrativ väg ändrade bestämmelser för tillgodoseendet av ifrågavarande önskemål.

En av de motionärer, som förde fram denna sak, för övrigt en företrädare till mig både i ämbetet och på bohusbänken, anförde i debatten följande yttrande, som det är för mig kärt att här kunna upprepa: »Söndagsvilan är ett

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

behov för såväl det enskilda som för det sociala livet. De fysiska och andliga krafterna uttömma sig i förtid, om denna gudomliga naturordning missaktas. Men även familjelivet och det borgerliga samfundslivet lida skada. Och detta så mycket mera, ju mera arbetet i vår tid stegras, mer än förr tager alla krafter i anspråk, och familjens medlemmar genom nutidens arbeten dragas från hemmet. Anden dör bort, hjärtat bliver tomt och öde, självkärleken och det materiella sinnet bliva härskande, om vilans och stillhetens dag fattas.» Enhälligt antogo kamrarna det ifrågavarande utredningsyrkandet.

Vilka siffror som statistiken för närvarande skulle utvisa beträffande ordinarie söndagsarbeten, är obekant redan vad angår industrien. Att de skulle vara avsevärt mindre än år 1917, är väl icke antagligt. Därtill komma de andra slag av verksamhet, som utredningsyrkandet berör. Socialstyrelsen räknar med att det *i huvudsak* gäller att söndagsarbete »*på det hela taget* ej förekomme i många andra fall, än där det kunde anses påkallat». Bakom dessa reservationer förefinnes nog en verklighet, som vore värd en närmare undersökning och därpå grundade uppgifter och eventuellt förslag.

Jag har, herr talman, icke något yrkande. Med den form, som denna motion har i sin kläm, är jag icke beredd att helt ansluta mig till densamma. Men jag har för min ringa del velat trycka på önskvärdheten av att denna sak måtte upptagas till prövning.

Häruti instämde herrar *Petersson* i Lerbäcksbyn och *Johanson* i Huskvarna.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Slutligen föredrogs *punkten G)*. Ordet begärdes därvid av

Herr **Olsson** i Mellerud, som anförde: Herr talman! Jag har tillåtit mig att på denna punkt väcka en motion med hemställan, att riksdagen måtte besluta skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om undersökning angående förekomsten av silikos inom olika arbetsområden, ävensom vidtaga de åtgärder till sjukdomens förekommande, som med ledning av samma undersökning kunna befinnas tjänliga.

Utskottet har, varit välvilligt på den näst förekommande punkten i utlåtandet, där man tillstyrkt ett yrkande om obligatorisk läkarundersökning inom vissa särskilt hälsofarliga industrier. Den av mig på denna punkt väckta motionen avsåg egentligen att vara ett komplement till det nyssnämnda av utskottet tillstyrkta och av kammaren nu bifallna yrkandet. I sitt yrkande om avslag på min motion säger utskottet:

»En undersökning i det avseende, varom motionären hemställt, lärer böra ankomma å yrkesinspektionens chefsmyndighet, socialstyrelsen, med biträde av yrkesinspektionens befattningshavare. Enligt vad utskottet inhämtat erhåller socialstyrelsen underrättelse om de fall, då jämlikt lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar anmälan göres om sjukdom, som avses i nämnda lag. Särskilt med hänsyn härtill anser sig utskottet kunna utgå ifrån att socialstyrelsen, utan att framställning därom göres, har sin uppmärksamhet riktad på förekomsten av ifrågavarande sjukdom» o. s. v.

Jag tillåter mig verkligen ifrågasätta, om den omständigheten, att socialstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på detta område, kan vara tillfyllest härvidlag. Jag antar, att socialstyrelsen redan länge haft sin uppmärksamhet riktad på detta förhållande, men icke desto mindre har det inträffat, att som jag hade tillfälle att visa i en motion under föregående år, det på sina håll fortfarande existerar förhållanden av hårresande beskaffenhet. Den undersökning, som doktor Mascher för något år sedan utförde på en enstaka

Ang. ändring av lagen om arbetarskydd. (Forts.)

liten arbetsplats, utvisade, att icke mindre än 26 av 32 anställda arbetare voro angripna av denna synnerligen svårartade sjukdom. Det var alltså endast sex arbetare på ifrågavarande arbetsplats, som voro fria från sådana sjukdomssymptom, och då är att märka, att samtliga dessa sex arbetare hade varit anställda kortare tid än ett år på platsen ifråga. Även om jag villigt erkänner, att det tydligen rörde sig om en arbetsplats, där förhållandena voro synnerligen svårartade, så tycker jag dock, med denna undersökning såsom underlag, att det borde finnas skäl att taga litet allvarligare på problemet än vad utskottet här har gjort.

I den litteratur, som finnes på hithörande område, säger man, att fara för silikos (stenlunga) förefinnes i större eller mindre grad inom näringar, där man bearbetar material med hög kiselsyrehalt, och där dammutveckling förekommer. Det uppgives också, att förhållandena inom olika stenindustrier, framför allt sådana, där man bearbetar kvarts, flinta, sandsten, granit o. s. v., äro särskilt hälsofarliga, men förhållandena ha också givit vid handen, att porslinsindustrien rymmer en del av dessa sjukdomsorsaker. Vidare är det konstaterat, att sjukdomen, stenlunga, lär förekomma i ej obetydlig utsträckning inom metallindustrier, särskilt där man sysselsätter sig med putsning och slipning av stål och metall, ävensom rensning av stålgods.

Jag ifrågasätter verkligen, om man han komma ifrån ett så allvarligt spörsmål, som detta, med denna hänvisning till att socialstyrelsen möjligen följer saken med uppmärksamhet. Vad jag har ifrågasatt är en undersökning på bred bas av dessa förhållanden. Jag kan inte tänka mig att socialstyrelsen utan riksdagens hörande kan föranstalta om en så omfattande undersökning, som här är ifrågasatt. Det hela är mycket svårt. Det har konstaterats av framstående läkare, som sysslat med detta spörsmål ingående, att det måste vara specialutbildad personal, som företager dessa undersökningar och de måste ha röntgen till sitt förfogande om det hela skall leda till något resultat.

Man säger vidare i utskottets utlåtande, att man förutsätter, att en del profylaktiska åtgärder skola vidtagas för att hindra sjukdomens vidare utbredning. Jag ifrågasätter verkligen, om detta är möjligt, med den utomordentligt obetydliga kännedom, som vi äga om denna sjukdoms natur, dess verkningar och framför allt om sjukdomens utbredningsområde. För mig synes det stå klart, att vad som bör föregå dessa profylaktiska åtgärder det är, att man skaffar sig en grundlig kännedom om denna sjukdoms utbredning. Jag vill påpeka att spörsmålet i senare tid väckt en allt större uppmärksamhet. Även inom Nationernas förbund har man vidtagit åtgärder för att komma på det klara med detta spörsmål. Allt synes mig tala för att det första, man bör vidtaga, om man befarar att denna sjukdom förekommer i större utsträckning, är att söka få till stånd en omfattande av sakkunnigt folk företagen utredning inom sådana industrier, där man har anledning förmoda att denna sjukdom kan förekomma. Det är för att fästa uppmärksamheten på detta förhållande, som jag väckt min motion. Jag kan dock inte annat än beklaga, att utskottet, låt mig säga, tagit mindre allvarligt på saken och även i någon mån missuppfattat, vad motionen innerst har åsyftat.

Då ett enhälligt utskott avstyrkt de i motionen föreslagna åtgärderna, kan det i sakernas nuvarande läge naturligtvis icke falla mig in att framställa något yrkande. Men med hänsyn till den vikt, jag för min del anser att spörsmålet har, beklagar jag, att saken icke beaktats i större utsträckning, än det visat sig vara fallet i utskottets utlåtande.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 6.

Herr talmannen gav nu på begäran ordet till *Interpellation.*

Herr **Osberg**, som anförde: Herr talman! Under de senaste 10 åren har det fortgått en oavbruten försämring inom jordbruket beträffande prisläget å produkterna. Detta förhållande är ingen isolerad företelse endast för vårt land, utan liknande förhållande synes råda över hela världen, och lika säkert som att hela världen genomlever denna jordbrukskris, lika säkert är att det göres försök i varje land att komma fram till bättre förhållanden och större rättvisa näringarna emellan, och en sådan strävan är alldeles nödvändig, om man skall lyckas nå detta mål.

Nyttig produktion är ju grunden till allt ekonomiskt välstånd, och med vetskap om detta bör det ju vara allas vår strävan att inte äventyra sådan produktion och i all synnerhet när det gäller livsmedelsproduktionen, som på inga villkor kan undvaras. Men tyvärr är det nog så, att människor i allmänhet se mycket ytligt på näringarnas gemensamma innebörd. De flesta äro belåtna om den näring de själva ägna sig åt går bra; vad därutöver är bekymrar dem ringa.

Vid försök i de olika länderna att övervinna svårigheterna skall det nog visa sig vid dessa försök, att möjligheterna till förbättring komma i hög grad att ställa sig olika. För vårt lands vidkommande torde det var rätt gynnsamt ställt — jämfört med åtskilliga andra länder — att nå fram till jämviktsläge, om blott en allvarlig strävan göres.

Om man studerar den mångfald av vackra bokslut, som pressen delgivit oss under de sista veckorna — frånsett skandalutdelningar —, och om man iakttagit den febrila donationsverksamhet, som försiggått under senare tid, där den ena miljonen efter den andra i flesta fall förvandlas från produktivt till icke produktivt kapital och från beskattningsbart till icke beskattningsbart, samt att här i landet ansetts påkallat bilda särskilt obligationskonsortium för att stå till tjänst åt personer, som önska placera sina tillgångar i utlandet, skulle man hava grundad anledning tro, att det var allmänt välstånd i landet, men tyvärr är det i realiteten icke detta. Åtminstone lever för närvarande en tredjedel av landets invånare under ovanligt brydsamma förhållanden.

Utlandspressen har uppmärksammat den gynnsamma sidan av vår utveckling, nämligen de fina boksluten och de höga utdelningarna jämte fonderingar inom den svenska bank, industri- och trustverksamheten. Ej att undra på att denna press uppställer sina teorier om att Sverige nu både kan och bör deltaga i placering av valutor i utlandet med ett belopp uppgående till omkring 200,000,000 kronor per år. När nu utvecklingen inom vårt land gått i den riktningen, att den blivit uppmärksammad ute i stora världen beträffande den gynnsammare delen av våra problem, kan det väl inte anses oberättigat att landets representanter i riksdagen uppmärksamma och föreslå hjälpåtgärder beträffande skuggsidorna i vår utveckling och låta sig angeläget vara att söka få rättelse åt den befolkning, som har det svårt och som i oskälig grad har bidragit till de vackra boksluten.

Alla möjliga råd ha givits jordbrukets utövare för att komma ur det tryckta läget, framför allt att organisera, rationalisera och mekanisera. Det första rådet har knappt någon betydelse med mindre alla länders jordbrukare vore solidariska med varandra, men att åstadkomma ett sådant förhållande torde ligga fjärran i framtiden. Den andra hänvisningen har visat sig vara både arbetsbesparande och förbilligande inom industrien och kan i viss mån även få betydelse inom det större jordbruket, men kommer att verka motsatsen inom det mindre. Rationalisering och mekanisering höra samman. Skall man gå in för detta, bör det först av allt vara moderna ekonomibyggnader, elektrifierat, moderna maskiner och redskap samt dessa motordrivna. Skall en mindre jordbru-

Interpellation. (Forts.)

kare gå in för sådan anordning och betala de minst sagt orimliga pris, som nu gälla för maskiner och redskap, är han redan i början framme vid ruinens brant. Byggnader och maskiner utnyttjas på ett helt annat sätt vid industrien än vid jordbruket. Ekonomibyggnaderna t. ex. äro i realiteten endast använda halva året vid ett jordbruk. Långt värre ställer det sig dock beträffande maskiner och redskap, som var för sig bara användas några dagar om året, men anskaffningskostnaden skall beräntas och amorteras. Man kan inte jämföra våra förhållanden med vissa andra länders gynnsammare betingelser för rationaliseringsspörsmålet. Vissa länder ha oerhörda vidder naturligt dränerad mark, vilket i stort sett saknas hos oss. Dräneringen av den svenska jorden tarvar stora kapitalutlägg.

Förhållandena äro emellertid sådana inom det svenska jordbruket, att något måste göras och detta tämligen snart, om man vill förebygga ruin för en stor del av denna yrkesgrupp.

Möjligheter saknas inte enligt mitt förmenande att komma fram till rättvisare förhållanden åt produktionens folk, och jag tillåter mig hänvisa till tvenne åtgärder, som till synes vunnit erkännande inom vida kretsar, nämligen rättvisare skattesystem och rättvisare tullsystem. När det nu tillsynes blivit så stora förmögenheter i landet, att kapital i stor utsträckning måste exporteras, vore det nog en åtgärd av sunt förnuft att någon del av detta kapital återbördades till produktionen inom landet, därifrån det ursprungligen hämtats.

Man måste villigt medgiva, att vissa åtgärder blivit vidtaga i stödjande syfte åt jordbruket, men dessa åtgärder äro icke på långa vägar tillfyllest. Man måste därför ytterligare söka åstadkomma lättnader. Det framgår tydligt av vad jag här anfört, att något får göras i reglerande syfte, och det har påvisats av sakkunniga, att den gällande tulltaxan favoriserar industrien med 30 à 40 miljoner kronor per år på jordbrukets bekostnad. Vidare är man tämligen ense om, att jordbrukets skattebörda är alldeles för betungande.

Utredningar pågå för närvarande både beträffande tullrevision och skatteutjämningsfrågan. Tullfrågan har varit under utredning omkring 12 år, så beträffande denna utredning borde den ha varit klar för länge sedan. Vad skattefrågan beträffar har kommittén för dess utredning icke arbetat så länge, men arbetet bör forceras, folket ute i bygderna väntar på rättelse. Medgivas må att arbetet är drygt men av den vikt, att förstärkning av arbetskraft bör lämnas de arbetande kommittéerna, om dessa icke tro sig vara istånd att under närmaste tiden avlämna förslag.

På grund av det anförda anhålles om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få frambära följande frågor:

Kan det förväntas att förslag till revision av nu gällande tulltaxa kommer att föreläggas nästa års riksdag?

Kan vidare nästa års riksdag emotse förslag till rättvisare fördelning av skattebördorna?

Ifrågavarande anhållan blev av kammaren bifallen.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.33 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem

Per Cronvall.

Onsdagen den 29 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Om ändring i lagen angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m.

Till avgörande företogs andra lagutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 25 april 1919 (nr 222) angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 28 januari 1931 till riksdagen avlämnad proposition, nr 41, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om ändring i vissa delar av lagen den 25 april 1919 (nr 222) angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m.

Härigenom förordnas, att rubriken till lagen den 25 april 1919 angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m. samt 1 och 3 §§ i lagen skola, 1 § i nedan angivna delar, erhålla följande ändrade lydelse:

Lag

angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning, kolning och flottledsbyggnad av härbärge åt arbetarna m. m.

1 §.

Bedrives skogsavverkning-, kolnings- eller flottledsbyggnadsarbete på sådant avstånd från ställe, där bostad finnes att tillgå, att det icke skäligen kan påfordras, att arbetarna skola begiva sig dit för erhållande av natthärbärge, åligger det arbetsgivaren att sörja för att arbetarna å eller i närheten av arbetsstället äga tillgång till sådant härbärge.

Vid skogsavverknings- och flottledsbyggnadsarbete åligger det arbetsgivaren att jämväl sörja för att å eller i närheten av arbetsstället finnes tillgång till lämpligt stallrum för de hästar, som användas vid arbetet.

I fråga — — — om arbetarskydd.

3 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas, på sätt Konungen närmare föreskriver, under överinseende och ledning av yrkesinspektionens chefsmyndighet, av befattningshavare vid yrkesinspektionen samt i det allmännas tjänst för skogsvård anställd personal; och skola i övrigt bestämmelserna i 31, 38, 45,

Om ändring i lagen angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m. (Forts.)

49—51 och 53 §§ i lagen om arbetarskydd i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1932.

I fråga om ärende, som vid denna lags ikraftträdande är föremål för Konungens befallningshavandes handläggning, så ock i fråga om överträdelse av förbud, som meddelats av Konungens befallningshavande, skall vad i övergångsbestämmelserna till lagen denna dag angående ändring i vissa delar av lagen om arbetarskydd är stadgat om ärende, som avses i 38 § sistnämnda lag äldre lydelsen, och om överträdelse av förbud, som meddelats enligt sagda lagrum, äga motsvarande tillämpning.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehaft tre i anledning av densamma inom riksdagens andra kammare väckta motioner, nämligen nr 335 av herr *Johansson* i Sollefteå, nr 338 av herr *Öhman m. fl.* samt nr 342 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*

I *motionen II: 338* hade hemställts, att skogshärbärgeslagen måtte ändras så, att 1 § finge följande lydelse:

Bedrives skogsavverknings-, kolnings-, flottledsbyggnads-, vägbyggnads-, brobyggnads-, vattenavlednings- eller andra arbeten på sådant avstånd från ställe — — — om arbetarskydd.

Utskottet hemställde,

A) att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas; samt

B) att de med anledning av densamma väckta motionerna II: 335, II: 338 och II: 342 måtte anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Sigfrid Hansson, Norman, Olof Carlsson, Hage, Johanson* i Stockholm och *Molander*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen, med förklaring att ifrågavarande proposition ej kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande

Lag

om ändring i vissa delar av lagen den 25 april 1919 (nr 222) angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m.

Härigenom förordnas, att rubriken till lagen den 25 april 1919 angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m. samt 1 och 3 §§ i lagen skola, 1 § i nedan angivna delar, erhålla följande ändrade lydelse:

Lag

angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning, kolning, väg- och vattenavledningsarbete samt flottledsbyggnad av härbärge åt arbetarna m. m.

1 §.

Bedrives skogsavverknings-, kolnings-, väg-, vattenavlednings- eller flottledsbyggnadsarbete på sådant avstånd från ställe, där bostad finnes att tillgå, att det icke skäligen kan påfordras, att arbetarna skola begiva sig dit för erhållande av natthärbärge, åligger det arbetsgivaren att sörja för att arbetarna å eller i närheten av arbetsstället äga tillgång till sådant härbärge.

Vid skogsavverknings-, väg-, vattenavlednings- och flottledsbyggnadsarbete

åligger det arbetsgivaren att jämväl sörja för att å eller i närheten av arbetsstället finnes tillgång till lämpligt stallrum för de hästar, som användas vid arbetet.

I fråga — — — om arbetarskydd.

3 §.

(Lika med Kungl. Maj:ts förslag.)

Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelserna.

(Lika med Kungl. Maj:ts förslag.)

samt

B) att de med anledning av propositionen väckta motionerna II: 335, II: 338 och II: 342 måtte anses besvarade genom vad reservanterna under A) hemställt.

Om ändring i lagen angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m. (Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr talman! Då jag är mycket intresserad av den fråga, som nu föreligger till behandling, har jag velat taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för några ögonblick. Jag vill då först säga, att det har ju nästan jämt varit förenat med ganska stora svårigheter att genomföra lagstiftningsåtgärder i syfte att åstadkomma förbättrade förhållanden på vissa områden. Inte minst anfördes det på sin tid ganska stora betänkligheter, då det gällde att genomföra en lagstiftning, varigenom skogsarbetsgivarna skulle bli skyldiga att tillhandahålla tjänliga härbärgen vid kolnings- och skogsarbeten. En sådan lagstiftning, innebärande skyldighet för skogsarbetsgivaren att tillhandahålla tjänliga skogshärbärgen, ansågs skola medföra synnerligen ödesdigra verkningar för skogshanteringen. Emellertid genomfördes denna lagstiftning under år 1919 oaktat det starka motstånd, som restes mot densamma. Jag tror inte, att det är så många, som nu här kunna komma fram och säga, att denna lagstiftning har verkat så ruinerande för skogshanteringen, som man på den tiden gjorde gällande. Jag tror, att denna lagstiftning har utan att på något sätt verka skadegörande på skogshanteringen medverkat till att arbetarna ute i skogarna kunnat få bättre bostäder än de tidigare hade. Man kan emellertid säga, att i åtskilliga fall det varit beroende på arbetsgivarnas mer eller mindre goda vilja, hurudana bostäder som arbetarna blivit tillhandahållna. Orsaken härtill har ju legat i det förhållandet, att kontrollen över lagens efterlevnad varit synnerligen bristfällig, vilket i sin tur är beroende på att erforderlig arbetskraft ej stått till förfogande för inspektionens utövande. Detta missförhållande har nu i viss mån blivit avhjälpt genom ett beslut under fjolårets riksdag. Riksdagen beslutade nämligen då på grund av väckta motioner tillsättandet av en underinspektör samt en assistent. Den senare skulle tjänstgöra fem månader under året.

Frågan om en utvidgning av skogshärbärgeslagen till att omfatta ännu flera arbeten, såsom flottledsbyggnadsarbeten samt avlopps- och vägarbeten, har ju varit aktuell en ganska lång tid. Inställningen här i riksdagen har dock varit sådan, att man velat skynda ganska långsamt i fråga om reformarbete, detta alldeles särskilt i fråga om att genomföra lagstiftningsåtgärder. Emellertid har ju under innevarande års riksdag i den kungl. propositionen nr 41 föreslagits en utvidgning av skogshärbärgeslagens tillämpningsområde till att omfatta även flottledsbyggnadsarbete. Jag kan giva mitt erkännande åt herr socialministern för att han åtminstone har gått in för att lagen skall tillämpas på flottledsbyggnadsarbetena, men jag skulle givetvis kunna ge honom ett ännu större erkännande, därest han hade medtagit även andra arbeten, såsom avlopps- och vägarbeten. Då dessa icke medtagits, har jag tillsammans med en

Om ändring i lagen angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m. (Forts.)

del andra av kammarens ledamöter väckt en motion, där vi föreslagit en utvidgning av skogshärbärgeslagen till att omfatta förutom det arbete, som herr socialministern föreslår, också avlopps- och vägbyggnadsarbeten. Nu finner jag, att utskottsmajoriteten icke kunnat gå längre än som föreslås i den kungl. propositionen. Det framgår icke av utlåtandet, men jag förstår mycket väl, att de gamla välkända argumenten mot införande av en sådan lagstiftning ha legat nära till hands. Jag förstår mycket väl, att man har gjort gällande, att en sådan utvidgning av lagen till att omfatta även dessa arbeten, som jag nu senast har nämnt, skulle komma att medföra ganska ödesdigra verkningar i olika avseenden, att till exempel utvidgandet av lagen till att gälla även dessa arbeten skulle komma att förhindra mindre arbetens utförande och sålunda medföra en minskning av arbetstillfällena ute i bygderna och verka direkt till skada för den jordbrukande befolkningen. Jag kan för min del i alla fall inte förstå, att en utvidgning av lagens tillämpningsområde på detta sätt skulle medföra denna skada, som jag förstår att man vill göra gällande. Jag menar för min del, att lagen själv genom sin mycket tänjbara beskaffenhet utgör en garanti för att ingen sådan skada kommer att uppstå. Praxis har varit, att ingripande enligt skogshärbärgeslagen icke har skett i fråga om arbeten, där arbetarnas antal varit mycket ringa samt där arbetets omfattning inte varit så synnerligen stort. Jag gör gällande alltså, att det icke finnes någon anledning, därest lagen utsträckes till att omfatta de arbeten, som jag nu har nämnt, att antaga, att lagens tillämpning på dessa arbeten skall ske på annat sätt än som skett vid tillämpningen av skogshärbärgeslagen beträffande kolnings- och skogsarbeten. En sådan utvidgning av denna lagstiftning kommer icke att nödvändiggöra, enligt min mening, att vid dessa mindre arbeten dyrbara härbärgen behöva uppföras. Lagstiftningen kommer dock att utgöra en garanti för att åtminstone vid arbeten av en viss omfattning tjänliga härbärgen uppföras och tillhandahållas arbetarna. Genom skogshärbärgeslagens utsträckande till de arbetsområden, varom nu är fråga, ernås den nödvändiga reformen att arbetsgivarna svara för bostäderna å arbetsplatserna i stället för att, som nu i många fall förekommer, ansvaret blir genom kontrakt överflyttat på insolventa personer. Jag tillåter mig att i sammanhang därmed få till kammarens protokoll anteckna en passus, som är införd i socialstyrelsens yttrande i denna fråga rörande arbetsformer och kontrakt vid vägarbeten, så lydande:

»Ackordstagaren skall sålunda, om allmän väg eller dylikt beröres av arbetsföretaget, utan ersättning från vägbyggnadsdirektionens sida svara för bl. a. genom arbetet åsamkat hinder i trafiken, och skall han å dylika arbetsplatser uppsätta varningstavlor samt under den mörka delen av dygnet genom utställd vakt eller medelst tända lyktor angiva för trafiken farliga punkter. Han skall vidare anskaffa och bekosta alla för arbetets utförande erforderliga materialier (sprängämnen) och redskap — sålunda även t. ex. stubbrytare och fältässjor — samt ersätta all genom tramp, transportvägar, materialupplag, sprängning eller annorledes under arbetet uppkommen skada eller vållat intrång. Vidare åligger det ackordstagaren att svara för alla arbetsgivaren åliggande skyldigheter enligt gällande olycksfallsförsäkringslag. Ackordstagaren är därjämte skyldig att uppföra och bekosta nödiga baracker och kojor med stallar, redskaps- och materialskjul samt avträdeshus ävensom att bestrida renhållningen därstädes m. m.»

Det är ju ganska klart, att sådana uppgörelser om arbeten endast kunna förekomma där befolkningen är oorganiserad och där fri och ohejdad konkurrens om arbetstillfällena förekommer. Så är i allmänhet förhållandet med de grupper, som utföra de av mig nu nämnda arbetena och vilka på grund av såväl politiska som ekonomiska intressemotsättningar icke kunna såsom arbetarna på andra områden sammansluta sig i organisationer. Jag menar därför, att

Om ändring i lagen angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m. (Forts.)

lagstiftningen har otvivelaktigt en uppgift att fylla, varigenom arbetsgivarna skulle, åtminstone vad gäller bostäder, förhindras att hålla arbetaren nere.

Vissa länsstyrelser samt socialstyrelsen ha också uttalat sig till förmån för en utvidgning på sätt som jag tillsammans med andra av kammarens ledamöter föreslagit. Jag tycker därför, att det kunde ha funnits anledning att nu gå in för den utvidgning, som här är ifrågasatt.

Jag har alltså den uppfattningen, att en utvidgning av lagstiftningen till att gälla även de arbeten, jag nu nämnt, är mycket nödvändig. Då den av herr Sigfrid Hansson m. fl. i ämnet avgivna reservationen ansluter sig till de synpunkter och de förslag, jag framfört i min motion, är det ju klart, att jag skulle önska, att kammaren ville biträda denna reservation. Jag ber således, herr talman, i anslutning till vad jag sagt, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande av herr Sigfrid Hansson m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Hage:** Herr talman! Då den föregående talaren gick på samma linje som jag och utförligt utvecklade motiveringen för reservationen, skall jag inskränka mig till ett mycket kort anförande i denna sak.

Jag vill då erinra därom, att här är fråga om huruvida gällande skogshärbärgeslagstiftning skall, som regeringen och utskottet föreslagit, utsträckas till att omfatta *flottledsbyggnadsarbete*, eller om den skall gå därutöver till att omfatta även arbeten av *väg-* och *vattenavledningstyp*.

Denna sak är ju i främsta rummet en Norrlandsangelägenhet; den gäller Norrland och Dalarne, kanske Värmland och möjligen någon annan del av landet. När det nu har konstaterats, att myndigheterna i de län, som beröras av lagstiftningen, i allmänhet ha ställt sig på den linjen, att lagstiftningen borde få en vidare omfattning, alltså ha gått i överensstämmelse med reservationen, då förefaller det vara anledning att taga hänsyn därtill. Jag vill särskilt erinra därom, att Norrbottens länsstyrelse har för sin del förklarat, att denna lagstiftning borde omfatta *alla* slag av arbeten, som bedrivas på långt avstånd från hemmet. För den vidsträcktare utvidgning av lagen ha även uttalanden gjorts av socialstyrelsen. Specialinspektören, som har den mesta och längst gående sakkunnskapen på detta område, har också uttalat sig så. Slutligen ber jag att få nämna, att redan 1909, då denna fråga första gången kom upp, uttalade sig den arbetarskyddskommitté, som då framlade ett betänkande, för att lagstiftningen skulle se ut ungefär, på det sättet, som man nu gjort gällande i reservationen. Jag tycker, att detta är omständigheter, som tala för att lagstiftningen borde på det sättet utsträckas.

Det är visserligen sant, att här möter bland annat den invändningen, att en del av de arbeten, som det här är fråga om, icke äro förlagda till den rena vintern. Det är emellertid att märka, att en del därav äro förlagda till vår och höst. Och det är i Norrland på det sättet, att de klimatiska förhållandena under vår och höst äro sådana, att utsikterna till förkylning och sjukdomar äro mycket stora. Nu kan jag visserligen erkänna, att en stor del av det folk, som användes vid sådana arbeten, äro människor, vilka äro nog så härdade. Men man har konstaterat, att även dessa härdade människor ha tagit skada många gånger av den omständigheten, att de måst inhysas i olämpliga härbärgen, som icke varit på tillräckligt sätt ombonade. De ha ådragit sig sjukdomar av olika slag. Det är också att märka, att i ett av dessa län, nämligen Norrbottens län, härjar tuberkulosen på ett alldeles fruktansvärt sätt. Jag vill visserligen inte påstå, att detta är direkt föranlett av dessa förhållanden. Men antagligen ha dessa omständigheter sin andel däri.

Jag skulle också vilja framhålla, att dessa arbeten, som vi reservanter vilja infoga under lagen, bedrivas ofta under precis samma förhållanden och med

Om ändring i lagen angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m. (Forts.)

lika stora risker och samma hälsofara som de arbeten, vilka skulle falla under lagens bestämmelser enligt utskottets förslag.

Jag skall inskränka mig till denna korta motivering och med denna som utgångspunkt yrka bifall till den reservation, som avgivits av socialdemokraterna i utskottet.

Herr **Sandström:** Herr talman! Den kungl. propositionen i den fråga det nu gäller har ju av andra lagutskottet fått en mycket smärtfri behandling. Jag kan säga, att det blev ett enhälligt beslut om propositionens tillstyrkande. Detta beror mycket därpå, att de bostäder, som måste finnas för manskapet vid flottledsbyggnadsarbeten, komma till nytta senare vid flottningsarbetet. När man gör i ordning en flottled, måste man alltså samtidigt ordna med bostäder för de kommande flottningarna. Detta ordnas på en gång. Det är naturligt, att dessa förhållanden skola läggas under en sådan lag, då det förut finns lag rörande flottningshärbärgen.

Lika lätt gick det dock icke, när man kom till behandling av de motioner, som i dessa frågor äro avgivna och där man vill utvidga denna lag till att omfatta även bro- och vägbyggnadsarbeten, diknings- och vattenavledningsarbeten och dylikt. Det var för övrigt två motioner, där man ville att lagen skulle omfatta alla slag av arbeten, som utföras på stort avstånd från hemorten eller bygden. I sådana fall måste det enligt dessa motionärers mening finnas bostäder för arbetarna.

Enär utskottets utlåtande är mycket omfattande, anser jag ej nödigt att tillägga mycket därtill, men då väl somliga kammarledamöter inte hunnit studera aktstycket, vill jag emellertid nu nämna några ord därom. Jag skall då först säga något om vägbyggnader. Brobyggnader falla under samma kategori. Det har vid vägbyggnader, där mycket bra bostäder varit anordnade, visat sig, att under sommartiden och även framåt höstsidan vägarbetarna i mycket ringa utsträckning använt dessa byggnader. Det har varit trevligare för dessa vägarbetare att bo i av dem själva uppförda kurar på ringa avstånd från varandra. Man har därigenom fått mindre sträckor att marschera, och man tycks verkligen ha trivts bättre med den anordningen. Det förefaller således som om under sommaren och hösten det icke skulle vara så nödvändigt med dylika stugbyggnader vid väganläggningsföretag. Nu har departementschefen föreslagit en särskild ordning, som under alla förhållanden, efter vad jag kan förstå, skulle tillgodose väg- och brobyggnadsföretagens behov av sådana bostäder för folket. Det är så, att ett vägföretag — samma är förhållandet med ett brobyggnadsföretag — planeras mycket omsorgsfullt. Det uppgöres av en vägingenjör; sedan underkastas det kritik av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, och slutligen skall det fastställas och bestämmas till utförande av länsstyrelsen. Vid planens utarbetande måste naturligtvis vederbörande förslagsställare även taga hänsyn till i vilken mån kojbyggnader erfordras för vägarbetarna. Detta kommer således att ingå som ett led i själva planeringen av företaget. Denna sak har utskottet också erinrat om, och man får väl då antaga, att det i fråga om nödvändiga bostäder för dessa arbetarkategorier kommer att i administrativ väg bli så väl ordnat, att särskild lagstiftning därför ej erfordras.

Vi ha sedan den andra kategorien av arbeten, som motionerna avse, nämligen skogsdikningsarbeten och vattenavledningsarbeten. Dessa båda kunna sägas tillhöra samma kategori. I fråga om skogsdikningsarbeten är det verkligen så, att detta slag av arbete inte planeras längre i samma utsträckning som förr. Jag träffade för kort tid sedan en framstående skogsman, som uttalade starkt tvivel angående nyttan av skogsdikningar och sade, att sådana arbeten

torde förekomma hädanefter i betydligt mindre utsträckning än förut. Det har nämligen befunnits, att skogsmarkerna icke ha under den tid, som man räknat med, nått den förbättring, man ansåg sig ha förhoppningar om, när dessa arbeten påbörjades. Jag menar därför, att om det onus nu skulle tillkomma, då man planerar en sådan skogsdikning, att man även skulle behöva sörja för byggnader för det manskap, som kanske blott en kort tid skulle vara sysselsatt i detta arbete och efter vilken tid dessa kojor skulle bliva obehövliga och förfalla, så skulle det i viss mån verka därhän, att dessa arbeten skulle komma till stånd i ännu mindre utsträckning än annars skulle bliva fallet. Jag anser därför, att bestämmelser av denna art icke äro erforderliga i vad gäller dessa arbeten.

Om ändring i lagen angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m. (Forts.)

Herr Hage talade särskilt om norrbottningarna. Jag har haft tillfälle att studera Norrbottens skogstrakter under sex års tid, då jag reste omkring däruppe såsom tjänsteman. Jag vill då säga, att norrbottningarna icke voro ängsliga för att behöva färdas en vägbit till sitt arbete, men de voro mycket glada, om de kunde få arbete. Även om det krävdes, att de skulle gå på skidor fem kilometer eller mer varje morgon och varje kväll, drogo de sig icke för att taga det arbete, som kunde erbjudas. Så torde det i allmänhet ännu ligga till. Det är viktigare för folket i Norrland att få arbeten till stånd än att det på förhand stipuleras sådana bestämmelser som här föreslås angående bostadsförhållandena på arbetsplatserna, vilka äro ägnade att försvåra tillkomsten av sådana arbeten. Ungefär på samma sätt står det till i fråga om vattenavledningsarbeten.

Herr talman! Jag vill med denna korta motivering yrka bifall till utskottets hemställan och avslag å motionerna.

Herr **Öhman:** Herr talman! De skäl, som av regeringen och utskottet anförts för att den föreslagna utvidgningen av skogshärbärgeslagen endast skall omfatta flottledsbyggnadsarbeten, förefalla allt annat än övertygande, och det är ingen överdrift att säga, att de stå i motsättning till det verkliga behovet av denna lagstiftnings utsträckning i den omfattning, som bland annat påyrkats i den av mig och mina partikamrater väckta motionen. När man nu äntligen är i färd med att utsträcka härbärgeslagstiftningen, så kan jag för min del icke förstå, varför man då ur densamma skall utesluta arbetare, som arbeta under precis likadana förhållanden som de arbetargrupper, vilka nu avses skola omfattas av lagstiftningen. Jag finner detta ståndpunktstagande från regeringens och utskottets sida så mycket mera anmärkningsvärt, som ju de hörda myndigheterna, socialstyrelsen m. fl., ha tillstyrkt en utvidgning i långt större utsträckning, än som från utskottet föreslagits. Det är ju alltid så här i riksdagen, att när det framföres krav på åtgärder av det ena eller andra slaget, så hör man vederbörande myndigheter. Och om myndigheterna då avstyrka, så kan man vara alldeles övertygad om att det yrkande, som är framställt, inte vinner någon som helst förståelse. Då kryper man bakom de hörda myndigheternas utlåtanden. Men i detta fall, när såväl socialstyrelsen som specialinspektören och de hörda myndigheterna i olika län samstämmigt påyrkat en utvidgning av lagstiftningen i större omfattning än här föreslås, tar man ingen som helst hänsyn till myndigheternas yttranden. Man förstår så innerligen väl, och det framgick också klart av herr Sandströms anförande för en stund sedan, att samma skäl nu föras fram, som tidigare åberopats mot den nu gällande härbärgeslagstiftningen, framför allt det skälet, att denna lagstiftning skulle komma att medföra för stora kostnader för dem, som stå bakom respektive arbetsföretag. Jag tror inte, att det är riktigt att i detta fall lägga den synpunkten på frågan. Vi måste också taga någon hänsyn till arbetarna, som här få sätta in det enda kapital de äga — sin arbetskraft och hälsa — i arbetet i obygden. Den som har någon erfarenhet av vilka svåra

Om ändring i lagen angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m. (Forts.)

arbetsförhållanden, som dessa arbetargrupper ha att kämpa med, förstår sannerligen väl, hur nödvändigt det är att något göres för att deras bostadsförhållanden under den tid de ligga ute på arbetsplatserna i obygden förbättras. Herr Sandström förklarade för sin del, att arbetarna uppe i obygderna äro synnerligen glada över att få gå 6, 7 à 8 kilometer om dagen från och till sina bostäder. Jag är övertygad, att herr Sandström, när han uttalade den uppfattningen, inte på något sätt gjorde sig till tolk för de känslor, som behärska dessa arbetargrupper. Herr Sandström förklarade också, att arbetarna hellre bodde i de härbärgen, som de själva uppfört, än i de bostäder, som skulle komma till stånd, i den händelse vederbörande arbetsköpare ålades uppföra dylika. Jag tror, att också den uppgiften från herr Sandströms sida får tagas med synnerligen stark reservation.

Till detta skulle jag vilja säga, att jag också har mycket svårt att förstå den ställning, som reservanterna intagit. När de här ansett nödvändigt — vilket jag också finner riktigt — att lagen utsträckes till att omfatta, utöver vad regeringen och utskottet föreslagit, även vattenavlednings- och vägarbeten, så har jag ganska svårt att förstå, vilka skäl man kan ha för att undantaga andra arbeten, såsom brobyggnadsarbeten samt arbeten i övrigt av olika slag, som kunna förekomma i obygden. Jag har sannerligen svårt att förstå, varför man inte också kan inrama dessa andra arbeten under den lagstiftning, som man nu här föreslår. Beträffande brobyggnadsarbetena har ju t. o. m. länsstyrelsen i Västerbottens län uttryckligen hemställt, att desamma måtte komma att inrymmas i den tilltänkta utsträckningen av härbärgeslagstiftningen.

Herr Hage för sin del förklarade, att yrkesfarekommittén redan 1909 förordat en utsträckning av denna lagstiftning i den omfattning, som reservanterna här föreslagit. Jag vill komplettera detta med att säga, att såvitt jag förstår sträckte sig yrkesfarekommitténs utlåtande längre än så, i det att man påyrkade, att alla arbeten i obygden skulle komma under en lagstiftning på detta område, och att lagen således skulle komma att gälla i den utsträckning, som är föreslagen i den motion, som jag och mina partikamrater ha väckt.

Herr talman, jag skall inskränka mig till anförande av dessa synpunkter och för min del yrka, att det förslag, som av reservanterna framlagts, må bifallas men med den ändring att de två första raderna i § 1 ersättas med den formulering, som återfinnes i den av mig och mina partikamrater väckta motionen.

Herr **Hage**: Jag skulle inte ha begärt ordet ännu en gång, om inte herr Öhman hade sökt göra gällande, att vi socialdemokrater inte gått tillräckligt långt i vår reservation. Nu är det naturligtvis alltid på det sättet, att herr Öhmans parti är intresserat av att under alla förhållanden kunna påvisa, att det kommunistiska partiet alltid är något radikalare än vi.

Herr Öhmans parti påminner mig i detta avseende något litet om en gammal historia, som jag hörde i min ungdom. Det var två västgötar, som en gång sutto och skrävlade inför varandra, hur långt de hade vandrat ute i världen. Den ena sade, att han en gång kommit så långt, som till världens ände. Men då frågade den andre, hur han kunde veta att det var vid världens ände, jo, han hade sträckt ut sin vandringsstav och funnit, att det var något, som tog emot. Ja, ser du, sade den andra, det var jag det, och jag hade alltså kommit ännu litet längre. Någonting liknande är det med kommunisterna och deras ständiga försök att vid alla möjliga tillfällen framhålla sin egen förträfflighet.

I detta fall vill jag säga, att om herr Öhman tittat litet närmare på reservationen, så skulle han funnit, att den också innehåller ett omnämnande av brobyggnadsarbeten. Förresten är den allmänna meningen den, att vägarbeten in-

Om ändring i lagen angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m. (Forts.)

begriper brobyggnadsarbeten. Men för att ytterligare markera att brobyggnadsarbeten även böra inbegripas i lagen, ha vi också medtagit dem i en särskild anvisning i reservationens motivering. Utöver dessa arbeten, som finnas i reservationen, finns det väl knappast några arbeten, som kunna komma i fråga, i detta fall utom möjligen järnvägsbyggnadsarbeten. Men därvidlag vet ju var och en, att inga föreskrifter behövas, ty där ordnas nog alltid med någorlunda tillfredsställande härbärgen, därför att sådana arbeten pågå ganska lång tid. Alltså, skillnaden mellan herr Öhmans yrkande och vår reservations torde nog knappast vara annat än rent *formell*.

Herr Sandström påpekade, att strävandena efter att erhålla arbete voro så stora hos en del folk i Norrland, att de gärna traskade 5 kilometer eller mera både morgon och kväll för att skaffa sig arbete. Ja, det är mycket möjligt. Men det kan väl inte ur social synpunkt vara något önskemål att på det sättet överansträngа folk och utnyttja deras nödläge, då de måste slåss om de få arbetstillfällena. Skall man lägga sådana synpunkter på denna sak, så hade aldrig någon lagstiftning på detta område överhuvud taget kommit till stånd. Jag tycker alltså, att detta argument, att folk av svårigheterna tvingas att arbeta under snart sagt vilka förhållanden som helst, inte är ett argument, som kan anföras i fråga om en socialt betonad lagstiftning.

Jag har, herr talman, endast velat framhålla detta och ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Öhman:** Herr talman! Herr Hage berättade en liten historia. Om den historien skulle vara en karakteristik av hur socialdemokraterna springa efter och känna, var vi kommunister äro, så har jag ingenting alls emot historien. Beträffande påståendet, att vi kommunister alltid måste gå längre än socialdemokraterna, vill jag säga, att vi ta aldrig någon hänsyn till var socialdemokraterna eller något annat parti står, utan när vi föra fram våra förslag, så göra vi det med hänsyn till de intressegrupper, som vi i första hand anse oss vara talesmän för, nämligen arbetarna. Emellertid kan det kanske vara till någon uppmuntran för herr Hage att erinra om, att den socialdemokrat, som först motionerade på detta område och som kanske mest kämpat för denna lag, nämligen herr Johansson i Sollefteå, i sitt yrkande gått precis lika långt som vi. Vi ha alltså nöjet att befinna oss i gott sällskap med en partivän till herr Hage.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till det av herr Öhman under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Ericsson i Sörsjön begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna nu antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Om ändring i lagen angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Vid härpå skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion angående införande av s. k. decisiv folkomröstning biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 3.

Härefter föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial, nr 11, i anledning av olika meningar mellan kamrarna, till vilket utskott Kungl. Maj:ts proposition nr 205 med förslag till lag angående ändrad lydelse av 10 §, 12 § 1 mom. och 15 § 3 mom. i lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården m. m. bör hänvisas.

§ 4.

I fråga om utförselbevis för råg och vete.

Å föredragningslistan var vidare uppfört bevillningsutskottets betänkande, nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighet av gällande bestämmelser om utförselbevis för råg och vete jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 26 februari 1931 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 159, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen besluta, att de i förordningen den 13 april 1928 (nr 76) angående utförselbevis för råg och vete meddelade bestämmelser skulle äga fortsatt giltighet under tiden från och med den 1 augusti 1931 tillsvidare till och med den 31 juli 1933.

Till utskottets behandling hade jämväl överlämnats två i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen de likalydande motionerna nr 222 i första kammaren av herr *Möller m. fl.* och nr 374 i andra kammaren av herr *Sävström m. fl.*, däri hemställts, att riksdagen måtte besluta avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft följande fyra till utskottet hänvisade, under motionstiden vid riksdagens början väckta motioner, nämligen:

de likalydande motionerna nr 110 i första kammaren av herr *Trygger m. fl.* och nr 158 i andra kammaren av herr *Lindman m. fl.*, däri hemställts, att riksdagen ville besluta, att de i Kungl. Maj:ts förordning (nr 56) den 13 april 1928 angående utförselbevis för råg och vete innehållna bestämmelser skulle äga fortsatt giltighet under tiden till och med den 31 juli 1934; samt

de likalydande motionerna nr 159 i första kammaren av herr andre vice talmannen *C. Petrus V. Nilsson m. fl.* och nr 268 i andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.*, däri föreslagits, att riksdagen ville besluta, att förordningen den 13 april 1928 angående utförselbevis för råg och vete ävensom kungörelsen den 24 maj 1928 med tillämpningsföreskrifter till samma förordning skulle vara gällande under ytterligare fyra år eller till och med utgången av juli 1935.

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte,

med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt i anledning av ej mindre de likalydande motionerna I: 110 och II: 158 än även de likalydande motionerna I: 159 och II: 268, i vad dessa motioner avsåge fortsatt giltighet av förordningen angående utförselbevis för råg och vete, ävensom med avslag å de likalydande motionerna I: 222 och II: 374,

besluta, att de i förordningen den 13 april 1928 (nr 76) angående utförselbevis för råg och vete meddelade bestämmelser skulle äga fortsatt giltighet under tiden från och med den 1 augusti 1931 tillsvidare till och med den 31 juli 1933; samt

2) att de likalydande motionerna I: 159 och II: 268, i vad dessa motioner avsåge fortsatt giltighet av kungörelsen den 24 maj 1928 med tillämpningsföreskrifter till förordningen angående utförselbevis för råg och vete, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid betänkandet var fogad reservation av herrar *Bärg*, *Björnsson*, *Björklund*, *Olsson* i Gävle, *Wahlmark*, *Åström*, *Ericson* i Boxholm och *Andersson* i Katrineholm, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte ej mindre, med bifall till de lika lydande motionerna I: 222 och II: 374, avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition än även besluta, att de lika lydande motionerna I: 110 och II: 158 samt de jämväl likalydande motionerna I: 159 och II: 268 icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Björklund:** Herr talman! Jag tror, att efter det beslut i detta ärende, som första kammaren förut i dag fattat, kunna vi göra oss själva här i kammaren rätt stor tjänst, om vi försöka att i möjligaste mån begränsa den debatt, som kan förekomma med hänsyn tagen till detta utskottsbetänkande. Det är nämligen så, att första kammaren redan beslutat bifalla den kungl. propositionen, och man behöver ej vara någon större siare för att kunna förutsäga, att beslutet i denna kammare kommer att gå i samma riktning som första kammarens beslut.

Jag har emellertid begärt ordet här endast för att ge en ren principförklaring, varför man från det partis sida, som jag tillhör, ej heller i år velat vara med om att bifalla den proposition, som avser utförselbevisen. När riksdagen i fjol skrev till Kungl. Maj:t, att riksdagen ville, att Kungl. Maj:t skulle efter förmåga söka att verka i en riktning, som i sig inneslöt, att de olika länderna emellan skulle ej företagas s. k. dumpingåtgärder av ena eller andra slaget, har den nu sittande regeringen ju välvilligt följt denna riksdagens admonition och sökt att genom Nationernas förbund i någon mån rätta till vad som eventuellt brister på denna punkt. Att regeringen i det fallet icke lyckats i någon större utsträckning, kan man ej lägga den till last. Vad jag här närmast vill ge uttryck åt är, att lära och leverne ej gått riktigt ihop. När man läser statsrådets yttrande i propositionen angående utförselbevisen, skulle man kunna tro — i varje fall när man är inne på första delen — att statsrådet är en syndare, som sig omvänt och bättrat. Han resonerar nämligen i denna första del av propositionen så, att utförselbevisen som sådana under de förhållanden, som nu gälla, ej ha någon som hälst betydelse, och att man därför kunde avskaffa dem. Men när man kommer längre fram i propositionen, finner man, att resonemanget strängt taget är det, att alldenstund det kan tänkas, att vi få dålig skörd under de närmaste två åren, under vilka utförselbevisen avses att gälla, kan det ej skada att bibehålla dessa utförselbevis. Det är med nuvarande in-

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

malningsförfarande så, att man räknar med, att all till brödsäd användbar svensk brödsädesspannmål kan konsumeras inom landet och därför borde i detta syfte genom särskilda åtgärder tagas om hand. Enligt det senaste förslaget, som jag ej har anledning att röra vid i dag, skulle under förutsättning att vi få en god skörd och gott skördeväder, utförselbevisen liksom under innevarande år ej ha någon reell betydelse. Men just på grund av detta frågar jag när man talar om å ena sidan, att man icke har någon anledning — under förutsättning att skörden blir av sådan kvalitet att den kan förbrukas — att under två år räkna med så stor produktion, att även om den producerade säden vore av prima kvalitet, man ej har behov av utförselbevisen — då frågar jag: gå lära och leverne ihop, när man å ena sidan säger, att man ej har någon nytta av utförselbevisen och å andra sidan gjort hänvändelse till Nationernas förbund och vill för eget vidkommande medverka till att dumpingsåtgärder ej företagas? Men om man får dålig skörd här och utförselbevisen som sådana träda i kraft, frågar jag: vad äro utförselbevisen som sådana? Äro de ej en exportpremie till dem, som få på sig överlåtna dessa utförselbevis? Staten som sådan garanterar försäljaren eller odlaren, att han skall erhålla högre pris i utlandet för den i Sverige producerade varan, än han kan få inom eget land. Det förefaller under sådana förhållanden, att man kommer till det resultatet, att — under förutsättning, att man verkligen måste tillgripa dessa utförselbevis, om vi råka få dåligt skördeväder och skörden blir mer eller mindre försämrad i sådan utsträckning, att den ej kan användas till mjöl — har man, i samma mån som utförselbevisen träda i kraft, brutit mot den tankegång, som varit grunden till framställningen till Nationernas förbund, nämligen att söka vidtaga sådana åtgärder, att dumping icke skulle förekomma från det ena eller det andra landets sida. Vi ha som politiskt parti bekämpat utförselbevisen som sådana. Vi ha gjort det därför, att vi ej ansett, att det i längden skulle gagna producenterna av svensk brödsäd, om man tillgriper de åtgärder, som här är tal om. Jag skulle, om jag ville, kunna peka på, hur de verka i vissa fall, men det finnes ej anledning att göra det. Jag vet, hur beslutet kommer att gå. Man resonerar som jordbruksministern, att om vi få god skörd är det gott att ha dem, men annars komma ej utförselbevisen att verka. När vi emellertid från vår sida alltjämt vidhålla den uppfattningen, att vi ej vilja medverka till sådana åtgärder, sker det därför, att vi tro, att den väg, som regeringen använt sig av genom Nationernas förbund, skall, om man vill i lära och leverne såväl från Sveriges som från andra nationers sida gå in för den, gagna Sveriges jordbrukare mera än några utförselbevis i världen kunna göra. Jag är ej blind för, har aldrig varit det och hoppas ej bli det, att vi vid vissa tillfällen ha möjlighet och skyldighet att tillgodose i trångmål stadda näringar på den linje, som vi ibland från vår sida — jag vill bara peka på sockersubventionen — kunnat vara med om. Den kan man använda, under förutsättning att båda parterna, arbetsgivare och arbetare, få del därav. Den vägen kan jag vara med om att även i fortsättningen använda. Men när det gäller de saker, som här är fråga om, vill jag för min del säga, att jag ej tror, att man gör Sveriges lantbrukare, Sveriges spannmålsproducenter någon tjänst genom att bifalla det förslag, som här föreligger, så mycket mer som regeringen själv och den ansvarige chefen för det departement, som det är fråga om, resonerar så, att det är obehövligt och att på grund av vad som är och skall komma med hänsyn till förbrukningen av brödsädesspannmål ha utförselbevisen intet värde. Varför vill man ej från samma regerings sida vara med om att avverka den misstämning, som kanske har varit tillfinnandes? Om den verkligen förekommit vet jag ej. Men på grund av det sätt, varpå dessa utförselbevis komma att verka, föreställer jag mig, att det kan bli missförstånd, att man konstaterar från andra makters sida, att Sveriges regering och riksdag ej vilja leva, som de lära. Därför, herr tal-

man, ber jag att få yrka bifall till reservationen och avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! I likhet med föregående talare vill jag konstatera, att det ej tjänar något till att upptaga till diskussion de skäl, som vid tidigare tillfällen här i kammaren anförts, när utförselsystemet varit under debatt. Jag vill också påpeka, att föregående talare ej alls tog upp utförselbevisens inhemska förutsättningar och ej heller deras verkningar i landet. Och jag drar därav den slutsatsen, att han ej har någon invändning att göra mot konstaterandet, att utförselbevisen infriat de förväntningar, man från lantmannahåll ställde på detta system, när det infördes år 1926 och år 1928 förnyades.

De skäl mot en förlängning av utförselbevissystemet, som nu anföras, äro två. Det ena är en hänvisning till det uttalande, som fjolårets riksdag gjorde mot dumpingåtgärder, och det andra är ett konstaterande av, att läget på grund av andra vidtagna åtgärder till brödsädesodlingens stödjande är sådant, att f. n. utförselbevisen ej kunna förväntas komma att ha någon egentlig effekt.

Vad det första skälet beträffar, som ofta framkommit under diskussionerna senare tid, måste det föranleda en bestämd gensaga. Det är ett misstag, när man likställer våra utförselbevis med de dumpingåtgärder, som vidtagits i andra länder. Våra utförselbevis äro snarast att jämföra med det system av Einführscheine, som tyskarna genomförde i senare hälften av 1800-talet. Under den Bissmarkska politikens tid föll det aldrig någon människa in att kalla det dumping, även om det uttrycket då förekommit. Det fanns ingen, som ansåg detta vara en stridsåtgärd. Det var en lämplighetsåtgärd, som hade sin förklaring i att nordöstra Tyskland hade ett stort produktionsöverskott av brödsäd, under det att de västra delarna av landet hade ett stort underskott. Då de inhemska frakterna lade hinder i vägen för ett utbyte inom landet föll det sig naturligare, att man exporterade överskottet från östra Tyskland och importerade till västra Tyskland. För att underlätta detta hade man systemet med Einführscheine, som är en direkt motsvarighet till våra utförselbevis. När vi införde dessa 1926, var det för att göra tullen effektiv och motverka olägenheterna med den år 1924 och 1926 ständigt konstaterade anhopningen av spannmål på höstsidan, som omöjliggjorde för jordbrukarna att tillgodogöra sig tullen, en anhopning av spannmål, som ej kunde finna avsättning inom landet och ej kunde exporteras. Genom utförselbevisen skapade man en »säkerhetsventil», som vi kallade systemet i debatten år 1926, ett uttryck, som gått igen i ämbetsverkens skrivelser, i Kungl. Maj:ts propositioner och i utskottsutlåtandena. Denna säkerhetsventil har verkat effektivt. Det konstaterades år 1928, att tack vare utförselbevisen har tullen kunnat göras effektiv till större del än förut. Det är den praktiska erfarenhet vi haft av utförselbevisen. Ingen kan säga, att den motiverar åtgärder för deras upphävande. Nu jämställer man dem med de av Tyskland vidtagna åtgärderna för avlastning av Tysklands spannmålsöverskott. Det är något helt annat. Tysklands dumpingåtgärder, som vi i fjol fingo ett handgripligt bevis på, kunna karakteriseras som statliga åtgärder för att stimulera exporten. Det har aldrig varit avsikten med våra utförselbevis, som endast haft till uppgift att göra tullskyddet effektivt. Tyskland och Polen förenade sig som bekant i fjol om ett exportsyndikat, och det var av detta exportsyndikat vidtagna åtgärder, som här i landet skapade den starkare och väl befogade stämning mot dumpingpolitiken, som gått igen i uttalanden i pressen och kamrarna. Men jag vill understryka, att detta är något annat än våra utförselbevis. Dessa äro bundna vid tullen, och rätt till inlösen av dessa gäller endast i den mån spannmål införts under senaste halvåret. De förutsätta tillvaron av en viss motsvarande import med

Ang. utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

därav härflytande inkomst för staten. Tyskarna ha genom direkt subvention underlättat exporten. Det var en subvention till odlarna för att bli av med dåvarande överskott, som tryckte marknaden, och följderna av denna av staten understödda export var för grannländerna av den art, att de motiverade de kraftiga protester, som avgivits. Denna statsunderstödda export kan ej jämställas med de åtgärder, som från vårt land vidtagits för att göra tullskyddet effektivt. Så länge vi ha ett tullsystem, kan ingen bestrida oss rätten att vidtaga åtgärder för att göra det effektivt.

Vad det andra skälet, som herr Björklund anförde, beträffar, nämligen att systemet med utförselbevis på grund av de åtgärder, som vidtagits till stöd för spannmålsodlingen förlorat sin betydelse, vill jag ej bestrida, att så är fallet. Men jag betraktar utförselbevisen som en beredskapsåtgärd, och jag vågar påstå, att ingen i kammaren med någon större säkerhet kan uttala, att ej den tid kan komma, då vi behöva utförselbevisen för att göra ett eventuellt förhöjt tullskydd effektivt. Det tjänar ej mycket till att nu ingå på den saken, men jag tror, att man mycket väl kan försvara utförselbevisens bevarande som en beredskapsåtgärd för framtiden.

Jag ber, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Lindman*, *Bengtsson* i Kullen, *Johansson* i Krogstorp, *Wirsell*, *Jönsson* i Boa, *Holmgren*, *Winkler*, *Ljung*, *Larson* i Tönnersa, *Weibull*, *Christenson*, *Gustafson* i Kasenberg och *Alströmer*.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Jag har vid riksdagens början varit med om att väcka en motion om förlängd giltighetstid för utförselbevisen, så att jag har därmed angivit min ståndpunkt, och jag ändrar den naturligtvis icke på några månader, så att för den skull vore det överflödigt, att jag yttrade mig. Jag beklagar endast, att utskottet avstyrkt en del av den väckta motionen, då motionärerna haft starka skäl för sina förslag, men jag får naturligtvis finna mig i att, då vi motionärer ville, att den giltighetstid, som riksdagen skulle giva till förordningen, skulle förlängas med fyra år, den i stället blivit två år, som Kungl. Maj:t föreslagit. Jag vet inte, varför man särskilt valt två år. Kanske det är därför att man önskar att ha frågan i sina händer, så att man kan arrangera sig efter omständigheterna, men å andra sidan är det solklart, att om man önskar, att jordbrukarna skola göra större ansträngningar med spannmålslagerhusen, så är det ovärderligt, att det finnes en liten hållhake på tidsmomentet, så att man icke kommer i det predikamentet, att det blir andra bestämmelser, som gälla, när husen bli färdiga, än när man började bygga dem. Som ställningen nu ligger är det naturligtvis icke något hopp om framgång för ett yrkande om ändring, helst första kammaren redan har fattat sitt beslut i ärendet.

Det var rätt starka uttryck, som den ärade förste talaren använde i sitt anförande. Jag kan icke neka till att, när han så bestämt uttalade, att detta förslag kunde icke vara något, som gagnade det svenska jordbruket och jordbrukarna, så tyckte jag att det var litet egendomligt. Herr Björklund brukar icke taga till ett så ytterst tvärt avgörande. Det förutsätter, att vi alla jordbrukare, som ha samlat oss om denna tanke och kämpat för densamma i tio års tid, icke alls skulle begripa vad som gagnar eller skadar det svenska jordbruket. Det är för mycket att påstå av en man, som icke är jordbrukare själv. Jag tror, att vi mycket noga övertänkt dessa saker, och när vi se, att Kungl. Maj:t framlagt ett förslag rörande stöd åt brödsädesodlingen, som så avsevärt skiljer sig från fjolårets förslag, det som nu gäller, så fråga vi oss, vad kan nästa ändring komma att innebära? Då är det kanske möjligt, att det är av

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

ytterst stor betydelse för jordbrukarna, att dessa utförselbevis finnas, och även om jag skulle taga den föreliggande kungl. propositionen nu och utgå ifrån den, så går den ut på att det är kvarnarna, som skola köpa den svenska spannmålen och arrangera med inmalningen, och att de kunna ställa sig på den ståndpunkten, att de kanske kunna gå till mötes bagarna bättre, om de exportera mera av den svenska brödsädesspannmålen och importera av de hårda vetesorterna — det gäller naturligtvis vetet. Det uttalandet hade jag redan i fjol, och den norska kornchefen uttalade, att det vore psykologiskt sett bättre, om kvarnarna finge rätta in sig så. Då säger herr Björklund, att det blir exportpremier. Jag undrar det. Det blir bara ett utbyte. Det importeras vete och exporteras motsvarande mängd mjukt vete. Det blir absolut ingenting i premieväg. Man bara byter ut en vara. Har herr Björklund sett från något annat land, där de ha verkliga exportpremier, att de gå fram på det sättet? Det har jag icke sett. Det starka hopkopplandet med bytesaffären gör, att det svenska tillvägagångssättet, åtminstone efter vanligt språkbruk, icke kan betecknas såsom exportpremier. Staten offrar icke ett öre utan förtjänar i stället två procent på expeditionskostnader. Det är förvånande, att man sätter sig så starkt emot saken, ty den skadar icke någon. Vad skadar den representanterna för Sveriges industriarbetare, när det gäller ett verkligt utbyte? Det kan jag icke begripa. Jag kan icke förstå, att herrarnas motstånd på denna punkt är någonting annat än att ni anse, att ni böra gå tvärt emot vad jordbrukarna önska. Någon skada kan ni icke ha av detta tillvägagångssätt. Det kostar icke staten något, ni uppoffra icke ett enda öre för detsamma. Jag trodde, att efter den erfarenhet, man haft, skulle det skarpa motståndet giva med sig en smula. Det är sorgligt att höra, och det hördes på tonen, att motståndet nästan är starkare nu än 1928. Här skall jag sluta, herr talman, och yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Carleson:** Herr talman! Den näst föregående talaren ville beteckna det föreliggande förslaget såsom en beredskapsanordning. Det skulle sålunda betyda, att man skulle söka att för en oviss framtid tillförsäkra jordbruket effektivitet i det nuvarande tullskyddet. Det är till en början egendomligt, att när man söker göra en beredskapsanordning, så gör man det för så lång tid, att man redan på förhand kan säga, att man under halva tiden icke har någon användning för utförselbevisen i det syfte som nämnts. Jag erinrar om att genom inmalningstvånget och med de avtalspriser, som därmed följt, bliva jordbrukarna fullt ut tillförsäkrade gällande tullskydd och åtskilligt därtill. Genom den nu framlagda propositionen nr 216 har man stark anledning antaga, att jordbruket i Sverige under ytterligare ett år eller till den 31 juli 1932 tillförsäkras att komma i åtnjutande av priser, som fylla ut betydligt mer än det tullskydd, staten för närvarande erbjuder. Vid den tid, då utförselbevisförordningen detta år framlades för riksdagen, hade tydligen icke regeringen bestämt sig för den ordning rörande spannmålsfrågan, som sedan framlades i propositionen nr 216, beroende på att det fanns icke något förslag den tiden. Därför anförde herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet såsom motiv för att utförselbevisförordningen förlängdes, att man ännu vid propositionens avfattande var oviss om huruvida den förra året beslutade metoden till stöd för spannmålsodlingen av en eller annan anledning skulle kunna fullföljas. Om man ännu hade stått i den situationen, och det har utskottet gjort, stått kvar på ståndpunkten om ovissheten om det hittillsvarande systemets tillämpning, så hade det riktiga varit att skjuta över denna fråga, tills man beslutat om propositionen nr 216. Då man emellertid nu måste fatta beslut i saken och då jag för min del icke håller för troligt, att utförselbevisen såsom beredskapsåtgärd skola få någon betydelse i år och då naturligtvis nästkommande

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

års riksdag, om, såsom jag håller för otroligt, man 1932 skulle avveckla hela den stora apparat till jordbrukets stödjande, som regeringen och riksdagen nu synas vara i färd att genomföra, har tillfälle att taga utförselbevisen i förnyad omprövning, ber jag för min del, herr talman, under åberopande även av vad utskottsreservanterna anfört, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Med herr Carleson förenade sig herr *Wijkander*.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Herr Olsson i Kullenbergstorp ville göra gällande mot herr Björklund, att han skulle inlagt den betydelsen i sitt yttrande, att det svenska jordbrukets alla grenar skulle ha haft skada av utförselbevisen, så fattade jag icke herr Björklund. Givet är att spannmålsodlarna, särskilt de större jordbrukarna, haft större fördel och vinst än de fått, om icke utförselbevisen varit genomförda.

Det är en annan sak, som vi icke få förbigå, och det är, att Sveriges jordbrukare bestå icke uteslutande av dem, som odla spannmål till avsalu, utan större delen är den del, som icke har spannmål till avsalu, som måste köpa spannmål för sin animaliska produktion. För den, som måste köpa spannmål, verkar detta system med utförselbevis så, att de animaliska produktionskostnaderna bli fördyrade. Jag vill säga herr Olsson i Kullenbergstorp, och jag är jordbrukare lika väl som han, att förhållandet i de mindre jordbruken, som icke ha spannmål till avsalu, är, att de ha icke haft fördel av utförselbevisen utan ekonomisk nackdel.

När man införde utförselbevisen år 1926 på motioner från högerhåll och bondeförbundshåll, förklarade man, att de voro tillkomna i avsikt att lätta utbuden på spannmålsmarknaden under höstmånaderna. Vi veta, att de första åren, efter det att utförselbevisen genomförts, kastades rätt mycket spannmål ut på den danska marknaden. Det resulterade i att det danska jordbruket för sin animaliska produktion kunde köpa svensk spannmål ända till 3 kronor billigare per 100 kg. än de svenska jordbrukarna fingo betala för samma vara i Malmö. Vi förstå, att sådana svenska jordbruk, som äro inriktade på animalisk produktion, på det sättet blevo handikapade av grannlandets animaliska producenter, beroende på den möjlighet de hade att köpa råfoder för sin produktion av kött, fläsk och smör till billigt pris. Många svenska producenter av kött, fläsk och smör voro bekymrade över att svenska staten gick in för en politik, som innebar en hjälp åt ett annat lands jordbrukare att konkurrera med de jordbrukare, som tillverka animaliska produkter här i landet. Det är ett faktiskt förhållande, att i stora delar av vårt land äro de animaliska producenternas svårigheter större genom utförselbevisen än om dessa icke införts genom att de höjt priserna på spannmålen. Det har bland annat sagts, att man i Danmark med fördel köper svenskt vete och på det sättet producerar överlägset fläsk i stället för att köpa majs för att utfodra svinen med.

När vi införde utförselbevisen, sade man, att det skedde för att lätta spannmålsmarknaden på hösten. Det är i viss mån riktigt, att spannmålsmarknaden blev översvämmad goda år av spannmål, som icke tillräckligt lagrats, men sedan den tiden ha vi genomfört olika riksdagsbeslut, som icke möjliggöra att nu hålla på samma argument som då. Fjolårets riksdag beslöt bland annat inrättande av en spannmålslagerhusfond, varigenom förmånliga lån till byggande av spannmålslagerhus och anskaffande av spannmålstorkar kunde erhållas. Utförselbevisen motverka också initiativen till spannmålslagerhus. Varför? Jo, därför att spannmålsodlarna, så länge de ha utförselbevisen, strunta i spannmålslagerhusen. När vi gingo in för att lämna lån till lagerhusen för spannmål och icke avskaffade utförselbevisen, så var det ett fel.

Det är en annan omständighet, som tillkommit sedan 1928, då riksdagen pro-

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

longerade beslutet om utförselbevisen, och det är, att inmalningstvång genomförts. Genom inmalningsförfarandet har den svenska spannmålen i största utsträckning kommit till användning inom landet till höga priser. Man har velat göra gällande att de svenska utförselbevisen icke äro dumpingåtgärder. Vad är då dumping, om inte utförselbevisen, som möjliggjort försäljning av svensk spannmål på utlandsmarknaden under produktionskostnaderna är dumping? Försäljningen har möjliggjorts genom statsmedel. Efter all vedertagen terminologi är detta dumping och intet annat.

Vi ha, som herr Carleson erinrade om, på internationell väg försökt få bort de mycket svåra förhållanden, som göra sig gällande med avseende å dumpingåtgärder. Är det icke rimligt då att gå in för att söka taga bort dessa utförselbevis och visa vår goda vilja att taga bort något, som vi icke annars stå till svars med inför utlandet? Jag var i tillfälle att i första kammaren höra hans excellens herr utrikesministerns deklaration om vad som yttrats i detta hänseende i Genève. Ombuden, som diskuterat saken, hade funnit det helt förklarligt, att svenska staten bibehöll utförselbevisen, ty detta system vore egentligen ingen dumpingåtgärd, och man kunde därför icke resa något allvarligt hinder mot dess bibehållande; i och med att vi icke importerade spannmål, trädde utförselbevisen ej i funktion. Ja, den tiden kanske icke är så långt borta, då vi icke behöva importera spannmål. Jag tänker närmast på den situation, som inträder, om den proposition om det halvstatliga spannmålsmonopolet, som nu ligger på riksdagens bord, kommer att gå igenom och får visa sina verkningar. Man har tydligen tagit till föredöme systemet i Schweiz och Norge, länder, där man har litet egen spannmål men importerar det mesta och tänkt, att här i landet göra väl utförselbevisen i själva verket icke så stor nytta. Men, säger herr jordbruksministern, eftersom vi redan ha denna anordning och icke veta, vad som komma skall, är det lämpligt med en prolongering i två år ytterligare. När man hör detta kan man icke undgå att göra den reflexionen att regeringen vill invänta, huruvida propositionen om det halvstatliga spannmålsmonopolet går igenom här i riksdagen.

De kristidsåtgärder man föreslår för spannmålsregleringen bli nog synnerligen svåra att bli kvitt, och det torde bli svårare och svårare att komma ifrån eländet, ju längre det lider. Till slut komma vi att stå in för den situationen, att det blir en allmän önskan, att det skall uppstå en två à tre års missväxt i världen för att priserna skola gå upp och vi skola bliva i tillfälle att avveckla de kristidsanordningar man gått in för. Det är en tråkig situation, som man icke kan komma ifrån.

Även en annan sak, herr talman, kan man icke underlåta att i detta sammanhang peka på. Ponera exempelvis, att subventionen till sockerbetsodlingen icke kan uppehållas. Om ett par tre år kanske rörsockerproduktionen har ökats avsevärt och priset å socker sänkts så mycket, att det icke finns möjlighet att längre fortsätta med den svenska odlingen av sockerbetor. Huru kommer det då att ställa sig med veteproduktionen i landet? Jo, naturligtvis kommer den att ökas ännu mera än som skett nu successivt under de sista åren. — Men alltjämt vidtaga vi åtgärder, som om det vore med vår fördel förenligt att lita mera till spannmålsproduktionen än till den animaliska produktionen!

Jag har icke vid detta tillfälle kunnat underlåta att giva uttryck åt den uppfattningen, att ju längre vi laborera med dessa saker, desto svårare blir det för oss att koppla av dem. Det vore enligt mitt förmenande välbetänkt av riksdagen att nu åtminstone klippa av den del av kristidsanordningarna, som utförselbevisen utgöra. Vi ha sannerligen nog mycket bekymmer ändå för att söka hålla uppe skenet av nyttan hos de övriga åtgärder vi genomfört.

Med vad jag nu anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **von Stockenström:** Herr talman! Jag var tyvärr icke i tillfälle att alldeles uppfatta vad den siste ärade talaren yttrade om den animaliska produktionen, men jag tyckte mig förstå, att han ville giva utryck åt den uppfattningen, att utförselbevisen skulle på något sätt ha varit till skada eller ha hämmat den animaliska produktionens utveckling i vårt land. Jag vill emellertid erinra om, att den animaliska produktionen hos oss under de senare åren varit stadd i en mycket stark ökning, vilket avspeglar sig icke minst i våra exportsiffror. Så hade vi t. ex. år 1929 den högsta exportsiffra för smör, som någonsin därförut förekommit, och 1930 års siffra var ännu högre. Exportsiffran för fläsk var också år 1930 den högsta som någonsin kunnat registreras, och om vi se på vår export av ägg, så har denna också ökats i avsevärd omfattning under de senaste åren. Om vi gå tillbaka till år 1925, skola vi finna, att vi då hade t. o. m. importöverskott av ägg, men därefter har en omsvängning ägt rum, så att vi i stället fått ett betydande exportöverskott, som de sista åren uppgått till 4,000 à 5,000 ton. Om alltså utförselbevisen på något sätt verkat hämmande på den animaliska produktionen — en sak som jag för min del betvivlar — så har dock denna ökats högst avsevärt och som sagt föranlett, att våra exportsiffror blivit högre än någonsin tidigare. För övrigt lär man väl inte kunna vara alldeles säker om, att det skulle ha varit ur jordbrukets synpunkt ekonomiskt lyckligt, om vår inriktning på den animaliska produktionsgrenen tagit ännu större omfattning än den gjort.

Den förste ärade talaren, herr Björklund, hade, så vitt jag kunde finna, icke alldeles rätt uppfattat utförselbevisens funktioner och det sätt, varpå de verka. Eller rättare sagt: det förefaller mig, som om han icke gjort klart för sig, vid vilka tillfällen utförselbevisen överhuvud taget kunna komma till användning. Herr Björklund talade om — jag tror han berörde det ett par gånger — att om vi få en dålig skörd, skulle utförselbevisen träda i funktion. Jag vet icke, om herr Björklund syftade på en kvantitativt dålig skörd eller en kvalitativt dålig skörd. Skulle vi få en kvantitativt dålig skörd, alltså en ganska liten skörd men av relativt god beskaffenhet, komme den väl troligen att förbrukas inom landet och någon export komme icke i fråga. Utförselbevisen trädde då ej i funktion. Skulle skörden bli kvalitativt dålig — ja, då blir också utförselbevisens användning begränsad. Ty jag vill erinra om, att enligt de tillämpningsbestämmelser, som gälla, utförselbevis utlämnas endast beträffande marknadsgill vara. Kontrollen över att den är marknadsgill tillkommer vederbörande tull- och järnvägsmyndigheter och därest tvekan uppstår huruvida varan är marknadsgill eller ej, skall frågan hänskjutas till tvenne ojäviga, sakkunniga personer. De tillfällen, då utförselbevisen överhuvud taget kunnat träda i funktion, ha ju varit sådana tidpunkter, då på grund av särskilda förhållanden — i synnerhet på höstarna — prisläget varit abnormt lågt inom vårt land, då stora utbud av råg och vete förelegat och kvarnarna icke kunnat absorbera alltsamman. I sådana situationer ha, såsom förut framhållits, utförselbevisen kunnat fungera såsom en säkerhetsventil. Emellertid kunna de under inga förhållanden leda till annat än att den tullsats, som gäller, blir i någon mån effektivare än den eljest skulle vara. Priset kan i varje fall icke bli högre än vad som betingas av tullskyddet, och i regel har det visat sig, att full effektivitet icke kunnat nås, ehuru genom utförselbevisen tullen dock vid vissa tillfällen kunnat utnyttjas till ett något högre procenttal än eljest kunde ha blivit fallet.

Det har gjorts gällande under debatten liksom tidigare i den polemik som förekommit, att utförselbevisen, sådana som de äro utformade hos oss, skulle innebära en dumpingåtgärd. Ja, vad man menar med en dumpingåtgärd kan ju vara en strid om ord, men i regel får man väl säga, att dumping förekommer då ett land söker befria sig från ett befintligt överskott av en vara genom att

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

med stöd av statliga åtgärder sälja den till mycket lägre pris i andra länder än i hemlandet. Detta blir då i regel till förfång för producenterna av varan i dessa andra länder. Jag vill då för det första erinra om, att ingen här i vårt land påstått — och mig veterligen har det heller icke gjorts gällande i något annat land — att de svenska utförselbevisen kommit att vara till skada för jordbrukarna i andra länder genom att på ett obehörigt sätt trycka ned prisläget. Dessutom vill jag påpeka, att de kvantiteter, som vid ett par tillfällen exporterats från vårt land, varit relativt obetydliga, ja om vi jämföra dem med de kvantiteter, som förefinnas på världsmarknaden, skola vi finna, att de varit av synnerligen ringa omfattning. Det är vidare en alldeles uppenbar överdrift och en felaktig framställning att jämföra våra utförselbevis med det system, som tillämpats och fortfarande tillämpas i vissa andra länder för att dessa skola bli av med sitt överskott av spannmål. Jag skall icke upptaga tiden med att närmare gå in på vilka anordningar man vidtagit på vissa håll i utlandet, men vill blott erinra om, att utförselbevisen där åtminstone tidvis kunnat gälla för tullfri införsel av även andra produkter än spannmål, såsom exempelvis kaffe, fotogen o. s. v. Systemet har alltså varit utformat på ett helt annat sätt där än hos oss. En del länder ha tillgripit direkta exportpremier, så att staten helt enkelt betalat ut penningar såsom premier för att landet skulle kunna befria sig från det överskott av spannmål, som man icke kunnat konsumera inom landet. Skulle emellertid — och en dylik sak skulle ju kunna teoretiskt tänkas — vår skörd bli så stor, att den skulle räcka fullständigt för oss själva och även lämna ett överskott, då skulle i ett sådant läge våra svenska utförselbevis icke vidare fungera. Då förlorade de helt och hållet sin verkan. Om man då utförde spannmål, finge man visserligen ett utförselbevis, men detta bleve värdelöst, då ingen import behövdes. Man kunde icke få det inlöst av tullstyrelsen, så vida icke under de senaste sex månaderna motsvarande mängd spannmål blivit införd. Föreligger intet införselbehov, och har sålunda ingen spannmål blivit importerad, kan man icke få utförselbeviset inlöst. Såsom systemet är utformat hos oss, träder det automatiskt ur funktion, så snart överskott av spannmål uppstår i landet. Detta är alltså något helt annat än de anordningar och exportpremier, som vissa andra länder begagnat sig av, då de avsiktligt främjat och stimulerat export av befintligt överskott.

Man har här påpekat, att det i den kungl. propositionen framhållits, att utförselbevisen kanske icke för närvarande ha någon betydelse. Ja, om så icke är fallet, så är det närmast beroende på de stödåtgärder till spannmålsodlingens befrämjande, som vidtagits under sista tiden, till stor del under medverkan av den nuvarande regeringen, och jag tycker, att man icke borde rikta någon förebråelse mot regeringen för att den vidtagit åtgärder, som ha till följd att utförselbevisen, som man på en del håll ogillar, icke längre betyda så mycket.

Nu yttrade en ärad talare, herr Carleson, att man borde vänta och se, huru det går med det senast framlagda förslaget till spannmålsodlingens stödjande, innan man fattar beslut om utförselbevisen. Jag vill då framhålla, att från regeringens sida ingenting åtgjorts för att nu föreliggande ärende skulle komma till avgörande, innan nämnda fråga kom upp. Då det emellertid nu föreligger till behandling, är det ju riksdagens sak att taga ställning till detsamma.

Vidare vill jag framhålla, att vi ha i den kungl. propositionen erinrat om, att läget givetvis är ovisst. Man vet icke, huru utvecklingen kommer att te sig, och man vet för övrigt icke heller, om den kungl. proposition, som i förra veckan avlämnades, kommer att bli bifallen. Jag vet icke, om herr Carleson kommer att medverka till att den blir bifallen och inte heller, om andra lämna sin medverkan. Vi ha emellertid från regeringens sida ingen anledning att frångå den uppfattning, som dikterat våra uttalanden i propositionen om utförselbevisen. Oavsett vilka åtgärder, som vidtagas, kan man icke med full visshet

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

överblicka, huru utvecklingen på spannmålsmarknaden kommer att gestalta sig och hurudan situationen blir. Förhållandena kunna utveckla sig därhän, att utförselbevisen komma till användning och därvid, såsom jag nyss framhöll, i någon mån medverka till en stabilisering av priserna, för den händelse ett abnormt prisläge skulle bli rådande.

Jag kanske också skulle erinra om, att det icke från några främmande länder framställts någon erinring mot det sätt, varpå de svenska utförselbevisen verkat. Utrikesministern har förklarat — han är för närvarande i första kammaren under där pågående debatt — att vid de konferenser och överläggningar, i vilka han deltagit och där dessa handelspolitiska frågor behandlats, inga förebråelser framställts mot Sverige. Jag vet, att han hade tillfälle att förra hösten i Genève lämna en redogörelse för de svenska utförselbevisen, huru de äro anordnade och huru de i vissa lägen träda i funktion. Man hade då från de andra ländernas sida ingen erinran att göra.

Man har på något håll framhållit, att ögonblicket nu skulle vara inne att upphäva systemet med utförselbevisen helt och hållet. Jag vill gentemot detta påpeka, att läget för jordbruket såsom vi veta, är svårt, ja, man kanske kan säga krisartat, och att, så vitt jag kan bedöma saken — och regeringen delar därvidlag min uppfattning — tidpunkten icke nu är lämplig att göra oss av med möjligheten att begagna ett medel, som dock i en viss situation kan bli ett stöd åt jordbruket.

Herr **Lindman:** Herr talman! Jag instämde nyss i det anförande, som hölls av doktor Ivar Anderson, och jag skulle ha kunnat nöja mig därmed, om jag ej uppkallats av ett yttrande av min vän på Stockholmsbänken, herr Carleson. Han hade särskilt fäst sig vid vad doktor Anderson nämnde om utförselbevisen såsom en beredskapsanordning och yttrade i anledning därav, att en sådan anordning väl blott bör hava giltighet så länge som den nu framlagda propositionen om stödåtgärder till brödsädesodlingens stödjande — om den nu antages — skulle komma att gälla, eller något mer än ett år. Prolongeringen av utförselbevisen avser ju åter två års tid. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten vid, att nämnda proposition, som nyligen remitterades, icke är antagen ännu, och att även om herr Carleson skulle komma att rösta för den, det icke är säkert, att den blir antagen. Det kan hända, att så icke blir fallet. Om detta veta vi i varje fall ingenting ännu. Jag läste en artikel i en frisinnad tidning i dag, som betonade, att när man ser vad som föreslås för brödsädesodlingens stödjande, skulle man vara frestad att gå med på högerns förslag om tull. Det var det gamla språkröret från Kristianstad för vår avlidne vän Raoul Hamilton — och jag förmodar även för herr Bengtsson i Norup, vår ärade andre vice talman — som hade ett så hädiskt uttalande mot den nuvarande regeringen. Men då herr Carleson icke vet något om huru det kommer att gå, tycker jag, att han gärna kunde låta utförselbevissystemet få stå kvar. Och jag vill fästa hans uppmärksamhet på att det icke är fråga om att nu antaga någon ny anordning utan endast om att fortsätta med ett system, som vi haft i fem år — sedan år 1926. Det förefaller mig, som om herr Carleson skulle mena, att om spannmålspropositionen blir antagen, så gälla de sålunda beslutade anordningarna ett år, och att det sedan kanske blir helt andra anordningar; först då kan man tänka på om vi skola ha utförselbevis eller ej. Men kan det vara klokt att på en dylik grund avbryta en anordning, som vi haft i fem år — avbryta den på ett år för att sedan eventuellt återigen taga upp den. Jag förstår, uppriktigt sagt icke, varför man skulle gå tillväga på det sättet, ty här har icke någon efter min uppfattning kunnat ge några ordentliga argument för att utförselbevisen verkligen varit till skada för någon.

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

Jag skall icke ingå på frågan om utförselbevisen såsom en form av dumping. Den har ju blivit utredd nyss av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, och herr Ivar Anderson har också uttalat sig om den saken, och jag delar fullkomligt deras uppfattning. Vi behöva icke bekymra oss härom, ty utförselbevisen äro icke dumping. När utförseln är förbunden med införsel, verkar den icke på det sätt, som man här har sagt.

Då frågar jag emellertid: Varför skall man tänka sig en sådan anordning, att man skulle avbryta det system, som nu finns, för att sedan införa det igen? Det är väl bättre, att det får stå kvar. Jag skulle t. o. m. vilja säga, att det är ganska angeläget, att det få stå kvar, därför att vi veta icke vad som kan komma att inträffa under tiden från nu till dess nästa skördeår gått till ända. Därom veta vi ingenting. Varför skulle vi då taga bort det stöd för lantmännen, som de anse sig ha i utförselbevisen eller kunna komma att få av dessa under vissa förhållanden. När man önskar och arbetar, som det gjordes förra året, för att att få till stånd starkare sammanslutningar mellan lantmännen, att få dem att gå in för upplagring av spannmål o. s. v., då skall man väl icke taga ifrån dem ett stöd sådant som detta kan komma att bli för dem i dessa deras bemödanden. Snarare borde man väl i så fall ge dem det stödet, att utförselbevisen gjordes fasta, och att man sedan läte det bero på riksdagens prövning, när de en gång skulle upphöra.

Herr **Sköld:** Herr talman! Jag begärde närmast ordet med anledning av de anföranden, som hållits av herr Anderson i Norrköping och av herr Olsson i Kullenbergstorp.

Jag vill börja med att säga, att det är alldeles riktigt, som här anförts, att systemet med utförselbevis har lett till förbättrade spannmålspriser under de fyra år, då det tillämpats. Jag vill emellertid säga, att jag tror icke, att man därav kan draga den slutsatsen, att utförselbevisen under alla omständigheter komma att verka på det sättet. Det beror närmast därpå, att skörden och skördens beskaffenhet under dessa år har varit av sådan karaktär, att det har lett till en prisförhöjning. Den saken kunna vi emellertid lämna åsido. Jag vill för min del gärna medge, att utförselbevisen ha under de år, de tillämpats, lett till högre priser på spannmål och följaktligen varit till ekonomiskt gagn för den del av Sveriges jordbrukare, som försälja brödspannmål.

När herr Olsson i Kullenbergstorp säger, att han hade större förutsättningar att bedöma, vad som var till jordbrukarnas skada eller nytta än vad herr Björklund hade, och när han kom fram till den konklusionen, att utförselbevisen varit till nytta för de svenska jordbrukarna, då begår herr Olsson i Kullenbergstorp det misstag, som är så vanligt från den protektionistiska kanten, nämligen att man identifierar jordbrukarna med spannmålsodlarna, med de jordbrukare, som odla spannmål till avsalu. Man vill aldrig höra talas om annat än att jordbrukarna i detta land bara bestå av sådana, som sälja råg och vete. Man behöver icke taga hänsyn till några andra. Det är adeln, det är överklassen, och de andra vill man aldrig räkna med.

Herr jordbruksministern sökte här förklara, att utförselbevisen icke ha varit till skada för de jordbrukare, som bedriva animalisk produktion, och om de hade varit till skada, vilket han icke riktigt visste, hade det i alla fall varit nyttigt, ty i annat fall hade animalieproduktionen vuxit ännu mera. Jag kan försäkra herr statsrådet, att de mindre jordbrukare i Skåne, som bygga hela sin ekonomi på den animaliska produktionen, uppskatta icke herr statsrådets mening. De anse, att utförselbevisen innebära en partisk handling från svenska statens sida mot dem vid utövandet av deras vällovliga nä-

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

ring. De veta, att svenska staten icke kan skydda deras näring med någon tull. De veta, att de måste lita till sin egen kraft. De veta, att de måste vinna sin inkomst genom konkurrens på världsmarknaden med danskarna. Då säga de skånska småbrukarna, att det är icke rätt, att svenska staten med sina pengar tillåter våra danska konkurrenter att köpa svenskt vete till billigare pris än vad de svenska jordbrukarna kunna köpa det för. Det kom förra året en ljungande protest emot dessa utförselbevis från Malmöhus läns småbrukarförbund. Det kom en ännu mera ettrig protest från det möte i Hörby, som vi hörde så mycket talas om i fjol och som just då kom knäna att darra en smula på de skånska bondeförbundarna. Nu säger man ingenting från de mindre jordbrukarnas sida där nere, därför att för närvarande verka icke utförselbevisen, men jag vill försäkra er, att låt den stunden komma, när detta system på nytt verkar på det gamla sättet, d. v. s. premierar den danska svinuppfödningen på den skånska svinuppfödningens bekostnad, då skola nog komma skarpa toner därnerifrån igen. Jag menar därför, att ingen skall försöka påstå annat än att dessa utförselbevis verka till skada. Det finns en ganska betydande grupp av svenska jordbrukare, som betrakta dem såsom ett orättfärdigt ingrepp i näringsutövningen från statens sida.

Sedan försökte herr Olsson i Kullenbergstorp att påstå, att detta system icke kostar svenska statskassan något. Jo, jag menar för min del, att man behöver bara se på de siffror, som finnas införda i propositionen nr 159, så skall man finna, att det icke kan vara tal om annat än att dessa utförselbevis verkligen kosta statsverket pengar. Det är visst icke så, att den svenska brödsädesimporten har ökats i samma omfattning som brödsädesexporten har tilltagit.

När herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ville göra gällande, att man icke finge utföra spannmål av mindervärdig beskaffenhet, så sägs det dock från de myndigheters sida, som ha yttrat sig i frågan, att visserligen måste varan vara marknadsgill, men vissa oväsentliga fel såsom lätt fuktighetshalt, ringa grodd o. s. v. föranleder ej, att utförselbevis nekas. Jag tror icke, att vi skola blunda för att det här har kostat staten några miljoner kronor, vilket belopp givetvis de svenska spannmålsodlarna ha fått, det bestrider jag icke.

Vad som egentligen föranledde mig att begära ordet var emellertid det sätt, varpå herr Anderson i Norrköping och herr jordbruksministern och förut i dag i första kammaren herr utrikesministern ha handskats med begreppet dumping, då de sagt, att de svenska utförselbevisen icke leda till någon svensk dumping. Jag må säga, att det är rena jesuitismen. Vad menar man med dumping? Jo, med statsunderstödd dumping menar man en försäljning till utlandet med hjälp av statsmedel till sådana priser, att produktionskostnaderna icke täckas. Nu är det uppvisat i den kungl. propositionen, att utförselbevisen ha medfört, att svenskt vete har sålts i Danmark och i Danzig 3 kronor billigare än vad det sålts i Malmö. När vi veta, att det har klagats över att de priser, som ha betalts här hemma, icke räcka till att täcka produktionskostnaderna, då är det ett faktum, att svenskt vete har sålts till utlandet till billigare pris än vad som motsvarar produktionskostnaderna, och att denna försäljning har möjliggjorts med anlitande av statsmedel.

Nu kommer man och vill göra gällande, att detta är icke dumping, ty se, hur andra länder göra. Tyskarna till exempel ställa stora summor till förfogande, och de använda de anvisade pengarna så långt de räcka, och när de icke räcka längre, får det stoppas upp. Om den svenska exporten skulle taga en sådan våldsam omfattning, att den ett år skulle äta upp mer än 10 miljoner kronor tullinkomster på brödspannmål, då skulle det taga slut här

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

också, det är riktigt, men här ha vi icke någon utsikt att komma till den gränsen på länge, under det att tyskarna vid flera tillfällen kommit dit och måst sluta.

Det har också sagts i dag, att det skulle icke vara någon dumping, därför att den svenska tullen är så låg, och därför blir exportpremien också så låg. Mina herrar, jag tycker faktiskt, att detta resonemang är ungefär lika intelligent, som om man steg upp här och sade, att den svenska spannmålstullen, kronor 3:70, gentemot den tyska, 25 mark, är så låg, att det är skamligt och oresonligt att kalla den svenska tullen för en tull. Mina herrar! En tull är en tull, vilken siffra den än är bestämd till, och en exportpremie är en exportpremie, i vilken kapprock jag än kläder den. Det är som sagt endast undanflykter, när man försöker säga, att de svenska utförselbevisen icke innebära dumping. Det är dumping. Efter all vedertagen terminologi är det dumping, vilket naturligtvis icke hindrar, att jag erkänner, att denna dumping är i förhållande till vad som vissa andra länder tillåta sig en mild form av dumping. Det är en skillnad till graden men icke till arten.

Det har ju också här förklarats, att dessa utförselbevis icke äro något hinder för den svenska handelspolitiken. Om den svenska handelspolitiken vill gå efter de linjer, som förra riksdagen underströk, d. v. s. vill inrikta sig på ett arbete för att taga bort alla sådana här exportpremier, då kan man komma med vilka påståenden man vill, men det ligger dock i sakens natur, att om Sverige i dessa strävanden har i sin ränsel detta system med utförselbevis, så kommer det att bli en nackdel för oss, och vi kunna icke med samma energi och samma kraft kämpa för vår mening. Det kommer från motståndarnas sida att sägas, att ni äro icke själva bättre. Precis på samma sätt som den nuvarande regeringschefen härom året klandrade den sittande högerregeringen för att den, när den gick till sin aktion i Genève, gjorde ett förbehåll om att svenska regeringen ämnade lägga fram förslag om spannmålstullar, vilket av de folkfrisinnade då betraktades såsom en nackdel för våra handelspolitiska strävanden, på samma sätt är tillvaron av det svenska systemet med utförselbevis en nackdel för våra strävanden att utjämna de handelspolitiska motsättningarna.

Från regeringspartiets sida har detta system aldrig betraktats som annat än en provisorisk åtgärd, som man skulle tillfälligtvis använda och vid första bästa lämpliga tillfälle taga bort, men det kan väl icke finnas någon lämpligare tidpunkt att taga bort det än just nu, när på grund av andra åtgärder detta system icke verkar och det sålunda icke på något sätt kommer att märkas, om det försvunne. Men det finns naturligtvis ingen utsikt till att man från regeringspartiets sida eller från andra borgerliga partiers sida skall lyssna till detta. Vad som nu sker här i kammaren, det är ett exempel på den tes, som man från frihandelshåll jämt och ständigt måste konstatera riktigheten utav, nämligen att har man en gång fått en protektionistisk åtgärd genomförd, då må det vara hur som helst, då må läget bli hur det vill, men man får icke taga bort den. Vad leder detta till? Jo, det leder till att även om man till sin åskådning är frihandelsvän men erkänner, att det kan finnas lägen och situationer i den ekonomiska utvecklingen, där det kan vara befogat att staten ingriper för att hjälpa och stödja en näring, framför allt då det gäller att övervinna en kris, så måste man säga sig, att det är icke anledning att försöka, det är icke möjligt att hjälpa till att låta staten träda hjälpande till vid kriser, ty ha vi tagit ett sådant steg, så må tiderna och konjunkturerna växla och åtgärderna må ha blivit obehövliga för sitt ursprungliga ändamål, men de finnas kvar ändå. Ger man protektionismen ett finger, så tar den hela handen. Den nu sittande regeringen är det mest levande exemplet på sanningen av den satsen.

I fråga om utförselbevis för råg och vete.
(Forts.)

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Av den fortsatta diskussionen tycks man icke ha tagit herr Björklunds uppmaning vidare ad notam, åtminstone tycks inte den siste ärade talaren ha gjort det.

Det framhölls av honom, att det egentligen var de danska jordbrukarna, som förtjänade på utförselbevisen. Dock är det ett faktum, som står oemotsagt, att, såsom sägs i den kungl. propositionen på sid. 38, man i Danmark kan köpa tyskt fodervete och tysk råg och rysk råg billigare än svenskt vete och svensk råg, även om de utförts med hjälp av utförselbevis. Danskarna äro således icke alls beroende av de svenska utförselbevisen.

Jag tror det var en talare på dalabänken, som trodde, att man finge exportera vad som helst, bara det liknade vete eller råg. Herr statsrådet har ju redan bemött detta och framhållit, att det skall vara marknadsgill vara. Det får icke vara sekunda vara eller avharpning och dylikt. Det går icke.

Hela saken — herrarna må resonera hur ni vill — bottnar ändå i den omständigheten, att vi jordbrukare bibringades den övertygelsen, man kan nästan säga handgripligt, att bagarna nödvändigt skulle ha importerat vete. Det var i den situationen, som vi jordbrukare kämpade för att få dessa utförselbevis för att utjämna det en liten smula för det svenska mjuka vetet.

Herr Sköld må påstå så många gånger han vill, att det i alla fall är någon slags dumping. Jag tvivlar emellertid på att han skall kunna övertyga många, när svenska staten icke offrar ett enda öre på saken, ty det kan icke herr Sköld bevisa, att den gör, och när lika mycket utländskt vete importeras som det exporteras svenskt vete. Det är därvidlag, som det svenska systemet skiljer sig från de exportpremier, som andra länder ha.

Herr Sköld tycktes förmena, att jag skulle ha tagit för mig alldeles för mycket, när jag talade å jordbrukarnas vägnar. Jag sade emellertid »vi motionärer», d. v. s. hela bondeförbundet, och herr Sköld måste väl ändå medge, att vi bondeförbundare äro jordbrukare. Han tycktes emellertid anse, att det bara var småbrukarna, som voro jordbrukare, och vi andra utgjorde visst någon slags adel. Om man skulle titta riktigt noga på oss bägge, så undrar jag, om det inte är han, som ser ut som en storbrukare och jag som en småbrukare. Det hindrar tydligen icke, att herr Sköld kan uppträda som småbrukarnas målsman, under det att jag skulle föra de stora godsägarnas talan. Det är möjligt, men det är icke särskilt sannolikt, och det är icke heller mycket sannolikt, att herr Sköld skulle tagit den tonen gentemot jordbrukarna, om han endast och allenast hade varit småbrukare. Jag tror det knappast, det får herr Sköld förlåta mig.

Jag förstår inte heller, att man kan komma förbi det enkla faktum, att när man icke exporterar mer än man importerar, kan det inte bli vad herr Sköld kallar för exportpremier, och då kan det icke skada någon människa. Skulle det gå så, som herr Sköld var så förskräckligt rädd för, att vi skulle komma att producera mera vete än vi kunna konsumera, så blir det ju icke, som herr statsrådet också framhöll, några pengar att betala utförselbevisen med, och då kan det absolut icke heller skada någon. Därför begriper jag inte, varför herrarna taga så särskilt hårt på den här frågan. Hade det varit något, som skulle kunna lädera industriarbetarnas ekonomiska intressen på något sätt, ja, då skulle jag ha förstått det, men det gör ju utförselbevisen icke. Man kan icke visa upp, att så skulle ske. Man skall icke tänka och ännu mindre tala illa om sina kamrater och personliga vänner, men jag kan icke förstå, att många av er skola uppträda, som ni göra, blott och bart för att vara jordbrukarnas motståndare.

Hans excellens herr statsministern **Ekman:** Herr talman! Huvudargumentet emot bibehållandet tills vidare av utförselbevisen, särskilt vid de an-

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

grepp, som riktats mot den nuvarande regeringen, därför att den förordar deras kvarstående under ytterligare en tid, har lagts så, att man säger, att det skulle ligga något av svek och opålitlighet i att först nere i Genève föreslå, att man bör ena sig om gemensamma åtgärder mot dumping, för att sedermera själv vara med om att bibehålla en sådan företeelse som de svenska utförselbevisen. Det är det huvudargumentet, som har framförts i den offentliga diskussionen. Och det var också detta argument, som åberopades av den förste talaren, vilken förklarade, att han därmed ville avge en deklaration på sitt partis vägnar i denna fråga.

Mot detta påstående hava vi anfört, att de svenska utförselbevisen icke äga den verkan, som man alltid förbinder med begreppet dumping, nämligen att en stat eller en trust o. s. v. genom sina åtgärder som exportör tränger in i andra länder på sådant sätt, att den där befintliga näringen på samma område skadas. Det är därför man protesterat mot att dumpingpolitiken skulle få fortsätta, att det land, som de dumpande riktat sin export på, bleve skadat i sin näringsutövning.

Man har nu i diskussionen sökt bevisa satsen, att de svenska utförselbevisen kunde likställas med dumping. Hur sökte herr Sköld — huvudtalaren på den sidan — att styrka detta påstående? Han yttrade bl. a., att de svenska småbrukarna hade anledning att protestera mot, att utförselbevis användes, därför att de komme att i det land, som mottoge exporten, ställa detta lands småbrukare i en favoriserad ställning *gentemot* de svenska småbrukarna. Importlandet finge fördelar av dessa utförselbevis i sådan omfattning, att det funnes anledning för de svenska småbrukarna att protestera mot deras bibehållande.

Kan någonting klarare ådagalägga skillnaden mellan allt det, som man i regel betecknar med begreppet dumping, och våra utförselbevis, än de svenska utförselbevisens verkan i detta avseende enligt herr Skölds uppläggning? Ingen har kunnat påvisa, att något annat lands näringsidkare eller konsumenter eller någon annan grupp protesterat mot det svenska förfaringssättet och förklarat sig lida skada därav. När så är fallet, bör väl ändå skillnaden mellan det, som vi protesterat mot, när vi talat om dumping, och denna svenska åtgärd vara ostridig och klart ådagalagd.

Sedan kunna i åtskilliga andra avseenden nog erinringar ur inhemsk synpunkt riktas mot utförselbevisens bibehållande. Därom är jag medveten. Men det blir då en prövning av andra synpunkter än de man hittills framfört såsom huvudargument, nämligen att vi skulle göra oss skyldiga till inbördes stridiga handlingar genom att å ena sidan påkalla internationella åtgärder för dumpingens bekämpande och å andra sidan använda dessa svenska utförselbevis.

När jag varit med om att ännu en gång framställa förslag på denna punkt, hava mina huvudskäl varit två. Det ena är detsamma, som här flera gånger talats om, nämligen att det är omöjligt att säga sig i detta ögonblick, vilken svensk spannmålspolitik, som kommer att föras under de närmaste åren. Sålunda, det kan befaras, att alla de olika situationer, som inom svensk spannmålspolitik äro tänkbara, kunna komma att föreligga under den närmaste framtiden. Det är med hänsyn härtill man anfört, att dessa utförselbevis kunde tänkas i fortsättningen få fullborda de prov, vilkas avvaktande utgjorde huvudskälet, när man 1928 bibehöll anordningen i fråga.

Mitt andra skäl var, att åtskilliga jordbrukarkretsar för närvarande hålla på att gripas av en känsla av misströstan och missmod, vilken stämning jag för min del under den senaste tiden stått i stark kontakt med. Man tror i dessa kretsar, att våra utförselbevis hava större betydelse än vad de i verkligheten äga. Visst är därför, att ett borttagande av dem i detta ögonblick,

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

innan man vet vad den kommande svenska spannmålspolitiken går ut på, skulle ytterligare skapa en känsla ute i landet av, att de svenska statsmakterna, kanske enbart av rent teoretiska skäl, vidtoge åtgärder, som äro för jordbruket skadliga. Då jag å andra sidan icke kunnat finna, att bibehållandet av dessa utförselbevis i fortsättningen utgör någon olägenhet, trots att med den spannmålspolitik, som regeringen vill föra, de under den närmaste framtiden sakna betydelse, har jag velat förorda deras bibehållande, på sätt i propositionen föreslagits. I vilket sammanhang det är befogat att inlägga en bestämd gensaga mot det tal, som är så karakteristiskt för oss svenskar, nämligen att söka nedsätta oss själva i vår inbördes diskussion, som om vi gent emot utlandet saknade rättskänsla. Och jag återupprepar, att det huvudargument, som här framförts, under diskussionen påvisats icke äga bärighet, icke vara av den art, att det åt någon kan konstituera rätt att på det sättet behandla spörsmålet.

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! Med den blygsamhet, som är kännetecknande för herr Sköld, talade han om, hur lantbruket skall gestaltas i landet enligt hans uppfattning. Ingen är så skicklig att tala om, hur jordbruket skall skötas, som teoretikerna. Men vad fordrar herr Sköld av de mellansvenska spannmålsproducerande jordbrukarna i landet? Jo, han fordrar, att dessa med hänsyn till spannmålsmarknaden i världen skulle till fromma för en långt driven animalisk produktion sälja sitt överskott på spannmål till underpris.

Jag vill icke diskutera med herr Sköld om vegetabilisk eller animalisk produktion. Det är endast ett teoretiskt intresse att tala om dessa former. Jag vet knappast något jordbruk, som bedrives med enbart vegetabilisk eller enbart animalisk produktion. Man använder i regel viss del av skörden till animalisk produktion och säljer överskottet. I vissa trakter av Skåne och i Danmark har man gått in för en industrialiserad animalisk produktion, där man utöver den egna skörden omsätter åtskilligt av inköpta fodermedel.

Då är frågan, hur långt denna animaliska produktion har rätt att påfordra billiga priser på spannmål. Jag tror, att när vi icke hava några tullsatser på fodermedel utan hela världens dumpingprodukter på det området stå öppna för de animaliska producenterna, när man till priser, som ingalunda giva en skälig ersättning för odlingen, kan tullfritt inköpa majs, när man kanske under det närmaste året kan få tillgång till sädesprodukter utifrån, vilkas pris ingalunda täcker de kostnader, som en betydligt gynnsammare produktion än vår betingar, då hava minsann icke de skånska animaliska producenterna någon anledning att klaga på, att deras produktionskostnader med hänsyn till de åtgärder, som vi vidtaga i fråga om spannmålen, bliva oskäliga.

Att den animaliska produktionen har anledning till klagomål — jag medger, att så är fallet — är icke beroende på att råvaruprodukterna för den animaliska produktionen äro för dyra utan därpå, att tack vare en mördande konkurrens de animaliska produkterna gått ner så i pris, att även den produktionen icke är lönande.

Jag kan fråga herr Sköld: Var skola vi få avsättning för produkterna om vi efter danskt mönster utöka den animala produktionen? Skola vi få ett sådant utrymme på den engelska marknaden, att det är tillräckligt? Jag tror, att de strömningar, som göra sig gällande i England, skulle kunna lära även en teoretiker som herr Sköld en del, så att han kunde inse de svårigheter som äro förknippade med avsättningen i utlandet.

När herr Sköld i sitt anförande omnämnde, att han i detta avseende hade åtskilliga strömningar i Skåne och även herr Carleson vid sin sida, gratulerar jag herr Sköld till att kunna spänna herr Nilsson i Hörby, herr Carleson och

möjligen herr Pehrsson i Bramstorp för sitt spann, då det gäller att skaffa orimligt billig spannmål till de skånska grisarna. Men för det svenska jordbrukets vidkommande är detta icke någon framtidsutveckling, som är värd att sträva efter. Enligt min uppfattning har den allsidiga jordbruksproduktion, som i vårt land bedrivits med framgång under en följd av år, en inriktning, som vilar på en ekonomiskt vida starkare grundval än den industrialiserade danska animaliska produktionen. Och när man från herrar Carlesons och Sköld's sida säger, att utförselbevis skola vi icke ha, därför att det är till skada för de eller de lantbrukarna, så vill jag till herr Carleson säga — jag beklagar, att han icke är inne — att i de produktionsgrenar, som han själv företräder, tror jag icke, om jag känner förhållandet rätt, att han är villig att släppa den främmande konkurrensen lös i hela dess omfattning. Jag tror icke heller, att man beträffande den verksamhet i landet, som herr Sköld närmast företräder, nämligen arbetarnas, är villig att släppa konkurrensen öppen.

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

Utförselbevisen hava för närvarande ingen praktisk betydelse, så länge de minimipriser, som nu äro satta å spannmålen, gälla. Men vi veta, att de kunna hava så mycket större betydelse den gång, då detta system på grund av sina inneboende svagheter ramlar. Hur skall det ställa sig för det svenska jordbruket, framför allt det spannmålsproducerande, därest alla prisåtgärder, som staten vidtagit, ramla och man blir ställd i en omedelbar konkurrens med en sådan världsmarknad som den närvarande? Det skulle vara en ödesdiger dag för det svenska jordbruket, då detta skedde, och det skulle icke vara till båtnad för någon i landet.

Men om dessa utförselbevis för tillfället icke hava någon betydelse, vill jag fråga: Vad hava de för olägenheter? Vad är det för olägenhet av att dessa utförselbevis finnas inskrivna i vår författning och stå till reds, därest de vid tillfälle skulle behöva användas?

Jag ber att få betona, att det går mycket bra för frihandelsteoretikerna att teoritisera fram frihandelsprincipen vid alla möjliga tillfällen. Men i verkligheten går det icke lika bra. Jag tror, att litet var kanske, som har något praktiskt sysslat med förvärvsverksamhet, ser, att det går icke lika bra att tillämpa denna princip i det praktiska arbetet på det ena eller det andra området.

Herr Sköld trodde, att dessa utförselbevis skulle medföra svårigheter, då det gällde det internationella umgänget. Det är förvånande, hur litet våra frihandelsdogmatiker syssla med förhållandena utomlands och se efter, hurudana de äro, men huru mycket de peta i våra inre förhållanden. Den dag, då andra länder icke vidtaga åtgärder, som verka prissänkande på vår egen marknad, den dagen skulle vi kanske kunna diskutera, huruvida vi borde vidtaga några avrustningsåtgärder i handelspolitiskt avseende. Men under en tid, då de olika staterna vidtaga statsåtgärder för upplagring av stora kvantiteter spannmål, då man genom organisatoriska åtgärder av skilda slag står beredd att på världsmarknaden kasta ut överskottet av spannmålsprodukter till underpris, vilken är då den stat, som kan tillåta, att denna spannmål på dess marknad kommer att medföra ruinerande priser? Under sådana tider bör man icke tala om den ekonomiska avrustningen.

Vår handelspolitik och våra handelspolitiska åtgärder äro ingen sak, som vi kunna avgöra endast med hänsyn till våra egna inre förhållanden. Detta är åtgärder, som böra anpassas efter de åtgärder, som vidtagas av andra stater. Den stat, som icke i en sådan situation som den, vari vi för närvarande befinna oss i världen, vill skydda sina egna intressen och sitt avsättningsområde i skälig utsträckning, den kommer också i den hårda ekonomiska kampen att duka under. Det gäller i detta fall att försöka vidmakthålla de arbetstillfällen och de verksamhetsgrenar, som visat sig hava naturliga och goda förutsättningar att bestå här i landet. Det enda rätta är att skydda dessa under synnerligen

I fråga om utförselbevis för råg och vete.

(Forts.)

hårda tider, så att de kunna bestå och bliva till gagn för landet även i fortsättningen.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Sköld:** Herr talman! Jag har av herr Olsson i Kullenbergstorp blivit beskylld för att vara godsägare och av herr Anderson i Storegården för att vara teoretiker. Herr Olsson i Kullenbergstorp ansåg sig, såvitt jag kunde förstå, bättre känna till jordbruket än jag gör. Det är alldeles påtagligt att jag har anledning att ställa mig nedanför herr Olsson i Kullenbergstorp, när det gäller erfarenhet om jordbrukets bedrivande. Utan den minsta tvekan erkänner jag den ofantliga överlägsenhet, som han har över mig i det avseendet.

Men när herr Anderson i Storegården beskyllde mig för att vara teoretiker, vill jag säga: Vi sitta nog tämligen i samma båt, herr Anderson i Storegården. Det är nog icke så stor skillnad i vårt förhållande till jordbruket. Vi hava nog ungefär samma ställning båda i det hänseendet.

När herr Anderson i Storegården anser mig för teoretiker, tror jag dock, om vi skola tala så här personligt, att jag har gjort många flera avsteg från frihandelns gyllene väg än vad herr Anderson i Storegården gjort från protektionismens. Icke finnes det i denna riksdag någon mera förbenad protektionistisk dogmatiker än herr Anderson i Storegården. Man skall icke kasta sten, när man sitter i glashus.

Jag skall icke uppehålla mig så mycket vid vad herr Anderson i Storegården sagt. Jag skall bara taga upp ett par punkter till bemötande.

Herr Anderson i Storegården frågade, vad vi skola göra av vår animaliska produktion, om vi skulle öka den. Jag hade tillfälle att här i måndags uttala den meningen, att fortfarande, trots av det ogynnsamma läge, vari vår animaliska produktion befinner sig, måste sägas, att om icke det svenska jordbruket kan hava hopp om att få sin framtid i den animaliska produktionens tecken, har det svenska jordbruket tyvärr ingen framtid. Jag vill nämligen ställa den motfrågan till herr Anderson i Storegården: Var skall herr Anderson i Storegården göra av all sin spannmål, som han med alla möjliga slags konstlade åtgärder vill öka produktionen på? Det är mera överfullt på spannmålsmarknaden i världen än av animaliska produkter. Man kan i nuvarande ögonblick icke exportera spannmål från Sverige, med mindre staten understödjer denna verksamhet med utförselbevis. Men, mina herrar, hur länge kan staten hålla på att betala den exportpremien? Jo, så länge det i landet finnes exportnäringar inom industri och jordbruk, som hava förmåga att sälja svenska produkter på världsmarknaden, och att hålla det svenska folkets levnadsstandard uppe. Jag tror, att om herr Anderson i Storegården hade förmåga att se litet djupare i de ekonomiska sammanhangen, skulle han vara bra mycket mera bekymrad för sin brödsädsproduktion än jag behöver vara för den animaliska produktionens framtid.

Sedan förebrår herr Anderson i Storegården mig för att jag tillåter arbetarna att avskaffa konkurrensen, men jag vill icke vara med om att spannmålsodlarna skola avskaffa konkurrensen. Jag tycker, att det är dock litet väl mycket sagt av herr Anderson i Storegården. Herr Anderson i Storegården är en av de argaste vedersakarna mot fackföreningsrörelsen. Och vad är fackföreningsrörelsen? Jo, det är arbetarnas försök att med egna krafter på marknaden tillvarataga sitt intresse. Det vill herr Anderson i Storegården icke tillåta. Men herr Anderson i Storegården finner det fullkomligt i sin rätt, att vissa andra grupper skola kunna påkalla statens hjälp för att avskaffa konkurrensen. Det är icke fråga, att de skola med egen hjälp förbättra sin ställ-

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

ning på marknaden, utan staten, som dock skall intaga lika ståndpunkt till alla, skall här ingripa reglerande. Jag är icke rädd för att reglera. Jag är icke ens rädd att tänka mig, att staten ingriper i reglerande syfte i fråga om medborgarnas inkomster, så att alla människor kunna komma att leva. Om herr Anderson i Storegården vill vara med om att genomföra det över hela linjen, skall jag också låta resonera med mig. Men om man bryter ut en liten del och ställer den i en särsklass, som staten skall sörja för, går man, såvitt jag förstår, långt över den borgerliga åskådningens ram och söker göra socialismen till en karrikatyr.

Jag skall icke sysselsätta mig vidare med herr Anderson i Storegården. Det är mycket ofruktbart. Det är en lika hård lera att arbeta i som Västgötaslättens.

Jag skall i stället sluta med att giva hans excellens herr statsministern ett par repliker. Herr statsministern förmenade, att man icke kan tala om dumping utom i sådant fall, då man skadar motsvarande näring i ett annat land. Då säger herr statsministern: vi skada icke det danska jordbruket. Nej, det kan ju hända, att vi icke skada det danska jordbruket, lika väl som det kan sägas, att utförselbevisen icke gagna det svenska jordbruket, om man tar det som helhet. De gagna de svenska och skada de danska spannmålsodlare, som odla spannmål för avsalu. Det finns även i Danmark sådana jordbrukare, som ha tyngpunkten förlagd till spannmålsodlingen, men de äro så få, att deras röster drunkna mera i den danska kören, än vad de skånska jordbrukarnas röster drunkna i den svenska kören. Men för övrigt är det ju så, att varje dumping gagnar någon i det land, mot vilken dumpingen riktas. När tyskarna dumpa råg och vete, så skadar det icke de norrländska jordbrukarna och arbetarklassen, icke dem som därigenom köpa billigare, och när de skånska cementfabrikerna sålde cement till Danmark till priser, som icke voro mer än hälften av vad priset tack vare tullen var i Sverige, så var det icke till skada för dem, som använde cement i Danmark, men till skada för de danska cementfabrikerna. När den svenska pappersmasseindustrien säljer pappersmassa till Tyskland till mycket billigare priser än i Sverige, är det icke till skada för dem, som använda pappersmassa i Tyskland men för dem, som tillverka den tyska massan. Jag tror icke, att hans excellens herr statsministern ens på denna väg skall söka taga bort från utförselbevisen deras karaktär av dumping.

Slutligen fattade jag hans excellens herr statsministerns anförande på det sättet, att herr statsministern visserligen icke ansåg, att dessa utförselbevis hade något större värde för jordbrukarna, men att i vissa kretsar, som jag antar vara de dominerande spannmålsodlarkretsarna, som företrädas av hushållningssällskapen och de svenska godsägarna, att inom dessa kretsar var man så bekymrad och så missmodig samt tillmätte utförselbevisen ett så stort värde, att det skulle ställa till mycket förargelse eller framkalla förstämning, om vi toge bort utförselbevisen. Då har hans excellens herr statsministern ansett, att litet homöopati kan man alltid tillåta sig, och jag föreställer mig därför, att vi kunna säga, att regeringen betraktar det förslag, varom vi nu närmast skola besluta, som en liten homöopatisk medicin för att hålla modet uppe hos spannmålsodlarna.

Till sist vill jag uttrycka mitt beklagande över att denna fråga av bevillningsutskottet tagits upp före behandlingen av de övriga spannmålspolitiska frågorna. Det hade onekligen varit bättre, om man kommit till detta ärende, sedan den svenska riksdagen bestämt sig för vilken spannmålspolitik som skall föras.

Hans excellens herr statsministern **Ekman:** Herr talman! Jag betonade uttryckligen, att man med dumping förbinder den verkan, att den utövar ska-

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

degörelse på motsvarande produktion i det land, som verkställer importen. Någon sådan erinran mot de svenska utförselbevisen har jag icke funnit, att man framställt i Danmark, helt naturligt därför att de danska jordbrukarna, på samma gång de äro producenter av spannmål, driva en förädlingsindustri för animaliska produkter, till vilken de utnyttja även annat råmaterial än den säd, de själva producera. Det är dessa förhållanden som göra, att motsvarande näringar i Danmark icke ha klagat över att de på detta sätt tillföres spannmål, som för dem ställer sig billigare än andra fodervaror, med vilka de utöka den egna tillgången av råmaterial.

Jag betonade vidare uttryckligen, att det första skälet för mig att vara med om förlängningen om dessa utförselbevis var, att vi icke veta, vilken spannmålspolitik som i fortsättningen kommer att föras hos oss. Det andra skälet har varit, att även om utförselbevisen icke äga den betydelse, som man på många håll tror, utöva de dock under vissa förhållanden en utjämnande verkan särskilt på hösten. När vid den tiden spannmålsutbud komma från alla håll på en gång och tullarna i följd därav icke kunna hjälpa till att hålla priserna uppe synas utförselbevisen i vissa fall bereda tillfällig lättnad, ett slags räntebidrag på försäljning gentemot tull på den införsel, som senare i allmänhet upptages. Däri ligger en viss hjälp. Och även om denna hjälp icke är av den betydelse och omfattning, som många förmena, betraktas den dock som en nödfallsutväg och ett hjälpmedel. De, som befinna sig i en svår situation, få icke förakta även sådana hjälpmedel, vilka icke ha allt för vittomfattande betydelse.

Jag vidhåller fortfarande, att även småbrukarna i de spannmålsodlande orterna skulle känna borttagandet av utförselbevisen i detta ögonblick som ett uttryck för minskat intresse, som en akt av likgiltighet för deras öde. Det finns ingen anledning att framkalla en sådan känsla genom borttagandet av ett om också föga användbart hjälpmedel, vars bibehållande icke skadar. När dessutom det huvudskäl, som åberopats mot bibehållandet, nämligen att det skulle innebära ett internationellt dubbelspel, icke håller streck, anser jag mig äga tillräckliga skäl att biträda propositionen.

Herr **Pehrsson** i Bramstorp: Herr talman! Då man diskuterar spannmålsfrågan, vill man gärna göra sig skyldig till överdrifter i den ena eller andra riktningen. Det hänger i regel samman med att man antingen anger den animala produktionen eller spannmålsproduktionen som den allena saliggörande. Animal produktion har ett nära sammanhang med spannmålsproduktionen, och de som ha en särskild kolartro på spannmålsodlingen, vilja gärna göra gällande, att genom att spannmålen blir billigare, åstadkommer man en onödig hjälp åt den animaliska produktionen. Jag tänker närmast på vad herr Anderson i Storegården yttrade. Vi kunna vara överens om att spannmålsproduktionen får gå hand i hand med den animaliska produktionen, och vi kunna även vara eniga om att om den animaliska produktionen varit av betydligt mindre omfattning, än den för närvarande är, då hade överskottet av foderspannmål varit väsentligt större, och då hade det sannerligen icke hjälpt med vilka åtgärder som än vidtagits för att hjälpa upp priserna på den foderspannmål, som produceras i detta land.

Jag skall övergå från denna synpunkt till de andra synpunkter, som anfördes av herr Pettersson i Hällbacken. Hans på viss sakkunskap grundade anförande kunde jag icke helt följa, möjligen därför att det väl mycket var lagt på längden, men han gick enligt min mening till en ytterlighet ungefär som herr Sköld med att säga, att dessa utförselbevis — jag tror det var så han uttryckte sig — omöjliggöra den animaliska produktionen, då väl närmast fläskproduktionen, ty man använder i mycket få fall brödspannmål till mjölk-

produktion, som är den andra grenen av den animaliska produktionen. Herr Pettersson i Hällbacken förmenade rent av, att man försvårade eller omöjliggjorde den animaliska produktionen, således fläskproduktionen, genom utförselbevisen på vete och råg. Dessa utförselbevis möjliggöra ju ett bättre utnyttjande av tullen, än vad annars skulle varit fallet. Herr Pettersson i Hällbacken har väl räknat ut skillnaden mellan det effektiva tullskyddet, om man har utförselbevis eller om de icke funnits, och då har väl herr Pettersson kommit till den uppfattningen, att denna skillnad är så stor, att man genom utförselbevisen lamslår den animaliska produktionen eller rättare sagt fläskproduktionen.

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

Herr Sköld nämnde, att utförselbevisen kostat staten mycket pengar, men det är väl icke riktigt, herr Sköld, så länge vår produktion av brödspannmål icke varit större, än vad som behövts för den inhemska konsumtionen. Hade så varit, hade jag kunnat vara med om det, men det kan jag icke vara nu. Följaktligen om vi exportera 60,000 à 70,000 ton brödspannmål, så importera vi motsvarande kvantiteter för att förse det egna folkhushållet. Då har det inte kostat staten pengar.

Sedan kommer jag in på den andra frågan om dumping. Vi ha vid tidigare resonemang varit tämligen överens om att genom utförselbevisen tullskyddet utnyttjas till viss grad, d. v. s. det kan icke utnyttjas helt. Om vi skulle dumpa spannmål till Danmark eller andra länder genom utförselbevisen, kan jag icke förstå, huru vi bättre skulle kunna utnyttja tullskyddet med utförselbevisen än utan dem, ty det är givet, att om vi sälja till underpris till Danmark, blir icke priset i Sverige högre, än om man icke har utförselbevisen. Följaktligen kan man icke säga, att utförselbevisen såsom sådana äro ett led i dumpingen på det sättet, som då Tyskland eller andra länder anslå ett visst belopp och säger, att kan ni utföra på den och den tiden så och så mycket spannmål, ställer staten det och det beloppet till förfogande. Det enda man kan säga är, att utförselbevisen kunna verka sänkande på spannmålspriserna i Danmark, om utbuden härifrån genom utförselbevisen bliva så stora, att de trycka ned priserna där. Man kan emellertid svårligen komma ifrån den slutsatsen, att priset blir höjt i landet genom utförselbevisen. Vem har betalat det höjda spannmålspriset? Det är icke konsumenterna utan kvarnindustrien. Kvarnindustrien har genom tullrestitutioner och annat samt genom sin sammanhållning haft möjligheter att utnyttja tullskyddet på mjöl i dess helhet. Men före utförselbevisens tillkomst hade kvarnindustrien möjlighet att, när utbuden voro stora, trycka ned priserna och att följaktligen få en högre vinst än efter utförselbevisens tillkomst. Man kan därför säga, att det är icke konsumenterna, som få betala utförselbevisen, utan kvarnindustrien.

Då herr Anderson i Storegården i sitt anförande här beträffande de skånska svinuppfödarna sade, att när det talas om jordbruk och jordbruk, så är det två skilda saker, så vill jag säga, att man först får göra klart för sig, att vad man får räkna som inkomst på jordbruk är, vad som produceras utöver det, som går åt till att driva jordbruket i fråga. En småbrukare, som driver fläskproduktion och köper fodervaror i stor utsträckning — det kan vara en rätt stor jordägare som gör på det sättet — har möjlighet att driva sin fläskproduktion genom att majsen är tullfri och andra fodervaror likaså. Följaktligen så länge vi icke belagt dessa fodervaror med den minsta tull, kan man icke finna, att man med utförselbevisen gör den animaliska produktionen den otjänst, som man här söker göra gällande.

Då herr Anderson i Storegården nämnde, att herr Sköld möjligen assisterades av herr Nilsson i Hörby, förstår jag, att herr Anderson i Storegården tror, att det svenska jordbruket hjälpes bäst med insinuationer och icke med saklighet. Herr Nilsson i Hörby står med på detta utlåtande trots alla möj-

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

liga tidningsskriverier. Nu tror herr Anderson i Storegården tydligen mest på tidningsskriverier, ty annars hade det väl varit onödigt med en sådan insinuation, att herr Nilsson i Hörby skulle stå på den andra linjen. Då hade han icke stått på utskottsutlåtandet utan sprungit undan som så många andra.

Jag tror i alla fall, att man driver upp detta till större dimensioner än det har. För närvarande ha utförselbevisen icke något värde, när vi avsätta brödspannmål till inhemsk konsumtion. Men från samma håll, där man i kväll går emot utförselbevisen, går man också mot att åtgärder vidtagas för spannmålens avsättning inom landet. Jag förstår icke, vad herrarna egentligen vilja. Ni vilja icke vara med om utförselbevisen, därför att de, enligt herr Skölds nyaste teori, kosta staten pengar. Jag räknar med, att de icke kosta staten pengar, då man har avsättning inom landet för så mycket brödspannmål, som produceras här.

Försöker man att sammanställa utförselbevisen här med dumping, och anser man, att det alltså här gäller ett anslag till dumping, då kan man framställa den uppfattningen så ofta i den svenska riksdagen, att folk suggereras av dessa uttalanden och till sist tror, att det är på det sättet, att man har infört utförselbevisen för att åstadkomma dumping. Om inte svenska folket tror det, så vill man i andra länder vara rätt så lyhörd för sådana uttalanden. Är det detta man vill åstadkomma? Någon dumping föreligger enligt mitt förmenande icke.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! Herr Sköld ville göra gällande, att jag icke skulle vara någon verklig jordbrukare och påstod att han och jag stodo på samma plan. Ja, det kan hända, att vi göra för närvarande. Men jag har åtminstone under tio år levat på enbart inkomster av jordbruk. Efter den tiden har jag liksom herr Sköld haft andra inkomster vid sidan därav, och det tror jag, att såväl herr Sköld som jag i nuvarande tid mycket väl behöva.

Sedan talade herr Sköld om att vi icke kunna exportera vete utan utförselbevis. Vem kan exportera något vete, utan att få stöd från respektive stat? Här vidtagas åtgärder från andra staters sida för att jordbrukarna till konstlade priser skola kunna kasta ut sitt överskott på världsmarknaden. Varför, herr Sköld, skall icke den svenska jordbrukarna i fråga om åtgärder i detta fall få jämställas med andra länders jordbrukare? Jag behöver icke taga något land, som står särskilt högt. Jag kan taga Polen. Jag tror, att de exportpremier, som Polen betalar med hänsyn till prisläget i Polen, äro väsentligt mera betydelsefulla för den polska sädesodlingen, än dessa utförselbevis någon gång varit för de svenska jordbrukarna.

Sedan påstod min synnerligen gode vän herr Pehrsson i Bramstorp, att jag sagt, att spannmålsodlingen skulle vara allena saliggörande. Nej, herr Pehrsson i Bramstorp, jag tror icke på något allena saliggörande i denna fråga. Det får vara minst en herr Pehrsson i Bramstorp för att komma till en sådan klarhet. Vad jag sade var, att varenda jordbrukare bedriver både vegetabilisk och animalisk produktion och att man på vissa håll har ett saluöverskott av vegetabiliska produkter utöver vad man förbrukar inom den egna hushållningen. Det vet var och en.

Vad sedan beträffar herr Skölds uttalande om att vissa bondeförbundare nere i Skåne hade darrat i knävecken i denna fråga, så syftade han väl på det mångomtalade Hörbymötet och ett annat möte mellan herrar Pehrsson och Sköld, varvid man framförde kraven på billigare svinfoder, och uttalade sig mot utförselbevis. Att herr Nilsson i Hörby och herr Pehrsson i Bramstorp nu omvänt sig till min uppfattning, det gläder mig ofantligt. — Herr Pehrsson pro-

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

testerar och påstår sig inte ha samma uppfattning i saken som jag. — Ja, jag medger, att man kan ha pålitligare meningsfränder än herr Pehrsson i Bramstorp.

När det gäller herr Skölds tal om att se djupare på dessa spörsmål, så tycker jag, att det var en ofantligt djup uppfattning, som herr Sköld hade, men han kunde fördjupa den ytterligare och tala om, vart vi skola skicka överskottet, om vi efterhärma det danska jordbruket och måste vinna vidgad världsmarknad. Han kunde börja med att tala om, var vi skola göra av alstren av en väsentligt ökad fläsk- och smörproduktion. Det är uppenbart, att jordbrukarna här icke kunna stå stilla, utan i den mån levnadsstandarden för andra befolkningsgrupper ökas, måste man se till, att även levnadsstandarden för jordbrukarbefolkningen höjes, och alltså kräves för deras vidkommande en ökning av produktionen inom jordbruket. För min del är jag ingalunda motståndare till en ökning av den animaliska produktionen, i den mån det kan vara möjligt att få avsättning för den till skäligt pris på den utländska marknaden. Men var finna denna utlandsmarknad — det är i det avseendet som herr Sköld totalt blivit svaret skyldig. Ty då det gäller att avsätta dessa ökade kvantiteter smör och fläsk, så måste nära nog varje ökning av den animaliska produktionen finna avsättning på utlandsmarknaden. Och detta gör, att vårt behov av vidgad utlandsmarknad för de ökade animaliska produkterna för varje år och varje dag blir alltmera kännbar. Och även om vi i rimlig omfattning skydda vår spannmålsodling, så att den kan upprätthålla åtminstone sin nuvarande ställning inom jordbruket, så hava vi därmed gjort en riktig gärning enligt min uppfattning.

Vidare talar man om att dessa utförselbevis skulle vara till skada. Men då frågar man sig: varför har man klagat över att det icke skulle bli tillräckligt gott mjöl av det svenska vetet? Genom dessa utförselbevis kan man ju få byta sig till det där förnämligare, hårda vetet, varigenom dessa konsumenter, vilkas intressen man alltid har talat om här, kunna få dessa uppjästa, fina bullar. Och därest man icke kan få utbytet till stånd får man väl vidtaga åtgärder, så att man inom landet i största utsträckning kan begagna vår egen skörd.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av en särskild hänvändelse till mig, som gjordes av herr Pehrsson i Bramstorp, då han ville göra gällande, att jag i mitt förra anförande skulle påstått, att det var den animaliska produktionen, som dels var den allra viktigaste här, och som dessutom skulle skadats kolossalt av utförselbevisen. Jag skulle vilja säga till herr Pehrsson i Bramstorp: var vänlig och läs det stenografiska referatet av mitt anförande, så skall han få se, att han har fullständigt misstagit sig om vad jag *menat* därvidlag. Jag har icke sagt annat, än att under den tid, som utförselbevisen verka, fördyra de i viss mån spannmålen här i landet, därför att då komma tullarna att verka, och att det då i större utsträckning blir svårare för de animaliska producenterna, än det skulle bli, därest icke priserna varit högre. Gå till protokollet, herr Pehrsson i Bramstorp!

När jag talar om Skånes bondeförbundsrepresentanter på malmöhuslänsbänken, har jag mycket svårt att icke göra en reflexion här. Hör herr Olsson i Kullenbergstorp, bondeförbundarnas ledare i detta land, som naturligtvis också talar för småbönderna i mellersta Sverige och där uppe i Norrland, vilka icke ens få vete och råg att växa på sina små hemman och som måste köpa icke bara brödsäd utan all den spannmål, de måste ha för den animaliska produktionen. Han går in för att bibehålla utförselbevisen, och säkerligen skulle han också givit sin anslutning till högre tullar. Herr Pehrsson i Bramstorp, som den försiktige generalen, han ställer sig här så, som han gör, för att hava någon

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

betäckning för den uppfattning han hade, då vi i fjol hade uppe frågan om stödåtgärder för jordbruket, när det skulle vara restitution på import av foderspannmål. Och herr Nilsson i Hörby känna vi fuller väl genom den motion, han framburit. När jag tänker på dessa tre bondeförbundsrepresentanter, så faller mig i minnet uttrycket fadern, sonen och den helige ande. Herr Pehrsson i Bramstorp kanske vet, vem jag avser med den siste av dem.

Sedan skulle jag vilja säga några ord till herr statsministern. Jag har förfärligt svårt att följa med, när chefen för regeringen har sådana argument — som också i viss mån herr Lindman här angav såsom skäl — som när han gjorde gällande, att därför att de svenska jordbrukarna tro, att dessa utförselbevis skola göra någon verkan, därför skola vi också behålla dem. Det skall man icke framhålla, ty det är icke värdigt att handla så emot det svenska jordbruket, om det är i betryck, att man bibehåller en anordning, som i själva verket icke gör någon nytta. Och herr Lindman sade utan vidare: varför skola vi taga ifrån lantmännen det stöd, som de anse, att de ha i utförselbevisen? Ja, mina herrar, man skall icke göra på det sättet. Man skall ärligt bekänna, huru det förhåller sig, nämligen att detta ingenting annat är än att vinka med åtgärder för det svenska jordbruket, som i själva verket icke ha den verkan, som man gör gällande. Det är icke för tidigt, att man nu avskaffar dessa utförselbevis.

Jag tillät mig göra den framställningen till regeringsbänken, när jag hade ordet förra gången. Hur var det icke, när man genomförde spannmålslagerhusfonden, där man skulle kunna få lån för att bygga lagerhus och lagra spannmål? Var det icke meningen, att man därmed skulle slippa exportera den svenska spannmålen utan kunna lagra den för att använda den i den svenska marknaden? Det fick jag icke något svar på, därför att om man skulle svarat därpå, så skulle svaret blivit: jo, visst gick man in för den saken, men den visade sig icke leda till något resultat.

Jag kan icke finna av den debatt, som förts i dag, att några skäl givits för bibehållande av utförselbevisen. Det har icke varit annat än rent demagogiska fraser, och, som jag säger, den ena dagen har man den uppfattningen och den andra dagen den andra. Om man går till den tid, då herr Carl Gustaf Ekman satt som senator i första kammaren och 1926 röstade emot utförselbevisen, och sedan i dag finner, att han i egenskap av regeringschef försvarar åtgärden att prolongera desamma nu, då man har så mycket mindre anledning att ha dem kvar, då måste jag säga, att det är en betänklig sorti, efter kompassvandringen, som en av landets ledande statsmän låtit förleda sig till.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den vid betänkandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Sköld, varför herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna nu antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

I fråga om utförselbevis för råg och vete. (Forts.)

§ 5.

Ang. försäljning till skatte av lägenheterna Lerbrotorp nr 2 och 3 i Nysunds socken.

Härpå upptogs till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till skatte av lägenheterna Lerbrotorp nr 2 och 3 i Nysunds socken.

Genom en den 25 februari 1931 till riksdagen avlämnad proposition, nr 108, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslagit riksdagen medgiva, att lägenheterna Lerbrotorp nr 2 och 3 i Nysunds socken av Örebro län finge, utan hinder därav att de innehades av bolag, försäljas till skatte.

Utskottet hemställde, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Häremot hade herrar *Magnusson* i Kalmar och *Hage* anmält reservation.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Hage:** Herr talman! Här föreligger till behandling en av andra lagutskottet tillstyrkt regeringsproposition, i vilken föreslås, att riksdagen skall tillåta, att två egendomar i Örebro län försäljas för en summa av 16 kronor 99 öre. Nu är att märka med avseende på dessa egendomar, att den ena är 9.8 hektar stor, och den andra har en ytvidd av 49.7 hektar; den sammanlagda ytan är alltså 59.5 hektar. Och nu skall man tillåta — om regeringen och utskottets majoritet får sin vilja fram — att dessa egendomar skola försäljas till skatte för, som sagt, en summa av 16 kronor 99 öre. Det är ett ganska skapligt pris, tycka icke herrarna det? Nu vill jag icke vara med om detta, och jag tycker, att hela mitt rättsmedvetande reser sig mot detta. Och det är från den utgångspunkten, som jag och en annan ledamot av utskottet fogat en blank reservation till detta utskottsutlåtande.

Nu skall denna försäljning ske till ett bolag. Då kanske herrarna erinra sig, att det förra året förelåg en proposition, som gick ut på att 1919 års förbud tills vidare för skatteköp skulle upphävas. Vid det tillfället väckte jag en motion, vari jag yrkade, att när det gällde *bolag*, skulle förbudet att skatteköpa alltjämt stå kvar. När jag intog den ståndpunkten, gjorde jag det därför att min mening är — och den torde vara riktig — att skatteköpsinstitutionen har aldrig kommit till för att gynna *bolagen*. När den en gång i världen kom till, var det för att gynna den jordbrukande befolkningen och göra stora delar av denna befolkning till självvägande jordbrukare, men skatteköpsinstitutionen har aldrig kommit till för att medföra fördelar åt bolagen i detta fall. Jag lyckades också med min motion åstadkomma, att när riksdagen beslutade i denna fråga, undantogos bolagen från rätten att få skatteköpa här i landet. Trots detta framlägger nu den sittande regeringen, på finansminister Hamrins förslag, en proposition, som går ut på att vi året efter, sedan vi fattat detta principbeslut, skola upphäva detta och tillåta, att ett bolag får skatteköpa en så stor egendom för 16 kronor 99 öre.

Nu vet jag ju, att en av orsakerna till att utskottet dock velat vara med om detta, är den, att man säger, att detta bolag har velat medverka till bildandet av självständiga jordbruk genom att i sin tur försälja jorden till arrendatorer

Ang. försäljning till skatte av lägenheterna Lerbrotorp nr 2 och 3 i Nysunds socken. (Forts.)

och särskilt till sådana arrendatorer, som hava odlat och för närvarande odla denna jord. I det fallet vill jag emellertid säga, att om nu riksdagen fattar beslut i enlighet med utskottsmajoritetens förslag, så hindrar detta icke bolaget från att, sedan det fått köpa jorden för 16 kronor 99 öre, sedan sälja den till arrendatorerna till ett mycket högre belopp och så stoppa skillnaden mellan skatteköpsbeloppet och den högre summa, som bolaget kan få av arrendatorerna, i egen ficka. Det är ingenting som hindrar detta, och det vill icke jag medverka till.

Jag har den uppfattningen i denna fråga, att när vi förut kunnat fatta beslut här i riksdagen, som gått ut på att vi satt oss emot att bolag skulle få rätt att skatteköpa, så kunna vi fasthålla vid detta. Man kan säga, att genom riksdagens förut fattade beslut har det konstaterats, att det där strider icke på något sätt emot gamla bestämmelser på detta område. Annars påstås det ju, att denna rätt, som skulle existera för en del sådana här brukare eller innehavare av jord, är sådan, att den icke genom riksdagsbeslut kan upphävas. Men det har dock visat sig, att vi här i riksdagen 1919 kunnat fatta beslut om att skatteköp tills vidare icke skulle få ske, och vidare hava vi 1930 beslutat, att när det gäller bolag, skulle denna skatteköpsrätt icke få inträda. Detta — tycker jag — utgör ett bevis för, att vi hava rätt att, åtminstone tills vidare, sätta skatteköpsrätten ur funktion, då det gäller visst slag av egendomar, och det anser jag, att vi skola hålla fast vid.

Nu invänder man kanske, att, om man avslår propositionen, så kan man icke göra någonting, för att dessa arrendatorer, som det här är fråga om, skola kunna bli självständiga jordbrukare, vilket bolaget möjligen vill medverka till. Jo, det kan man naturligtvis göra i alla fall. Om jag vore finansminister, skulle jag handla ungefär så här, då det gäller dessa saker. Jag skulle vägra att vara med om detta förslag och säga: jag vill icke vara med om detta; riksdagen har sagt, att vi skola icke skattesälja till *bolag*. Då skulle det antagligen så småningom inträffa, att detta bolag, som det här är fråga om, skulle förstå, att det icke hade någon möjlighet att få skatteköpa lägenheterna till detta billiga pris. Och då skulle man så småningom från bolagets sida komma att resonera som så: det är bäst att gå in till finansministern och fråga honom, om han icke är medgörlig, ifall vi bjuda ett *rimligt* pris för detta. På så sätt skulle man möjligen kunna komma överens om ett *rimligt* pris — ty 16 kronor 99 öre kan icke anses vara ett rimligt pris för de 59 hektar jord, som det här är fråga om. Och kunde man först på detta sätt frivilligt komma överens om ett rimligt pris, så kan jag föreställa mig, att finansministern sedan kunde lägga fram en proposition för riksdagen och säga, att här är ett förslag om att sälja denna egendom för detta rimliga pris. Under sådana förhållanden kunde jag vara med om att bifalla propositionen, ty då fick staten, vad den bör få, vid en uppgörelse med bolaget.

Detta är min ståndpunkt i denna sak, och från den utgångspunkten skall jag, herr talman, be att få yrka avslag på den föreliggande propositionen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Hamrin:** Herr talman! Jag förstår mycket väl, att herr Hage är indignerad över att denna proposition kommit fram. Ty det är så, som herrarna kanske komma ihåg från föregående års riksdag, att Kungl. Maj:t då framlade en proposition, som gick ut på upphävande av kungörelsen den 17 oktober 1919, som innehöll ett förbud mot skatteköp i vissa fall. Av dåvarande statsrådet anfördes i propositionen, att det förelåg en fullständig och ingående undersökning rörande de kronoegendomar, som avsågos, d. v. s. under stadgad åborätt upplåtna hemman och lägenheter. Av den verkställda undersökningen framgick, att det därvidlag mestadels var fråga om smärre fastigheter, vilkas värden uppgingo till mindre bety-

Ang. försäljning till skatte av lägenheterna Lerbrotorp nr 2 och 3 i Nysunds socken. (Forts.)

dande belopp. Och det framhölls vidare även andra skäl för ett bifall till den då framlagda propositionen. Emellertid innebar denna proposition ett ovillkorligt upphävande av förbudet för alla fall, jämväl då det gällde sådana lägenheter, som det här är fråga om. Då väckte herr Hage en motion, som gick ut på att vid ett eventuellt beslut om upphävandet av förbudet skulle undantagas just försäljningar till bl. a. bolag, och detta blev sedan riksdagens beslut.

I det fall, som här föreligger, har jag ansett mig nödsakad tillstyrka Kungl. Maj:t att framlägga proposition, då bolaget begärt detta, och då det i själva verket rör sig om rena bagatellen. Det är för övrigt så, att kammarkollegium ifrågasatt, om det ens finns en formell äganderätt till dessa jordområden. Det är stadgad besittningsrätt, och alltså kan man icke tala på det sätt, som herr Hage här gör, om att kronan skulle avhända sig någon äganderätt eller dispositionsrätt, som kronan skulle ha över dessa egendomar. Vad värdet beträffar, förhåller det sig så, som herr Hage bort upplysa om, att detta är fastställt efter stadgade grunder, d. v. s. sex gånger den årliga grundskatten, och detta gör 16 kronor 99 öre.

Men det fanns, herr Hage, en anledning för mig att vara indignerad, när jag i departementet fick hand om denna fråga. Det var den, att man skulle behöva sätta i gång hela papperskvarnen för att åstadkomma denna försäljning, som för bolaget och med hänsyn till ägobyte och andra orsaker är lämplig och, jag skulle vilja säga, nödvändig att åstadkomma. Ty hela den inkomst, som staten får, är, som herr Hage upplyst om, 16 kronor 99 öre. Men, jag vågar påstå, att kostnaderna för staten på grund av herr Hages motion och riksdagens beslut bli ungefär tjugo à trettio gånger detta belopp för att åstadkomma denna lilla försäljning. Det är vad jag mest fäste mig vid, när jag såg på denna fråga. För mig var det alldeles naturligt, att man vidtog en sådan åtgärd, som här är föreslagen, och det blev nödvändigt att gå propositionsvägen på grund av den motion vid förra årets riksdag, som väcktes av herr Hage och vann riksdagens bifall.

Nu stå herrar Hage och Magnusson i Kalmar alldeles ensamma om denna reservation, och jag föreställer mig, att även herr Hages övriga partikamrater inom utskottet kommit till samma uppfattning som jag, att detta är rimligt och riktigt.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Herr Hages framställning av den föreliggande frågan är i rätt hög grad ägnad att vilseleda kammarens ledamöter. Han framställde saken så, som om det vore fråga om att avhända staten något större värde för detta ringa belopp 16 kronor 99 öre, men så är ju icke fallet. Äganderätten eller vad man nu vill kalla det till förevarande fastigheter är i realiteten icke värd något för staten, därför att juridiska utredningar visa, att staten icke har någon möjlighet att sätta sig i besittning av områdena eller deras avkastning. Vid sådant förhållande kan man säga, att det är en åtgärd av rent formell natur, om äganderätten även rättsligt överföres på bolaget.

Jag föranleddes närmast att begära ordet av herr Hages påstående, att Kungl. Maj:ts proposition på något sätt skulle stå i strid mot det beslut, som riksdagen fattade vid ett tidigare tillfälle, då frågan om upphävande av förbud för skatteköp var före. Tvärtom är det, så vitt jag kan förstå, så, att det föreliggande fallet inrymmes i det uttalande, som då gjordes av andra lagutskottet, att när det gällde att främja egnahemsbildningen borde skatteköp kunna få göras även av bolag, och här är nu ett sådant fall. Det framgår av handlingarna i ärendet, att avsikten är att försälja lägenheterna i fråga, och vad mera är, därigenom att dessa lägenheter icke formellt ägas av bolaget, har

Ang. försäljning till skatte av lägenheterna Lerbrotorp nr 2 och 3 i Nysunds socken. (Forts.)

det icke varit möjligt att vidtaga den ägoarrondering beträffande andra närliggande fastigheter, som är önskvärd i samband med pågående skifte av dessa sistnämnda. Det är alltså icke bara på det sättet, att man genom att neka ett skatteköp av nu ifrågavarande lägenheter gör det omöjligt för bolaget att sälja dessa till egna hem, utan det försvårar även för bolaget och för de lägenhetsägare, som hava friköpt eller ämna friköpa sina lägenheter, att få sina ägor lämpligt arronderade vid det laga skifte, som pågår i trakten.

Jag tror, att kammaren med allra största tillförsikt kan bifalla den kungliga propositionen. För min del förmenar jag, att den står i full överensstämmelse med det beslut, som fattades vid förra årets riksdag i fråga om rätten för bolag att erhålla skatteköp. Jag ber således att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hage:** Herr talman! Det är ingen i denna diskussion, som kunnat förneka det påstående, som jag har gjort, nämligen att om nu denna proposition bifalles, så blir det möjligt för bolaget att först få köpa efter detta mycket billiga pris och sedan sälja till vederbörande arrendatorer för ett mycket dyrare pris och stoppa skillnaden i fickan. Det tycker jag är en omständighet av sådan art, att man tvingas att gå emot förslaget. Om man kunde försälja direkt till arrendatorerna, och de möjligen kunde få någon nytta av det billiga priset, så skulle jag ej ha så mycket att invända mot propositionen. Ty då komme man att följa de linjer, som kommo fram i utskottets förslag förra året. Men dessa linjer avsågo aldrig, att man skulle åstadkomma ett slags mellanförtjänst för ett bolag, när det omedelbart säljer till arrendatorer.

Sedan vill jag säga, när herr Andersson i Rasjön var inne på förfoganderätten till jordstyckena och vad därmed sammanhänger, att dessa saker äro ganska omstridda. Hela denna jordlagstiftning med dessa gamla former är mycket invecklad, och det finnes mycket olika meningar bland de rättslärda på detta område, om vad innebörden är i dessa märkliga gammaldags bestämmelser, som finnas i vår jordlagstiftning på området. Därför skulle jag för min del gärna se, att denna sak hade kunnat gå till domstol. Låt vederbörande stämma staten. Låt rättsfrågan på den vägen komma fram. Jag menar alltså, att man i den här frågan icke skall ge sig, förrän frågan i detta fallet blivit underställd domstols prövning. Skulle det då bli ett domstolsutslag till förmån för bolaget, så måste saken hava sin gång. Men innan detta skett, vill jag icke vara med om att skänka bort dessa områden för nästan ingenting alls.

Slutligen vill jag säga — eftersom det från en talare anmärkts, att mina partivänner i allmänhet icke följt mig i denna fråga — att, såvitt jag kommer ihåg, stodo vi enhälligt på denna linje i utskottet. Det är bara det, att det är endast två som ansågo det lönt att reservera sig.

Jag skall emellertid icke begära votering här, ty jag förstår så väl hur det kommer att gå. Men jag har velat avgiva denna reservation för att för framtiden kunna säga, att jag åtminstone icke har velat vara med om detta ansvarslösa bortslarvande av kronans egendom.

Herr **Herou:** Herr talman! Jag vill tillkännage, att vi i denna fråga understödja det yrkande, som framställts av herr Hage. Formellt är det väl så som det sagts, att staten icke kan återtaga detta, så som juristerna krånglat till denna fråga under årens lopp, genom *domstolsförfarande* direkt, men jag föreställer mig, att det skulle gå an att genom riksdagsbeslut återtaga de värden, som staten har avhänt sig på detta sätt. I realiteten är det på det sättet, att staten har för en spottstyver avhänt sig oerhörda värden och att

bolagen tillskansat sig detta utan att uppfylla de villkor, som varit stipulerade, och utan att fullfölja de avsikter, som avsågos med upplåtelser under denna form. Det förvånar mig icke, att de parter som gjort detta och att juristerna skulle fira den sista triumfen och således taga vad som står här på sid. 2, även denna lilla återstod av fastigheten, d. v. s. sedan man förut avhänt sig det stora värdet.

Ang. försäljning till skatte av lägenheterna Lerbrotorp nr 2 och 3 i Nysunds socken. (Forts.)

Jag ber, herr förste vice talman, att få förena mig i yrkandet om avslag på utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Spångberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av kostnaderna för Sveriges deltagande i en blivande internationell nedrustningskonferens jämte en i ämnet väckt motion; och yttrade därvid:

Ang. anslag för en internationell nedrustningskonferens.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Jag skall vid denna sena tid icke upptaga någon egentlig debatt i detta ämne utan endast försöka få konstaterat, vad som verkligen andra kammaren nu går att besluta.

Det har sagts mig, att det föreliggande utlåtandet är resultatet av en kompromiss inom statsutskottet, men jag har icke haft så lätt att fatta vari kompromissen består. Jag har begripit, att statsutskottet icke velat, att riksdagen skulle bestämma över representationen vid en blivande nedrustningskonferens, utan velat lägga detta i regeringens händer, eventuellt efter samråd med utrikesnämnden. Jag har heller icke avsett, att riksdagen skulle fatta ett formligt beslut i detta avseende; det är naturligt, att det är regeringen, som till sist utser representationen. Men jag måste verkligen säga, att jag kan icke gilla statsutskottets ståndpunkt, om det menar, att riksdagen egentligen icke skall ge några direktiv eller lägga sig i saker av denna art. Det förefaller mig, att representationen vid en sådan konferens som nedrustningskonferensen i så hög grad berör icke blott regeringen utan även parlamentet, att det vore mycket naturligt, om det hade från riksdagens sida uttalats vissa bestämda önskemål. Såvitt jag begriper, innehåller emellertid den s. k. kompromissen önskemål, som regeringen har för avsikt att beakta. Utskottet av-

Ang. anslag för en internationell nedrustnings-konferens. (Forts.)

viker från statsutskottets vanliga omvårdnad om att anslag, som beviljas, skola anpassas efter behoven och säger mycket flott: vi anvisa 100,000 kronor, men om det kostar 200,000 kronor tänka vi icke bry oss därom. Det är mycket vänligt av statsutskottet, och för en gångs skull kan det väl få passera, annars tror jag att det icke är den riktiga metoden att behandla anslagsfrågor, ty även om man ger ett förslagsanslag, skall väl meningen vara, att man skall hålla sig någorlunda vid den beräknade summan, och man bör icke medvetet ge för låga anslag. Nu är det tydligen ändock avsikten, att man här önskar en utökad representation, och att man icke anser att en delegation på 10 man, som enligt den kungliga propositionen var tänkt, är tillräcklig. Därmed kan jag vara nöjd, i synnerhet som jag tror, att man numera från regeringens sida har den uppfattningen, att det bör åt representationen vid Genèvekonferensen — eller kanske det blir Londonkonferensen, platsen är ännu icke bestämd — att det bör åt Sveriges representation vid nedrustningskonferensen givas en allsidig sammansättning, varvid man ser till att i denna allsidighet ingår också ett tillbörligt parlamentariskt inslag med möjlighet för olika riktningar inom parlamentet att bliva företrädda. Är detta innebörden av kompromissen, har jag all anledning att vara tillfreds, och jag har intet yrkande, herr talman.

Herr **Holmgren:** Herr talman! Jag tror att man knappt i den föreliggande frågan kan tala om en kompromiss, ty redan vid frågans förberedande behandling på avdelningen liksom också sedermera i utskottet rådde full enighet. Det anslag, som Kungl. Maj:t begärt och som nu utskottet föreslår riksdagen att taga, är av förslagsanslags natur, och Kungl. Maj:t har sålunda rätt att om behövligt överskrida anslagsbeloppet. Om Kungl. Maj:t då hänskjuter denna fråga till utrikesnämnden och sedermera efter att hava hört denna nämnd avgör frågan om delegationens storlek och sammansättning, så har statsutskottet tänkt sig, att denna fråga skulle få en ur parlamentarisk synpunkt lycklig lösning. Under sådana omständigheter har utskottet icke haft någon anledning att avvika från det förslag, som Kungl. Maj:t har framlagt för riksdagen.

Jag yrkar sålunda bifall till utskottets hemställan.

Herr **Engberg:** Herr talman! Det viktigaste i denna fråga är icke enligt min tanke om delegationen är större eller mindre. Den punkten tycker jag är ganska likgiltig. Det viktigaste för riksdagen i detta ärende är väl att känna, med vilka direktiv regeringen tänker föra sin politik i Genève. Det är nu enda tillfället som vi hava, innan denna konferens kommer att sammanträda den 2 februari, att höra vad regeringen har för föresatser med avseende på avrustningskonferensen. Det är ju på det sättet, att om vi utrusta här en stor delegation eller en liten delegation men icke från regeringens sida känna, vad det är för politik som denna delegation har för avsikt att föra, äro vi ganska slätt ställda. För min del vill jag säga, herr talman, att när man studerar igenom det konventionsutkast, som efter många omväxlingar och växlingar gick fram ur avrustningskonferensen i december, så finns däri en rad av dunkla punkter, där kanske herr utrikesministern skulle kunna sprida en smula upplysning för att vägleda vårt förstånd och omdöme.

Jag skulle följaktligen vilja veta bl. a., huru den svenska regeringen har för avsikt att verka och arbeta på ett par springande punkter. Huru tänker man göra med avseende exempelvis på de utbildade reserverna? Huru tänker man göra med avseende på flygmaterielen? Tänker man stanna vid den brittiska kompromissen i vad det gäller den flygmateriel, som ligger i reserv, att det bara gäller den som ligger i omedelbar reserv, eller har regeringen för avsikt att gå den frågan på livet, som blir och är den viktigaste frågan, som det nu gestal-

Ang. anslag för en internationell nedrustnings-konferens. (Forts.)

tar sig? Huru skall man ställa sig till det civila flyget? Det är icke obekant, att den debatt, som förts mellan Tyskland och Frankrike i pressen, i grund och botten gällt frågan, huru det skall vara med denna s. k. krigspotentiel, som man kallar den, och därmed tänker man på Tysklands utomordentligt utvecklade civila flygväsen. Det har framställts ett förslag bl. a. av den franske socialdemokraten Léon Blum, att man borde internationalisera det civila flyget, just därför att det civila flyget kan på en timme eller ett par timmar numera omställas till ett krigsflyg. Detta konventionsutkast beträffande flyget betyder ingenting. Men en viktig punkt, som kanske herr utrikesministern också upplyser oss om, är huru man har för avsikt att gå fram i vad det gäller rustningsindustrien. Vapenhandelskonventionen blev ju ett fiasko så till vida, att den icke kunnat sättas i kraft, och vapentillverkningskonventionen är icke ens utskisserad. Den är knappast tänkt på allvar, och dock blir det kring denna krigsindustri och dess förehavanden, som frågan om en internationell avrustning, som ju här närmast skulle vara föremål för intresse i Genève, kommer att röra sig.

Jag menar alltså, herr talman, att vid detta enda tillfälle, då riksdagen kan taga ställning till spörsmålet om avrustningskonferensen, är det icke frågan, huruvida delegationen är större eller mindre, som är huvudfrågan, utan huvudfrågan är: på vilken politik vill den svenska riksdagen skicka ombud ned till Genève?

Herr **Lindman:** Herr talman! Jag skulle för min del vilja säga, att de frågor, som av herr Engberg nu riktats till hans excellens ministern för utrikes ärendena, knappast kunna upptagas till någon vidare behandling vid detta tillfälle. Formellt finnes visserligen intet hinder i vägen, men såvitt jag förstår av den motion som föreligger, har detta som herr Engberg nu talade om icke blivit framlagt och utvecklat på ett sådant tillfyllestgörande vis, att kammaren, så glest som den i afton är besatt, kan debattera hela denna invecklade fråga om nedrustningen och därmed sammanhängande spörsmål. Då kommer man in på alla dessa frågor, som röra försvaret överhuvud taget, även sjöförsvaret och flyget o. s. v. Jag föreställer mig, herr talman, att det väl vore riktigare, att debatten i dag inskränktes till att bliva, vad som från motionärernas sida föreslagits, nämligen en debatt om anslagets storlek, frågan om att få en större eller mindre, en mer fyllig eller en mera representativ delegation.

Och då skulle jag vilja uttala, att man väl icke lärer kunna gå så till väga, att man skickar till Genève ett helt litet parlament, som skall sitta därnere, liksom ett representativt utskott för Sveriges riksdag för att behandla dessa frågor. Huru skall det egentligen gå till? Skall man då inom detta lilla parlament — om jag får kalla det så — avgöra, med majoritet och efter olika partilinjer, huru besluten skola bliva i de frågor, som komma upp i den stundande konferensen? Skall detta lilla parlament vara sammansatt av olika representanter för dem, som vilja ha ett verkligt försvar, och för dem, som vilja ha ett försvar ordnat efter det danska systemet: en försvarspolis? Och kanske man också skall ha den riktning företrädd, som går ännu längre, som icke vill ha någonting alls, icke ens en polis?

Jag fruktar, att om man slår in på dessa vägar, kommer resultatet att bliva, att de andra makterna, som äro företrädda vid konferensen, konstatera, att Sverige saknar enhetliga instruktioner för sina delegater. Följden av det hela blir då, att Sveriges inflytande på de blivande besluten kommer att förminskas.

För min del kan jag icke se, att det finnes någonting att anmärka mot utskottets framställning, vare sig beträffande penningfrågan: att 100,000 kronor beviljas för detta ändamål — det kan ju icke vara någonting att säga om — eller mot vad utskottet anför om delegationens sammansättning: att frågan

Ang. anslag för en internationell nedrustnings-konferens. (Forts.)

därom är av beskaffenhet att böra avgöras och prövas av Kungl. Maj:t, eventuellt efter inhämtande av utrikesnämndens mening. Det är väl egentligen just det sätt att gå tillväga, som man praktiserar i dylika fall.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hansson** i Stockholm: När den socialdemokratiska gruppen beslöt att framföra denna motion, var det därför, att den fäste ganska stort avseende just vid delegationens sammansättning och följaktligen också vid dess storlek. Det var nämligen gruppens uppfattning, att det borde under hela den tid, som konferensen pågår, finnas möjlighet till ett samrådande och att de olika meningarna i det svenska parlamentet borde vara representerade. Och så vitt vi kunde bedöma saken, lämnade icke en delegation av den storlek, man först tänkt sig, tio man, inberäknat experter, sakkunniga, skrivbiträden och allt annat, en sådan möjlighet att få en allsidig parlamentarisk representation. Det var ur den synpunkten vi menade, att frågan om delegationens storlek var av sådan betydelse, att vi beslöto framföra vad man kallar en gruppmotion i ärendet.

Herr Lindmans invändningar förstår jag uppriktigt sagt mycket litet. Det förefaller mig, som om herr Lindman menade, att alla meningsskiljaktigheter, som framträda när vi diskutera inrikes försvarsfrågor, nödvändigt skulle tagas med ner till nedrustningskonferensen. Jag har verkligen den uppfattningen, att man bör vid denna konferens kunna föra en tämligen enhetlig svensk politik, ganska opåverkad av våra meningsskiljaktigheter i vår svenska försvarsfråga.

Så vitt jag fattar, måste de små nationernas uppgift bliva, att vara en pådrivande kraft för den internationella avrustningen, och jag kan icke föreställa mig, att ens herr Lindman skall ha någonting emot att en svensk representation gör allt vad i dess förmåga står för att få en allmän nedrustning till stånd. Det föreligger ju sådana skiljaktigheter mellan sakens behandling på en internationell nedrustningskonferens och här hemma, att jag icke kan förstå annat än att även den mest bitne s. k. försvarsvän i ett litet land har ett intresse av att det verkligen blir allvar av den internationella nedrustningen. Det har också från den svenska regeringens sida — såsom vi tidigare talat om här i kammaren — till representanterna vid de förberedande konferenserna kunnat ges det direktivet, att den svenska representationen skulle stödja alla sig uppenbarande möjligheter till praktiska framsteg på den internationella nedrustningens väg. Jag tycker, att i den formeln ligger vad jag vill i detta fall kalla den svenska politiken. Det är naturligt för oss att så sker.

Nu kan man ju mot detta invända, att om detta är naturligt, böra vi också ha nog av att skicka ett fåtal representanter, som företräda oss. Men å andra sidan är det ju på det sättet, att på denna konferens kommer det upp en hel del frågor — jag kan säga detaljfrågor, även om detaljerna äro stora — där det kan vara av stor vikt, att man har tillfälle till omedelbart samråd och att detta samråd kan ske med representanter för olika riktningar.

Jag är icke rädd för, utan jag tycker tvärtom att det är naturligt, att den riktning i svensk försvarspolitik, som herr Lindman företräder, blir representerad. Jag är heller icke rädd för om det blir en representant med för den s. k. isolerade avrustningen. Jag tror tvärtom, att man bara har nytta av att vid sådana överläggningar få alla synpunkterna belysta.

Jag vill icke använda något hårt ord om herr Lindmans sätt att resonera, men alla veta ju, att till sist är det regeringen som beslutar. Vi kunna icke skapa en institution, som frånta ger regeringen den naturliga myndigheten, dess rätt och dess ansvar, men vi kunna ställa vid sidan om eller till regeringens förfogande en rådgivande institution, som kan vara både ur regeringens syn-

Ang. anslag för en internationell nedrustningskonferens. (Forts.)

punkt nyttig och samtidigt en garanti för att de olika synpunkterna i det svenska parlamentet vid detta viktiga tillfälle få möjlighet att göra sig gällande. Det är ingen, som ifrågasätter, att vi skola skicka dit ner ett helt litet parlament, men det finnes ett spelrum, en latitud mellan ett par tre personer och detta lilla parlament. Det kan skapas en representation, som tillgodoser rimliga krav och som kan sändas ned för rimliga kostnader. Intet annat har begärts, och jag hoppas också, att man skall kunna på de vägar, som äro angivna, vinna enighet om huru denna representation bör ordnas.

Huruvida utrikesministern här är beredd att taga upp alla de frågor, som ha samband med nedrustningskonferensen, därom kan jag naturligtvis icke uttala mig. Jag hade verkligen tänkt, att saken först skulle föras på tal, som jag hoppas rätt tidigt, i utrikesnämnden. Jag vill verkligen ifrågasätta, om icke det nödiga förberedelsearbetet, som jag tänker väl ännu icke kan vara avslutat, lämpligen borde motivera att delegationen utses relativt tidigt, så att den kan deltaga i det förberedande arbetet, både på så sätt, att den kan ge regeringen vissa råd, och på så sätt, att den kan komma till konferensen väl initierad i de många spörsmål, som där skola behandlas.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr förste vice talman! När jag begärde ordet, var det närmast med en smula förvåning över den ståndpunkt, som herr Engberg företrädde i denna fråga. Det var ju nämligen på det sättet, att vi ifrån den kommunistiska gruppens sida förde fram en motion till årets riksdag, vari vi föreslogo, att riksdagen i princip skulle uttala sig för vissa direktiv eller hemställa till regeringen om vissa direktiv till dem, som skulle företräda Sverige vid denna avrustningskonferens.

Jag kanske först bör tala om att man från socialdemokratiskt håll icke delade den uppfattning, vi givit uttryck åt i motionen. Men nog förefaller det mig, som om det varit den rätta tidpunkten för att verkligen få en ståndpunkt tillkännagiven från riksdagens sida och att precisera, vad som var den socialdemokratiska ståndpunkten i detta sammanhang.

Då sade man emellertid i sin motivering för avslag, att regeringen här hade deklarerat, att de svenska ombuden — jag minns icke ordalagen, men innehållet var detta — hade fått direktiv att biträda varje praktiskt förslag, som kunde leda till nedrustning eller kanske t. o. m. till avrustning. Det var den motivering, som utskottet hade för sin hemställan om att man icke skulle göra ett principiellt uttalande.

Nu — såsom frågan ligger till — kan det, såvitt jag kan förstå, icke bliva något uttalande från riksdagens sida. Och vad herr Engberg vill åstadkomma med denna debatt, d. v. s. att få riksdagens mening tillkännagiven i den fråga, som diskuteras, det är icke genomförbart.

Jag har velat erinra om det, då dessa synpunkter förts på tal, och göra ett påpekande om att det från vår sida gjorts en hemställan, att riksdagen i denna fråga skulle ge sin mening tillkänna, men då yrkade herr Engberg avslag.

Herr **Lindman:** Jag måste säga några ord med anledning av herr Hanssons anförande. Även om man måste vara med om, att en avrustning skall vara allmän och icke avsedd endast för ett enskilt land — det är ju den ståndpunkt, som jag har förfäktat, att man icke skall göra en isolerad nedrustning — så är det ju tillvägagångssättet för en sådan allmän avrustning som vi nu diskutera. Och jag har litet svårt att förstå den tankegång, som företrädes av herr Hansson. Han ville, att den delegation, som skall skickas ned till Genève, skall vara av större omfattning. Jag tror tvärtom, att ju större den är desto svårare blir det för den, att klara av sakerna där nere. En stor

Ang. anslag för en internationell nedrustnings-konferens. (Forts.)

delegation gagnar man icke saken med. Det föreföll, som om herr Hansson menade, att i Genève skulle sitta vissa personer, som vore tillsatta av regeringen, och vissa andra personer av ett annat slag, också tillsatta av regeringen, men företrädande olika åskådningar i riksdagen, som skulle verka som pådrivare för nedrustningen överhuvud taget. Men hur kommer detta att gå till i praktiken, när de stora frågorna komma upp där nere. Ty herr Hansson kallade visserligen frågorna små och sade, att det var detaljfrågor, fast att han medgav mycket stora detaljfrågor. Det är ju i själva verket betydande frågor, som komma upp.

Vem är det då, som skall avgöra? Det är väl hemma i Sverige, vi skola avgöra. Det är väl här regeringen finnes. Den sitter väl icke i Genève. Den har kanske en representant i Genève i utrikesministern, men här hemma sitter regeringen själv, och här hemma sitta utrikesnämnden och riksdagen. Det är här frågorna avgöras. Icke har man någon nytta — så vitt jag kan begripa — av att skicka ut en sådan vidlyftig delegation. Man har i stället olägenheter av den, ty det är alldeles givet, att när en större samling människor råkas där nere, kunna de enskilda meningsriktningarna hos representanterna för ett land icke underlåta att tränga fram till motsvarande meningsriktningar bland andra länders representanter. Och på detta sätt blir det icke någon sammanhållning i denna delegation, om den nämligen är sammansatt på föreslaget sätt. Delegationen bör naturligtvis vara ett uttryck för vad Sverige vill i denna fråga, d. v. s. så vitt möjligt representera olika åskådningar och ha sina direktiv härifrån Stockholm, ifrån regeringen efter utrikesnämndens hörande, eventuellt efter riksdagens hörande. Men därifrån är ju steget mycket långt till att man skall ha vad jag vidhåller att kalla för ett parlamentariskt utskott, som skall sitta nere i Genève vid sidan av andra representanter från vårt land, som skola deltaga i själva förhandlingarna.

Herr **Engberg:** Herr Andersson i Stockholm gjorde gällande, att det rätta tillfället att diskutera den politik, som bör föras vid avrustningskonferensen, hade varit, när vi här i kammaren behandlade den kommunistiska motionen, vari krävdes, att man skulle ansluta sig till det förslag, som framlagts av den ryska sovjetregeringen. Nu liksom då vill jag säga, att det hade varit hopplöst att anknyta just till den motionen, ty den var så oklar, så oredig i sina yrkanden, att den icke kunde utgöra ett underlag för något beslut.

Men jag skall be att få passa på att interpellera hans excellens herr utrikesministern: Kan riksdagen få tillfälle att få del av regeringens riktlinjer för den politik, regeringen har för avsikt att föra i Genève — d. v. s. riksdagen samlad? Är det möjligt för regeringen att före riksdagens avslutande i år lämna riksdagens kamrar en redogörelse för den politik, som regeringen tänker föra? I annat fall vill jag fästa uppmärksamheten på att denna delegation kommer att bliva vald och få sina direktiv fastställda, innan det blir möjligt — såvitt jag kan förstå — för riksdagen att taga upp dem igen. Konferensen börjar nämligen den 2 februari, och vi samlas här den 10 januari. Är det regeringens avsikt att hålla direktivfrågan öppen till dagarna mellan den 10 januari och den 2 februari, eller är det till äventyrs så, att regeringen redan har direktiven så klara, att vi, innan vi skiljas i år, kunna få del av dessa. Jag anser det vara av vikt, att vi få veta det.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena friherre **Ramel:** Herr andre vice talman! Jag vill först framhålla, att därest det blir jag, som skall taga befattning med detta ärende, jag givetvis skall låta mig angeläget vara att vid tillsättandet av den svenska delegationen till nedrustningskonferensen i Ge-

Ang. anslag för en internationell nedrustningskonferens. (Forts.)

nève tillse, att riksdagen på lämpligt och betryggande sätt blir representerad. Icke heller har jag någonting att invända mot att efterkomma utskottets antydan om lämpligheten av att i ärendet höra utrikesnämnden.

Det är även möjligt, att man får taga hänsyn till vad en talare i första kammaren anförde, nämligen att delegationen bör bliva på så sätt sammansatt, att icke indiskretioner därav kunna befaras. Det synes mig icke lämpligt att nu besvara de frågor, som ställts till mig rörande luftkriget o. dyl. Det är klart att sådana frågor kunna komma upp och ingående dryftas, och jag finner det av herr Hansson i Stockholm gjorda uppslaget mycket beaktansvärt. Jag har funnit det önskvärt, att i god tid den delegation, som skall sändas, utses, så att denna kan sätta sig i förbindelse både med försvarsberedningen och regeringen. Och det är givet, att regeringen kommer att noggrant överlägga i dessa viktiga frågor både med försvarsberedningen och utrikesnämnden. Det är givet att jag även kommer att, om anledning därtill förekommer, överlägga med riksdagen därom. Men det är sannolikt, att det kommer att bliva inför stängda dörrar, ty det är icke möjligt att låta hela världen veta, vad man förhandlar i denna sak utöver de mer allmänna riktlinjerna. Det är säkerligen icke något annat land, som kommer att öppet diskutera dessa instruktioner. Jag har förut haft tillfälle att i första kammaren närmare ingå på denna konferens och att där redogöra för ärendet. Det blev i första kammaren, jag kom att göra detta, emedan saken först behandlades där. Då tiden är långt framskriden finner jag det icke lämpligt att närmare upprepa mitt anförande, men, herr andre vice talman, jag vill säga att, ehuru instruktionerna ännu icke kunna vara i detalj fullbordade, är Sveriges ställning vid den blivande nedrustningskonferensen i ett avseende redan nu klar: Det är självfallet, att den svenska delegationen vid denna konferens kommer att insätta alla krafter på att vid konferensen skall uppnås ett så fruktbringande resultat som möjligt. Sverige har allt intresse av att den allmänna rustningsnivån i världen och särskilt i Europa nedbringas så långt, som det överhuvud taget är möjligt. Sverige har ju också redan nu för sitt eget vidkommande vidtagit åtgärder på nedrustningens väg, som icke torde äga sin motsvarighet, om man går utanför de skandinaviska länderna. Från Sveriges sida komma med all säkerhet inga hinder att läggas i vägen för nedrustningskonferensens arbete. Den svenska insatsen bör och kommer också säkerligen att bliva helt positiv. Härmed vare dock ingalunda sagt, att icke också den synpunkten bör hållas för ögonen, att nedrustningskonferensens uppgift är att åstadkomma en *allmän* nedskrivning och begränsning av rustningarna. Ett resultat, som endast innebure, att exempelvis de skandinaviska ländernas handlingsfrihet bundes, och övriga länder kvarstode topprustade, skulle säkerligen icke bidraga till en förbättring av det mellanfolkliga läget i världen. Den tid, som återstår, innan nedrustningskonferensen skall sammanträda, kommer givetvis att i alla länder användas för ett så noggrant förberedande av förhandlingarna, som är möjligt, måhända också för underhandskonversationer mellan skilda stater och statsgrupper. Ännu är det därför för tidigt att söka mera i detalj diskutera de föreliggande problemen eller angiva mera detaljerade riktlinjer för Sveriges ställningstagande. Så mycket är emellertid klart, att det svenska förberedelsearbetet måste och kommer att ske i intimt samarbete med riksdagen och dess vederbörande organ.

Jag vill sluta detta mitt anförande med uttryckandet av en förhoppning, att alla goda krafter i alla länder måtte anspännas för att bringa den förestående konferensen till ett lyckligt slut. Men jag vill också samtidigt varna för att liksom sätta allting på ett kort och säga, att om denna första allmänna nedrustningskonferens icke omedelbart skulle leda till ett önskvärt resultat, är därmed gärdet upprivet, Nationernas förbunds saga all och den svartaste pessi-

Ang. anslag för en internationell nedrustnings-konferens. (Forts.)

mism berättigad. Det allmänna nedrustningsproblemet är så svårlöst, så genomgripande, så ömtåligt, att man får bereda sig på tillfälliga bakslag och misslyckanden. Men finnes den goda viljan och tålamodet, skall ändock till sist förnuftet segra.

Herr **Engberg:** Herr talman! Jag ber att få konstatera att hans excellens utrikesministern sade att han icke hade lust att upprepa sitt anförande för andra kammaren. Det heter i riksdagsordningens första paragraf, att kamrarna äro med varandra likställda i alla förekommande frågor. Vad utrikesministern sade i första kammaren har jag icke haft tid att följa med, ty jag har icke varit i första kammaren, utan jag har suttit och hört på den debatt, som i dag förts här i denna kammare. Nu har jag emellertid fått erfara, att regeringen kommer eventuellt, om därtill anledning gives, som orden föllo, inför lyckta dörrar informera riksdagen. Jag förstår icke vad det där hemlighetsmakeriet skall tjäna till. Jag har inte begärt, att man skall få höra vilken taktik, regeringen tänker använda, men vad jag har ansett är, att vi böra få veta i riksdagen, vilka mål regeringen sätter sig före vid denna avrustningskonferens. Det diskuteras, herr utrikesminister, inför öppen ridå vid avrustningskonferensen i Genève, men den svenska riksdagen skall hålla hemliga sammanträden för att få veta något sådant. Det är däremot jag vill reagera.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Ang. vissa arbeten å Karlstens fästning.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnads- och ändringsarbeten för skeppsgossekårens i Marstrand förläggning i Karlstens fästning.

Ordet begärdes därvid av

Herr **Holmgren,** som anförde: Herr talman! Jag har icke deltagit i statsutskottets realbehandling av denna fråga, men hade jag det gjort, skulle sannolikt detta utskottsbetänkande varit åtföljt av en blank reservation från min sida. Bland flottans officerare och de marina myndigheterna har på sista tiden allt mer och mer börjat utkristallisera sig den uppfattningen, att den nuvarande organisationen av skeppsgossekåren icke är den allra lyckligaste för att kåren skall kunna motsvara sitt syfte. I all synnerhet vill det förefalla, som om man numera börjat bliva ganska enig därom, att skeppsgossarna icke lämpligen böra förläggas på olika kårer, utan sammanföras till en enda kår med förläggning vid flottans huvudstation. Under sådana förhållanden måste man ju säga sig, att det kan ifrågasättas, huruvida riksdagen — just när frågan om marstrandskårens förläggning eller rättare sagt om marstrandskårens existensberättigande är under diskussion — bör bestämma att anslag till så pass stort belopp, som här är föreslaget, bör utgå. Nu är emellertid saken den, att förläggningsförhållandena i Marstrand äro av den art, att ett snart ingripande är av nöden, och då därtill kommer, att man knappast kan påräkna, att frågan om marstrandskårens förflyttning eller indragning kan bliva högaktuell ännu på åtskillig tid framåt, vill jag för min del icke motsätta mig, att riksdagen beviljar detta anslag, men jag har ansett mig böra peka på dessa förhållanden, så att riksdagen, när riksdagen går att besluta i frågan, icke är främmande för de tankar, som jag velat giva uttryck åt.

Jag har sålunda, herr talman, icke anledning till annat yrkande än om bifall till statsutskottets hemställan på denna punkt.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 8.

I fråga om arbetstiden för vissa biträden vid garnisonssjukhusen.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 101, i anledning av väckt motion om begränsning av arbetstiden för kokerskor, köksbiträden och städerskor vid garnisonssjukhusen yttrade:

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr förste vice talman! Jag skall på grund av den sena timmen icke upptaga kammarens tid med någon längre argumentation i den här frågan, men jag kan icke underlåta att framhålla några synpunkter.

När man för betydande grupper av arbetare i landet införde den lagstadgade regleringen av arbetstiden, betraktades det som ett ganska gott framsteg. Man kom ju till slut så långt, att högerregeringen föreslog, att denna lagstiftning skulle bliva ytterligare gällande. Vid vissa statens arbetsplatser föreligger emellertid ganska betydande skillnad mellan den i lag föreskrivna arbetstiden för arbetare i allmänhet och den tid, som gäller t. ex. för de befattningshavare eller arbetaregrupper, varom det här är fråga. Innan jag väckte min motion, hade jag haft tillfälle att utreda frågan om en förkortning av arbetstiden på detta område och att förhandla med vederbörande förvaltningsmyndigheter om den saken. Det framhölls därvid från förvaltningsmyndigheternas sida, att de saknade möjligheter att genomföra en begränsning av arbetstiden. Frågans lösning vore beroende av om riksdagen eller Kungl. Maj:t ställde erforderliga medel till förfogande. Då saken låg till på det sättet, insåg jag ju slutligen, att enda vägen här var att föra fram förslag till riksdagen om att öka anslaget så att den arbetstid, som gäller för andra arbetare här i landet, också kan införas för dem, varom här är fråga. Jag ber i det stycket få erinra om — utan att ge mig in på frågan om 48 timmars arbetsvecka även för sjukvårdspersonalen — att vad som här föreslagits endast berör den s. k. ekonomipersonalen, d. v. s. kokerskor, köksbiträden och städerskor. Visserligen kallar man en del av dessa för sjukhusbiträden, men deras verksamhet består i själva verket i städerskearbete, vilket även framgår av den tabell, som återfinnes på sid. 11 i utskottets utlåtande, ty där finnas medtagna endast två städerskor i uppgifterna från alla dessa sjukhus. Det är ju uppenbart att man behöver flera städerskor och att sålunda de sjukhusbiträden, som stå upptagna i tabellen, i själva verket äro städerskor. När man tittar på den tabell, som är fogad vid statsutskottets utlåtande, visar det sig, att bland kokerskorna finns en del, som ha 58 timmars arbete på en vecka, en del ha 63 timmar, en del 70 timmar, en del 87 timmar och en del 83 timmar i veckan. Beträffande biträdande kokerskor och underkokerskor råder samma förhållande. En del ha 87, en del 83 arbetstimmar i veckan. Beträffande köksbiträden varierar tiden ungefär på samma sätt och likaså för sjukhusbiträden, ehuru de icke uppnå den högsta tiden, som är 87 timmar i veckan. Medeltalet blir för de arbetare, som här är fråga om, något över 65 timmar i veckan. I tabellen har angivits, hur lång arbetstid som förekommer. Räknar man ut arbetstiden för hela antalet befattningshavare, så visar det sig, att man för närvarande tager ut 5,104 timmar per vecka. Jag har föreslagit, att man skulle öka antalet befattningshavare tillräckligt för att arbetstiden skulle kunna nedbringas till 48 timmar i veckan. I tabellen har angivits, att personalökningen skulle bliva 37 stycken. Personalen skulle komma att utgöra sammanlagt 115 personer. Om befattningshavarnas antal utgör 115 och arbetstiden 48 timmar i veckan, får man en sammanlagd arbetstid av 5,520 timmar eller icke mindre än 416 timmar mera i veckan än för närvarande. Hur hänger detta ihop? Är det meningen, att befattningshavarna väntas komma att arbeta med mindre intensitet, om personalen ökas och arbetstiden förkortas? Eller förhåller det sig så, att man uppgivit för kort arbetstid, då man lämnat uppgifter om den nuvarande arbetstiden?

I fråga om arbetstiden för vissa biträden vid garnisonssjukhusen. (Forts.)

Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på de uppgifter, som i tabellen lämnas beträffande köksbiträden i Boden. Vid garnisonssjukhuset i Boden finnas f. n. 3 köksbiträden med en arbetstid av 77 timmar i veckan per befattningshavare. Skulle man genomföra 48 timmars arbetstid i veckan, så skulle man enligt tabellen nödgas öka antalet köksbiträden med icke mindre än 9 stycken. Man skulle alltså då ha 12 i stället för 3. Den sammanlagda arbetstiden skulle ändras från 231 till 576 timmar i veckan. Det skulle vara intressant att veta, hur statsutskottet verkställt sin granskning av de uppgifter, som på detta sätt ställts till utskottets förfogande och vad utskottet har kommit till för resultat vid sin granskning av de från vederbörande myndigheter lämnade uppgifter. Statsutskottet har icke gjort någon invändning mot dessa uppgifter. Jag förmodar, att herr Holmgren svarar för utskottet i detta avseende, men varken herr Holmgren eller någon annan synes hava haft något att invända mot de uppgifter, som lämnats. Förutsätter man, att den nuvarande arbetstiden är längre än som angivits eller anser man, att om befattningshavarna få 48 timmar i veckan, så komma de att arbeta så mycket mindre, att man måste beräkna en arbetstid av sammanlagt 576 timmar för vecka för köksbiträdena i Boden i stället för nu endast 231 timmar i veckan. Jag förmodar, att statsutskottet gör anspråk på att äga auktoritet, när det gäller en sådan här fråga. Jag antar, att utskottet är i stånd att lämna en enskild okunnig kammarledamot tillfredsställande upplysningar om vad i det stycket förekommit! När utskottet sagt, att utskottet förväntar, att vederbörande myndigheter vidtaga de åtgärder, som kunna anses erforderliga och möjliga i det av motionären angivna syftet, skulle jag till utskottet vilja ställa frågan, vilka möjligheter myndigheterna i detta avseende ha. I det yttrande, som är bifogat utskottets utlåtande, ha myndigheterna tillkännagivit, att det hela egentligen är en anslagsfråga och beroende på vilka medel, som ställas till myndigheternas förfogande. Då riksdagen är den anslagsbeviljande myndigheten, finns det ingen annan väg att gå, än att riksdagen beslutar en erforderlig ökning av anslaget, för att myndigheterna överhuvud taget skola kunna komma någonstans. Jag har här i min hand en skrivelse, som ställts till det förbund, till vilket denna personal är ansluten, en skrivelse, som är undertecknad av chefen i arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse och en del honom underlydande tjänstemän. I denna skrivelse tillkännager man för det första att arbetstiden är längre, än den som förekommer vid andra sjukhus här i staden — skrivelsen gäller speciellt garnisonssjukhuset i Stockholm. Det säges vidare, att chefläkaren upprepade gånger gjort framställning till Kungl. Maj:t om ökat anslag för att kunna anställa erforderlig personal och alltså minska arbetstiden, men dessa framställningar ha icke vunnit Kungl. Maj:ts bifall. Jag vet då icke vad myndigheterna, om man därmed avser sjukhusledningen eller arméförvaltningen, ha för möjlighet att något åtgöra, ty i samma skrivelse säger arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse följande: »Då sjukvårdsstyrelsen sålunda saknar befogenhet att ingå avtal, som kunna föranleda kostnader, utöver vad som i stat eller genom Kungl. Maj:ts särskilda beslut anvisats för sjukhuset, lära förhandlingar i ämnet icke kunna föranleda till något resultat.» Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse betraktar sig alltså som tämligen oförmögen att göra något i den här frågan. Enligt samma skrivelse har Kungl. Maj:t funnit sig icke böra bifalla framställning om ökning av personalen och under sådana förhållanden finns det ingen annan möjlighet än att vända sig till riksdagen med begäran, att riksdagen skall anslå de medel, som äro erforderliga. Förslaget härom har utskottet avfärdat med det allmänna uttalandet, att utskottet förväntar, att myndigheterna komma att göra vad som är erforderligt. Man talade för någon tid sedan mycket från socialdemokratiskt håll om att det borde sättas i gång en utredning angående frågan om arbetstiden i det husliga arbetet. Jag delar till fullo den uppfattnin-

I fråga om arbetstiden för vissa biträden vid garnisonssjukhusen. (Forts.)

gen, men i detta ärende föreligger utredning om att personal, anställd i statens tjänst, anlitas ända till 87 timmar i veckan och med en avlöning av i vissa fall 23 öre per timme. Det har utskottet haft möjlighet att räkna ut. Utskottet har i sin tabell uppgift såväl angående kostnaderna för respektive arbetslöner som angående arbetstiden. Jag måste uttrycka min förvåning över att man från socialdemokraternas i utskottet sida icke ens kostat på sig en reservation till förmån för åtgärder för förkortning av arbetstiden för den personal i statens tjänst som måste arbeta 87 timmar i veckan. Jag tycker det skulle legat i linje med den reformvilja, man eljest talar om att på detta område realisera. Den borde kommit till uttryck beträffande personer, anställda i statstjänst, beträffande vilka riksdagen har beslutanderätt. Då det här sagts, att myndigheterna skulle komma att ingripa på sätt, som komme att verka i tillfredsställande riktning, skall jag tillåta mig att till hans excellens herr statsministern i egenskap av försvarsminister ställa frågan om det är att förvänta några åtgärder från regeringens sida för att bringa ned arbetstiden för personal, anställd vid garnisonssjukhusen, så att den åtminstone icke blir längre än vad som förekommer för andra liknande personalgrupper vid andra sjukhus.

Här har i utskottets utlåtande talats om konsekvenser bl. a. för landstingen. Jag kan inte förstå den socialdemokratiska ståndpunkten, att man icke skulle kunna vara med om att medverka till en minskning av arbetstiden för statens personal därför, att arbetstiden skulle kunna komma att vid landstingens sjukhus nedbringas till 48 timmar i veckan.

Då jag finner det hopplöst att i denna fråga ställa ett yrkande mot ett enhälligt statsutskott, skall jag icke försöka det. Jag har emellertid velat tillkännagiva dessa synpunkter, och jag ber att få uttala min förvåning över den behandling av frågan, som kommit till uttryck i statsutskottets utlåtande.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Holmgren:** Herr talman! Utöver vad utskottet anfört synes det icke vara mycket att säga ifrån utskottets sida i denna fråga, och av samma anledning, som föranledde den siste ärade talaren att i början av sitt anförande *utlova* att bliva mycket kortfattad, så vill jag för min del *bliva* det, och jag yrkar sålunda under åberopande av vad utskottet anfört bifall till dess hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 102, i anledning av väckta motioner om tillfällig löneförbättring åt vissa militära beställningshavare; och

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande vissa avlöningsanslag under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1931/1932 till undervisningsanstalterna för sjöfart jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. anslag för fartygsbefälets praktiska utbildning.

Punkten 8, angående anslag för fartygsbefälets praktiska utbildning.

Uti en till riksdagen avlåten, den 20 februari 1931 dagtecknad proposition, nr 124, hade Kungl. Maj:t under punkten 7 föreslagit riksdagen att för praktisk utbildning av däcksbefäl för den svenska handelsflottan för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra reservationsanslag av 10,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen:

nr 231 inom första kammaren av herrar *Karl Andreas Andersson* och *Sundberg;*

nr 379 och 380 inom andra kammaren av herr *Ström m. fl.;* och

nr 388 inom sistnämnda kammare av herr *Osberg m. fl.*

I de av herr *Ström m. fl.* väckta motioner hade föreslagits, i motionen nr 379, att riksdagen måtte besluta anslå 25,000 kronor, att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande, för att användas till att understödja maskinbefälselevernas praktiska verkstadsutbildning, enligt de riktlinjer, som i motionen angivits, samt i motionen nr 380, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid fastställandet av nya författningsföreskrifter för navigationsskolorna och ny befälsförordning fordringarna angående segelfartygsutbildning för erhållande av sjökaptens-, styrmans- och skepparbrev av 1:a klass, respektive inträde i styrmans- och skepparklass vid navigationsskolorna måtte slopas utom för dem, som önskade erhålla befälsbrev för förande av segelfartyg.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte för praktisk utbildning av däcksbefäl för den svenska handelsflottan för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra reservationsanslag av 10,000 kronor;

b) att motionen I: 231 måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört;

c) att motionen II: 379 icke måtte vinna riksdagens bifall;

d) att motionen II: 380 likaledes icke måtte av riksdagen bifallas; och

e) att motionen II: 388 måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört.

Vid punkten 8 mom. b) av utskottets hemställan hade reservation avgivits av herrar *Widell* och *Törnkvist* i Karlskrona.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Ström:** Herr talman! Jag har väckt ett par motioner i denna fråga, som utskottet avstyrkt. De skäl, som utskottet angivit för sin ståndpunkt, äro emellertid sådana, att de föranleda en gensaga.

Ang. anslag för fartygsbefälets praktiska utbildning. (Forts.)

Utskottet säger, att så länge som möjlighet till utbildning på segelfartyg föreligger, kravet på dylik tjänst också bör upprätthållas. Jag tycker man kan finna av utskottets egen motivering och de förslag som det kommit med att dessa möjligheter icke längre förefinnas. Inte kan man väl säga, att dylika utbildningsmöjligheter föreligga, när man under en annan punkt i utlåtandet måst gå in för att segelfartygens tontal skall minskas från det nu föreskrivna 100 bruttoton till 30 bruttoton för att bereda större lättnader till segelfartygsutbildning, varjämte man föreslår att bereda friplatser åt obemedlade elever å större och mindre segelfartyg. Vidare kommer utskottet fram till att man behöver 58,900 kronor i anslag för att understödja den praktiska utbildningen å segelfartyg.

Jag kan då icke finna, att möjligheter till utbildning äro tillfinnandes i sådan utsträckning, att man bör bibehålla ifrågavarande tjänstgöring. Jag bestyrkes ytterligare i denna min uppfattning, när jag tager del av de siffror, som kunna anföras beträffande möjligheterna för sjömän att erhålla hyra på segelfartyg. Jag har här i min hand statistiska uppgifter från Göteborg, som ju är landets största hamn, och dessa visa, att av 2,226 sjömän, som under år 1928 mönstrat, är det endast 11 stycken som mönstrat på segel- och pråmfartyg. Man förstår då, att det icke är stora möjligheter för sjöfolket att erhålla dylik praktisk utbildning. Siffrorna för år 1929 visa precis samma tendens. Det är 2,187 sjömän, som mönstrat ut från Göteborgs hamn, och av dessa är det icke mer än 13, som mönstrat på segel- och pråmfartyg. Fördelningen mellan pråm och segelfartyg känner jag icke till och det inverkar knappast. Det finns under sådana förhållanden inga möjligheter för de sjömän som skola utbilda sig till befäl, att erhålla den utbildning på segelfartyg som fordras för inträde vid navigationsskolorna.

Utskottet hänvisar till stöd för sitt yrkande till 1930 års navigationsskolesakkunnigas betänkande. Jag har punkt för punkt gått igenom detta betänkande men kan icke finna, att man där framlägger några starka sakliga skäl för bibehållandet av denna utbildning. Man hävdar, att bland befälskåren är den uppfattningen gällande, att en sådan utbildning är lämplig. Ja, jag förstår ju väl, att de, som redan ha utbildats på detta sätt, kunna ha ett kårintresse av att det i fortsättningen icke blir alltför många, som beredas lättnader i utbildningsavseende; alltså kan man på detta sätt stänga vägen för dem som senare skola utbildas till befäl. Men jag kan icke inse, varför det allmänna skulle understödja detta kårintresse och varför man skulle fastställa bestämmelser, som göra det möjligt för ifrågavarande grupp att kringgärda sig på sätt som här föreslagits.

Man har vidare hänvisat till att det bland sjöfolket finnes en så att säga segelfartygsmättad stämning, och det är naturligtvis riktigt, att de som fått sin utbildning på segelfartyg i regel äro böjda för att något överskatta denna utbildnings betydelse i det praktiska livet. Men när man anför, att det råder en allmän stämning för att bibehålla segelfartygsutbildningen, tror jag att man är på fel bog, även om vi i vårt land ha en majoritet, som hävdar värdet av denna utbildning — d. v. s. en majoritet bland dem som äro lärare vid navigationsskolorna och de som redan ha utbildats till befäl. Bland dem som icke ha utbildats och bland sjöfolket i gemen, råder det en enhetlig stämning mot sådana bestämmelser, som hindra vederbörande i deras utbildning.

För övrigt finns det en hel del lärare vid navigationsskolorna, som ha den uppfattningen, att segelfartygstjänsten överlevat sig själv. En av de främsta kännarna av denna fråga, numera avlidne föreståndaren för Göteborgs navigationsskola och f. d. medlem av denna kammare Alexander Thore, uttalar följande, som jag tager mig friheten att återgiva, därför att herr Thore sammanfattat de uppfattningar, som förefinnas i stora sjöfartskretsar, på ett synnerli-

Ang. anslag för fartygsbefälets praktiska utbildning. (Forts.)

gen lyckligt sätt. Han säger: »Någon vidlyftigare argumentering för eller emot bibehållande av den för befälsbehörighet inom handelsflottan nu obligatoriska segelfartygstjänsten vill jag här icke inlåta mig på. Saken är utdebatterad; för segelfartygsentusiasterna har det blivit en trosartikel att borttagandet av segelfartygstjänsten skulle beteckna fartygsbefälsutbildningens förfall. Jag hör emellertid icke till det slaget gammaltroende. Vilka åsikter man än må ha om segelfartygstjänstens värde ur utbildningssynpunkt, så kvarstår i allt fall det faktum, att segelflottan med snabba steg går sin förintelse till mötes. Det synes vara lika omöjligt att blåsa ett ekonomiskt självständigt liv i densamma som att väcka liv i Carl XII. Framställningen till årets riksdag beträffande utbildande av handelsflottans befäl går ju också ut på att genom subventioner av allmänna medel samt genom bidrag från de utbildningssökande själva skapa ett existensberättigande åt segelfartygen, som förnekas dem med hänsyn till deras eget värde som transportmedel. Att vad som på denna väg eventuellt kan erhållas är otillräckligt för att göra driften ekonomiskt lönande, än mindre förslår till förnyelser och restaureringar av vår ägande ganska ålderdomliga segelflotta, det vet var och en som har inblick i saken. Det hela kommer att sluta med att staten tvingas att sätta upp ett lasarett för att hålla liv i gamla segelfartyg, en antagligen i längden ganska dyrbar affär.»

Så uttalar sig en av de förnämste sakkunnige på detta område. Detta visar ju ändå, att man på sina håll även inom dessa kretsar har klart för sig, att det icke i fortsättningen kan gå att upprätthålla kravet på segelfartygsutbildning, om man icke skall stänga utbildningsmöjligheterna för de unga sjömän, som vilja utbilda sig till befäl. I andra länder har man också för många år sedan slopat dylika bestämmelser. I England gjorde man detta för 30 år sedan, och det vore väl då på tiden att vi här i Sverige reviderade dessa bestämmelser och sålunda följde den stora sjöfartsnationen Englands exempel. I Norge, som också är en stor sjöfartsnation, borttog man kravet på segelfartygsutbildning för många år sedan, och de flesta andra nationer ha också slopat detsamma, så att det återstår knappast mer än nationerna kring Östersjön, som upprätthålla kravet på den utbildningen. Vad skall det då tjäna till, att, när man nu skall gå in för en omläggning på området, bibehålla dessa gamla bestämmelser? Tidigare hade man ju den förklaringen, att man icke ville ändra dem förrän de navigationsskolesakkunniga framlagt sitt förslag i dess helhet, men nu när hela frågan är under omprövning, finns det icke någon anledning att fortfarande bibehålla sådana ålderdomliga bestämmelser. Hittills har man haft möjlighet att tillämpa dem endast genom ett omfattande licenssystem.

Vilka segelfartyg är det nu, som man kan påräkna för en sådan utbildning? Jo, man har de fullriggade segelfartygen, som finnas i vårt land, men dem kan man räkna på handens fingrar; de räcka sålunda icke. Men några andra segelfartyg, som äro tvärriggade, är det heller icke gott att uppdriva; de utgöra ett synnerligen litet antal. Då får man i övrigt använda sig av sådana fartyg som skonare etc., men dessa ha i stort sett samma segelställ, som varje söndagsseglare begagnar. Om nu t. ex. fiskarpojkar, som redan vid 8 à 10 års ålder farit till sjöss på segelfartyg och hållit på i många år och sedan mönstrat ut på ångfartyg och, efter att ha samlat ihop litet pengar, tänka läsa och taga examen, kunna de icke få detta, eftersom de icke ha någon segelfartygstjänst enligt förordningens bestämmelser. Man tvingar alltså dessa fiskarpojkar, som levat på sjön hela sitt liv, att fara som resande stuveriarbetare på någon lastdragare under tolv månader, kanske nästan gratis, för att få den segelfartygspraktik, som de hade långt innan de kommo ombord på ett sådant fartyg. På dessa fartyg använder man vederbörande till nio tiondelar som stuveriarbetare, ty båtarna draga låt oss säga cement- eller stenlaster mellan hamnar på korta avstånd och begagna sig i regel av sina hjälpmotorer vid transporterna.

Ang. anslag för fartygsbefälets praktiska utbildning. (Forts.)

Under sådana förhållanden verkar det rätt egendomligt att bibehålla kravet på segelfartygspraktik. Men än egendomligare blir det, om vi sedan komma över till bestämmelserna om vilka fartyg som må räknas som segelfartyg. Om en fiskebåt icke förändras på något sätt och alltså fortfarande har samma tontal och samma segelarea men förskaffat sig en motor, som är t. ex. 5 hästkrafter starkare, duger båten icke för segelfartygsutbildning längre utan räknas då som motordrivet fartyg. På detta sätt ha de flesta fiskefartyg kommit utanför, ty i den hårda konkurrensen måste de givetvis skaffa sig starkare motorer och räknas som sagt sedan icke som segelfartyg längre, fastän seglen och båten i övrigt äro av samma beskaffenhet som tidigare. Jag tycker, att detta är fullkomligt abderitiska förhållanden. Jag har några intyg här, som visa — jag skall icke läsa upp dem på grund av den långt framskridna tiden — att personer, som farit på fiskefartyg och skött dessa under 10 à 15 år, icke kunna erhålla skepparebrev att föra sitt eget fartyg, därför att de icke kunna förklaras behöriga på grund av att de sakna segelfartygsutbildning.

Det har sagts från utskottets sida, att det vore äventyrligt att slopa segelfartygsutbildningen därför att denna vore bättre än utbildning på andra fartyg. Om man nu vill prova den saken, är det endast att gå med på min motion; jag har ju fordrat, att vederbörande skola ha rätt att vinna inträde vid navigationsskolorna även om de icke farit under 12 månader på segelfartyg. Om då segelfartygsutbildningen ger något företräde, komma de som förvärvat denna att klara sig bättre i konkurrensen, de bli mera efterfrågade och kunna således erhålla bättre platser och större förtjänster. Men detta vågar man icke gå med på, ty man vet, att den praktiska erfarenheten skall visa, att något dylikt företräde för segelfartygsutbildade icke förefinnes. Därför vill man icke låta frivilligheten avgöra denna sak utan kräver absoluta bestämmelser, som förhindra andra än de som fylla dessa fordringar att söka inträde vid navigationsskolorna. Jag kan icke anse, att det är riktigt att sätta upp dylika skrankor, som för det första äro omotiverade och för det andra äro opraktiska — skrankor, som man som sagt rivit i andra länder för 30—40 år sedan. Vad skall det icke kosta staten i fortsättningen? Redan nu begär man 58,900 kronor för ändamålet, men i och med att segelfartygen försvinna — och det göra de i allt hastigare takt — kommer denna summa att ökas undan för undan, och till slut måste staten underhålla en mängd gamla segelfartyg för att bereda möjlighet till utbildning.

Jag har vidare motionerat om ett anslag å 25,000 kronor för tillgodoseende av praktisk verkstadsutbildning för maskinister. Det är bevisbart, att det icke finnes någon brist på fartygsbefäl men väl på maskinister. Nu har utskottet gått in för att man lämnar 58,900 kronor till understöd för den praktiska utbildningen av fartygsbefäl, men de 25,000 kronor, som jag begärt för praktisk verkstadstjänst för maskinister, yrkar man avslag på. Bristen på maskinister har förklarats bero på — och detta har samtliga sakkunniga varit eniga om — att vederbörande ej kunna erhålla den verkstadsutbildning som erfordras. Skulle det då icke vara lämpligare att ge ett litet understöd på den punkt, där den största bristen råder och där det finnes behov för en sådan utbildning?

Ja, herr talman, med det jag nu anfört har jag velat understryka det fullständigt oriktiga i att handla på det sätt som utskottet föreslår gentemot dem som utbilda sig till fartygsbefäl. Man tvingar dem att utbilda sig i andra länder, då de icke kunna uppfylla de fordringar, som man uppställer här. Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till de av mig väckta motionerna angående ifrågavarande praktiska utbildning av sjöfolk.

Med herr Ström förenade sig herr *Höglund* i Göteborg.

Ang. anslag för fartygsbefälets praktiska utbildning. (Forts.)

Herr **Holmgren:** Herr talman! I anledning av den framskridna tiden skall jag i någon mån söka koncentrera mitt anförande, så att det blir kortare än den föregående talarens.

Han framhöll här nyss, att man från fartygsbefälets sida tycks hålla mycket starkt på segelfartygsutbildning, och häri ville han se ett utslag av något slags kåranda eller fackföreningstaktik; det skulle gälla sålunda att bevara ifrågavarande platser åt ett fåtal. Jag tror, att han gör fartygsbefälet alldeles orätt, när han ser deras ståndpunktstagande ur den synpunkten. Jag anser, att man i stället på det hållet varit besjälad av en mycket stark ansvarskänsla, när man uppställt detta krav. Ett faktum är nämligen, att segelfartygsutbildningen på ett alldeles särskilt sätt framkallar och utvecklar de sjömannaegenskaper, som måhända i farans stund kunna bliva avgörande för ett fartygs existens. Vi ha inom vår handelsflotta åtskilliga stora fartyg, som gå med hundratals passagerare ombord mellan exempelvis Göteborg och Amerika. Jag anser, att man bör betänka sig ganska länge, innan man beslutar sig för att taga bort en utbildning, som faktiskt kan tjäna till att vid något tillfälle rädda ett sådant fartyg från undergång. För min del håller jag före, liksom alla gamla sjömän, att något jämförligt med segelfartygsutbildningen kan man icke få på andra fartyg.

Jag vill icke framställa något yrkande, eftersom jag icke deltagit i handläggningen av denna fråga i utskottet.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Jag skall endast be att, under hänvisning till vad utskottet anfört i sin motivering, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Ström:** Herr talman! Endast ett par repliker till herr Holmgren. Den »fackföreningstaktik», som herr Holmgren påstod att jag beskyllt befälhavareföreningen för att driva, drives naturligtvis också. I annat fall skulle man icke kunna göra gällande, att ifrågavarande utbildning är absolut nödvändig. När det gäller fackföreningar i allmänhet, säger man att det vore bättre om man ginge fram frivilligt; jag tycker då att frivilligheten borde kunna få råda även här, så att man icke inför de bestämmelser, som hindra många från att erhålla utbildning. Är segelfartygsutbildningen av så stort värde, som herr Holmgren hävdar, borde ju detta kunna få prövas i den fria konkurrensen. Men vart skulle en sådan prövning leda? Jo, till samma utveckling, vartill den lett i Norge, England m. fl. länder, där man slopat segelfartygsutbildningen. Man må erinra sig, att halva handelsflottan föres av befäl, som icke erhållit denna segelfartygsutbildning, ja, kanske icke satt sin fot på segelfartyg av ifrågavarande slag. Detta framgår ju utav Sveriges varvsindustriägareförenings uttalande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen till en början framställd proposition på bifall till utskottets hemställan i mom. a) och b) fattade kammaren beslut i enlighet härmed.

Vidare framställde herr talmannen propositioner beträffande mom. c), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i nämnda moment, dels ock på bifall till den av herr Ström m. fl. väckta motionen II: 379; och biföll kammaren utskottets hemställan i detta moment.

Härefter gav herr talmannen beträffande mom. d) propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan, dels ock på bifall till den av herr Ström m. fl. väckta motionen II: 380; och blev utskottets i berörda moment gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Slutligen blev på herr talmannens därå framställda proposition utskottets hemställan i mom. e) av kammaren bifallen.

§ 11.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 105, i anledning av väckt motion angående inlösen i vissa fall av skattefrälseräntor, som varit med jordäganderätten förenade, m. m.;

nr 106, i anledning av väckt motion rörande nedskrivning av vissa lån från torvindustrilånefonden; och

nr 107, i anledning av väckta motioner om sänkning av räntan å lån från vattenkraftslånefonden m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtande, nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i fråga om anslag till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter jämte en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 12.

Ang. en statlig utlåningsfond för uppförande av lantarbetarbostäder.

Vid härpå skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 55, i anledning av väckta motioner om inrättande av en statlig utlåningsfond för uppförande av lantarbetarbostäder, begärdes ordet av

Herr **Petersson** i Lerbäcksbyn, som anförde: Herr talman! Som kammarens ledamöter behagade finna, har jordbruksutskottet icke ingått i sakbehandling av de i detta utlåtande omförmälda motionerna. Anledningen härtill är ju den, att efter det att motionerna väckts och remitterats till jordbruksutskottet, Kungl. Maj:t har — för övrigt samma dag som myndigheterna anbefallts avge yttrande över motionerna — gått i författning om tillkallande av sakkunniga för att inom socialdepartementet biträda med utredning av frågan om lantarbetarnas bostadsförhållanden och därmed sammanhängande ämnen. Vid detta förhållande har utskottet, i likhet med de i ämnet hörda myndigheterna, ansett, att de i motionerna framförda förslagen borde komma under övervägande i samband med den sålunda beslutade utredningen.

För oss motionärer har denna utgång av utskottsbehandlingen icke inneburit någon som helst överraskning. Vi ha ju haft god tid att göra oss förtrogna med att det skulle komma att gå på det sättet, och jag har icke heller för avsikt att mot ett praktiskt taget enhälligt jordbruksutskott yrka bifall till högermotionen. I och för sig är det utomordentligt glädjande, att den socialt betydelsefulla frågan om lantarbetarnas bostadsförhållanden kommer under utredning i sin helhet. Å andra sidan kan jag icke underlåta uttala den meningen, att om utskottet, i stället för att skjuta ifrån sig själva sakbehandlingen av motionerna, hade velat ingå i prövning av de framställda förslagen, hade det icke bort vara omöjligt att på grundval av vår motion komma till ett positivt resultat redan i år. Frågan om uppläggande av en lånefond för lantarbetarbostäder är nämligen icke av den invecklade beskaffenhet, att den i och för sig kräver vidlyftigare utredningar. Socialstyrelsen har uttalat sig för själva saken, och i motionen finnas vissa grundlinjer uppdragna. Myndigheterna hade givetvis, om de ingått i sakbehandling av frågan, kunnat pröva förslagets huvudgrunder, och det hade säkerligen därefter icke överstigit utskottets förmåga att utforma riktlinjerna för den ifrågasatta lånefondens verksamhet så, att därpå kunnat byggas ett beslut av riksdagen. Nu drages i stället denna fråga in i en utredning, vilken av åtskilligt att döma kommer att bli nog så tidsödande, helst som den innesluter jämväl ett så ömtåligt och svårlöst spörsmål som frågan om formerna för bostädernas upplåtande, vilket ju egentligen

Ang. en statlig utlåningsfond för uppförande av lantarbetarbostäder. (Forts.)

är en avtalsfråga och närmast faller inom ramen för den i utsikt ställda stora utredningen om arbetsavtalet.

Jag har, herr talman, icke kunnat uraktlåta att ge uttryck för mina farhågor inför dessa icke önskvärda och väl heller icke avsedda konsekvenser utav Kungl. Maj:ts i övrigt lovvärda utredningsinitiativ, men jag ämnar, såsom jag redan tidigare tillkännagivit, icke framställa något yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till mejerihanteringens förbättrande i organisatoriskt och merkantilt hänseende;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd för främjande av fiske på avlägsna fiskevatten; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Hornborgasjöns sjösänkningsföretag.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

I fråga om avloppsledningar inom Dals-Eds municipalsamhälle.

Härpå föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 59, i anledning av väckt motion om beredande av medel till anläggande av avloppsledningar inom Dals-Eds municipalsamhälle. Därvid yttrade:

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Jag har tillsammans med ett par kamrater på länsbänken väckt en motion med syfte att Eds municipalsamhälle på Dalsland må av markägaren, staten, erhålla bidrag för anläggande av avloppsledningar. Avsikten är icke, att staten skall få någon merutgift för ändamålet. Det är nämligen på det sättet, att markägaren förbundit sig att bidraga för anläggandet av vissa vägar. Detta bidrag har icke av samhället hittills uttagits, och enligt vad det uppgivits för mig, finns det ingen anledning att räkna med, att ett sådant bidrag för avsevärd framtid behöver ifrågakomma. Det skulle alltså närmast vara fråga om ett överflyttande av bidraget för väganläggningar till ett bidrag för avloppsledningar. Utskottet har icke ansett sig kunna tillstyrka motionen, men säger mycket välvilligt, att det tycks finnas visst fog för den framställning motionärerna gjort, fast man anser att saken bör prövas av Kungl. Maj:t. Jag har ingenting att invända mot detta, och det är icke heller därför jag begärt ordet.

Jag har närmast velat yttra mig för att säga ett par ord om den bilaga från domänstyrelsen, som är fogad till utskottets utlåtande. Denna ger en lång historik över förevarande fråga för det lilla municipalsamhällets vidkommande, och jag skulle vilja säga, att denna historik närmast är en lidandets historia. År 1921 fick samhället fastställt sin stadsplan och vissa byggnadsbestämmelser efter sju års väntan. När stadsplanen och bestämmelserna skulle börja tillämpas, visade det sig, att man kom ungefär i samma belägenhet, som det berättas i Skriften om den lille judeynglingen David, som skrudade sig i Sauls krigarutrustning när han skulle möta jätten Goliat; han kunde icke bära upp rustningen. Det var en stadsplan, som mera tog sikte på en medelstor stad, och det var byggnadsbestämmelser, som föreskrevo ett slutet byggnadssätt för en liten ort borta på landsbygden. Efter en rad framställningar gick man in för en mindre reglering av stadsplanen år 1925. Nu, efter ytterligare framställningar, säger domänstyrelsen, att man i år hunnit så långt, att man är på

det klara med att man bör få ännu en ändring till stånd. Man säger, att tomterna på områden, som varit avsedda för öppna och allmänna platser, böra försäljas till bebyggande; man kan nämligen numera förutse, att dessa områden icke komma att tagas i anspråk för sitt ursprungliga ändamål. Vidare inser man, att föreskrifterna om det slutna byggnadssättet icke längre äro lämpliga, utan man är beredd att övergå till fristående byggnadssätt.

I fråga om avloppsledningar inom Dals-Eds municipalsamhälle. (Forts.)

Detta är den första akten av denna lilla historia. Andra akten börjar med att samhället söker skaffa sig en smula rörelsefrihet genom att få de olika bestämmelser i byggnadshänseende, som äro föreskrivna för städerna, tillämpliga på samhället ifråga och på detta sätt få den närmaste kontrollen över byggnadsverksamheten i sin egen hand. I detta syfte har samhället emellertid motarbetats av domänstyrelsen. Domänstyrelsen förklarar nu, att frågan, huruvida denna lilla plats skulle få byggnadsstadgan för rikets städer tillämplig på sig, ligger hos Kungl. Maj:t för avgörande. Styrelsen tillade nästan triumferande: »Så vitt styrelsen kunnat inhämta, är ärendet ännu icke prövat av Kungl. Maj:t, och byggnadsstadgan torde, så vitt nu kan bedömas, icke komma i tillämpning för Eds samhälle under den närmaste framtiden.» Domänstyrelsen kommer sedan fram till ett avstyrkande av vad motionärerna föreslagit, då den ansåg, att ett ordnande med avloppsledningar och dylikt är en angelägenhet, som bör bekostas av de enskilda tomtägarna och i framtiden möjligen av samhället självt. Här förefaller det mig, som om domänstyrelsen gått litet längre än den ur försiktighetens synpunkt borde ha gjort. Jag vill erinra om att det föreligger ett nytt förslag till byggnadsstadga, som om ett par veckor kommer att föreläggas kamrarna. Det finns ingen anledning tro, att riksdagen icke kommer att i huvudsak gilla detta förslag. Där föreskrives det, att municipalsamhällen och köpingar komma under samma bestämmelser som städer på detta område; de få alltså obligatoriskt rätt — eller kanske rättare skyldighet — att tillämpa byggnadsstadgan för rikets städer.

Beträffande det spörsmål, som framställningen i motionen avser och där domänstyrelsen kommit med ett avstyrkande, vill jag erinra om att det föreligger ett förslag till ny stadsplanelag, som likaledes om någon kortare tid kommer att föreläggas kamrarna. I § 53 i denna stadsplanelag stadgas det, att Kungl. Maj:t kan förordna, att markägare under vissa omständigheter icke enbart har skyldighet att släppa till mark till gator och torg och öppna platser utan dessutom kan förpliktas bekosta anläggningar av avloppsledningar och gator. Dessa bestämmelser äro naturligtvis normgivande även om staten är markägare. Vad som kan vara rätt och lämpligt, när äganderätten av marken innehaves av Per, kan ju inte bli galenskap därför att jordinnehavaren i ett annat fall behagar heta Pål. Den framställning som gjorts, ligger sålunda i linje med den nya lagstiftningen på området, och utskottet har som sagt behandlat den välvilligt. Jag anser sålunda, att på grundval av jordbruksutskottets utlåtande bör det finnas goda utsikter för municipalsamhället ifråga, att genom en framställning till Kungl. Maj:t få sina synpunkter på ovan angivna spörsmål beaktade.

Herr **Gustafson** i Kasenberg: Herr talman! När dåvarande innehavaren av åborättshemmandet Västra Ed nr 2 år 1910 avträdde sitt hemman till staten, inom vilket hemman Eds stationssamhälle är beläget, gladde sig de, som då bodde i detta lilla stationssamhälle, ganska mycket åt den saken. Nu, trodde man, skulle området bli ordnat, och de som bodde där, skulle få köpa sina tomter och få en trygg och fri grund för sina boningshus. Deras väntan blev emellertid lång, det har gått mer än tjugu år sedan dess. Visserligen har man fått en stadsplan, men denna gjordes alldeles för dyrbar och storslagen för att samhället skulle kunna fullfölja densamma. Dessutom har staten såsom

I fråga om avloppsledningar inom Dals-Eds municipalsamhälle. (Forts.)

ägare av jorden — det är särskilt domänstyrelsen, som jag riktar denna anmärkning mot — icke velat sätta igång med att anlägga avloppsledningar. Domänstyrelsen anser nämligen, att det är kommunen eller rättare sagt samhället, som självt skall utföra dessa anläggningar. Men det är väl ändå helt naturligt, att den som förvärvar ett jordområde för att där sälja tomter, också måste göra något för att få tomterna sålda. Domänstyrelsens underlåtenhet i detta fall har också visat sig synnerligen olycklig, ty bebyggandet inom själva samhället har stannat av, och man har i stället börjat bygga utanför samhällets gränser. Detta är följden av denna snigelgång, som hela tiden kännetecknat åtgörandena från statens sida med alla dessa beslut och detta gående fram och tillbaka. Inga positiva beslut, som passat samhället, har man fattat, inga besked ha givits.

Nu säger domänstyrelsen, att det säljes så litet tomter, att styrelsen icke kan gå med på att betala avloppsledningar och gator. Ett dylikt skäl är icke bärande, ty om icke något göres för att öka försäljningar av tomter, så är det helt naturligt att någon efterfrågan efter tomter icke kan förväntas. En av orsakerna att byggnadsverksamheten haft svårt att komma i gång torde också i någon mån bero därpå, att byggmästarna icke veta, i vilken nivå avloppsledningarna och gatorna komma att ligga, och därför äro villrådiga, hur de skola lägga husgrunderna. Det är därför nödvändigt att samhället får ordnat förhållandena med avloppsledningar m. m. så att bebyggelsen kan ske.

Jag vågar därför hemställa till regeringen, att regeringen ville vidtaga sådana åtgärder, att de hinder, som nu förefinnas för en ordnad bebyggelse måtte undanröjas, så att samhället kan normalt utveckla sig.

Jag har icke något yrkande med anledning av utskottets utlåtande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till 54 § lagen den 23 oktober 1891 (nr 68) angående väghållningsbesvärets utgörande på landet jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 35 § första stycket lagen den 23 oktober 1891 (nr 68) angående väghållningsbesvärets utgörande på landet, ävensom två ämnet berörande motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

I fråga om den statliga jordbrukshjälpen.

Härefter föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 62, i anledning av väckt motion angående åtgärder åsyftande att möjliggöra ett mera allmänt utnyttjande av den statliga jordbrukshjälpen; och yttrade därvid:

Herr **Olsson** i Blädinge: Herr talman! Som man finner har jordbruksutskottet för utredning remitterat denna motion till statens spannmålsnämnd och därefter har utskottet obetingat godtagit dess yttrande som motivering för sin hemställan om avslag.

Med hänsyn till det nya läge, vari spannmålsfrågan under de senaste dagarna har kommit, skulle jag väl icke nu begärt ordet, om det icke vore för att bemöta ett av spannmålsnämnden fällt yttrande, som jag finner vara för oss motionärer en synnerligen graverande anmärkning. Det heter nämligen,

att spannmålsnämnden måste för sin del betrakta de i motionen gjorda uttalandena såsom *överdrivna*. När Kungl. Maj:t så sent som under innevarande månad funnit skäligt fastställa ändringar i frakttaxan, som innebära lindringar i fraktkostnader för jordbruksprodukter, vilket vi motionärer i januari månad icke kunde förutse, bevisar väl detta till fullo, att det förelåg ett verkligt behov av den fraktlindring för jordbruksprodukter, varom motionärerna vädjat till riksdagen att lämna sin medverkan. Motionärerna hava nu blott att tacksamt erkänna vad i detta avseende åtgjorts.

I fråga om den statliga jordbrukshjälpen. (Forts.)

Vad så beträffar svårigheten med spannmålens avsättning i allmänna marknaden, beror detta uteslutande därpå, att spannmålshandlarna, åtminstone inom den ort jag närmast känner till numera, av orsak som jag icke känner, upphört att uppköpa brödsädesspannmål, och då förmenar jag, att det icke alls ligger någon överdrift i det påståendet, att de statliga åtgärderna hittills icke varit till något gagn för de mindre jordbrukarna inom de i motionen angivna orterna.

Vi hoppas emellertid att, liksom vårt önskemål om fraktlindringen redan vunnit beaktande, det även skall vara möjligt att finna utvägar för att alla, som hava brödsädesspannmål till avsalu, också må bliva i tillfälle att avyttra densamma. Gå dessa förhoppningar icke i fullbordan, kan jag icke finna, att det även i fortsättningen finnes någon anledning för de mindre jordbrukarna att rosa marknaden.

I anledning av det läge, vari spannmålsfrågan nu befinner sig, har jag icke något yrkande att framställa.

Herr **Pehrsson** i Bramstorp: Den föregående ärade talaren nämnde, att spannmålsnämnden hade hänvisat till den fraktlindring, som redan företagits, men spannmålsnämnden framhåller också i sitt yttrande att nämnden icke velat ha sagt, att fraktförhållandena för jordbruksprodukter med nuvarande taxor äro väl avvägda i förhållande till priserna på jordbruksprodukterna. Men om jag läst motionen riktigt, menar motionären, att man skulle med de åtgärder, som vidtagits, tillförsäkra samma priser på spannmålen var helst än produktionsorten är belägen i förhållande till den plats, där spannmålen skall försäljas. Det är naturligtvis sådana funderingar, som man gör sig, när det vidtages extra åtgärder. Men om man vill att priset på spannmålen på en ort belägen t. ex. 4 mil från avsättningsorten skall vara detsamma, som på avsättnings- och förädlingsorten, så innebär ju det, att den, som bor 4 mil bort från avsättningsorten, icke får sälja sin spannmål förrän alla andras lager äro uttömda. Att den, som bor längre bort från avsättningsorten får mindre betalt för sin vara än den, som bor närmare avsättningsorten, är ju ett förhållande, som existerat i alla tider och som väl alltid kommer att existera. Under sådana förhållanden kan jag icke finna, att vad som åsyftas i motionen skulle innebära någon hjälp för spannmålsproducenterna. Ett annat förhållande är, huruvida dessa frakter äro för höga i förhållande till det värde, som produkterna ha. Enligt vår mening äro de det, men vi ha sagt, att detta bör på nytt tagas i övervägande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 17.

Slutligen föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och lägenheter från sådana egendomar; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 18.

Herr *Engberg* uppläste och överlämnade en till riksdagen ställd, av tryckt exemplar av de vid interparlamentariska unionens konferens i London den 16—22 juli 1930 fattade resolutionerna åtföljd skrivelse av följande lydelse:

Till Riksdagen.

I enlighet med bestämmelserna i stadgarna för Interparlamentariska Unionen, att varje nationell grupp av nämnda union skall till vederbörande statsmakters kännedom bringa de beslut av den interparlamentariska konferensen, som äro av allmänt intresse, får styrelsen för Riksdagens Interparlamentariska Grupp härmed vördsamt överlämna ett exemplar av de vid tjugusjätte interparlamentariska konferensen i London den 16—22 juli 1930 fattade resolutionerna.

Stockholm den 28 april 1931.

Styrelsen för Riksdagens Interparlamentariska Grupp:

Eric Hallin,

ordförande.

Omförmälda skrivelse och resolutioner lades till handlingarna.

§ 19.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från jordbruksutskottet nr 9 A, i anledning av dels vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar, dels ock åtskilliga beträffande samma huvudtitel väckta motioner;

från statsutskottet:

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till mynt- och justeringsverkets verksamhet;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till bidrag till skattetyngda kommuner; och

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till säkerhetsanstalter för sjöfarten jämte i ämnet väckta motioner;

från bankoutskottet:

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om viss ändring i den vid lagen den 4 juni 1920 (nr 254) angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade åldersförteckningen;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, i vad angår flottans pensionskassa; och

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i staten för statens pensionsanstalt;

från första lagutskottet:

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 19 § lagen den 16 oktober 1914 om tillsyn å fartyg;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 33 § lagen den 10 maj 1901 om inteckning i fartyg; och

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 2 juni 1911 om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar; samt

från andra lagutskottet:

nr 168, i anledning av väckt motion angående ändrad lydelse av 3 § lagen om medling i arbetstvister;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård; och

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadga angående enskilda sjukhem och förlossningshem.

§ 20.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion med förslag till ändrad lydelse av § 46 regeringsformen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210) jämte en i ämnet väckt motion;

nr 110, i anledning av väckt motion om befrielse för fyra kaptener vid flottan från viss dem av domstol ålagd ersättningsskyldighet;

nr 111, i anledning av väckt motion om anslag för avhjälpande av vissa brister i underofficerarnas och manskapets bostadsförhållanden å pansarskeppet Sverige; och

nr 112, i anledning av väckta motioner om anstånd med igångsättande av sågverksdrift vid Sandvik å Seskarö m. m.;

bevillningsutskottets betänkande, nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig reglering av införseln av viss spannmål;

bankoutskottets memorial, nr 38, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 10 av bankoutskottets utlåtande nr 28, i anledning av vissa framställningar angående pensioner och understöd, att utgå av affärsdrivande verks medel; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående beredande av gynnsammare lånevillkor för den kooperativa byggnadsproduktionen samt för egnahemsbyggare.

§ 21.

Justerades protokollsutdrag.

§ 22.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Alströmer*	under	8	dagar	fr. o. m.	den	1	maj,
» *Olsson* i Torsby	»	2	»	»	»	1	»
» *Månsson* i Erlandsro	»	5	»	»	»	30	april,
» *Paulsen*	»	5	»	»	»	30	»
» *Jönsson* i Boa	»	4	»	»	»	30	»
» *Törnkvist* i Karlskrona	»	3	»	»	»	30	»

herr	*Persson* i Fritorp	under	5	dagar	fr. o. m.	den 30	april,
»	*Jonsson* i Risinge	»	3	»	»	» 30	»
»	*Persson* i Grytterud	»	4	»	»	» 1	maj,
»	*Högström*	»	3	»	»	» 30	april,
»	*Höglund* i Göteborg	»	5	»	»	» 1	maj,
»	*Olsson* i Ramsta	»	den 5 maj,				
»	*Weijne*	»	4	dagar	fr. o. m.	den 1	maj,
»	*Jansson* i Falun	»	3	»	»	» 2	»
fru	*Nordgren*	»	6	»	»	» 30	april,
herr	*Andersson* i Rasjön	»	5	»	»	» 1	maj,
»	*Jönsson* i Revinge	»	3	»	»	» 30	april,
»	*Magnusson* i Tumhult	»	3	»	»	» 30	»
»	*Edberg*	»	4	»	»	» 1	maj,
»	*Björkman*	»	4	»	»	» 1	»
»	*Persson* i Trången	»	5	»	»	» 1	»
»	*Pehrsson* i Göteborg	»	3	»	»	» 2	»
»	*Norling*	»	4	»	»	» 1	»
»	*Wirsell*	»	4	»	»	» 2	»
»	*Nilsson* i Hörby	»	7	»	»	» 30	april,
»	*Lövgren*	»	3	»	»	» 30	»
»	*Johanson* i Hallagården	»	3	»	»	» 30	»
»	*Andersson* i Löbbo	»	4	»	»	» 1	maj,
»	*Anderson* i Storegården	»	5	»	»	» 30	april,
»	*Spångberg*	»	2	»	»	» 1	maj,
»	*Anderson* i Norrköping	»	4	»	»	» 1	» och
»	*Olsson* i Blädinge	»	5	»	»	» 30	april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.32 på natten.

In fidem
Per Cronvall.

Torsdagen den 30 april.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 24 innevarande april.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter, konstitutionsutskottets utlåtande nr 12 och statsutskottets utlåtanden nr 109—112.

§ 3.

Ang. tillfällig reglering av införseln av viss spannmål.

Till avgörande företogs bevillningsutskottets betänkande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig reglering av införseln av viss spannmål.

I överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t uti en den 24 april 1931 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 217, föreslagit riksdagen, hemställde utskottet att riksdagen måtte

1) besluta, att tillsvidare till och med den 31 maj 1931 utlämnande från tullverket av vete och råg, spannmålsblandning, vari vete eller råg inginge, mjöl, framställt av vete eller råg, samt gryn av vete, där någon av dessa varor anmälts eller anmäldes till förtullning, icke finge ske till annan än den, som i av Kungl. Maj:t föreskriven ordning meddelats tillstånd att utfå varan till förfogande inom riket, så framt ej Kungl. Maj:t beträffande under särskilda förhållanden infortullade varor av nämnda slag medgåve undantag; och

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som kunde erfordras för upprätthållande av nu angivna förfarande.

Vid betänkandet var fogad reservation av herrar *Bärg*, *Björnsson*, *Björklund*, *Olsson* i Gävle, *Wahlmark*, *Åström*, *Ericson* i Boxholm och *Andersson* i Katrineholm, vilka yrkat avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Carleson:** Herr talman! Propositionen nr 217, som i förevarande betänkande är föremål för utskottets behandling, innebär ju ett mycket vällovligt förslag nämligen att, utan avvaktan på behandlingen av de förslag, som innefattas i propositionen nr 216, Kungl. Maj:t skall lämnas i viss mån fria händer, detta till förhindrande av spekulation i spannmål under tiden intill dess riksdagen fattat sitt beslut och Kungl. Maj:t eventuellt blivit i tillfälle att promulgera de förslag, som äro framlagda i propositionen nr 216.

För de personer eller partier, som äro tveksamma rörande sin ställning till

Ang. tillfällig reglering av införseln av viss spannmål. (Forts.)

förslaget i propositionen nr 216, eller för dem som direkt äro benägna att gå på bifall, är ju ställningen i dag alldeles klar. För dem återigen, som äro avgjort emot ett bifall till propositionen nr 216, ställer sig frågan något annorlunda. Man kan ju säga, att i regel en viss lojalitet tvingar ledamot av kammare till att biträda en tillfällig åtgärd av ifrågavarande natur, även om han ogillar huvudsaken. För min del anser jag dock, att de förslag, som innefattas i propositionen nr 216, äro av den beskaffenhet och kunna medföra sådana konsekvenser för landet, att jag måste yrka avslag på utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts proposition i förevarande fråga.

Vid remissen av de båda propositionerna nr 216 och nr 217 hade jag icke tillfälle att yttra mig, och herr talmannen får ursäkta mig, att jag nu yttrar mig något allmänt även rörande propositionen nr 216, då propositionen nr 217 ju är en följdproposition till nr 216. Jag skulle vilja börja med att erinra om vad som från socialdemokratiskt håll flera gånger i dessa dagar anförts, nämligen att de gamla liberala idéerna om att staten skulle inskränka sig att vara en slags polismakt med uppgift att se till att folk följde en god och fastställd ordning i handel och vandel, men utan att på något sätt eljest ingripa i detta handlande och vandlande numera tillhöra en länge sedan förgången tid. Det är en ny, modern liberalism, som tagit del i statens ingripande på åtskilliga områden berörande produktionen och framför allt de producerande. I utformningen av föreskrifterna härför har ju det liberala partiet på sin tid tagit en mycket stor del, på sitt sätt spelat en verkligt avgörande roll. När trots alla nederlag, med förluster till höger och vänster, det dock finns ett centrumparti — det ha vi ju ett bevis på genom regeringspartiets tillvaro — och det fortfarande finns stort rum för en liberal politik, så har detta centrumparti också en stor mission att fylla. Speciellt tänker man därvid på, att staten bör skydda en frihet inom näringar och handel så, att näringslivets utveckling och anpassning icke hindras. Jag antager att det frisinnade folkpartiet, liksom tidigare det liberala partiet, ansett sin mission vara att söka motverka monopolism, vare sig sådan uppträder från höger eller från vänster. Vidare antager jag att i programmet ingått ett upprätthållande i största möjliga utsträckning av ett fritt varuutbyte. Det torde kanske inte vara förmätet att även i närvaro av representanter för de stora partierna här säga, att centrumpartiet på sitt sätt har en viss, starkare position i sin möjlighet att tillvaratagа de mindre aktiva intressena i samhället, nämligen konsumentintressena.

När hans excellens herr statsministern stiftade det frisinnade folkpartiet, tog detta parti i arv förpliktelserna, kan man säga, från det liberala partiet. Även om i många fall det kanske har sett ut som om den regering eller de regeringar, som herr statsministern varit chef för, kunnat i sitt handlande betecknas som ett vågmästeri, så måste man, om man ser saken opartiskt, efter min mening medge, att det frisinnade folkpartiet i sin ställning verkligen fyllt stora samhälleliga uppgifter. Överge nu de folkfrisinnade det arv de tagit från de liberala, d. v. s. sitt program från början, så innebär det enligt min mening, att centrumpartiet ovillkorligen har att emotse en förlust, men den förlusten — det förhållandet, att centrumpartiet minskas — är av mindre betydelse, i och för sig. Värre är det, enligt min mening, att för landet i dess helhet en sådan utveckling innebär en verklig skada, helst förlusten givetvis sker i samband med att de två eller tre flygelpartierna komma att ökas.

Det förefaller mig, som om propositionen nr 216 ger det mest otvetydiga bevis på, att det frisinnade folkpartiet är ute på glid från tidigare principer. Det talas visserligen i statsrådsprotokollet och ävenledes, vad jag vill minnas, i jordbruksutredningens yttrande om att själva planen skulle i och för sig innebära ett slags grund för avveckling. Det finns emellertid intet sätt angivet för den avvecklingen, och man har svårt att av de faktiska förhållandena se

Ang. tillfällig reglering av införseln av viss spannmål. (Forts.)

annat än att man snarare står inför en utveckling än en avveckling på detta område. Man började förra året med inmalningstvång. Det gick ju inte lång tid, förrän man till det hade lagt avtalspris, någonting som mera populärt kallas minimipris. Och i år har man ju kommit fram till någonting, som borde vara rätt främmande för ett mellanparti av denna struktur, då man kommit fram till spannmålsimportmonopol, där man med en slags gottgörelse medger en tremannagrupp att höja spannmålstullarna utan någon som helst kontroll från riksdagens sida. Nästa steg i utvecklingen kan lätteligen leda till produktionsreglering. I varje fall torde det möta stora svårigheter att företaga en avveckling av den nu föreslagna anordningen, om man inte kan räkna med hjälp av rena tillfälligheter eller, att marknadsprisen i världen skulle gå upp högst väsentligt. När man en gång kommit ut på den nu inslagna vägen, lär man väl knappast kunna ställa jordbrukarna utan vidare ens inför den situation, som de skulle ha ställts inför, om avtalsprisen icke införts utan i stället inmalningstvång funnits med komplettering av högerns tullar, vilket ju hade varit för landet betydligt billigare.

Herr talman! Jag har med dessa ord allenast velat uttala mitt beklagande av att man, som jag tror, får se rätt mörkt på utvecklingen av partiförhållandena i riksdagen och att det är landet självt som blir mest lidande genom den frontförändring, som de frisinnade under åren uppenbarligen gjort. Jag ser icke herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet vara här närvarande, men jag uttalar den förhoppningen, att han inte smittas av kollegers smak för protektionism och monopolism, då han skall taga vara på sitt område. Vår industri arbetar, det veta vi envar, under rätt tryckta förhållanden. Jag hoppas, att inte handelsministern — inte heller riksdagen, lika litet som år 1921 — skall falla för frestelsen att anlita konstlade stöd i en eller annan form.

Jag ber, herr talman, att få sluta med att yrka avslag på såväl utskottets hemställan som den kungl. propositionen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **von Stockenström:** Herr talman! Jag kan inte neka till att jag med en viss förvåning har åhört den siste ärade talarens anförande, främst av det skälet, att den ärade talaren ju här har debatterat en proposition, som inte nu föreligger till behandling. I samband med att man här företar till behandling propositionen nr 217, har den ärade talaren givit sig in på vad jag skulle vilja kalla en förlängd remissdebatt i fråga om propositionen nr 216. Men som kammarens ledamöter erinra sig, hade vi i måndags, då bägge dessa propositioner remitterades, en ganska ingående remissdebatt, varvid det gjordes uttalanden från olika håll och varvid jag för övrigt också själv hade tillfälle att tämligen utförligt framlägga vissa synpunkter på det framlagda förslaget. Det må därför tillåtas mig att ge uttryck åt en viss förvåning över att herr Carleson nu har ansett tillfället vara lämpligt att ingå på en debatt rörande innehållet i propositionen nr 216. Därtill kommer ju, att vi, när utskottet i sinom tid kommer med sitt utlåtande med anledning av propositionen nr 216, torde få rikligt tillfälle att på nytt debattera den frågan här i kammaren.

Beträffande sedan vad som yttrades av herr Carleson i fråga om det nu föreliggande betänkandet, ber jag endast att få ge uttryck åt den bestämda uppfattningen, att regeringen genom att föreslå antagandet av denna proposition ingalunda velat binda eller kunnat binda riksdagen i fråga om dess ställningstagande till propositionen nr 216. Snarare kunde man säga, att förhållandet är det, att därest riksdagen skulle vilja godkänna den stora spannmålspropositionen — vilket jag naturligtvis hoppas — så kan det tänkas, att vid dessa förslags genomförande vissa svårigheter skulle kunna komma att uppstå där-

Ang. tillfällig reglering av införseln av viss spannmål. (Forts.)

igenom att under mellantiden, innan bestämmelserna sättas i kraft, en viss spekulation i spannmål kunnat göra sig gällande. För att inte detta skulle inträffa, har man velat föreslå, att en anordning sådan som det här är fråga om skulle vidtagas. Det innebär ju ingalunda, att den normala och legitima importen av spannmål skulle på något sätt försvåras eller förhindras. Men vad man vill hindra är, att en abnormt stor eller spekulativ import av spannmål skulle komma att äga rum.

Herr **Lindman:** Herr talman! Jag skall inte ge mig in på de, om jag så får säga, partipolitiska funderingar, som herr Carleson gav uttryck åt, beträffande det liberala partiets och det frisinnade partiets ställning i förhållande till varandra eller vilket av dessa partier som mest tillvaratager de gamla liberala principerna. Det intresserar mig inte för ögonblicket att uttala mig om den saken, och jag skall som sagt inte heller vidröra det. Jag vill endast, herr talman, för den händelse att det möjligen vid detta fåtaligt besökta plenum inte är någon ledamot av bevillningsutskottet närvarande som kan yrka bifall till utskottets hemställan, för min del säga, att vilken uppfattning man än har om huruvida propositionen nr 216 varder antagen eller icke antagen, så är det väl en nödvändig försiktighetsåtgärd, att man, för det fall att den blir antagen, även godkänner denna proposition nr 217, som vi behandla i dag. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i det föreliggande ärendet. Men då debatt nu kommit till stånd, skall jag be att få säga, att utskottets socialdemokrater ha ju genom den här föreliggande reservationen klart angivit, att vi avböja den proposition, som här föreligger, då vi anse, att den är ett led i de åtgärder, som enligt propositionen nr 216 skola vidtagas. Då vi inte kunna biträda sistnämnda proposition och de yrkanden, som där göras, ha vi ansett oss böra anteckna reservation även till det nu föreliggande betänkandet. Men jag ber samtidigt att få säga, att detta på intet sätt innebär, att vi avsäga oss att under vissa omständigheter medverka till importreglerande åtgärder.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Man må ha vilken åsikt som helst om vad som bör företagas vid spannmålsregleringsårets slut eller inemot slutet av detsamma, så kan jag inte se, att ett antagande av föreliggande kungl. proposition på något sätt lägger hinder i vägen för att slå in på vilken riktning man än önskar. Jag skall be att få uttala min tacksamhet till regeringen för det förutseende, den här visat, och för dess omtanke om hur man skall kunna reglera nästa års skörd av brödsädesspannmål. Detta förslag är av synnerligen stort värde. Ty vi ha sett förut, när det gällt att göra sådana här förändringar, att importen innan förändringen träder i kraft flödat över alla bräddar, då man trott sig kunna förtjäna på det sättet.

Jag ber, herr vice talman, att på det livligaste få tillstyrka antagandet av den föreliggande propositionen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående det i nästföregående paragraf omförmälda ärendet.

§ 5.

Vid härpå skedd föredragning av bankoutskottets memorial, nr 38, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 10 av bankoutskottets utlåtande nr 28, i anledning av vissa framställningar angående pensioner och understöd, att utgå av affärsdrivande verks medel, godkände kammaren den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

§ 6.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, som nu föredrogs, bordlades åter.

§ 7.

Ordet lämnades härefter till

Herr **Lindman,** som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig föreslå, att statsutskottets nyss bordlagda utlåtande nr 112 måtte uppföras sist bland tvenne gånger bordlagda ärenden på den föredragningslista, som skall uppgöras till plenum om lördag, den 2 maj.

Denna hemställan bifölls.

§ 8.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 164, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig reglering av införseln av viss spannmål.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes jordbruksutskottets

memorial, nr 64, med överlämnande till riksdagen av förteckning över av domänstyrelsen under år 1930 försålda kronoegendomar m. m.;

utlåtande, nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare i vad rör jordbruksärenden; och

memorial, nr 66, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till fraktlindring för konstgödsel.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Hällgren*	under	12	dagar	fr. o. m.	den	1	maj,	
» *Johanson* i Huskvarna	»	4	»	»	»	2	»	
» *Gardell* i Gans	»	3	»	»	»	1	»	och
» *Johansson* i Uppmälby	»	3	»	»	»	1	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.27 e. m.

In fidem

Per Cronvall.